Alfa
Klasik
096

Honoré de Balzac

KÖYLÜLER

ALFA

ALFA | KLASİK

Les Paysans: Köylüler
© 2018, ALFA Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.

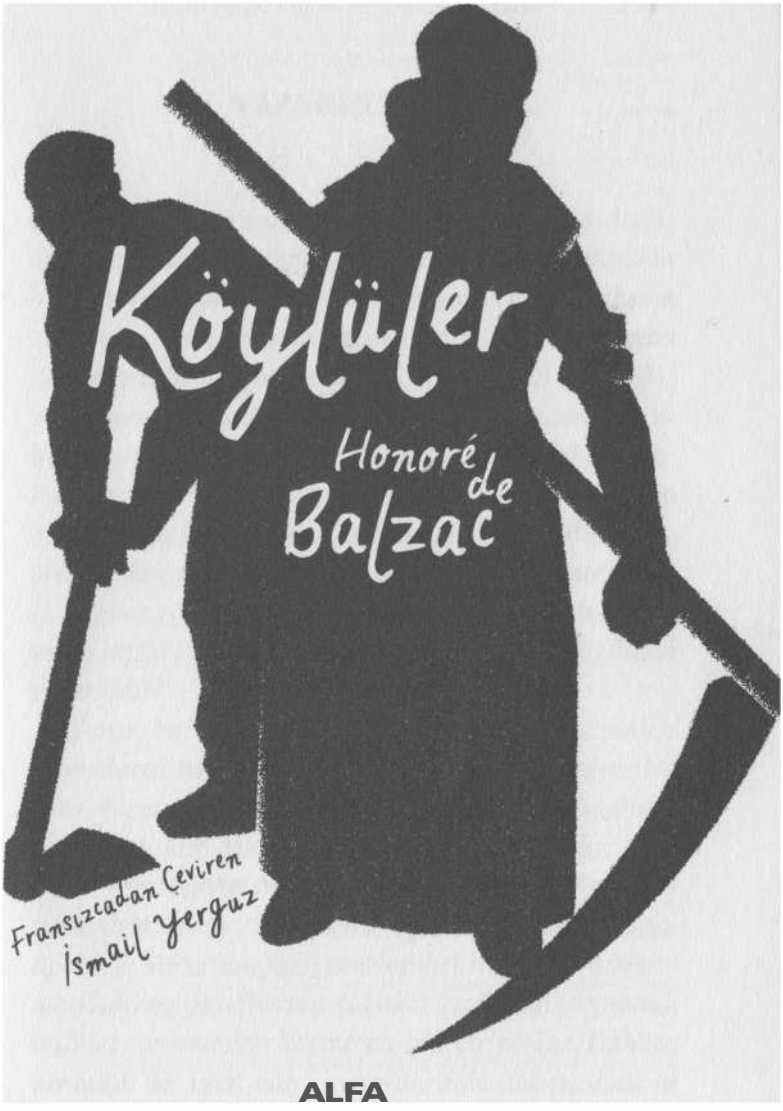
Kitabın Türkçe yayın hakları Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.'ne aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Yayıncı ve Genel Yayın Yönetmeni M. Faruk Bayrak
Genel Müdür Vedat Bayrak
Yayın Yönetmeni Mustafa Küpüşoğlu
Kitap Editörü Elif Yeşilkaya
Kapak Tasarımı Adnan Elmasoğlu
Sayfa Tasarımı Zuhal Turan

ISBN 978-605-171-763-0
ISBN (ciltli) 978-605-171-881-1
1. Basım: Aralık 2018

Baskı ve Cilt
Melisa Matbaacılık
Çiftehavuzlar Yolu Acar Sanayi Sitesi No: 8 Bayrampaşa-İstanbul
Tel: 0(212) 674 97 23 Faks: 0(212) 674 97 29
Sertifika no: 12088

Alfa Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.
Alemdar Mahallesi Ticarethane Sokak No: 15 34410 Cağaloğlu-İstanbul
Tel: 0(212) 511 53 03 (pbx) Faks: 0(212) 519 33 00
www.alfakitap.com - info@alfakitap.com
Sertifika no: 10905

Köylüler
Honoré de Balzac
Fransızcadan Çeviren
İsmail Yerguz

ALFA

YAZARIN NOTU

Köylüler'*in yazarının İmparatorluk Muhafız Birliğinde süvari bulunmadığını bilecek kadar zamanından haberli olduğuna inanmak gerekir. Yazar, çalışma odasında, Cumhuriyet, İmparatorluk ve Restorasyon dönemlerinin üniformalarının, Fransa'nın müttefiki ve düşmanı olan ülkelerin askeri giysilerinden oluşan bir koleksiyonun ve 1792 ile 1815 arasındaki savaşlar üzerine, herhangi bir Fransız mareşalinin sahip olduğundan fazla kitabın bulunduğunu burada belirtmekten kaçınmaz. Çalışmalarıyla, düzeltici notlar ve ek bilgiler gönderecek kadar ilgilenerek kendisine onur veren kişilere teşekkür etmek için basının aracılığından yararlanır.*

Yazar, burada ilk ve son kez, gerçeklerden bütün bu sapmaların istenerek ve hesaplanarak yapıldığını belirtir. Bu eser, piyadelere süvari çantası taktırılmaması gereken Askeri Hayattan Sahneler'*den değildir. Bazı tipler aracılığıyla bile olsa yakın tarihe değinmenin tehlikeleri vardır. Edebiyatta, ayrıntıları gerçeğe tıpatıp uyan bir ortamdan yararlanılırken olayları, kademe kademe, kendilerine yabancı renklerle çarpıtmak* ünlüler *sorunundan kaçınmak için bir yoldur. Dahası,* Karanlık Bir İş'*te, olay, ayrıntılarında değiştirilmiş ve*

artık tarihe mal olmuş bulunmasına rağmen yazar, imparatorluk döneminde kaçırılan ve hapsedilen bir tek senatör bulunduğu itirazına dayalı saçma sapan gözlemlere cevap vermek zorunda kalmıştı. Doğru! Bir ikincisini kaçıran belki de çiçeklerle ödüllendirildi!

Süvarilerle ilgili doğru olmayan bilgi çok şaşırtıcıysa eğer, muhafız birliğinden söz etmemek kolaydır. Ama o zaman, Tuna'ya doğru çekilmek zorunda kalan süvari birliğine kumanda eden ünlü generalin ailesi bize, imparatorun Pomeranya'da Moncornet'nin almasına izin verdiği bir milyon yüz bin frangın hesabını sorardı.

Çok yakında, bize gelinip Ville-aux-Fayes'in, Avonne'un ve Soulanges'ın hangi coğrafyada yer aldığı sorulacaktır. Bütün bu yöreler ve bütün bu süvariler, Saint-Ronan sularının, Tillietudlem ülkesinin, Gandercleug'nün, Ravenswood Kalesinin, Lilliput'nün, Thélème Manastırının, Hoffmann'ın özel danışmanlarının, Robinson Crusoe'nun adasının, Shandy ailesinin topraklarının bulunduğu uçsuz bucaksız körfezde, vergiden bağışık ve seyahat edenlerin yol ücreti olarak cilt başına 20 kuruş ödedikleri bir dünyada yaşarlar.

MÖSYÖ P.-S.-B. GAVAULT'YA

J.-J. Rousseau Yeni Heloïse*'in başında şunları söylemiştir: "Yaşadığım dönemin örf ve âdetlerini gördüm ve bu mektupları yayımladım." Ben de bu büyük yazara öykünerek, "Çağımın gidişatını inceliyor ve bu yapıtı yayımlıyorum" diyemez miyim size?*

Toplum, insanseverliği rastgele bir olgu yerine, bir ilke olarak kabul ettikçe ürküntü verecek bir gerçeklik taşıyacak olan bu incelemenin amacı birçok yazarın yeni konular peşinde koşarken unuttuğu bir halkın başlıca kişilerini ortaya çıkarmaktır. Bu unutkanlık halka, krallığın tüm dalkavukluklarının miras kaldığı bir dönemde bir sakınımdan başka bir şey değildir belki de. Caniler şiire konu edildi. Cellatlara acınıldı. Proleterya ilahlaştırıldı adeta! Dar kafalı yobazlar heyecanlandılar ve Tiers Etat'da "kalk" dendiği gibi "kalkınız emekçiler!" diye yazdılar en keskin kalemleriyle. Bu Erostratos*'lardan*[1] *hiçbirinin köylere kadar gidip hâlâ güçsüz olarak adlandırdıklarımızın kendilerini güçlü sananlara karşı, köylülerin zenginlere karşı çevirdikleri komploları inceleme yürekliliğini gösteremedikleri ortadadır... Söz konusu olan yalnızca bu günün*

---

[1] Adının ölümsüzleşmesi için Artemis tapınağını yakan ve bu yüzden anılması yasaklanan Ephesoslu.

değil, yarının yasa koyucusunu da aydınlatmaktır. Bu başdöndürücü demokrasi ortamına kendini kaptıran bir sürü kör yazar arasında mülkiyeti hem olan hem de olmayan bir şey durumuna sokarak yasayı uygulanmaz kılan köylüyü anlatmak artık acil bir görev değil midir? Toprağı bölüp parçalara ayıran, bir dönümden yüz parsel çıkaran bu kemiriciyi bir küçük burjuvazinin, sürekli ziyafete konmaya davet ettiğini, onu hem kendisine yardımcı hem de yem olarak kullandığını göreceksiniz o zaman. Devrimin yarattığı sosyal olmayan bir unsur bir gün burjuvaziyi yutacaktır. Tıpkı burjuvazinin soylular sınıfını yuttuğu gibi. Napoléon'un kitleleri silahlandırmaktansa batmayı yeğlediğini anımsayan 1830 Fransa'sında tek başlı ve yirmi milyon kollu bu Robespierre, kendi küçüklüğüyle yasanın üstüne çıkarak hiç durmadan çalışmakta, bütün ilçelerde gizlenmekte, belediye meclislerinde başa geçmekte, ülkenin her yanında ulusal muhafız olarak silahlanmaktadır.

Yazmaya karar verdiğim kitapların en büyüğü olan bu yapıtı sekiz yıl boyunca yüz kere ele alıp yüz kez yarıda bırakmamın nedeni sizlerle birlikte bütün öteki dostlarımın da kabul edeceği gibi bu kadar güçlük, bu kanlı drama karışan bu kadar ayrıntı karşısında insanın cesaretinin kırılabileceği gerçeğidir. Bugün bunu yazma gerçeğini gösteriyorsam eğer bunun nedeni bir yığın şanssızlıklar içinde en büyük avuntularımdan biri olan bağlılığınıza duyduğum derin ve sarsılmaz minnettarlığımı bu yapıtı tamamlayarak açıklamak isteğidir.

DE BALZAC

BİRİNCİ BÖLÜM

TOPRAĞIN MI VAR
SAVAŞIN VAR

I

ŞATO

Aigues, 6 Ağustos 1823

MÖSYÖ NATHAN'A

Değişik heveslerle halkı tatlı hayallere daldıran sevgili Nathan, ben sana gerçeklerle hayal kuracağım. İçinde bulunduğumuz yüzyılın, 1823'ün Nathanlarına, Blondetlerine bu gibi düşleri aktarıp aktaramayacağını bana ileride söyleyeceksin! 17. yüzyılın Florinelerinin uyandıkları zaman kendilerini Aigues gibi bir şatonun sahibi buldukları çağdan ne kadar uzak olduğumuzu sen ölçeceksin.

Aziz dostum, eğer mektubu sabahleyin alırsan, Paris'ten elli fersah uzakta, Burgonya'nın başlangıcında, büyük bir kraliyet yolu üzerinde yeşil boyalı bir tahta perdeyle birleşmiş ya da ayrılmış kırmızı tuğladan iki köşk görüyor musun yatağından? İşte posta arabası orada bıraktı dostunu.

Köşklerin her iki yanında kıvrılarak uzanan bir çit bulunuyor. Çitten darmadağınık saçlara benzeyen böğürtlenler taşıyor. Orada burada arsızca ağaçlar bitmiş. Bayırda güzel çiçekler, uyuyan yeşil bir suya daldırmışlar gövdelerini. Çit sağdan ve soldan ormanın yakınlarına ulaşıyor ve kuşkusuz

ormandaki ağaçların kesilmesiyle açılmış olan iki çayırı kuşatıyor.

Bu boş ve tozlu, köşklerin ötesinde şemsiye biçimindeki başları birbirinin üstüne düşen ve görkemli bir beşik oluşturan yüzyıllık karaağaçlarıyla çok güzel bir yol başlıyor. Yol üstünde ot bitmiş, arabaların bıraktığı tekerlek izleri belli belirsiz seçilebiliyor. Karaağaçların yaşı, iki yan yolun genişliği, köşklerin yüce görünümleri, taş bağlamaların esmer rengi, her şey yörede bir kral şatosunun bulunduğunu gösteriyor.

Bu tahtaperdeye varmadan, biz Fransızların kasılarak dağ diye adlandırdığı ve altında son durak olan Conches köyünün bulunduğu bir tepenin doruğundan uzun Aigues Vadisini ayırt etmiştim. Vadinin sonundaki büyük yol, dostumuz Lupeaulx'un yeğeninin kurulduğu küçük La-Ville-aux-Fayes ilçesine doğru gitmek üzere kıvrılıyor. Ufukta, kenarından küçük bir derenin geçtiği geniş bir tepenin üstüne kurulmuş uçsuz bucaksız ormanlar, uzakta bir küçük İsviçre olan Morvan'ın dağlarıyla çevrili bu zengin vadiye egemen bulunuyor. Bu sık ormanlar Aigues'e, Ronquerolles Markisi'ne ve Soulanges Kontu'na ait. Şatoları, parkları, köyleri uzaktan ve yüksek bir yerden seyreden insan, Brueghel de Velours'un düşsel manzaralarının gerçeğe uygun olduğuna inanıyor.

Eğer bu ayrıntılar sana, Fransa'da sahip olmak istediğin bütün o İspanya şatolarını hatırlatmasa, bir şaşkın Parislinin bunları sana anlatmasını hak etmezsin. Sonunda sanatın doğaya karıştığı bir kır buldum. Burada biri diğerini bozmuyor; sanat do-

ğanın kendisi, doğa da bir sanatçı. Bazı romanların etkisiyle sık sık düşlediğimiz vahaya rastladım. Bereketli ve süslü bir doğa, karmakarışık olmayan engebeler, sıradan olmayan, dağınık, gizli, vahşi bir şey. Tahtaperdeyi atla ve yürüyelim. Meraklı gözüm, güneşin eğik çizgilerle çizikleyerek yalnızca doğarken ve batarken girdiği ağaçlı yolu boydan boya seyretmek isterken bakışım, arazinin yükseldiği bir noktada oluşturduğu bir çizgiyle engellendi ama orayı geçtikten sonra, uzun yol küçük bir koruyla kesildi ve bir dörtyol ağzında bulduk kendimizi. Bu dörtyol ağzının ortasında sonsuza dek hayranlıkla seyredilecek bir dikilitaş yükseliyor. Ucunda dikenli bir yumak –ne düşünce!– bulunan bir anıtın temelinden mevsimine göre değişik firfirimsi ya da sarı renkte çiçekler sarkıyor. Kuşkusuz Aigues bir kadın tarafından ya da bir kadın için yaptırılmış. Bir erkeğin aklına gelmez böyle süslemeler, buranın mimarına özel bir yönerge verilmiş anlaşılan.

Nöbetçi gibi kondurulmuş olan o koruyu geçtikten sonra, nefis bir arazi kıvrımına vardım. Dibinde köpüren dereyi kemerli bir köprüyle geçtim. Köprünün yosun tutmuş renkli taşları zamanın işlediği mozaiklerin en güzeli. Yol, derenin ters yönünde hafif bir yokuşla yükseliyor. Uzakta ilk tablo gözüküyor. Bir değirmen ve bendi, su seti ve ağaçları, ördekleri, serili çamaşırları, saman damlı evi, ağları, diri balık sandığı, bir de beni gözleyen değirmenci çocuk. Kırda nerede bulunursanız bulunun, yalnız olduğunuzu sandığınız anda bile, bir pamuklu takkenin altından bir çift göz izler sizi.

Bir işçi çapasını bırakır, bir bağcı doğruluverir yerinde; keçi, inek ya da koyun güden küçük bir kız sizi gözetlemek için söğüt ağacına tırmanır.

Biraz sonra yol akasyalı bir yola dönüşüyor. Yolun sonunda parmaklıklı eski bir kapı var. Bir hattatın elinden çıkmış sarmal çizgilere benzeyen, gümüş ya da altın tellerden yapılmış motiflerle süslü bir kapı bu. Parmaklıklı kapının her iki yanından bir engel hendeğe uzanıyor. Engel hendeğinin her iki tepesi korkunç otlar ve mızraklarla kaplı, demirden bir kirpiye benziyor. Arka tarafta Versailles Sarayınınkini andıran tepelerinde çiçeklerle iki kapıcı kulübesi var. Altın arabeskler kızıla çalmış, paslanmış ama Ağaçlı Yolun Kapısı denen ve Aigues'in, kralın büyük oğlu sayesinde sahip olduğu anlaşılan bu kapı, bu durumuyla daha da güzelleşmiş gibi geldi bana. Hendeklerden her birinin sonunda sıvasız duvarlar başlıyor. Her renkte taşlar kızıl topraktan bir harçla tutturulmuş. Çakmaktaşının canlı sarısı, tebeşirin beyazı, değirmen taşının kızılımsı esmeri. Bu taşların biçimlerininse birbirleriyle hiç ilgisi yok. Park ilk bakışta loştur. Duvarlara tırmanan bitkiler, elli yıldır balta sesi duymamış ağaçlar altında yitmiştir. Özellikle ormanlara özgü bir olguyla yeniden bakir olmuş bir orman gibidir. Gövdeler bir ağaçtan ötekine atlayan sarmaşıklarla sarılmış. Dalların nemli kalabilmiş bütün çatal noktalarından parlak yeşil ökseotları sarkıyor. Ancak Paris'ten elli fersah uzaklıkta, arazinin o kadar üzerine düşecek kadar pahalı olmadığı yerlerde gelişen dev sarmaşıkları, yabani arabeskleri burada da gördüm. Manzaradan an-

ladığınız buysa eğer, çok geniş arazi ister. Burada hiçbir şeye özenilmemiş, tırmık işlememiş, tekerlek izleri su dolu, kurbağalar rahatça yavruluyor içinde. Güzel orman çiçekleri bitiyor. Süpürgeotu, Florine'in ocak ayında getirdiği gösterişli bir saksı kabı içinde şöminenin üstünü süsler gibi güzel. Bu gizem insanı sarhoş ediyor, ne olduğu bilinmeyen arzular uyandırıyor. En basit yosunlardan bile hoşlanan şiir tutkunu ruhların bayıldığı orman kokuları, en zehirli çiçeksiz bitkiler, nemli topraklar, söğütler, kokulu reçine, yaban kekiği, küçük bir gölün yeşil suları, yuvarlak bir yıldıza benzeyen en sarı nilüferler. Bütün bu döllenmeler bana bir düşünce, belki de ruhlarını vererek burun deliklerime doluşuyor. Ben o sırada bu kavisli yolda dalgalanan bir pembe elbiseyi düşünüyordum.

Bu yol, kayınlar, kavaklar ve öteki titrek ağaçlardan oluşan son bir kümeyle birdenbire bitiyor. Bunlar güzel biçimli, ince, akıllı bir familyadan geliyor, serbest aşkın ürünü olan ağaçlar! Orada azizim, üstü beyaz nilüferlerle, geniş, yaygın ve ufak ince yapraklarla kaplı küçük bir göl gördüm. Üstünde Seine Nehrinde çalışan bir sandalcının büyük sandalı gibi ince yapılı, bir ceviz kabuğu gibi hafif, siyah beyaz küçük bir gemi çürüyor. Geride 1560 tarihli, güzel kırmızı tuğladan yapılmış bir şato yükseliyor. Duvar köşelerinde ve küçük camlı –ah Versailles!– pencerelerde taş bağlamalar ve motifler bulunuyor. Taşlar elmas biçiminde ama Venedik Dukalık Sarayının, İç Çekmeler Köprüsünün cephesi gibi içe dönük olarak yontulmuş. Bu şatonun düzgün olan tek bölümü ortadaki ana

yapı. Aşağısı ince, üst bölümü basık yuvarlak parmaklıklı, çift merdivenli, muhteşem bir seki kıvrılarak iniyor buradan. Bu ana bölümde kurşun çiçeklerle süslü küçük kuleler, galeriler ve Yunan stili vazoların bulunduğu modern konaklar var. Burada simetriden eser yok azizim. Rastlantısal olarak bir araya gelmiş bu yuvalar, içine saman doldurulmuş cansız varlıklar gibi duruyor. Birkaç yeşil ağaç damların üstüne binlerce esmer dikenini silkiyor, yosunları besliyor ve gözün iliştiği çatlakları genişletiyor. Bunlar arasında görkemli şemsiyesiyle kırmızı kabuklu İtalyan köknarı, iki yüz yıllık bir sedir, salkımsöğütler, bir Kuzey köknarı, boyu onunkinden daha uzun olan bir gürgen var. Temel kulenin önünde en acayip küçük ağaçlar bulunuyor, yok olmuş bir Fransız bahçesini anımsatan budanmış bir porsuk ağacı, manolyalar ve ortancalar, kısaca bütün kahramanlar gibi, kimi zaman moda olmuş, kimi zaman unutulmuş ağaçlarla, bahçıvanlığın gaziler yurdu burası.

Bir köşede özgün biçimde yontulmuş ve buram buram tüten bir baca bu enfes görünümün bir opera dekoru olmadığını gösterdi bana. Bir mutfak ve dolayısıyla da canlı varlıklar vardı burada. Saint-Claud'da bulunduğum zaman kendimi kutup bölgelerinde sanan ben, bu ateşli Burgonya manzarasının ortasındayım Blondet. Anlıyor musun bunu? Güneş en yakıcı ışınlarını saçıyor, yalıçapkını gölün çevresinde dolaşıyor, ağustosböcekleri ve cırcırböcekleri ötüyor. Bazı tanelerin kabukları çıtırdıyor, haşhaşlar morfinlerini damla damla akıtıyorlar, her şey göğün mavisi üstünde açık seçik

beliriyor. Sekinin kızıl toprakları üstünde böcekleri ve çiçekleri sarhoş eden, gözlerimizi yakan ve yüzümüzü esmerleştiren bu doğal punch*'un neşeli alevleri yükseliyor. Üzüm salkımları inci gibi dizilmiş, dalındaki beyaz tellerden oluşmuş zar, dantel fabrikalarını utandıracak kadar ince ve yumuşak. Kısacası ev, boydan boya mavi hezaren çiçekleri, şafak renkli latin çiçekleri, kokulu bezelyelerle parlıyor. Biraz uzakta birkaç sümbülteber ve portakal ağaçları hoş kokular yayıyor. Koruların ozansı kokularının ardından da bu botanik sarayının insanı azdıran kokuları geliyor. Ve işte; setin üstünde başı açık, beyazlar giymiş bir kadın. Beyaz, ipek astarlı bir şemsiye var elinde. Ama kendisi, ipekten de ayaklarının altındaki zambaklardan da yüzsüzce parmaklıklı korkulukların arasına sokulan yıldızlı yaseminlerden de beyaz. Rusya'da doğmuş bir Fransız kadını bu. "Sizi beklemiyordum artık!" dedi bana. Daha yolun dönemecindeyken görmüştü beni. En saf kadınlar bile rol yapmada ne kadar usta oluyorlar! Yemekle uğraşan hizmetçilerin çıkardığı patırtı, kahvaltının posta arabasının gelişine kadar geciktirilmiş olduğunu bildiriyordu bana. Hanımefendi beni karşılamaya gelme cesaretini göstermemişti.*

Hayalimiz bu değil mi? Bütün biçimleriyle güzelliğin hayranı olan herkesin hayali bu değil mi? Luini'nin Sorono'daki Meryem Ana'nın İzdivacı *freskinde görülen meleklere özgü güzellik, Rubens'in* Thermodon Savaşı*'ndaki mücadele sahnesi için bulduğu güzellik, beş yüz yıldır Sevilla ve Milano katedrallerinde sergilenen güzellik, Müslü-*

manların Gırnata'da, XIV. Louis'nin Versailles'da yarattıkları güzellik, Alplerin güzelliği, Limagne'ın güzelliği değil mi?

Bu malikâne ne prenslere ne de para babalarına özgü bir malikânedir ama burada prens de mütelzim de oturmuştur. Bu nedenledir ki iki bin hektarlık ormanı, dokuz yüz dönümlük parkı, değirmeni, üç küçük çiftliği, Conches'da uçsuz bucaksız bir çiftliği ve bağları vardır ki bunlar da yetmiş iki bin franklık bir gelir sağlamaktadır. İşte, beni iki yıldır bekledikleri ve şu anda candan dostlara ayrılan Acem Odasında bulunduğum Aigues burası aziz dostum.

Parkın yukarısında, Conches'a doğru bir düzine pırıl pırıl kaynak fışkırır. Morvan'dan gelen bu kaynaklar sıvı bir şerit biçiminde parkın küçük vadilerini, görkemli bahçelerini süsler ve tümü de göle dökülür. Aigues adı bu şirin akarsulardan geliyor. Bu addan "vives" sözcüğü kaldırılmış. Eski belgelerde arazinin adı Aigues-Vives olarak geçer ve Aigues-Mortes'un karşıtıdır. Göl suları iki yanında boylu boyunca salkımsöğütlerin bulunduğu geniş düz bir kanaldan geçerek ağaçlı yolun ırmağına boşalıyor. Bu biçimde süslenmiş olan kanalın görünüşü pek etkileyici. Akan suların üstünde sandalla geçerken insan kendini ucunda koronun oturma yerleri bulunan büyük bir katedralin sahanlığında sanıyor. Batan güneşin aralıklı gölgelerle kesilen turuncu tonları şatonun üstüne düşüp, camlarını tutuşturduğu zaman, karşınızda alev alev yanan vitraylar gördüğünüzü sanırsınız. Kanalın bitiminde bucak merkezi Blangy görülür.

Yaklaşık altmış hanesi, tahtadan bir çan kulesi ve kırık kiremitli çatısıyla köhne bir evden oluşan kilisesi, ayrıca da bir burjuva evi ve rahibin oturduğu bina var. Bucak epey geniş. Ayrıca iki yüz hane daha sayılabilir. Sağda solda küçük küçük bahçeler görülür, yollarda meyve ağaçları dikkati çeker. Bahçeler tam bir köylü bahçesi ve bu bahçelerde her şey var: Çiçek, soğan, lahana, asma çardağı, frenküzümü ve bol miktarda gübre. Köyün sade bir görünümü var. Tam bir köy havası sezilmekte, ressamların çok aradıkları o basit köy havası. Sonunda, uzaklarda, Thoune Gölündeki bir fabrika gibi büyük bir gölün kıyısına kurulmuş olan küçük Soulanges şehri göze çarpar.

Her biri enfes üsluplu dört kapısı olan bu parkta gezerken, mitolojinin Arkadya'sı Beauce gibi yavan gelir insana. Arkadya Yunanistan'da değil, Burgonya'dadır. Arkadya Aigues'dedir, başka bir yerde değil. Parkın alt yanında küçük derelerden oluşan bir ırmak yılankavi bir biçimde akarak huzur ve serinlik, manastırlardaki gibi bir yalnızlık havası veriyor. Gerçekten de içi onu yaptıran zevkli para babasına yaraşır bir incelikte olan harap olmuş bir manastır bulunuyor yapay bir adada. Aigues, azizim bir zamanlar bu Bouret'ye aitmiş. XV. Louis'yi ağırlamak için bir keresinde iki milyon harcayan Bouret'ye. Bu güzel yeri yaratmak için kim bilir ne kadar ateşli tutkuların, seçkin zekâların, elverişli koşulların bir araya gelmesi gerekti. IV. Henri'nin bir metresi, şatoyu bugünkü yerinde yeniden kurdurmuş ve bir ormanda birleştirmiş. Aigues, kralın oğlunun gözdesi Matmazel Choin'a verilmiş, o

da birkaç çiftlik ekleyerek büyütmüş malikâneyi. Bouret ünlü bir opera aktrisi için şatoyu özenerek Paris'in ufak evleri gibi düzenletmiş. Bouret aynı zamanda şatonun zemin katını da XIV. Louis üslubunda restore ettirmiş.

Yemek odasını hayranlıkla seyrederken şaşırdım kaldım. Önce, İtalyan zevkine göre düzenlenmiş, freskler arasında en çılgın arabesklerin uçuştuğu tavan göze çarpıyor. Yaprak biçiminde sona eren yalancı mermerden kadınlar belirli aralıklarla meyve sepetleri tutuyorlar. Sepetlerin üstünde burmadal biçiminde tavan bezemeleri bulunuyor. Kadınlardan birini ötekinden ayıran tahta aynalarda adı bilinmeyen bazı sanatçıların çok güzel yağlıboya resimleri sofra zenginliğini gösteriyor; sombalıkları, yabandomuzu kafaları, kabuklu hayvanlar yani dünyada yenebilecek ne varsa sihirli bir benzerlikle, erkeği, kadınları, çocukları anımsatıyor ve bana göre dekordan en iyi anlayan ülke olan Çin'in en acayip tasvirleriyle yarış ediyor. Ev sahibesinin ayağının altında, uşakların bir konuşma arasında ya da herhangi bir özel durumda yerli yersiz içeri girmemeleri, yalnızca çağrıldıkları zaman gelmelerini sağlayan bir çıngırak yayı bulunuyor. Kapıların üst bölümünde şehvet sahneleri canlandıran süslemeler var. Bütün kapı ve pencere çerçeveleri mermer mozaikten. Salon alttan ısıtılıyor. Her pencereden nefis manzaralar görülüyor. Bu salondan, bir yandan banyoya, öte yandan da bir başka salona açılan bir süslenme odasına geçiliyor. Banyo tek renkli resimlerle boyalı olan Sèvres tuğlalarıyla kaplı. Yer mozaik, banyo teknesi mermerden.

Bakır üstüne çizilmiş ve inip kalkan bir tablonun gizlendiği yataklığa, üzerinde yatıp dinlenmek için Pompadour stili, yaldızlı ağaçtan şezlong konmuş. Tavan altın yaldızlı lacivert taşıyla süslü. Tek renkli resimler Boucher'nin desenlerine göre çizilmiş. Böylece banyo, sofra ve aşk bir araya gelmiş.

XIV. Louis stilinin bütün görkemini gözler önüne seren salondan sonra, azizim, bir benzerini Paris'te bile görmediğin göz kamaştırıcı bir bilardo salonu geliyor. Bu zemin katın girişi, sonunda yukardan ışıklandırılan ve çeşitli dönemlerde yapılmış küçük konutlara götüren çok güzel bir merdivenin bulunduğu yarım daire biçiminde bir sofa oluşturuyor. Ve azizim 1793'te mütelzimlerin kafalarını kestiler! Tanrım, büyük servetlerin, güvenli hayatların olmadığı bir ülkede büyük sanat eserlerinin doğmasının olanaksız olduğunu anlamıyorlar? Eğer sol mutlaka kralları öldürmek istiyorsa, bazı önemsiz prensleri bıraksın bize hiç değilse!

Bugün bu birikmiş zenginlikler, onları olağanüstü bir güzellikle onarmakla yetinmeyip, bakımını da büyük bir özenle sürdüren ufak tefek sanatçı bir kadına ait. İnsanlığı düşünüyormuş gibi gözükerek aslında kendilerini düşünen bazı sözde filozoflar bütün bu güzel şeylere saçmalık diyorlar. Sanki Aigues'e saltanatlarının damgalarını vuran IV. Henri, XIV. Louis ve XVI. Louis'nin çağlarına göre bugün daha büyük ve daha mutluymuşuz gibi. Bez fabrikaları ve modern sanayinin sıradan buluşları karşısında kendilerinden geçiyorlar. Hangi sarayı, hangi krallık şatosunu, hangi konutları, hangi güzel sanat yapıtlarını, hangi altın işlemeli

kumaşları bırakıyoruz biz? Büyükannelerimizin eteklikleri, bugün koltuk kumaşı olarak kullanılmak için pek aranır oldu. Her şeyden yararlanmaya kalkan, bencil ve duygusuz olan bizler her şeyi biçiyor, eskiden harikaların yükseldiği yerlere lahana ekiyoruz. Paris'in en zengin ailelerinden birine şan ve şöhret kazandıran Persan malikânesi yerle bir oldu, Napoléon'un çevresindeki kalyonlardan birine büyük paralara mal olan Montmarency yıkıldı, Regnault-Saint-Jean-D'angely'nın eseri olan Val, Prens Conti'nin bir metresinin yaptırdığı Cassan, sadece Oise Vadisinde toplam dört kral konutu yok oldu. Alçıdan şatolarımız ve kartonpiyer süslerimiz üstüne kuzeyden esecek bir yağma fırtınasının ertesinde Paris çevresini Roma kırlarına benzetme hazırlığı içindeyiz.

Gör işte aziz dostum, bıktırıcı yazılar yazma *alışkanlığı insanı nerelere götürüyor! İşte, şimdi de bir tür makale yazıyorum. İnsanların kafalarında da yollarda olduğu gibi tekerlek izleri mi var acaba? Burada kesiyorum çünkü devletten çalıyorum, kendimden çalıyorum; üstelik uykunuz gelmiştir, uyuyabilirsiniz. Arkası yarın.*

Genellikle Paris'te yemek salonlarında işitilen uzun süredir kaybolmuş ve bana mükellef kahvaltılardan birinin hazır olduğunu bildiren ikinci çan sesini duydum.

İşte, Arkadya'nın hikâyesi. Geçen yüzyılın en ünlü iffetsizlerinden *biri 1815'te Aigues'de ölmüş. Maliye, edebiyat ve aristokrasi çevreleriyle ilişkisi olmuş, giyotinle burun buruna gelmiş bu şarkıcı kadını, giyotin de aristokrasi de edebiyat da mali-*

ye de unutmuş. Unutulan birçok çekici yaşlı kadın gibi o da, yitirdiği aşkı bir başka aşkla doldurarak, erkeğin yerine de doğayı koyarak tapınılan gençliğinin kefaretini ödemek üzere köye çekilmiş. Bu kadınlar çiçeklerle, orman kokularıyla, gökyüzüyle, güneşin ışıklarıyla, öten, kıpırdayan, parlayan ve yerden biten her şeyle, kuşlarla, kertenkelelerle, çiçeklerle ve otlarla birlikte yaşarlar; farkında değildirler, açıklayamazlar ama hâlâ severler. Bu öyle bir sevgidir ki dükleri, mareşalleri, rekabeti, mütelzimleri, çılgınlıklarını ve aşırı lükslerini, taklit mücevherlerini ve elmaslarını, topuklu terliklerini ve allıklarını unutur, tatlı köy yaşamına bırakırlardı kendilerini.

Matmazel Laguerre'in yaşlılığı üstüne değerli bilgiler topladım azizim çünkü, Florine, Mariette, Suzanne, Tullia gibi kızların yaşlılıklarını merak ederdim zaman zaman. Tıpkı bir çocuğun eski ayların ne olduğunu merak ettiği gibi.

1790'da devlet işlerinin gidişatından endişelenen Matmazel Laguerre Aigues'e gelip yerleşmiş. Kendisiyle birlikte mevsimler geçiren Bouret, bu yeri satın almış ona. Du Barry'nin başına gelenlerden öylesine korkmuş ki elmaslarını toprağa gömmüş. O sıralarda daha elli üç yaşındaymış, bir jandarmayla evlendikten sonra Bayan Soudry olmuş ve kendisine kısaca "Bayan Belediye Başkanı" diye hitap edilmiş. Eski oda hizmetçisine göre "Bayan her zamankinden daha güzelmiş o yaşta." Azizim, doğanın bu tür yaratıklara şımarık çocuk muamelesi yapmasının bir hikmeti var kuşkusuz, aşırılıklar bunları öldürmez, tam tersine korur,

semirtir, gençleştirir, hantal bir görünüm altında, güzel bedenlerini dik tutan sinirleri vardır. Erdemli bir kadını çirkinleştiren nedenler, onların güzelliğini sağlar. Rastlantının ahlakla bir ilgisi olmadığı açıkça ortada.

Matmazel Laguerre ünlü macerasından sonra kusursuz, temiz bir hayat sürdürmüş. Bir azize gibi yaşamış. Bir akşam umutsuz bir aşk öyküsünün hüznüyle, üstünde tiyatro elbisesi olduğu halde kırlara gitmiş ve bütün geceyi bir yol kenarında ağlamakla geçirmiş –XV. Louis döneminin aşklarına iftira edilmedi mi!–. Şafağı görmeye öylesine alışık değilmiş ki, en güzel şarkılarından birini söyleyerek selamlamış onu. Hali tavrıyla olduğu kadar, elbiseleriyle de çekmiş köylülerin ilgisini. Bunlar hareketleri, sesi, güzelliği karşısında şaşırıp kalmışlar, onu bir melek sanmışlar ve önünde diz çökmüşler. Voltaire olmasa Bagnolet devrinde bir mucize daha olacaktı. Tanrı Baba, bu kadının gecikerek de olsa erdemli bir hayata dönüşünü göz önünde bulundurur mu bilmem, çünkü aşktan öylesine bezmiş eski Opera'nın bir iffetsizi için aşk iğrenç bir şey olmuştur artık. Matmazel Laguerre 1740'ta doğmuş, en güzel günleri 1760 yılına rastlamış. O tarihte Bay... –adını hatırlayamıyorum bir türlü– onunla olan ilişkisi nedeniyle Savaşın başmemuru *adını almış. Derin bir sanatsal zevkle, üstüne titrediği malikânesine çekildikten sonra, oralarda hiç kimsenin bilmediği bu adı bırakarak Madame des Aigues adını almış. Bonaparte birinci konsül olunca, Madame des Aigues elmaslarını satmış, eline geçen parayla kilise mallarını satın ala-*

rak malikânesini genişletmiş. Ama bir opera kızı malına mülküne sahip çıkamayacağından, arazisinin yönetimini bir kâhyaya bırakarak, yalnızca park, çiçekler ve meyvelerle ilgilenmiş.

Matmazel öldükten ve Blangy'de gömüldükten sonra La-Ville-aux-Fayes ile Blangy arasında küçük bir şehir ve bölgenin yönetim merkezi olan Soulanges noteri bir döküm yapmış ve kendisi bir mirasçısı olmadığını sanırken, bir sürü mirasçı çıkarmış şarkıcı kadına. Amiens yöresinde sefil bir hayat sürdüren on bir yoksul çiftçi ailesi bir sabah altın çarşaflar içinde uyanmış. Miras kalan malların açık artırmayla satışa çıkması gerekmiş. Aigues, Montcornet tarafından satın alınmış. Montcornet, Aigues'i almak için gerekli olan bir milyon yüz bin frangı –mobilyalar da içinde olmak üzere– İspanya ve Pomeranya'daki komutanlığı sırasında biriktirmiş. Bu güzel yer yine Milli Savunma Bakanlığının olacakmış. General büyük olasılıkla o şehvet uyandırıcı zemin katın etkisinde kalmış. Dün Kontes'e evlenmelerinde Aigues'in çok büyük rolü olduğunu söylüyordum.

Azizim, Kontes'i takdir etmek için, General'in nasıl bir insan olduğunu bilmek gerekiyor. Sert, uzun boylu, kırmızı yüzlü, kule gibi yuvarlak, kalın enseli bir adam. Bir zırhı uygun biçimde oturtabilecek güçlü omuzları var. Avusturyalıların Gross-Aspern diye adlandırdıkları Essling Savaşında Montcornet, zırhlı süvarilere komuta etmiş ve bu güzel süvari birliği Tuna'ya doğru geri püskürtüldüğü zaman sağ salim kurtarmış kendini. Büyük bir kütük üstünde atıyla birlikte nehri geçmeyi

başarmış. Köprünün yıkılmış olduğunu gören süvariler, Montcornet'nin sesini işiterek geri dönmüşler ve bütün Avusturya ordusuyla yiğitçe mücadele etmişler. Avusturya ordusu ertesi gün otuzu aşkın araba dolusu zırh taşımış. Almanlar bu zırhlı süvariler için "demirden adamlar" anlamına gelen tek bir sözcük yaratmış. Montcornet dış görünüşüyle bir antikçağ kahramanını andırıyor. Kolları kalın ve sinirli, göğsü ve soluğu geniş, başı aslan başı gibi, sesi savaşın en kızgın anında saldırıyı yönetebilecek bir ses ama yalnızca kan dökmeyi savunan insanların yürekliliğine sahip. Kafa yok, kavrama gücü yok. Askeri sağduyunun, sürekli tehlikede yaşamanın verdiği doğal güvensizliğin ve emretme alışkanlıklarının üstünlük havası verdiği birçok general gibi, Montcornet de ilk anda saygı uyandırıyor; insan onu bir dev sanır ama aslında bir cücedir. Knilworth Şatosu girişindeki Elisabeth'i selamlayan kartondan deve benzer. Çabuk öfkelenen ve temiz kalpli, gururlu, üstün yetenekli, askerlere özgü keskin bir dili vardır. Taşı hemen gediğine koyar, eli daha da çabuktur. Savaş alanında gösterişlidir ama aile içinde çekilmez bir insandır. Tanıdığı tek aşk kışla aşkıdır. Usta mit yaratıcıları eskilere bakılırsa, Mars'la, Venüs'ün oğlu Eros, askerlerin aşkının koruyucusuymuş. Tadına doyum olmaz bu din yazarları birbirinden farklı on kadar mitolojik simgeden esinlenmiştir. Bunların yaratıcılarını ve niteliklerini incelediğinizde bir toplumsal döküm bulursunuz; biz de bir şey uydurduğumuzu sanırız! Yeryüzü düş gören bir hasta gibi sırtüstü döndüğünde ve denizler kıtaların yerini aldığında devrin

Fransızları bugünkü okyanusumuzun dibinde, yosunlar içinde bir buhar makinesi, bir top, bir gazete ve bir belge bulacaktır.

Montcornet Kontesi'yse azizim, nazik, çekingen, ince, ufak tefek bir kadın. Ne düşünüyorsun bu evlilik hakkında? Hayatı tanıyan bir insan için bu rastlantılar öylesine olağan ki çok uygun evlilikler istisna oluyor. Uzun boylu, iriyarı General zırhlı süvarilerini nasıl yönetiyorsa, bu ince, küçük kadın da General'i öyle yönetiyor. Bunu görmek için geldim buraya.

Montcornet, Virginie'sinin önünde yüksek sesle konuştu mu, hanımefendi, işaret parmağını dudaklarına götürüyor ve General susuyor anında. General pipo ve puro içmek için şatodan elli adım uzaklıktaki bir çardağın altına gidiyor ve tütün kokusuna bulaşmış olarak dönüyor. Adam bağımlılığından gurur duyuyor. Kendisine bir şey önerildiği zaman, yediği üzümden sarhoş olmuş bir ayı gibi karısına doğru dönüyor ve "eğer hanımefendi isterse" diyor. Döşeme taşlarını tahta gibi çatırdatan ağır adımlarla karısının yanına gittiği zaman, kadın ürkütücü sesiyle "girmeyin!" diye bağırdıysa General, sağdan geriye askerce bir dönüş yapıyor ve şu alçakgönüllü sözleri söylüyor: "Sizinle ne zaman görüşebileceğimi hizmetçinizle bildirirsiniz bana!" Bunları söylerken sesi, Tuna kıyılarında zırhlı süvarilerine "çocuklarım, yapacak başka bir şey kalmayınca ölmek gerekir" diye bağırdığı zamanki sesini andırıyor. Karısından söz ederken şu duygulandırıcı sözü duydum ağzından: "Onu yalnızca sevmiyorum, saygı duyuyorum aynı

zamanda." O dizginlenemeyen öfke nöbetlerinden birine kapıldığı zaman, kadın odasına çıkıyor ve General'in istediği gibi bağırıp, çağırmasına, tepinmesine göz yumuyor. Yalnız dört beş gün sonra, "Sinirlenmeyin, beni üzmeniz bir yana, göğsünüzdeki damarlardan birini çatlatabilirsiniz" diyor ona. İşte o zaman Essling aslanı, gözündeki yaşı silmek için bir yerlere sıvışıyor. Biz konuşurken salona girecek olsa karısı, "Bizi yalnız bırakın, beyefendi kitap okuyor bana" der ve o da yalnız bırakır bizi. Kadına bu derece güvenebilmek zayıf bir yaratığa karşı bu derece gönlü yüce olabilmek, sürekli koruyuculuk etmek, en küçük bir kıskançlık göstermeden sevmek, karşısında bu kadar saf olmak, yalnızca bu güçlü, iriyarı ve öfkeli adamlara, büyük savaşçılara, Olympos soyundan diplomatlara, dâhilere özgüdür. Bana göre bu fiskos koltuğunun satenden döşemesi, nasıl bir burjuva kanapesinin Utrecht kadifesine göre üstünse, Kontes'in bilgisi de kuru ve tatsız bir erdemden üstündür.

Azizim, altı gündür bu güzel köydeyim ve sık ormanların altında bulunan ve akarsular boyunca uzayıp giden güzel patikaları olan bu parkın harikalarını seyretmekten hiç bıkmadım. Doğa ve sessizliği, sakin zevkler, basit ve telaşsız yaşantının çekiciliği, her şey, bağladı beni buraya. İşte, gerçek edebiyat budur. Bir çayırda hiçbir zaman bir üslup hatası yoktur. Anlaşılan burada mutluluk her şeyi, Débats'yı[1] *bile unutmak. İki gündür sabahları yağmur yağdığını anlamış olmalısın. Kontes uyur, Montcornet de arazisini dolaşırken, size mektup*

[1] *Journal des Débats* gazetesi.

yazacağıma dair düşüncesizce verdiğim sözü tutmak zorunda kaldım.

Söylediklerine göre Alençon'da bir yaşlı yargıçtan ve bir validen doğmama ve çiftçiliği iyi kötü bilmeme rağmen, ayda dört beş bin frank gelir sağlayan toprakların varlığını masal sanırdım şimdiye kadar. Benim için para şu dört korkunç sözcük demekti: Çalışma ve kitapçı, gazete ve siyaset. Paranın güzel bir manzaranın ortasında yerden bittiği bir araziye nasıl sahip olacağız? Tiyatro, basın ve kitap adına sizin için dilediğim budur. Amin.

Florine, müteveffa Matmazel Laguerre'i kıskanıyor mu? Modern Bouretlerimizin kendilerine yaşamayı öğretecek bir Fransız aristokrasisi yok artık. Bugün, operada bir loca tutmak için üç kişi bir araya geliyor, eğlence düzenlendiği zaman harcamalar ortaklaşa yapılıyor. Şahane ciltli in-kuarto'*ları*,[1] *kütüphanelerdeki* inoktavo'*lara*[2] *benzetmek için kesmiyorlar artık. Binbir nazla kitap alıyorlar. Nereye doğru gidiyoruz? Hoşça kalın çocuklarım! İçiniz hep sevgiyle dolu olsun.*

Tatlı Blondet'niz

Çağımızın en tembel kalemlerinden birinden çıkan bu mektup akıl almaz bir rastlantıyla korunmamış olsaydı, Aigues'i betimlemek olanaksız olacaktı. Bu betimleme olmadan da orada geçen korkunç olay bu kadar ilginç olmazdı belki de.

---

[1] Sayfa boyutları bir tabaka kâğıdın dörde katlanmasıyla oluşan kitap.

[2] Sayfa boyutları bir tabaka kâğıdın sekize katlanmasıyla oluşan kitap.

Birçok kişi eski imparatorluk muhafız alayı albayının bir ışık demetiyle aydınlanan zırhının, parlayan öfkesinin, birçok modern dramda olduğu gibi, bu öykünün sonunda da bir yatak odası dramıyla karşılaşacak biçimde bu ufak tefek kadının üstünde bir kasırga gibi patlamasını bekliyor olmalı. Oysa kapılarının üstünde mitolojik aşk sahnelerini canlandıran mavimsi resimler, tavan ve pencere kanatlarında düşsel kuş resimleri bulunan, şöminenin üstünde Çin işi porselen ucubelerin katıla katıla güldüğü, çevresi Japon fantezisinin renkli dantelleriyle işlenmiş zengin vazolarında altın yaldızlı mavi ejderhaların kuyruklarını dolaştırdığı bu güzel salonda, modern düşeslerin, şezlongların, konsolların, etajerlerin divanların insanı gevşetip, iç âlemine daldırdığı bir salon bu. Hayır, buradaki dram özel hayatla sınırlanmış değil. Ya daha yükseklerde ya daha alçaklarda. Tutku beklemeyin, gerçek yeteri kadar dramatik olacak zaten. Ayrıca, tarihçi, görevinin her zaman herkesi hesaba katmak olduğunu unutmamalıdır. Mutsuzla zengin eşittirler onun kalemi önünde. Onun gözünde köylü, sefaletin büyüklüğünü; zengin, gülünçlüğünün küçüklüğünü taşır. Kısacası, zenginin tutkuları, köylününse yalnızca gereksinimleri vardır. Demek ki köylünün çektiği, yoksulluk üstüne yoksulluktur. Ve eğer siyasi açıdan saldırılarını acımasızca bastırmak gerekiyorsa, insani ve dini açıdan kutsaldır.

II

VERGILIUS'UN UNUTTUĞU BİR ÇOBAN ŞİİRİ

Bir Parisli, kıra gittiğinde bütün alışkanlıklarından yoksun kalır ve dostlarının sıcak ilgisine rağmen, kısa sürede zamanın ne kadar ağır ilerlediğini hisseder. Ev sahipleriyle ev sahibeleri, haşhaşa yapılan söyleşileri uzun süre sürdürmenin olanaksızlığı karşısında çabucak yorularak, "Burada çok sıkılacaksınız" der rahatça. Gerçekten de kır hayatının tadını çıkarmak için orayla ilgilenmek, yapılan işlerden anlamak ve insan yaşamının ölümsüz simgesi olan güçlüklerle mutluluğun birlikteliğini bilmek gerekir.

Uyku düzene girip yol yorgunluğu atıldıktan ve kır hayatının alışkanlıkları benimsendikten sonra ne avcı ne de çiftçi olan ve ince deriden zarif çizmeler giyen bir Parislinin bir şatoda geçireceği en zor saatler olan sabah saatleri başlar. Uyanma saatiyle kahvaltı saati arasında kadınlar ya uykudadır ya da tuvaletlerini yaparlar. Yanlarına yanaşamazsınız. Ev sahibi erkenden işine gitmiştir. Parisli saat sekizle on bir arasında yapayalnız kalacaktır öyleyse. Hemen hemen bütün şatolarda kahvaltının yapıldığı saattir on bir. Oysa tuvaletine özen göstererek oyalanmaya çalıştıktan sonra eğer gerçekleştirilmesi mümkün olmayan

ve yalnız zorluklarını kavrayarak dokunmadan geri götüreceği bir iş getirmemişse yanında, bir süre sonra bu olanağı da tüketir. Parkın ara yollarında dönüp durarak, aval aval çevreye bakarak, iri ağaçları saymak zorunda kalacaktır, oysa insanın hayatı ne kadar gerçekse, bu uğraşlar o kadar sıkıcıdır. Meğerki insan *quaker*'lar tarikatına, saygıdeğer dülgerler ya da kuş mumyalayanlar loncasına dahil ola. İnsan, ev sahipleri gibi köyde yaşamak zorunda kalırsa, yer bilimiyle, madenbilimiyle, böcekbilimiyle ve botanikle ilgilenip can sıkıntısını gidermenin yollarını bulabilir ama aklı başında bir adam, on beş gününü öldürmek için bir kötü alışkanlığa kaptırmaz kendisini. Bu nedenledir ki en güzel toprak, en güzel şatolar bile ilişkileri yalnızca bu güzellikleri seyretmekten öteye gidemeyenler için tatsızlaşmaya başlar. Doğanın güzellikleri tiyatrodaki temsiliyle karşılaştırıldığı zaman çok sönük kalır. O zaman Paris'in hayali bile göz kamaştırıcı olur. Blondet gibi, belirli bir insanın onurlandırdığı bir yere özel bir ilgiyle bağlı değilseniz, kuş olup Paris'in coşku verici gösterilerine ve amansız savaşlarına uçmak istersiniz.

Keskin zekâlılar, gazetecinin yazdığı uzun mektuptan, tıpkı zorla semirtilmiş kümes hayvanlarının başlarını şişkin taşlıklarına sokup en iştahlandırıcı yiyeceklere bile bakamaz duruma gelmeleri gibi, onun bedence ve ruhça tam bir bıkkınlığa varmış olduğunu tahmin etmiş olsalar gerek. Blondet de o müthiş mektubu yazdıktan sonra, Armida bahçelerinden çıkmak ve günün ilk üç saatlik öldürücü boşluğunu doldurmak gereğini duydu, çünkü kahvaltıyla öğle yemeği arasındaki zaman bu süreyi kısaltmasını bi-

len ev sahibesine aitti. Akıllı bir adamı bir ay süreyle köyde tutup, yüzünde aşırı doymuşluğun yapay gülücüğünü, kaçınılmaz biçimde sezilen bir bıkkınlığın gizli esnemesini görmemek, bir kadının en büyük zaferlerinden biridir. Bu tür denemelere dayanan bir sevgi sonsuza kadar sürse gerek. Kadınlar âşıklarını değerlendirmek için niçin bu deneye başvuruyorlar bilinmez. Bir budalanın, bir bencilin, kıt görüşlü birinin buna dayanması olanaksızdır. Sinsiliğin İskender'i olan II. Philippe bile köyde baş başa geçirilen bir ay içinde sırrını açıklardı mutlaka. Bu nedenledir ki krallar sürekli çok hareketli bir yaşam sürdürürler ve hiç kimsenin onları on beş dakikadan fazla görme hakkı yoktur.

Emile Blondet, Paris'in en çekici kadınlarından birinin nazik ilgisine karşın, okuldan kaçmanın çoktandır unutulmuş olan zevkini tattı. Mektubu bitirdiğinin ertesi günü özel olarak hizmetine verilmiş baş oda uşağı François, Avonne Vadisini dolaşıp görmesi amacıyla uyandırdı kendisini.

Conches'un yukarısında, bazıları Aigues'den çıkan birçok derenin sularını alarak kabaran küçük Avonne Irmağı, La Ville-aux-Fayes'de Seine'in en büyük kollarından birine dökülür. Hemen hemen dört fersahlık bölümünde tomruk yüzdürmeye elverişli bulunan Avonne'un coğrafi durumu, Jean Rouvet'nin buluşundan bu yana, dibinde o sevimli ırmağın aktığı tepelerin doruğunda bulunan Aigues, Soulanges ve Ronquerolles ormanlarının değerlenmesinde etken olmuştu. Aigues Parkı ırmakla, kraliyet anayolu arasında vadinin en geniş bölümünü kaplıyordu. Irmağın iki yakasında Aigues Ormanı vardı. Ufukta

Avonne Irmağına paralel bir bayır üstünde sıralanmış kavruk, yaşlı karaağaçlar anayolun geçtiği yeri gösteriyordu. Avonne Dağları, Morvan denen o görkemli amfitiyatronun bu ilk sırasını oluşturuyor.

Biraz bayağı bir karşılaştırma olmakla birlikte, vadinin dibine kondurulan park, o durumuyla, başı Conches köyüne, kuyruğu Blangy kasabasına değen dev bir balığı andırıyordu, çünkü uzunluğu eninden fazlaydı, ortası iki yüz dönüm kadarken, Conches yönünde ancak otuz dönüm, Blangy yönündeyse kırk dönümdü. Bu yeryüzü cennetine girilen yer olan ufak Soulanges şehrine bir fersah uzaklıkta, üç köy arasında bulunan bu toprağının konumu kışkırtıyor belki kavga ve taşkınlıkları. Aigues cennetini La-Ville-aux-Fayes'in üst bölümünden, anayoldan gören yolcular bile kıskançlık günahını işlemekten kendilerini alamadıktan sonra, Soulanges'ın ve La-Ville-aux-Fayes'in günün her saatinde burasını hayranlıkla seyreden zengin burjuvaları nasıl uslu durabilsinler?

Doğanın açık bıraktığı yerlerde bile engel çukurları kazılmış, her yanı duvarlarla çevrili olan Aigues Parkının dört kapısı bulunmasının yararını anlatmak için bu son topografik ayrıntıyı vermek gerekliydi. Conches Kapısı, Avonne Kapısı, Blangy Kapısı, Ağaçlı Yol Kapısı diye adlandırılan bu dört kapı, yapıldıkları değişik çağların ayırıcı özelliklerini o kadar güzel belli ediyorlardı ki, arkeologların yararlanmaları için tanımlanmaları gerekir. Ağaçlı Yol Kapısının Blondet tarafından yapılan betimlemesi kadar kısa olmak koşuluyla kuşkusuz.

Journal des Débats'nın ünlü yazarı, Kontes'le sekiz gün gezdikten sonra Çin köşkünü, köprüleri, adaları,

manastırı, ahşap dağ evini, Protestan kilisesi harabelerini, buz kuyusunu, öteki köşkleri, kısacası bahçe mimarlarının icat ettikleri bütün dolambaçları –tamamı dokuz yüz dönüm kadardı– iyice tanıdı: Artık General'le, Kontes'in her gün övdükleri Avonne'un kaynaklarına atmak istiyordu kendini. Her akşam, ertesi gün bu kaynaklara gitmeyi tasarlar, sabah olunca da unuturlardı tasarılarını. Avonne, Aigues Parkının üst yanında, Alp Dağlarının sellerine benzer. Kimi zaman kayalar arasında bir yatak açar, kimi zaman derin bir çukura gömülür: Bir yerde dereler, çağlayanlar gibi Avonne'a dökülür, başka bir yerde Loire Irmağı gibi kumları sıyırarak ve teknelerin yüzdürülmesine uygun olan geçiş noktaları sürekli değiştiğinden gidiş gelişi olanaksız kılarak yayılır. Blondet, Conches Kapısına varmak için parkın labirentleri arasında en kısa yolu seçti. Malikânenin tarihine ilişkin ayrıntıları da içeren bu kapı hakkında bazı şeyler söylemek gerekir.

Aigues'i, Soulanges ailesinin küçük oğlu evlenip servete kavuştuktan sonra, ağabeyini kıskandırmak için kurmuş. Maggiore Gölü üstündeki Isola-Bella'yı andıran bu büyülü güzelliği bu kıskançlık duygusuna borçluyuz. Ortaçağda Aigues Şatosu, Avonne üstündeydi. Bu şatodan kala kala bir kapı kalmıştı geriye. Kapıda müstahkem şehirlerdekini andıran bir sundurma ve iki yanında da koni biçimli gözetleme kuleleri vardı. Sundurmanın tonozu üstündeki çeşitli bitkilerle süslü güçlü taş yapıda çapraz bağlı üç geniş pencere bulunuyordu. Kulelerden birinde sarmal bir merdiven vardı ve bu merdivenle yukarıdaki iki odaya çıkılıyordu. Mutfak ikinci kuledey-

di. Bütün eski yapılarda olduğu gibi sivri sundurma damının iki ucunda rüzgârın yönünü gösteren iki fırıldak vardı. Birçok yerde, belediye sarayları bile bu kadar görkemli değildir. Kapının dış yüzünde, kemer taşında, Soulangesların arması hâlâ duruyordu. Taşçı ustasının işlediği nitelikli taşın sertliği, armanın günümüze kadar gelmesini sağlamıştı. Mavi zemin üstüne üç gümüş dikey şerit, bunları ortasından kesen kırmızı yatay bir şerit, bunun üstünde de alt uçları sivriltilmiş olan beş büyük altın haç ve armacılığın ve küçük kardeşler için zorunlu olan armacılık biliminin yırtığını taşıyordu. Blondet yazıyı okudu: *Je soule agir.*[1] Haçlılar, soyadlarından bu tür cinaslar yapmayı çok severlerdi. Bu özdeyiş güzel bir siyasi düşünceyi anımsatıyordu ama ilerde görüleceği gibi Montcornet ne yazık ki unutmuştu onu. Beşli demir parçalarıyla ağırlaşmış eski tahta kapıyı güzel bir kız açtı Blondet'ye. Menteşelerin gıcırtısından uyanan bekçi gecelikle pencereye çıktı.

"Nasıl! Bekçilerimiz bu saatte hâlâ uykudalar mı?" dedi, Parisli kendi kendine. Orman geleneklerini çok iyi bildiğine inanıyordu.

On beş dakika yürüdükten sonra Conches'un hizasında, ırmakların kaynaklarına ulaştı ve hayranlıkla seyretti manzarayı. Bu manzara ancak Fransa tarihi gibi, bin ciltte de anlatılabilir bir ciltte de. Biz iki cümleyle yetinelim.

Cüce ağaçlarla kadife gibi kaplanmış bir kütle, bir kemer oluşturmuş. Avonne'un sularının kütlenin

---

[1] Soulanges adıyla ses benzerliği olan ve hem acı dindirmek fiiline yaklaşan hem de eylemi sulandırmak ve yolundan saptırmak anlamına gelebilecek kelime oyunu.

dibini kemirmesiyle, suyun yüzüne enlemesine dev bir kaplumbağa yatmış sanki. Ayna gibi duru bir su birikintisi görünüyor kemerden. Avonne uykuya dalmış sanki burada. Uzakta büyük kütleli çağlayanların ötesinde son buluyor bu sakin görünüm. Yaya benzeyen küçük söğütler suların etkisiyle durmadan gidip geliyor.

Bu çağlayanların ötesinde, tepenin yamaçlarından, yer yer kaynayan beyaz dereler dökülüyor. Şistli yamaçlar, Ren'in yosun ve funda kaplı kütleleri gibi dikine iniyor ama kesişen yerlerde delikler oluşmuş. Sürekli olarak sulanan ve yeşil kalan bir çayır, dere sularına kupa görevi yapıyor, bu vahşi ve yalnız doğayla çelişir gibi bu güzel kaosun öte yanında çayırların bitiminde, köy ve çan kulesiyle birlikte Conches'un son bahçeleri görünüyor.

İşte, iki cümle ... ama ya güneşin doğuşu! Ya temiz hava! Ya soğuk çiy! Ya sularla ormanın uyumu! Onları siz düşünün artık!

"Bir opera adeta!" diye düşündü Blondet, ırmak boyunca yürürken.

Aigues Ormanının ulu ağaçlarıyla çevrili aşağı Avonne'un düz, derin ve sessiz akışı, teknelerin yüzmesine elverişli olmayan bölümün kaprisleri yanında daha çok göze çarpıyordu.

Blondet sabah gezintisini fazla uzatmadı. Bir köylü durdurdu onu çok geçmeden. Bu dram için çok gerekli figüranlardan biri. O kadar gerekli ki bunlarla başroldekiler arasında seçim yaparken duraksar insan.

Zeki yazar, ana kaynağın iki kapı arasında sıkışmış gibi aktığı bir kütle grubuna varınca bir adamı gördü. Adam o kadar hareketsiz durmaktaydı ki bu

canlı heykelin tavır ve giysileri ilginç olmasaydı, yalnızca bu hareketsizliği bile bir gazetecinin dikkatini çekmek için yeterliydi.

Bu alçakgönüllü kişi, Ressam Charlet'nin çok sevdiği, resimlerine konu ettiği yaşlı insanlardan birine benziyordu. O askerler, Homeros'unun çizdiği erler gibi, her güçlüğe dayanan, sağlam bir beden yapısı ve yine aynı ressamın çizdiği ölmez çöpçüler gibi kızaran, moraran, pürtüklü, boyun eğmeyen bir yüzü vardı. Hemen hemen hiç saç olmayan başındaki kaba fötrün kenarlarında o kadar çok dikiş vardı ki, takkeye dönmüştü. Şapkanın altından iki tutam saç fışkırmıştı. Tablolardaki klasik Tanrı resimleri gibi duran bu kar gibi beyaz saçların resmini yapmak için, ressamlar, saati dört franga model olarak kullanabilirlerdi onu. Çökük avurtlarından, dişsiz ihtiyarın ekmekten çok, şaraba düşkün olduğu anlaşılıyordu. Seyrek, beyaz sakallarının kısa, dik kılları, adamın profiline korkutucu bir hava veriyordu. Koskoca bir suratta pek küçük kalan ve domuzlarınki gibi yere bakan gözlerinde kurnazlık ve tembellik okunuyordu ama o anda dosdoğru ırmağa baktığından, gözlerinden ışık fışkırıyor gibiydi. Zavallı adamın bütün giysisi, rengi bir zamanlar mavi olan eski bir mintan ve Paris'te ambalaj yapmaya yarayan kaba bezden yapılmış bir pantolondan ibaretti. Ayağındaki kırık tahta kunduraları gören her şehirli dehşete kapılırdı. Çatlakların ayağını vurmaması için, kunduraların içine bir parça saman bile koyulmamıştı. Mintanın da pantolonun da bir kâğıt fabrikasının hamur teknesini doldurmaktan başka hiçbir işe yaramayacağı kesindi.

Bu köylü Diyojen'i incelerken, Blondet eski duvar halılarında, eski tablolarda, eski yontularda görülen ve o zamana kadar kendisine gerçekdışı gibi gelen bir köylü tipinin olabileceğini kabul etti. İnsanda güzelliğin aldatıcı bir istisna, insanların inanmak için kendilerini zorladıkları bir hayal olduğunu anlayarak, artık sanatta çirkinliği konu eden akımları mahkûm etmedi.

"Böyle bir yaratığın düşünceleri, alışkanlıkları ne olabilir, ne düşünür acaba?" diye sordu kendi kendine meraklanan Blondet. "Bu benim benzerim mi yani? Ortak yanımız yalnızca biçimimiz! Bu da ortak yan sayılırsa!"

Açık havada yaşayan ve hava değişikliklerine, aşırı soğuğa, aşırı sıcağa kısacası her şeye dayanıklı kimselerin dokularında görülen sertliği inceliyordu. Bunların derileri neredeyse tabakalanmış kösele haline gelmiştir ve sinirleri de fiziksel acıya karşı Arap ve Ruslarınki kadar direnç kazanmıştır.

"İşte, Cooper'in kızılderilileri!" diye düşündü Blondet. "Vahşileri incelemek için Amerika'ya kadar gitmeye gerek yok."

Parisli kendisinden iki adım kadar uzaktaydı ama ihtiyar başını çevirmedi ve Hint fakirlerinin donuk gözleri ve uyuşmuş üyelerinin durağanlığına benzer bakışlarla karşı kıyıya bakmaya devam etti. Sanıldığından daha bulaşıcı olan bu büyünün etkisinde kalan Blondet'nin kendisi de suya baktı sonunda.

"Hey ihtiyar ne var orada öyle?" diye sordu Blondet. On beş dakika kadar suya bakmış, bu derin dikkati gerektirecek bir şey görememişti.

"Şşt" dedi ihtiyar eliyle susması için işaret ederek, alçak sesle, "ürküteceksiniz onu..."

"Kimi?"

"Bir susamuru beyim. İşitirse bizi, kaçar gider suyun altından! Şuradan atladı ... işte ... görüyorsunuz ya ... suyun kaynadığı yerde... Bir balığı gözlüyordur mutlaka ama yuvasına dönmeye kalktığı anda benim ufaklık enseler onu. Biliyor musunuz, susamuru çok az bulunan bir şey, ilmi bir av hayvanı. Eti de güzeldir. Aigues'e götürürsem on frank alırım. Çünkü Kontes perhiz tutar. Yarın da perhiz günü. Vaktiyle müteveffa hanımefendi yirmi franga kadar ödemiştir bana bir susamuru için. Üstelik derisini de bana bırakırdı.

"Mouche, iyi bak" diye bağırdı alçak sesle.

Blondet, Avonne'un bu kolunun karşı kıyısında bir kızılağaç demeti altında kedi gözü gibi parlayan iki göz gördü, sonra karnının üstüne yatmış on iki yaşlarında bir çocuğun esmer alnını, sonra karmakarışık saçlarını fark etti. Çocuk susamurunu göstermek ve ihtiyara, onu gözden kaçırmadığını anlatmak amacıyla bir işaret yaptı, ihtiyarla çocuğu kemiren umudun etkisinde kalan Blondet, avcılık şeytanına kaptırdı kendisini. Bu şeytanın iki pençesi vardır: Umut ve merak. İnsanı istediği yere götürür.

İhtiyar konuşmasını sürdürdü: "Derisi şapkacılara satılır. Öyle güzel, öyle yumuşaktır ki! Kasketlere koyulur!"

"Öyle mi sanıyorsun ihtiyar?" dedi Blondet gülümseyerek.

"Elbette, beyim. Ben yetmiş yaşındayım ama bunu sizin benden daha iyi bilmeniz gerekir" diye cevap verdi yaşlı köylü. Bir kilise görevlisi tavrıyla ciddi ve saygılıydı konuşurken. "Susamuru kürkünün, usta-

başıların ve şarap tüccarlarının niçin çok hoşlarına gittiğini de öğretebilirsiniz bana belki."

Mareşal Richelieu'yü hatırlatan "ilmi" sözcüğünden kuşkulanan usta taşlamacı Blondet, yaşlı köylünün konuşmalarında alaycı bir hava sezdi ama adamın saflığından ve yüzünün budalalığından yanıldığını anladı.

İhtiyar konuşmasını sürdürdü: "Gençliğimde çok susamuru vardı, bu bölge elverişlidir ama o kadar çok avladılar ki, şimdi yedi yılda, bir tanesinin kuyruğunu görebilsek, o bile çok. Bu nedenle La Ville-aux-Fayes kaymakamı... Beyim tanır mı kendisini? Parisli ama sizin gibi yaman bir genç. İlginç şeyleri seviyor. İşte o, benim susamuru yakalamada ne kadar usta olduğumu bildiğinden ... çünkü siz nasıl alfabeyi biliyorsanız, ben de öyle susamuru yakalamasını bilirim ... neyse işte o kaymakam bana dedi ki: 'Fourchon Baba' dedi, 'bir susamuru bulunca bana getirin' dedi. 'Eğer sırtında beyaz benekleri olursa, otuz frank veririm' dedi. İşte aynen böyle söyledi. La Ville-aux-Fayes rıhtımında. Tanrı, İsa ve Kutsal Ruh şahidim olsun ki böyle dedi. Soulanges'da başka bir âlim daha var: Bay Gourdon. Hekimimiz bizim. Öyle bir tabiat bilgisi koleksiyonu var ki onda, bir eşi Dijon'da bile yoktur. Kendisi, bu civarın en büyük âlimi. O da çok para veriyor susamuruna, insanların da hayvanların da derilerine saman doldurup harcamasını biliyor! Şimdi bizim çocuk bu susamurunun beyaz tüyleri olduğunu iddia ediyor. Ben de dedim ki, eğer öyleyse Tanrı Baba bize iyilik etmek istiyor bu sabah! Kaynayan suyu görüyor musunuz? Orada işte... Bu hayvanlar yeraltındaki yuvarlarda yaşar ama günlerce su altında kalırlar. Ah!

Sizin sesinizi işitti beyim. Kuşkulandı. O kadar kurnaz oluyor ki bu hayvanlar, kadınlardan da beter."

"Susamurlarının adlarının feminen olması bundandır belki de dedi" Blondet.

"Siz Parisliler bunu bizden daha iyi bilirsiniz ama sabahları yatak keyfi yapmış olsaydım, daha iyi olurdu bu bizim için çünkü şu dalga gibi şeyi görüyor musunuz? Altından gidiyor... Boş ver Mouche! Bırak. Beyin sesini işitti, bizi gece yarısına kadar bekletip canımızı çıkarır. Çekip gidelim. İşte, yüzüp gidiyor bizim otuz frank!"

Mouche üzülerek kalktı. Suyun kaynadığı yere bakıyor, parmağıyla işaret ediyor, umudunu bütünüyle yitirmiyordu. 15. yüzyıl tablolarındaki gibi yüzü esmerleşmiş bu kıvırcık saçlı çocuk donla dolaşıyor gibiydi, çünkü uçları kuru yapraklar ve dikenlerle bezenmiş pantolonu dize kadar geliyordu. Bu gerekli giysiyi kıtıktan yapılmış iki ip tutuyordu askı yerine. Çocuğun gömleği, ihtiyarın pantolonuyla aynı bezdendi ama yamalardan kalınlaşmıştı. Güneşten yanmış göğsü gözüküyordu. Yani Mouche'un giysisi Fourchon Baba'nınkinden daha basitti.

"Buradakiler iyi insanlar" dedi Blondet içinden. "Paris banliyölerinde bir burjuvanın avını böyle kaçırırsanız, bir güzel haşlar sizi."

Ve hayatında hiç susamuru görmediği için –müzede bile görmemişti– gezintisinin bu bölümünden pek hoşnut kaldı.

İhtiyarın hiçbir şey istemeden gitmesinden çok duygulanarak, "Peki" dedi. "Siz usta bir susamuru avcısı olduğunuzu iddia ediyorsunuz... Susamurunun orada olduğundan emin misiniz?"

Karşı kıyıda Mouche, parmağını uzatıp Avonne'un dibinden yükselen ve suyun yüzünde patlayan hava kabarcıklarını gösterdi.

"Geri geldi" dedi Fourchon Baba. "Soludu namussuz. Kabarcıkları o çıkardı. Suyun dibinde nasıl soluyabilir peki? Ama o kadar kurnazdır ki ilimle alay eder!" Bu "ilim" sözcüğü adamın kendisinden değil, köylü kafasından çıkan bir şaka gibi geldi Blondet'ye.

"Peki o zaman bekleyin ve yakalayın onu" dedi. "Gündeliğimiz ne olacak? Mouche'un ve benimki."

"Ne kadar sizin gündeliğiniz?"

"İkimizinki mi? Çırağımla benimki beş frank" dedi ihtiyar Blondet'nin gözlerinin içine bakarak. Tavrında, gündeliği şişirdiğini açığa vuran bir duraksama vardı.

Gazeteci cebinden on frank çıkardı ve "İşte, size on frank. Susamuru için de bir o kadar vereceğim ayrıca" dedi.

"Eğer sırtında beyazı varsa, size pahalıya mal olmuş sayılmaz çünkü kaymakam bana diyordu ki, yalnızca bir tane varmış o cinsten müzede. Ama çok bilgili bizim kaymakam. Aptal değil. Ben susamuru avlıyorum ama Lupeaulx Efendi sırtında büyük bir drahoması olan Gaubertin Efendi'nin kızını avlıyor. Bakın beyim, emretmek gibi olmasın ama siz Avonne'un ortasına gidip şu taşın üstüne konun. Orada... Biz susamurunu zorlayınca, o suyun aktığı yöne doğru iner, çünkü kurnazlıkları buradadır bu hayvanların. Avlanmak için yuvalarının bulunduğu yerin yukarsına çıkarlar, balığı yakaladıktan sonra kendilerini suyun akıntısına bırakırlarsa eğer, daha kolay gideceklerini bilirler. Kurnaz olduklarını söyledim size. Onlar kadar kurnaz olmayı

öğrenseydim benim de bir gelirim olurdu şimdi. Ganimeti başkalarından önce ele geçirmek için, sabahleyin erkenden akıntının üstüne çıkmak gerektiğini çok geç öğrendim! Doğduğum zaman büyü yaptılar bana herhalde. Üçümüz gücümüzü birleştirirsek daha kurnaz oluruz susamurundan belki."

"Nasıl olacak bu iş ihtiyar *büyücü*?"

"Biz köylüler öyle aptalız ki sonunda ancak hayvanların dilinden anlar oluruz. Susamuru yuvasına dönmek istediği zaman biz buradan ürküteceğiz, siz oradan. Bizden ürkecek, sizden ürkecek ve kıyıya atacak kendini, karaya çıkacak olursa hapı yuttu demektir. Yürüyemez bu hayvan. Kaz ayaklarıyla ancak yüzebilir. Çok eğleneceksiniz, tam bir curcuna olacak. Hem suda hem karada avlanacağız! Aigues'de evinde misafir olduğunuz General arka arkaya üç defa geldi. Öyle inat etti ki!"

"İhtiyarın kestiği bir dalı alan Blondet taştan taşa atlayarak, Avonne'un ortasına gitti. Buyruk alınca suyu dövecekti."

"Tamam beyim orası iyi."

Blondet zamanın nasıl geçtiğinin farkına varmadan bekledi, ihtiyarın zaman zaman yaptığı hareketler, Blondet'ye başarı umutları veriyordu ama insan derin bir sessizlik içinde pusuya yatıp, bir eylem bekleyişi içindeyse, zaman zaten pek çabuk geçer.

"Fourchon Baba" dedi, ihtiyarla yalnız kaldığını gören çocuk. "Gerçekten bir susamuru var."

"Görüyor musun onu?"

"İşte orada."

Suyun altında bir susamurunun esmer kızıl tüylerini gören ihtiyar şaşırdı.

"Üstüme doğru geliyor" dedi çocuk.

"Kafasına sert bir darbe indir. Kendin de suya atla ki, elinden kaçırmadan tutabilesin dipte."

Mouche, ürkek bir kurbağa gibi Avonne'a daldı.

"Hadi! Hadi beyim!" dedi Blondet'ye, kunduralarını kıyıda bırakarak suya atlayan Fourchon Baba. "Ürkütün onu. İşte orada. Size doğru geliyor."

İhtiyar bir yandan köylülerin en büyük telaş anında bile elden bırakmadıkları bir ciddiyetle bağırırken, suları yara yara Blondet'ye doğru koştu: "Görüyor musunuz onu? Şurada kütlelerin altında."

İhtiyarın kendisini yerleştirdiği yerde Blondet'nin gözüne güneş giriyordu ama suyu dövüyordu durup dinlenmeden.

"Kütlelerin oraya gidin! Kütlelerin oraya gidin!" diye bağırdı Fourchon Baba. "Yuva orada. Solunuzda." Uzun bir bekleyişin kamçıladığı sabırsızlığın hızıyla Blondet, taşlar üstünde kaydı ve ayakları ıslandı.

"Gayret beyim, gayret... Tamam. Ah Tanrım! Bacaklarınızın arasından geçiyor! Geçiyor! Geçiyor!" dedi umutsuzluğa kapılan ihtiyar.

Ve bu avın coşkusuna kapılmış gibi ihtiyar köylü ırmağın derinliklerinde ilerleyerek Blondet'nin önüne kadar vardı.

"Sizin yüzünüzden kaçırdık!" dedi Fourchon Baba. "Şurada, şu kayaların altında." Blondet'nin elini tuttu ve yenik bir deniz Tanrısı gibi çıktı sudan.

İhtiyar adam uzağa bakarak ve yüzen bir şeyi göstererek konuşmasını sürdürdü:

"Tuttuğu balığı koyvermiş. Hiç değilse bir yeşil sazanımız olacak. Gerçekten bir yeşil sazan bu!"

O sırada ikinci bir atı yularından tutmuş, üniformalı ve atlı bir uşak Conches yolu üstünden çıkageldi dörtnala.

"Şatonun adamları sizi arıyorlar galiba" diye bağırdı ihtiyar adam. "Karşıya geçmek isterseniz, elimi veririm size... Islanmak umurumda değil. Çamaşır yıkamaktan kurtulurum böylece."

"Ya nezle olursanız ne yapacaksınız?" dedi Blondet.

"Yok canım! Güneşin ikimizi de, Mouche'u da beni de kararttığını görmüyor musunuz? Yaslanın bana beyim. Siz Parisliler çok şey bilirsiniz ama kütlelerin üstünde ayakta durmasını bilmezsiniz. Dediklerine göre haber gazetelerinde yazı yazan siz burada uzun süre kalırsanız, tabiatın kitabından çok şey öğrenirsiniz."

Blondet, Avonne'un karşı kıyısına vardığı zaman uşak Charles gördü onu.

"Ah! Beyefendi" diye haykırdı. "Conches Kapısından çıkıp gittiğiniz kendisine bildirildiğinden beri hanımefendinin nasıl bir endişe içinde olduğunu anlayamazsınız. Sizin boğulduğunuzu sanıyorlar. Sizi parkın her yanında aradıktan sonra üç kez kahvaltı çanı çalındı. Rahip Efendi hâlâ parkta sizi arıyor."

"Saat kaç Charles?"

"On ikiye çeyrek var."

"Yardım et de ata bineyim."

Uşak Blondet'nin çizmelerinden ve pantolonunun paçalarından sızan suyu fark ederek, "Sakın beyefendi, Fourchon Baba'nın susamuru oyununa gelmiş olmasın?" dedi.

Bu tek soru gazetecinin aklını başına getirdi.

"Sakın kimseye bir şey söyleme Charles" diye haykırdı. "Seni idare ederim ben."

"Tabii efendim. Zaten Kont Hazretleri'nin kendisi de Fourchon Baba'nın susamuru tuzağına düşmüştür. Aigues'e bir yabancı gelir gelmez, Fourchon Baba pusuya yatar ve eğer şehirli Avonne'un kaynaklarını görmek isterse, susamurunu satar ona... Bu oyunu öyle ustaca oynar ki Kont Hazretleri üç kez gelmiş ve altı yevmiye ödemiştir kendisine. Bu üç gün içinde suyun akıp gidişini seyredip durmuştur yalnızca."

"Ben de Pothier'yi, Baptiste Cadet'yi, Michot'yu, Montrose'u seyrettikten sonra zamanımızın en büyük komedyenlerini tanıdığımı sanıyordum!" diye düşündü Blondet. "Bu dilencinin yanında esamesi bile okunmaz hiçbirinin."

"Ooo! Fourchon Baba bu işi çok iyi bilir" dedi Charles. "Başka numaraları da var. Mesleğinin ipçilik olduğunu söylüyor. Blangy Kapısının duvarı dibinde imalathanesi var. İpine dokunmaya kalkarsanız sizi allem edip kallem edip öyle bir kafesler ki, çarkı döndürüp biraz ip yapma hevesi uyandırır sizde. O zaman da hemen çırağın ustasına borçlu olduğu armağanı ister sizden. Hanımefendi de bu numarayı yuttu ve yirmi frank ödedi kendisine. Kurnazların kralıdır o." (Charles bunu söylerken olabildiğince terbiyeli olmaya çalıştı.)

Uşağın bu gevezelikleri, Blondet'ye, babası Alençon yargıcından duymuş olduklarını anımsattı, köylülerin bu yaman kurnazlıkları üstüne düşüncelere daldı. Charles'ın anlattıkları, Fourchon Baba'nın kötü niyetli açıksözlülüğü altında gizli olayları düşündürttü ona. Burgonyalı ihtiyar dilencinin kendisiyle *matrak geçtiğini* kabul etti içinden.

Aigues'in merdivenlerine doğru yaklaşırken Charles şunları söylüyordu: "Belki inanmayacaksınız beyefendi ama köylerde insan hiçbir şeye güvenmemeli. Özellikle generallerin pek sevilmediği burada."

"Niye?"

"Nedenini bilmiyorum" dedi Charles.

Uşakların efendilerinin isteklerini geriye çevirirken sığındıkları o budalaca tavır vardı üstünde. Bu, Blondet'yi çok düşündürdü.

Nal seslerini duyan General merdivenlere çıktı, "Nihayet gelebildiniz" dedi. Sonra küçük adımlarla yaklaşan karısına dönerek seslendi: "İşte, geldi. Rahat olun. Şimdi bir tek Peder Brossette eksik. Git çağır onu Charles."

III

MEYHANE

Bouret'nin yaptırdığı Blangy Kapısı, kurtyeniği biçiminde kabartma süslü iki geniş direkten oluşuyordu. Direklerin tepesinde ön ayaklarıyla bir arma tutan ve susta duran birer köpek bulunuyordu. Yöneticinin oturduğu köşk yakın olduğundan, ayrıca bir kapıcı kulübesi yaptırmaya gerek kalmamıştı. Bu iki direk arasında Buffon'un Nebatat Bahçesi için hazırladığı kapı türünden görkemli bir parmaklık açılırdı kısa bir parke yola. Bu yoldan ilçe yoluna çıkılırdı. Eskiden Aigues tarafından ve Soulanges ailesi tarafından özenle bakılan bu yol Conches'u, Cerneux'yü, Blangy'yi, Soulanges'ı bir çelenk gibi La Ville-aux-Fayes'e bağlardı. Bu yol boyunca, alan, çitlerle birbirinden ayrılmış malikânelerden oluşuyordu. Üstünde yer yer gül, sarmaşık ve hanımelleriyle donatılmış ufak evler vardı.

Orada bir engel çukuruna kadar uzanan küçük bir duvar vardı ve bu çukurdan aşağı Soulanges'ın ötesine kadar bütün vadi görünürdü şatodan. Bu duvarın dibinde köy ipçisinin imalathanesini oluşturan çürümüş direk, eski bir çark ve taraklı kazıklar görülürdü.

Saat yarıma doğru, Blondet, Kontes'in okşayıcı sitemleriyle birlikte sofranın bir ucunda Peder Broset-

te'in karşısına otururken, Fourchon Baba ile Mouche imalathanelerine vardılar. Fourchon Baba oradan ip yapma bahanesiyle Aigues'i gözetler, şato sahiplerinin giriş çıkışını denetleyebilirdi. Böylece açılan pencereleri, iki kişinin baş başa yaptığı gezintileri, şato hayatının en küçük, en önemsiz olaylarını bile gözden kaçırmazdı ihtiyar. Fourchon Baba ipçiliğe başlayalı üç yıl olmuştu ve ne Aigues'in bekçileri ne hizmetkârlar ne de efendiler farkındaydı bu durumun.

"Sen Avonne Kapısından dolanırken, ben hazırlık yapayım" dedi Fourchon Baba. "Meseleyi açıklarsan *Grand-I-Vert*'e gelip bulurlar beni muhakkak. Gidip serinletici bir şey içeyim. Böyle suda kalmak susatıyor insanı!.. Söylediklerimi yaparsan güzel bir yemek koparırsın onlardan! Kontes'le konuşmaya çalış ve beni çekiştir. Arkamdan öyle atıp tut ki kendi ahlaklarından dem vurmaya kalksınlar bana!.. O zaman birkaç bardak iyi şarap *yuvarlama* fırsatı çıkar."

Mouche'un alaycı ifadesinin, boş olduğunu gösterdiği son talimatını da verdikten sonra ihtiyar ipçi, susamurunu koltuğunun altına alarak ilçe yolunda gözden kayboldu.

Emile Blondet, Aigues'e geldiği zaman, köyün güzel kapısına ulaşan yarı yolda, Fransa'da taşın ender bulunduğu her yerde görülen evlerden biri vardı. Oradan, buradan toplanmış tuğla parçaları, killi toprağa elmas gibi oturtulduğu zaman pürtüklü sağlam bir duvar oluşturan iri taşlar, kalın dallarla desteklenmiş, saz ve samanla örtülü bir dam, kaba saba panjurlar. Kısaca bu köy kulübesinin her parçası mutlu buluşların ya da yüzsüzce koparılmış bağışların ürünüydü.

Köylü, evini kurarken, hayvanlar yuvalarını yapmak için nasıl bir içgüdüyle hareket ederse, öyle bir duygu içindedir. Bu içgüdü, söz konusu kulübenin düzenlenmesinde de gösteriyordu kendini. Pencere ve kapı kıyıya bakıyordu. Bir bağ arazisinin en taşlı yerinde, küçük bir tümsek üstüne oturtulmuş olan ev, sağlığa yararlı olsa gerekti. Eve üç basamaklı bir merdivenle çıkılırdı. Basamaklar kazık ve tahtalarla yapılmış, içine de taş doldurulmuştu. Böylece su çabucak akıp giderdi. Burgonya'da yağmur çok ender olarak kuzeyden geldiği için, temeller ne kadar hafif olursa olsun, nem çürütmezdi onları. Aşağıda bir patikanın sonuna kadar akdiken ve böğürtlenlerden oluşan bir çit içinde yitip gitmiş kaba kazıklar göze çarpıyordu. Kulübeyi yoldan ayıran mesafe boyunca, altında biçimsiz masalar ve kaba saba sıralar bulunan bir çardak uzanıyordu. İç tarafta güller, şebboylar, menekşeler ve bütün ucuz çiçekler bayırı süslüyordu. Yapıldığından fazla bir zaman geçmemesine karşın yosunla kaplı damın üstünde hanımeli ve yasemin dalları birbirine girmişti.

Ev sahibi, kulübesinin sağ yanında, iki ineği barındırabilecek bir ahır yapmıştı. Bu kötü tahtalardan yapılmış kulübenin önü dövülerek sertleştirilmiş, avlu görevi yapıyordu. Evle çardağın öteki yanında, iki ağaç gövdesine yaslanmış samanla örtülü bir sundurma vardı. Bağcı aletleri, boş fıçılar, köy evlerinde ağzı her zaman ocağın davlumbazına açılan tandırın çevresine yığılan odun demetleri buraya konurdu.

Evin bitişiğinde çevresi köklü çitlerle sarılı, üzüm kütükleriyle kaplı, yaklaşık bir dönüm toprak vardı. Tümü de sanki köylülerin kendi mallarıymış gibi ol-

dukça bakımlı, gübrelenmiş, daldırılmış, bellenmişti. Dalları, çevrenin tüm bağlarının dallarından çok önce yeşerirdi. Sağda solda birkaç badem, erik ve kayısı ağacı cılız başlarını dikiyordu. Üzüm kütüklerinin arasında genellikle patates ya da fasulye yetiştirilirdi. Avlunun arkasında, köy tarafında yine buraya bağlı basık ve nemli bir tarla daha vardı. Burası işçi sınıfının çok sevdiği sebzeler olan lahana ve soğan yetiştirmeye elverişliydi. İneklerin yeri çiğneyerek ve yayılan taze gübrelerini bırakarak gelip geçtikleri kafesli bir kapısı vardı.

Zemin katında iki odası bulunan bu evin bağa açılan bir kapısı vardı. Kütüklerin tarafında, evin duvarına yaslanmış ve samanla örtülü bir korkuluk tavanarasına kadar yükseliyordu. Burayı yuvarlak bir pencere aydınlatıyordu. Bu kaba saba merdivenin altında her yanı Burgonya tuğlalarıyla kaplı olan bir mahzende birkaç fıçı şarap bulunurdu.

Genellikle köylünün bütün mutfak takımı bir küçük kazan ve bir tavadan ibarettir, her şey bu iki kapla yapılır ama bu kulübede ocağın davlumbazı altındaki küçük portatif bir fırının üstünde kocaman iki tencere asılıydı. Bu zenginlik simgesine rağmen içerdeki eşya evin dış görünüşüyle uyum sağlamaktaydı. Bir su küpü, sofra takımı olarak tahta ve kalaylı kaşıklar, dışı esmer topraktan, içi beyaz ama pullanmış ve onarılarak bağlarla tutturulmuş tabaklar, bir de sağlam bir masa ve çevresinde boyasız tahta iskemleler. Zemini, sertleştirilmiş topraktandı. Duvarlar ve tavanın zayıf kirişleri beş yılda bir kireç badanası görürdü. Bu kirişlere, domuzyağı, soğan hevenkleri, mum paketleri ve tahıl çuvalları asılırdı. Hamur

teknesinin hemen yanında bulunan çok eski bir ceviz dolapta birkaç çamaşır, yedek giyim eşyası ve ailenin bayramlık giysileri bulunurdu.

Şöminenin davlumbazı üstünde kaçak bir avcıya ait olduğu belli olan bir tüfek parlıyordu. Beş frank bile vermezdiniz ona görseniz, kundağı hemen hemen yanıktı, namlu hiç temizlenmemişti sanki. Kazıklara tutturulmuş, dış kapısı hiç kapanmayan kilitsiz bir kulübenin savunması için bundan fazlası gerekmez. Böyle bir silah ne işe yarayabilir diye düşünürdü insan. Ama ağaç akşamı ilkel olsa da özenle seçilmiş olan namlu, büyük olasılıkla bir av bekçisine verilmiş değerli bir tüfekten gelmektedir. Öyle ki bu tüfeğin sahibi hedefini hiçbir zaman şaşmaz, bir işçi aletini nasıl tanırsa o da tüfeğini öyle tanır. Kaçak avcı namluyu hedefin bir milimetre yukarısına mı yoksa aşağısına mı çevirecektir, bilir bunu. Çünkü namlu da ya o kadar düşük ya o kadar kalkıktır. Bu kurala yanılmadan uyar. Sonra bir topçu subayı silahın esas işe yarayan bölümlerinin iyi durumda olduğunu görebilirdi, ne eksik ne fazla. Köylü, kendisine mal ettiği her şeye, kendisine yarayacak her şeye ancak gerektiği kadar emek harcar ve hiç fazla zahmete girmez. Dış yetkinliği hiçbir zaman anlamaz. Her şeyde ihtiyacına bakar ve değerlendirirken hiç yanılmaz. Emeğin bütün derecelerini bilir ve burjuva için çalışırken olabildiğince az vererek, olabildiğince çok almasını bilir. Kısacası bu hor görülen tüfek birçok ailenin hayatında çok önemli bir yer tutar. Nasıl olduğunu yakında göreceksiniz.

Aigues'in güzel kapısından beş yüz adım uzakta bulunan bu kulübenin bin türlü ayrıntısını iyice kavraya-

bildiniz mi? Bir sarayın önünde diz çökmüş bir dilenci gibi görüyor musunuz onu? Peki öyleyse, kadife gibi yosunlarla kaplı damı, gıdıklayan tavukları, yuvarlanan domuzları, dolaşan düveleriyle bütün bu kır yaşantısının şiiri korkunç bir anlam taşıyordu. Kazıklarla çevrili kapıda, belli yükseklikte büyük bir sırığın ucuna bir paçavrayla birbirine bağlanmış üç çam dalından ve bir de meşe dalından oluşan solmuş bir buket asılıydı. Bir gezici ressam, bir öğün yemek karşılığında kapının üstüne altmış altı santimetre karelik bir tablo çizmiş, beyaz zemin üstüne yeşil boya ile büyük bir *I* harfi koymuş ve okumasını bilenler için de on iki harflik şu cinaslı sözü yazmıştı: *Au Grand -I- Vert (hiver)*[1] Kapının solunda bu bayağı tabelanın çiğ renkleri göze çarpıyordu: "Güzel Mart Birası." Ağzından köpük fışkıran küçük bir testinin iki yanında çok açık giysili bir kadınla, bir süvari eri oturuyordu: her ikisinin de renkleri felaketti. Çiçeklere ve kır havasına karşın, Paris'in kenar mahallelerindeki meyhanelerin önünden geçerken duyulan keskin ve insanın midesini bulandıran şarap ve yemek kokuları geliyordu bu köylü kulübesinden.

Artık yeri öğrendiniz. Şimdi de insanları ve onların öykülerini anlatalım... İnsanseverler için alınacak birden fazla ders var.

Adı François Tonsard olan *Grand -I- Vert*'in sahibi filozofların dikkatine sunulur. Şu nedenle ki tembellikle çalışkanlık sorununu öyle bir biçimde çözmüştü ki tembelliği yararlı, çalışmayı ise boş bir çaba haline getirmişti.

---

[1] Fransızcada "büyük yeşil" anlamına delen "*i vert*" ile "kış" anlamına gelen "*hiver*" sözcüklerinin okunuşlarının aynı olması üzerinden yapılmış bir kelime oyunu.

Ne iş olsa yapardı. Toprakta çalışırdı ama yalnızca kendisi için. Başkaları için hendek kazar, çalı çırpı toplar, ağaçları devirir ya da kabuklarını soyardı. Bu gibi işlerde, burjuva, işçisinin insafına kalmıştır. Tonsard, sahibi bulunduğu toprak parçasını Matmazel Laguerre'in cömertliğine borçluydu. Tonsard gençliğinden beri şatonun bahçıvanına gündelikçi olarak yardım ederdi. Çünkü yol kenarındaki ağaçların gürgen fidanlarını, çitleri, Hint kestanelerini budamakta üstüne yoktu. Bunun soydan gelen bir yetenek olduğunu soyadı belli ediyordu zaten. Uzak köylerde tüccarların kendi ayrıcalıklarını kazanmak ve korumak için gösterdikleri ustalık kadar ince buluşlarla elde edilmiş ayrıcalıklar vardır. Hanımefendi bir gün gezerken, boylu poslu bir delikanlı olan Tonsard'ın şöyle dediğini duydu: "Yaşamak için ve gerçekten mutlu yaşamak için bir dönüm toprak yeterdi bana!" Mutluluk dağıtmaya alışık olan bu iyi yürekli kız, Blangy Kapısının dersindeki bir dönümlük bağı Tonsard'a verdi. Karşılığında da yüz gün bedava çalışmasını istedi (pek iyi anlaşılmayan bir incelik!) ve Aigues'de kalmasına izin verdi. Tonsard orada birlikte yaşadığı şatonun adamlarına Burgonya'nın en iyi çocuğu gibi göründü.

Bu zavallı Tonsard –herkes öyle derdi ona!– borçlu olduğu yüz günün otuzunu çalıştı ancak. Geriye kalan zamanını eğlenmekle geçirdi. Hanımefendinin hizmetçileriyle dalga geçti, özellikle de bütün güzel aktrislerin oda hizmetçileri gibi çirkin olan Matmazel Cochet ile. Matmazel Cochet ile "gülüşmenin" o kadar çok anlamı vardı ki Blondet'nin mektubunda sözü edilen talihli Jandarma Soudry, aradan yirmi

beş yıl geçmesine karşın hâlâ ters ters bakardı Tonsard'a. Yatak odasının süsü olan ceviz dolap, sütunlu ve lütufkâr karyola herhalde bu *gülüşmenin* meyvesi olsa gerek.

Tarlasına sahip olduktan sonra bunu kendisine hanımefendinin verdiğini söyleyen ilk insana Tonsard şu cevabı verdi: "Hayır. Ben satın aldım onu. Hem de bir sürü para ödeyerek. Burjuvalar hiç bedava bir şey verir mi bize? Yüz gün çalışmanın hiç önemi yok mu? Üç yüz franga patladı bana burası ve her yanı taş dolu bir tarla." Bu sözler halk arasında kaldı.

Tonsard ordan burdan çeşitli malzemeler toplayarak, ötekinin berikinin yardımını alarak, kendi eliyle yaptı bu evi. Şatodan işe yaramaz eşyaları yürüttü ya da açıkça istedi. Her istediğini de kopardı. Daha ufak bir yere takılmak için sökülmüş kötü bir kapı, ahır kapısı oldu. Pencere, yıktırılmış eski bir limonluktan geldi. Kısaca şatonun bütün kalıntıları o uğursuz kulübenin dikilmesini sağladı.

Zorunlu hizmetten Aigues yöneticisi Gaubertin tarafından kurtarıldı Tonsard. Gaubertin'in babası ilde savcıydı aynı zamanda. Zaten Matmazel Cochet'nin hiçbir isteğini geri çevirmezdi. Tonsard evini bitirdikten ve bağ gelir getirmeye başladıktan sonra evlendi. Yirmi üç yaşında Aigues'de herkesin çok iyi tanıdığı biriydi. Hanımefendinin kendisine bir dönüm arazi verdiği ve çalışkan gözüken bu rezil herif bütün olumsuz yanlarını herkese göstermeye başladı ve Aigues Ormanının ötesinde bulunan Ronquerolles arazisinin çiftlik kiracılarından birinin kızını elde etti.

Kayınpederi çiftliği yarıcı olarak işletiyordu ama karısı olmadığından çiftlik mahvoluyordu. Dul ve

tesellisiz kalmış, dertlerini İngiliz usulü şarapta boğmayı denemişti ama zavallı, ölen sevgilisini unutunca, köylülerin yaptığı bir şakaya göre şarapla evlendi. Kısa süre içinde kayınpeder çiftlik kiracılığından işçiliğe indi. Ama sarhoş, tembel, hırsız ve rezil bir işçi. Bir süre refah içinde yaşadıktan sonra yeniden sefalete düşen halktan gelme insanlar gibi ondan da her şey beklenirdi. Pratik bilgileri ve okuma yazmasıyla öteki işçilerden üstün olan ama kötü alışkanlıkları nedeniyle dilenci düzeyinde kalan bu adam yukarda görüldüğü gibi, Avonne kıyılarında Vergilius'un unuttuğu bir çoban şiirinde, Paris'in en akıllı adamlarından biriyle boy ölçüşmüştü.

Fourchon Baba önce Blangy'de öğretmenlik yapmış ama daha sonra uygunsuz davranışları ve milli eğitim konusundaki görüşleri nedeniyle işinden olmuştu. Çocuklara okuma yazma öğreteceği yerde alfabe kitabının sayfalarıyla küçük kayıklar ve tavuklar yaptırdı. Öğrenciler meyve çaldıkları zaman onları öyle ilginç biçimde azarlıyordu ki paylamaları duvarlara tırmanmanın en iyi yolu konusunda öğüt yerine geçerdi.

Öğretmenlikten postacılığa atandı. Birçok eski asker için son sığınak olan bu görevde Fourchon Baba, her gün azar işitti. Mektupları kimi zaman meyhanede kimi zaman cebinde unutuyordu. Sarhoş olduğu zaman bir bucağın paketlerini başka bir bucağa götürür, ayık olduğu zaman da mektupları okurdu. Kısa sürede atıldı görevinden. Resmi görevleri beceremeyen Fourchon Baba sonunda imalatçı oldu. Köy yerinde herkesin bir zanaati vardır ve tümünün de onurlu bir geçim kaynağı olduğuna ilişkin geçerli nedenleri

vardır. İhtiyar altmış sekiz yaşında iplikçiliğe başladı. En az sermaye isteyen işlerden biriydi bu. Atölye dedikleri, görüldüğü gibi rastgele bir duvar. Makinelerin fiyatı on frangı aşmaz. Çırak da ustası gibi ambarda yaşar ve ne bulduysa onu yer. Yasalar kapalı işyerlerine karşı amansızken açık havalardakilere karşı çaresiz kalır. Ham madde işlenmek üzere ödünç alınır. Ama Fourchon Baba'yla evlilik dışı kızlarından birinin evlilik dışı oğlu olan Mouche'un başlıca gelirleri susamuru avı ve bir mektubu cevaplamak ya da hesap çıkarmak için Fourchon Baba'nın yeteneklerinden yararlanan okuma yazma bilmeyen kimselerin ikram ettikleri öğle ya da akşam yemeklerinden oluşuyordu. Fourchon Baba klarnet çalmasını da bilir, köy düğünlerinde ya da Soulanges Tivoli'sinde verilen büyük balolarda, dostu kemancı *Vermichel*'e eşlik ederdi.

Vermichel'in asıl adı Michel Vert'di ama gerçek adının cinaslı biçimi öyle yaygınlaşmıştı ki Soulanges Sulh Mahkemesi zabıt kâtibi şu biçimde kayda geçirmişti onu: Michel-Jean-Jerome Vert, namı diğer Vermichel, Pratisyen. Eski Burgonya alayının çok ünlü kemancısı Vermichel, Fourchon Baba'nın kendisine yaptığı hizmetlere karşılık, köylerde imzalarını atmasını bilenlere düşen pratisyenlik görevini ona verdirmişti. Böylelikle Brunet Efendi, Cerneux, Conches ve Blangy bucaklarına evrak düzenlemek için geldiği zaman, Fourchon Baba, tanık ya da pratisyen olarak imzalardı evrakları. Yirmi yıllık bir içki arkadaşlığıyla birbirine bağlı olan Vermichel ve Fourchon hemen hemen bir firma oluşturuyorlardı.

Vaktiyle Mentor'la Telemakhos'un erdemleriyle birleştikleri gibi, Mouche'la Fourchon da kötülükle-

riyle birleşmişler ve ekmek peşine düşmüşlerdi: İhtiyarın aklında kalan son Latince sözcüklerle *Panis Angolorum*'un, *Grand -I- Vert*'in ve çevredeki şatoların artıklarını toplarlardı birlikte, çünkü işlerin en yoğun, en verimli olduğu yıllarda bile ikisi birden çalışarak ortalama altı yüz metreden fazla ip üretmişlerdi. Bir kere o yöredeki hiçbir tüccar Fourchon'a da Mouche'a da güvenmez ve kıtık vermezdi. Çünkü ihtiyar modern kimyanın bütün mucizelerini de altüst ederek kıtıktan şarap çıkarmasını bilirdi. Sonra üç bucağın birden hem arzuhalcisi hem sulh mahkemesi pratisyeni hem de klarnetçisi olduğundan bu üç iş ticari hayatını geliştirmesine engel oluyordu kendi iddiasına göre.

Böylece mülkünün genişlemesiyle refaha kavuşacağı umudunda olan Tonsard önce düş kırıklığına uğradı. Tembel damat olağan bir rastlantıyla tembel bir kayınpedere düştü. Uzun boylu ve düzgün bedenli köylü güzeli Bayan Tonsard açık havada çalışmaktan hiç hoşlanmayınca işler daha bir kötüye gitmeye başladı. Tonsard kayınpederinin başarısızlığını karısına yükledi ve ona kötü davranmaya başladı. Ender olarak nedenlerle ilgilenen, genellikle gözü hep sonuçta olan halk adamı hıncını karısından aldı sonunda.

Zincirleri ağır gelmeye başlayan kadın, hafifletmeye çalıştı bunu. Tonsard'ı avcunun içine almak için onun kusurlarından yararlandı. Kendisi boğazına ve zevkine düşkündü. Kocasını da tembelliğe ve oburluğa itti. Sonucu gören Tonsard'ın karısının kullandığı araçlara aldırmamasından yararlanarak önce şatoda çalışanların gözüne girdi. Kendisinin her istediğini yerine getiren karısının ne yapıp ettiğine pek

aldırmadı. Ailelerin yarısında vardır bu gizli uzlaşma. Böylece bayan Tonsard *Grand -I- Vert* büfesini kurdu. İlk müşterileri de Aigues'de çalışanlar, bekçiler ve avcılar oldu.

Güzel Tonsard'ın ilk müşterilerinden olan Matmazel Laguerre'in kâhyası Gaubertin, kadının ilgisini çekmek için ona birkaç fıçı iyi cins şarap verdi. Kâhyanın görevi süresince gelen bu armağanların etkisiyle ve kadını, vadinin donjuanlarının gözbebeği yapan hiç de yabanımsı olmayan güzelliği sayesinde *Grand -I- Vert* müşteriyle dolup taştı. Boğazına çok düşkün olduğundan, Tonsard iyi bir aşçı oldu. Yetenekleri av eti yahnisi, av eti sosu, balık yahnisi, omletin ötesine gidemiyordu ama masanın ucunda yenen bol baharatlı, çok içki içirten yemekler hazırlamakla ün saldı bölgede. İki yıl içinde Tonsard'ı avucunun içine aldı ve kötü bir yola sevk etti adamı. Zaten o da eğilimliydi bu yola.

Tonsard sürekli, hiç endişe duymadan kaçak avlandı. Karısının vekilharç Gaubertin, özel korucular ve resmi görevlilerle olan ilişkisi, yasaların uygulanmasındaki gevşeklik, cezadan kurtulmasını sağladı. Çocuklar büyüyünce, onları da kendi refahının aracı olarak kullandı. Karısının ahlaki durumuyla nasıl ilgilenmediyse, onlarınkiyle de ilgilenmedi. İki kızı, iki oğlu vardı. Karısı gibi kendisi de günü gününe yaşayan Tonsard, eğer evde bir tür sürekli savaş hali yaratmayıp kendi refahı için herkesi seferber etmeseydi, bu rahat yaşantının yerinde yeller eserdi çoktan. Şurası da bir gerçek ki ailesi de ortaktı bu yaşantıya. Karısının kopardığı armağanlar sayesinde, ailenin durumu düzeldiğinde *Grand -I- Vert*'in yönetim biçimi ve bütçesi şöyleydi:

Tonsard'ın yaşlı anası ve iki kızı Catherine'le, Marie sürekli oduna giderler, günde iki kez topuklarından başlarının üstüne kadar yükselen odun demetleriyle, iki büklüm durumda eve gelirlerdi. Odun demetlerinin dış bölümlerinin kuru odundan oluşmasına karşılık içi çoğu zaman genç ağaçlardan kesilmiş yaş ağaç dallarıyla dolu olurdu. Tonsard kışlık odununu düzenli ve sürekli biçimde Aigues Ormanlarından sağlardı. Baba ve iki oğul kaçak avlarını sürdürüyorlardı. Eylülden marta kadar tavşanlar, adatavşanları, keklikler, ardıçkuşları, karacalar, evde yenmeyen bütün av hayvanları Blangy'de, Soulanges'de satılırdı. Tonsard'ın kızları bucak merkezine, bu küçük şehre süt götürürler; Aigues'den, Cerneux'den, Coches'tan buraya haber getirip götürürlerdi. Üç Tonsardlar avlanamadıkları zamanlarda ilmikli tuzaklar kurarlardı. Bu tuzaklar verimli olursa, Bayan Tonsard kavurma yapar ve La Ville-aux-Fayes'e yollardı. Hasat zamanı yedi Tonsard, yaşlı ana, on yedi yaşına basıncaya kadar iki oğlan, iki kız, ihtiyar Fourchon ve Mouche, ekinin biçilmesinden sonra kalan başakları toplar, günde on beş, on altı teneke doldururlardı. Çavdar, arpa, buğday, ne bulurlarsa götürürlerdi.

Önceleri kızlardan en küçüğünün yol boyunca güttüğü iki inek, Aigues çayırlarına kaçardı çoğu zaman ama en küçük bir suçüstü durumu olursa, kır bekçisi görmezlikten gelmezdi ve o zaman çocuklar ya dayak yerler ya da sevdikleri yiyeceklerden yoksun bırakılırdı. Çocuklar düşmanın ayak seslerini dinlemede şaşılacak bir ustalığa ulaşmışlardı bir süre sonra ve kır bekçisi de Aigues korucusu da suçüstü yakalayamaz oldu onları. Kaldı ki bu saygıdeğer, ciddi görevlilerin,

Tonsard ve karısıyla olan ilişkileri, her şeyi görmelerini engelliyordu. Hayvanlar boyunlarındaki uzun ip çekilince ya da kendilerine özel bir biçimde bağıran güdücülerin sesini duyunca hemen kişilere ait olmayan araziye geçiyorlardı. Buna alışmışlardı artık ve tehlike geçtikten sonra komşu arazilerdeki beleş ziyafeti sürdüreceklerini biliyorlardı. Fourchon, gayrimeşru torunu Mouche'u eğitmek bahanesiyle yanında alıkoyduktan bu yana gittikçe güçten düşen nine Tonsard, çocuğun yerini almıştı. Marie ve Catherine ot biçerlerdi korulukta. Güzel, körpe orman otunun bittiği yerleri öğrenmişlerdi. Otu biçtikten sonra kurutur, demetler ve ambara kaldırırlardı. Bu kuru ot, kışın ineklerin besin ihtiyacının üçte ikisini karşılardı. Güzel havalarda da yeşil otların bulunduğu yerlere götürürlerdi hayvanları otlatmaya. Sıradağlarla çevrili her ülkede olduğu gibi, Aigues Vadisinin de belli yerlerinde kışın ot biten araziler vardır. Piemonte ve Lombardia'da da böyledir. İtalya'da *Marciti* adı verilen bu çayırlar çok değerlidir ama Fransa'dakilere ne fazla buz ne de fazla kar gereklidir. Bu olgu kuşkusuz, o çayırların baktıkları yön ve ısıyı koruyan su sızıntılarına bağlı. İki dana yaklaşık seksen frank tutardı. İneklerin emzirme ve doğurma dönemi dışında verdiği süt yaklaşık yüz altmış frank getirir, bundan başka evin süt ve sütlü madde ihtiyacını da karşılardı. Tonsard sağda solda gündelikçilik yaparak yaklaşık elli altın kazanıyordu.

Yemek ve şarap satışından, bütün masraflar çıktıktan sonra yaklaşık yüz altın kalırdı, çünkü bu ziyafetler geçiciydi ve ancak belli zamanlarda, belli mevsimlerde olurdu. Ayrıca ziyafetçiler Tonsard ve

kocasına önceden haber verirlerdi ve onlar da şehirden ne kadar et ve erzak gerekiyorsa o kadarını alırlardı. Tonsard'ın bağından elde edilen şarap, Soulanges'da ilişkili olduğu bir meyhaneciye gecesi yirmi franktan giderdi. Üzümün bol olduğu yıllarda Tonsard on iki fıçı şarap alırdı bağından. Ama ortalama sekiz fıçı ürün alırdı ve bunun yarısını Tonsard kendine ayırıp satardı. Bağlık bölgelerde bağbozumundan sonra artıkları toplamaya gelenler olur. Tonsard ailesi de bu yolla üç fıçı şarap elde ederdi. Geleneklerin kendisine bu hakkı verdiği gerekçesiyle pek de dürüst davranamazlardı ve bağ bozanlar daha işlerini bitirmeden damlarlardı hemen oralara. Aynı biçimde, biçilmiş ekin demetleri daha arabaya konmadan da buğday tarlalarına dalardı. Böylelikle hem kendi bağlarından hem de bağbozumu artıklarından elde ettikleri yedi ya da sekiz fıçı şarabı iyi bir fiyata satarlardı. Ama bir miktar zararı da olurdu *Grand -I- Vert*'in, çünkü Tonsard ve karısı en güzel parçaları kendileri yemeye, sattıkları şarabın da en iyisini içmeye alışıktılar. İçtikleri şarabı da, sattıkları şarabın bedeli olarak Soulanges'daki müşterileri yollardı. Birisi kendileri için, birisi de satmak üzere yılda iki de domuz beslerlerdi ve bu ailenin kazandığı para toplam olarak dokuz yüz franga yükselirdi.

İşçiler ve çevrenin işsiz güçsüz haylazları sevmeye başladılar *Grand -I- Vert* Meyhanesi'ni. Bunda bayan Tonsard'ın yetenekleri kadar bu aile ile vadinin aşağı tabakadan insanları arasındaki dostluğun da rolü vardı. İkisi de dikkati çekecek kadar güzel olan iki kız da analarının yolundaydı. Sonuç olarak 1795'e kadar dayanan *Grand -I- Vert*'in eskiliği ona bir kut-

sallık veriyordu köy yerinde. Conches'tan La Ville-aux-Fayes'e kadar her yandan işçiler oraya iş görmeye, Tonsard'ın kızları, Mouche ve Fourchon'un yaydıkları haberleri öğrenmeye gelirlerdi. Vermichel'le, pratisyenini çağırmaya geldiği zamanlarda Soulanges'ın en ünlü zabit kâtibi de bazı haberler yayarlardı sağa sola. Samanın, şarabın, gündeliklerin ve götürü işlerin ücreti de meyhanede saptanırdı. Bu konulardaki en büyük yetkili Tonsard, bir yandan müşterilerle kadeh tokuşturur bir yandan da öğütler verirdi. Bölgedeki inanışa göre Soulanges yalnızca bir sosyete şehri, bir eğlence merkeziydi. Blangy ise yirmi beş yıl içinde bu şahane vadinin merkezi olan La Ville-aux-Fayes'in boğduğu bir ticaret merkeziydi. Hayvan ve tahıl pazarları Blangy Meydanında kurulurdu. Fiyatlar ilçede resmi fiyat olarak kabul edilirdi.

Evinde oturan Bayan Tonsard çiçek gibi çabucak solan ve otuzunda yaşlanan kadınlardan farklı olarak taze, beyaz ve tombul kalmıştı. Tonsard, iyi giyinmeyi de severdi. Temizdi yalnızca ama köyde bu temizlik bir lükstür. Kızlar analarını örnek alarak yoksulluklarıyla bağdaşmayacak biçimde iyi giyinirdi. Şık sayılabilecek giysilerinin altında en varlıklı köylü kadınlarınınkinden bile daha ince çamaşırlar giyerlerdi. Bayram günlerinde ise son derece şık elbiselerle çıkarlardı piyasaya. Bunların ne yolla kazanıldıklarını Tanrı bilir! Aigues'in uşakları ucuz fiyatla hizmetçi giysileri satarlardı onlara. Marie ile Catherine'in kendi bedenlerine uydurdukları, vaktiyle Paris sokaklarını süpürmüş eski giysiler *Grand -I- Vert*'in tabelası altında sergilenirdi. Vadinin çingeneleri olan bu iki kız, ana babalarından hiç para almazdı. Onlar yalnız-

ca yiyecek ve yatacaklarını sağlardı. Tavanarasında nineleriyle birlikte kötü yataklarda yatarlardı. Erkek kardeşleri de orada hayvanlar gibi büzülüp yatardı. Bu pek hoş olmayan bir yakınlıktı ve bunun sakıncalarını ana da baba da düşünmüyordu.

Demir devri ile altın devri sanıldığından da çok benzer birbirine. Birisinde hiçbir şeye kulak asılmaz, ötekisinde her şeye dikkat edilir. Toplum için sonuç aynıdır belki. Nine Tonsard'ın orada bulunması bir güvenceden çok bir gereklilik gibiydi ve bu da başka bir ahlaksızlıktı.

Peder Brossette de kendi ruhani çevresindeki köylüleri inceledikten sonra şu derin sözleri söylemişti bir piskoposa: "Monsenyör, sefaletlerinin arkasına nasıl gizlendiklerine bakılırsa, bu köylülerin zevk ve eğlenceye düşkünlüklerine buldukları bahaneyi kaybetmekten tir tir titredikleri anlaşılır."

Bu ailenin pek ilke sahibi olmadığını, titiz olmadığını herkesin bilmesine karşın hiç kimse *Grand -I-Vert*'in geleneklerinden yakınmıyordu. Anlatacağımız sahneye geçmeden önce burjuva ailelerinin ahlakına alışkın olan kimseler için şunu kesinlikle açıklamamız gerekir ki köylüler aile ahlakı konusunda hiç titizlik göstermezler. Eğer bir kızları aldatıldıysa ve aldatan zengin ve çekingen biriyse ahlaktan söz açarlar. Çocuklar, devlet ellerinden alıncaya kadar birer sermaye, refahları için birer araçtır. Özellikle 1789'dan beri köylüleri yönlendiren tek nedendir; onlar için bir eylemin yasal ya da ahlaka uygun olup olmamasının hiçbir önemi yoktur, yeter ki yararlı olsun. Dinle karıştırılmaması gereken ahlak, insan rahat bir yaşantıya kavuşunca başlar. Tıpkı insan ruhundaki incel-

menin, yukarı tabakada servete kavuşulduktan sonra gelişmesi gibi. Bütünüyle dürüst ve ahlaklı kimse bir istisnadır köylü sınıfında. Meraklılar niçin diye soracaklardır. Başlıca nedeni şudur: Toplumsal işlevlerinin doğası gereği köylüler vahşilik durumuna yakın bütünüyle maddesel bir hayat sürdürürler. Onları bu duruma iten, doğayla olan sürekli ilişkileridir. Beden çalışmaktan ezilince, özellikle cahil kimselerde düşüncenin arıtıcı etkisi azalır. Sonunda da Peder Brossette'in dediği gibi, sefalet köylüler için bir bahane olur.

Bütün çıkarların içinde olan Tonsard, herkesin yakınmalarını dinler, yoksullara yararlı hilelerin ve dalaverelerin yolunu gösterirdi. İyi bir insanmış gibi görünen karısı zehirli diliyle bölgenin hırsız uğursuz takımını kayırır, onayını hiçbir zaman esirgemezdi. Burjuvalara karşı dolaplar çevirirken de kendisine yardım edilmesine hiç ses çıkarmazdı. Gerçek bir yılan yuvası olan bu meyhanede proleterin ve köylünün, efendi ve zengine karşı nefreti canlı ve sıcak tutulur, sürdürülürdü.

Tonsardların mutlu hayatı çok kötü bir örnek oldu böylelikle. Herkes, niçin ben de Tonsard gibi fırına, mutfağa gerekli odunumu ve kışlık yakıtımı Aigues Ormanından sağlamayayım diye sormaya başladı kendi kendine. Niçin bir ineği doyuracak kadar yemim olmasın? Niçin ben de onlar gibi yemek ya da satmak için av eti bulamayayım? Niçin onlar gibi tarlada ve bağda ekmeden biçmeyeyim ben de? Böylece ormanları mahveden, tarlaları, çayırları ve bağları aşar vergisine bağlayan sinsi hırsızlık vadide genelleşti, Aigues Malikânesinin üstünde yayıldığı bucak-

lar olan Blangy, Conches ve Cerneux'de bir hak olarak uygulanmaya başlandı. Yeri gelince anlatacağım nedenlerle, bu yasa, Ronquerolleslerin ve Soulangeslaların mülklerinden çok Aigues topraklarına zarar verdi. Ama sanılmasın ki Tonsard, karısı, çocukları ve yaşlı anası, bilerek ve isteyerek "biz hırsızlıkla yaşayacağız ve ustalıkla çalacağız" demiş olsunlar. Bu alışkanlıklar yavaş yavaş artmıştı. Aile, kuru dala birkaç yaş dal karıştırdı sonra alışkanlık ve cezalandırılmamak için yapılması gerekenler konusunda kazanılan deneyim ve ustalık yüreklendirdi onları (bu romanda geliştirilecek planları anlamak için cezadan kurtulma hesaplarını bilmek gerekir) ve aile yirmi yıl içinde yalnız *odunlarını* değil bütün *hayatlarını* hırsızlıkla sağlar duruma geldiler. İneklerin kaçak olarak otlatılması, hasat artıklarının toplanmasının kötüye kullanılması aşama aşama yerleşti alışkanlıklar arasına. Köyün yoksullarının elde ettiği bu dört hakkın tadını Tonsard ailesi ve vadinin tembelleri bir kez aldılar mı, tabana kadar varan bu alışkanlıklardan köylüleri vazgeçirmek olası değildi. Meğer ki üstün bir güç caydırmaya zorlamasın onları.

Bu öykünün başladığı yıllarda Tonsard elli yaşlarında güçlü kuvvetli, uzun boylu, şişmanca bir adamdı. Kıvırcık, siyah saçları, tuğlaya benzeyen morumsu tonlarla alacalanmış kırmızı bir yüzü vardı. Gözleri portakal renginde, kulakları düşük ve geniş kıvrımlıydı. Adaleli bir bedeni vardı ama aldatıcı bir gevşek et tabakasıyla kaplıydı. Alnı basık, alt dudağı sarkıktı. Gerçek karakterini, zaman zaman deneyimden gelen parıltıların kestiği alık bir hava gizlerdi. Deneyim onu akıllı gösterirdi. Zaten birlikte yaşaya yaşa-

ya kayınpederinin konuşma biçimini benimsemişti. Burnunun ucu basıktı. Sanki Tanrı'nın parmağı bir iz bırakmak istemişti orada, bu yüzden de burun deliklerinin bağlantısı kesilmiş bütün insanlarda olduğu gibi sesi damaktan çıkardı. Üst dişleri birbiri üstüne binmişti ve bir köpeğin dişleri kadar beyaz olduğundan, Lavater'nin deyişine göre korkunç olan bu kusur daha da göze çarpıyordu. Bu miskin herif, yapmacık babacanlığı ve saf köylü vurdumduymazlığı olmasa en kavrayışı kıt kimseleri bile korkutabilirdi.

Eğer Tonsard'ın portresi, meyhanesinin ve kayınpederinin betimlemesi ön plana çıkıyorsa, inanınız ki, bu gereklidir. Bir kere, bütün ayrıntılarıyla anlatılan bu yaşandı, Aigues Vadisindeki yüz ailenin hayatıdır. Sonra Tonsard etkin derin kinlerin aracından başka bir şey olmamakla birlikte, çıkacak savaşta çok etkili oldu. Çünkü aşağı tabakanın bütün şikâyetçilerine akıl hocalığı yaptı. Meyhanesi sürekli saldırganların buluşma yeri oldu. Kendisi de şefleriydi. Bu mertebeye yükselişinin nedeni vadide saldığı dehşetti. Bu dehşet bir şeyler yapmış olmasından değil, yapması beklenen şeylerden geliyordu. Bu kaçak avcının tehdidi, eylemi kadar tehlikeli olduğundan, hiçbir tehdidini yerine getirmesine gerek kalmamıştı.

Açık olsun gizli olsun, her başkaldırının bir bayrağı vardır. Hırsızların, kaytarıcıların, sarhoşların bayrağı da *Grandi -I- Vert*'in korkunç sırığıydı. Şehirde olduğu kadar, köyde de aranan, hoşa giden bir şey olan eğlence vardı orada. Yüklü arabaların kolaylıkla üç saatte aldığı dört fersahlık ilçe yolunda başka han yoktu zaten. Bu durumda Conches'dan La Ville-aux-Fayes'e giden herkes biraz serinlemek için de

olsa *Grand -I- Vert*'de mola verirdi. Belediye başkan yardımcısı olan Aigues değirmencisi ve adamları da uğrardı oraya. Generalin uşakları da, Tonsard'ın kızlarının renklendirdikleri bu meyhaneyi beğenmezlik edemezlerdi. Öyle ki *Grand -I- Vert,* uşaklar aracılığıyla şatoyla gizli bağlar kurmuştu ve onların bütün bildiklerini öğrenebilirdi. Uşağın, halkla kurduğu sonsuz anlaşmayı iyilikle de çıkarla da bozmanın olanağı yoktur. Uşak halktan çıkmıştır ve halka bağlı kalır. Bu pek hoş olmayan arkadaşlık şatonun merdivenlerinde uşak Charles'ın Blondet'ye söylediği son sözcüğün kaçamaklığını açıklar.

IV

BAŞKA BİR AŞK HİKÂYESİ

"Ooo! Peder! Vay canına!" dedi Tonsard, kayınpederinin içeri girdiğini görerek ve içkisiz olduğunu sanarak. "Bu sabah erken susamışsınız! Size verecek hiçbir şeyimiz yok... Peki ip ne oldu? Yapmanız gereken ip... Bir gün önce bir sürü ip yapıp, ertesi gün hiçbir şey bulamamanız biraz garip doğrusu! Hayatınıza son verecek olan ipi eğirmekte geç kaldınız. Çünkü artık çok pahalıya mal oluyorsunuz bize..."

Köylünün ve işçinin şakası pek açık olur. Bütün düşüncesini açık ve kaba bir anlatımla, büyüterek verir. Soylu çevreler de böyledir ya aslında!.. Bütün fark renkli kabalık yerine, ince espriler kullanılmasındadır.

"Bırak şimdi babayı filan!" dedi ihtiyar. "İşimize bakalım biz. Bir şişe şarap istiyorum en iyisinden."

Bunu söylerken, Fourchon, elinde bir güneş gibi parlayan bir yüz paralığı, kurulmuş olduğu masaya vurdu. Masanın üstü yağ tabakasıyla örtülü, yarıklar, şarap lekeleri ve kertiklerle doluydu. Marie Tonsard, paranın sesini duyunca, sefere hazır bir korsan gemisi gibi, gözlerinden ateş gibi kıvılcımlar saçarak dedesine baktı. Bayan Tonsard da duymuştu para sesini, o da odasından çıktı.

"Babama hep böyle kaba ve sert davranırsın!"

dedi Tonsard'a. "Oysaki bir yıldır bayağı iyi para kazanıyor. Umarım namusuyla kazanıyordur! Görelim bakalım şunu!" dedi ve üstüne atılıp parayı ihtiyar Fourchon'un elinden aldı.

"Git Marie, rafta daha *kapalı şişe şarap* var" dedi, Tonsard.

Köylerde tek çeşit şarap bulunur ama iki türlü satılır: Biri kapalı şişede, öteki açık fıçıda.

Bayan Tonsard parayı cebine indirerek sordu babasına "Nereden buldun?" dedi.

"Senin sonun kötü olacak!" dedi ihtiyar başını sallayarak ve parayı geri almaya kalkışmayarak.

Fourchon korkunç damadı ve kızıyla tartışmanın gereksizliğini çok iyi anlamıştı.

"Hâlâ bana yüz paraya bir şişe şarap satıyorsunuz" diye sürdürdü konuşmasını acı acı. "Ama bu sondur. Bundan sonra *Barış Kahvesi*'ne gideceğim."

"Sus baba!" dedi bir Romalı hatuna benzeyen beyaz ve tombul meyhaneci kadın. "Sana bir gömlek, temiz bir pantolon, yeni bir şapka gerek. Bir de yeleğin olsun istiyorum."

"Sana kaç defa söyledim. Bu benim yıkımım olur!" diye bağırdı ihtiyar. "Zengin sanırlar beni o zaman ve hiç kimse bir şey vermez."

Marie'nin getirdiği şişe, ihtiyarın söylevini yarıda kesti. Ağzına ne gelirse söyleyen, ne kadar tuhaf olursa olsun, düşüncelerini açıklamaktan hiçbir zaman çekinmeyen kimseler gibi, Fourchon'da da vardı bu güzel konuşma yeteneği.

"Bu kadar parayı nereden bulduğunuzu söylemeyecek misiniz yani bize?" diye sordu Tonsard. "Biz de gelseydik oraya!"

Vahşi meyhaneci, bir yandan ilmikli tuzağı bitirirken bir yandan da kayınpederini dikizliyordu ve kısa sürede ikinci beş franklık bir madeni paranın pantolonda oluşturduğu yuvarlak kabarıklığı fark etti.

"Sağlığınıza! Kapitalist oluyorum ben" dedi Fourchon Baba.

"İsteseydiniz olurdunuz" dedi Tonsard. "Bu imkân var sizde. Ama şeytan başınızın alt yanında, orada bir delik açmış ve her şey oradan akıp gidiyor!"

"Yok canım! Aigues'de misafir kalan Parisli küçük beye susamuru oyunu oynadım. Hepsi bu kadar işte!"

"Avonne'un kaynaklarını görmeye gelenler çok olsaydı, zengin olurdunuz Fourchon Baba" dedi Marie.

"Evet" diye cevapladı Fourchon Baba, son kadehi yuvarlarken, "ama susamurlarıyla oynaya oynaya kızdırdık onları. Bir tanesini yakaladım bacaklarımın arasında. Yirmi frank kazandıracak bana."

"Susamurunu üstüpüden yaptığınıza iddiaya girerim baba!" dedi Bayan Tonsard kurnazca babasına bakarak.

"*Tivoli*'de çalgı çalarken, Vermichel'i fazla utandırmamak için bana bir pantolon, bir yelek, bir çizgili askı verirsen –çünkü Socquard Baba sürekli azarlıyor beni– onu sana bırakırım kızım. İyi bir fikir verdin bana, Aigues'deki misafiri yeniden yakalayabilirim. Susamuru avına verecektir kendini belki de."

"Bir şişe daha getir bize" dedi Tonsard kızına. "Elinde bir susamuru olsaydı, gösterirdi baban onu bize" diye sürdürdü konuşmasını. Karısına doğru dönmüştü ve Fourchon'u kışkırtmak istiyordu.

"Onu sizin tavanızda görmekten çok korkarım" dedi ihtiyar kızına bakarak. Ufak, yeşile çalan gözünü

de kırpıyordu bir yandan. Yakaladığım susamurunu ladeste yitirdiğim çok oldu: Siz de kaç kez elimden aldınız, bana yiyecek ve giyecek verme bahanesiyle. Bir de bana çok içtiğimi söylüyorsunuz ama ben hâlâ çıplak dolaşıyorum ortalıkta."

"Son elbisenizi *Barış Kahvesi*'nde sıcak şarap içmek için satmıştınız ama baba!" dedi Bayan Tonsard. "Vermichel de engellemek istemişti hatta bunu."

"Vermichel mi? Kendisine ziyafet çektiğim Vermichel ha! Vermichel dostluğa ihanet edemez. Olsa olsa karısından utanmayan o iki ayaklı yağ tulumu ele vermiştir beni."

"Kocası, karısı ya da Bonnébault" diye cevap verdi Tonsard.

"Eğer Bonnébault söylediyse, ben o meyhane gediklisini ... onun ... yeter!" diyerek sözünü kesti Fourchon Baba.

Tonsard, ihtiyarın dizlerine vurarak, "İçiyorsunuz ya canım, elbiselerinizi satsanız ne olacak, satmasanız ne olacak" dedi. "Sattınızsa sattınız, ne olmuş yani? Yaşını başını almış birisiniz siz! Hadi fıçılarınızla yarışın. Gırtlağınız bayram etsin. Bu, Bayan Tonsard'ın babasının hakkıdır. Paranızı Socquard'a vermekten de daha iyidir burada içmeniz."

"On beş yıldır *Tivoli*'de milleti oynatırsınız ama hâlâ Socquard'ın sıcak şarabının sırrını öğrenemediniz. Hem de bu kadar kurnaz olduğunuz halde!" dedi Bayan Tonsard babasına. "Oysa biliyorsunuz ki bu sırrı öğrensek, Rigou kadar zengin oluruz biz de."

Bayan Tonsard'ın sözünü ettiği bu sıcak şarap Morvan'da ve Burgonya'nın Paris yönünde Morvan'ın eteklerinde uzanan bölümünde, oldukça pa-

halı bir içkidir ve köylülerin hayatında önemli bir yer tutar. Kahvehane olan yerlerde bakkallar ve limonatacılar bu içkiden yapmasını iyi kötü bilirler. İyi cins şarap, şeker, tarçın ve öteki baharatlardan yapılan tatlı bir likördür. Ratafia, Cent-Sept-Ans, Esu-des-Braves, Cassir, Vespétro, Esprit de-Soleil vb adıyla bilinen bütün alkollü içki çeşitlerine tercih edilir. Sıcak şarap Fransa ve İsviçre sınırlarına kadar her yerde bulunur. Juralar'da bazı ciddi turistlerin girdiği ıssız yerlerde, seyyar satıcıların tavsiyesi üzerine Siracusa şarabı derler buna. Şahane bir içkidir gerçekten ve dağlara tırmanarak acıkan turistler, şişesine üç dört frank verirler seve seve. Morvan ve Burgonya evlerinde en küçük bir sancı, en küçük bir sinir bozukluğu, sıcak şarap içmek için bahanedir. Gebe kadınlar doğumdan önce, doğum sırasında ve doğumdan sonra şekerli kızarmış ekmekle içerler onu. Sıcak şarap birçok köylünün servetini tüketmiştir. Kadınlar, bu çekici içki yüzünden birçok kez kocalarından azar işitmişlerdir.

"İmkânsız bu iş" dedi Fourchon. "Socquard, sıcak şarabını hazırlamak için daima imalathanesine kapanır. Ölen karısına bile açıklamamıştır bu sırrı. Bu imalat için her şeyi Paris'ten getirtir."

"Babanın canını sıkma!" diye haykırdı Tonsard. "Bilmiyorsa bilmiyor işte. İnsan her şeyi bilemez ki!"

Damadının sesinin de, yüzünün de yumuşayıp, tatlılaştığını fark eden Fourchon endişelendi: "Benim neyimi çalmak istiyorsun?" diye sordu saf saf.

"Benim servetim meşrudur" dedi Tonsard. "Sizden bir şey aldığımız zaman, bana söz vermiş olduğunuz drahomaya karşılık alıyorum onu."

Bu kaba yanıtla rahatlayan Fourchon, suçlu ve yenik bir adam gibi başım eğdi.

Tonsard kayınpederine yaklaşarak, ilmikli tuzağı dizlerinin üstüne koydu, "İşte, güzel bir tuzak" dedi. "Aigues'dekilerin av etine ihtiyaçları olacak. Kendi etlerini kendilerine satacağız. Yoksa biz zavallılara acıyan Tanrı da kalmayacak."

"Sağlam yapılmış" dedi ihtiyar, kötülük aracını inceleyerek.

"Bırakın da birkaç kuruş toplayalım" dedi kız. "Aigues pastasından biz de payımızı alacağız."

"Amma da konuştunuz be!" dedi Tonsard. "Bir gün asarlarsa beni, birisini vurduğum için değil, kızınızın dili yüzünden olacak bu."

"Demek siz Aigues'in parça parça satılacağım sanıyorsunuz öyle mi?" diye yanıt verdi Fourchon. "Rigou Baba otuz yıldır iliklerinizi sömürüyor. Burjuvaların, senyörlerden daha beter olduğunu anlayamadınız mı hâlâ? Yavrularım bu meselede, Soudryler, Gaubertinler, Rigoular zenginlerin milli marşı olan *İyi tütünüm var ama sana vermem* türküsüyle oynatacaklar sizi. Köylü her zaman köylü kalacaktır! Görmüyor musunuz! Ama siz siyasetten hiç anlamazsınız ki! Hükümetin şaraba bu kadar vergi koymasının sebebi nedir? Kazandığımızı geri almak istiyor ve bizi sefalet içinde tutmak istiyor. Burjuva demek hükümet demektir. Hepimiz zengin olsaydık, ne olurdu onların hali? Tarlalarını kendileri mi sürecekti? Hasat yaparlar mıydı? Onlara mutsuz, fakir insanlar gerekiyor. Ben on yıl varlıklı bir hayat sürdüm. Baldırı çıplaklar hakkında neler düşündüğümü iyi biliyorum!.." Tonsard, "Ama mademki büyük arazileri *parçalamak* is-

tiyorlar, onlarla birlikte olmalıyız" dedi. "Sonra karşı tavır alırız Rigou'ya. Ben Courtecuisse'in yerinde olsaydım, adamı kemiren o herifle para ödeyerek değil, başka biçimde hesaplaşırdım."

"Haklısınız" dedi Fourchon. "Herkes döneklik ederken, cumhuriyetçilikten vazgeçen Niseron Baba'nın dediği gibi, 'Halkın canı sıkıdır. Kolay çıkmaz. Bekleyecek vakti vardır!'"

Fourchon rüyalara daldı. Tonsard bundan yararlanarak tuzağı aldı ama alırken bir makas atarak pantolonu kesiverdi. Bu sırada Fourchon kadehini kaldırmaktaydı. Kesik cepten düşen para, müşterilerin kadehlerin dibinde kalan son damlaları boşalttıkları ve her zaman nemli duran döşemenin üstünde yuvarlandı. Tonsard paranın üstüne bastı ayağını. Bütün bunlar bir an içinde olup bitti. Vermichel aniden çıkagelmemiş olsa, ihtiyar belki de farkına varırdı bu aşırmanın.

Sırığın dibinden seslendi Vermichel: "Tonsard, ihtiyar nerede biliyor musun?" Vermichel'in sesinin işitilmesi, paranın çalınışı ve kadehte içkinin bitirilişi aynı anda oldu.

"Buradayım kumandan!" dedi Fourchon Baba. Vermichel'e meyhanenin basamaklarını çıkarken yardım etmek için elini uzattı.

Burgonyalıların en Burgonyalısı Vermichel'di galiba. Yüzü kırmızı değil, lâl rengindeydi ve bazı tropikal bölgelerde görüldüğü gibi sönük volkan kraterleriyle süslüydü. Fourchon'un pek şairane biçimde *şarabın çiçekleri* dediği yassı ve yeşil bir yosundu bu. Sürekli içki içtiğinden, yüz çizgileri çok irileşmişti. Başı bir devin başını andırıyordu. Yüzün

sağ yanında keskin bir göz, sol yanında ise sarı bir lekeyle kaplı sönük bir göz vardı. Kızıl saçları her zaman karmakarışıktı. Yahuda'nınkine benzeyen sakalı korkunç bir görünüm veriyordu Vermichel'e. Aslında son derecede yumuşak bir insandı. Borozan biçimindeki burnu, bir soru işaretine benziyordu. Çok geniş olan ağzı, açık olmadığı zaman bile, soru işaretine cevap verir gibiydi. Kısa boylu bir adam olan Vermichel, demir tabanlı kunduralar, cam yeşili kadifeden pantolon, çeşitli kumaşlardan kabaca yamalanmış ve yatak örtüsünden yapılmış gibi duran eski bir yelek, kaba kumaştan mavi bir ceket ve geniş kenarlı gri bir şapka giyerdi. Bu lükse Soulanges şehri zorlamıştı onu. Vermichel şehirde belediye dairesi kapıcılığı, trampetçilik, gardiyanlık, çalgıcılık ve pratisyenlik görevlerini yürütürdü. Rabelais felsefesinin korkunç bir düşmanı olan Bayan Vermichel sağlardı bu giyimi. Bu bir metre çapında, yüz kiloluk, bıyıklı, erkeksi ve çevik kadın, kocası üstünde bir egemenlik kurmuştu. Vermichel sarhoş olduğu zaman dayak yerdi karısından. Ayıkken de karısının kendisini dövmesine boyun eğerdi. Bu nedenledir ki Fourchon Baba, Vermichel'in kılık kıyafetini küçümser ve köle kıyafetiyle dolaşıyor, derdi.

Gerçekten de taşra hanlarının altın sarısı güneş rengindeki tablolarına benzeyen Vermichel'in ateş saçan suratı Fourchon'a şu şakayı anımsattı.

"İnsan güneşten söz ederken, ışınlarını görürmüş. Bayan Vermichel eline sopa mı aldı ki beşte dördünden kaçıyorsun? Beşte dördün diyorum yarın denemez çünkü karına. Bu saatte ne işin var burada trompetçibaşı?"

"Her zamanki gibi siyaset" dedi Vermichel. Bu şakalara alışık olduğu belliydi.

"Ha! Blangy'de işler kesat. Yine senetleri protesto edeceğiz galiba!" dedi Fourchon Baba dostuna bir kadeh şarap doldururken.

"Ama *bizim maymun* peşimde" dedi Vermichel bardağı dikerek.

İşçilerin diliyle *maymun* patrona denir. Bu deyimin Vermichel ve Fourchon sözlüğünde yeri vardı.

"Bay Brunet buralarda ne haltlar karıştırmaya geliyor?"

"Gelecek tabii" dedi Vermichel. "Üç yıldır değerinizden fazlasını kazandırıyorsunuz onlara. Aigues'in efendisi hiç boş durmuyor. Döşemeci nasıl, iyi mi? Brunet Baba haklı: 'Vadide onun gibi üç tane toprak sahibi olsa zengin olurdum!' der."

"Fakir fukaraya karşı yine ne dümenler çeviriyorlar?" dedi Marie.

Vermichel, "Bana sorarsanız, aptal değiller" dedi. "Bilin bunu, sonunda pes edeceksiniz... Ne istiyorsunuz! İki yıl oldu... Kendilerini savunup karşı saldırıya geçecek gücü buldular. Üç bekçileri, bir de atlı bekçileri var. Tümü de karıncalar gibi çalışıyor, bir de kır bekçisi var. Tuhaf biri: Şimdi en ufak bir sorun çıktığı zaman, jandarma da onlardan yana tavır alıyor. Ezecekler sizi."

"Hayır," dedi Tonsard, "biz çok alçaktayız. En dayanıklı olan ağaç değil ottur."

"Buna pek güvenme" dedi Fourchon damadına. "Malın var senin."

"Kısacası" dedi Vermichel, "bu adamlar sizi seviyor. Bütün gün, sabahtan akşama yalnız sizi düşü-

nüyorlar! Şöyle düşündüler herhalde: 'Bu heriflerin sürüleri bizim otlarımızı yiyor, bu hayvanları ellerinden alacağız, hayvanlarını ellerinden alırsak, çayırları kendileri yiyecek değiller ya.' Tümümüzün de mahkûmiyeti olduğuna göre, bizim *maymuna* ineklerimize el koymasını söylemişler. Bu sabah Conches'tan başlayacağız. Bonnébault Ana'nın ineğine, Godain'in ineğine, Mitant'ın ineğine el koyacağız."

Bonnébault'nun adını işitir işitmez, inek sahibi ihtiyar kadının torunu Bonnébault'ya âşık olan Marie, göz ucuyla babasına ve annesine baktıktan sonra, bağın içine daldı. Çitin bir deliğinden yılanbalığı gibi geçti ve izlenen bir adatavşanı hızıyla Conehes'a doğru koşmaya başladı.

Tonsard sakin sakin, "O kadar azıtacaklar ki işi, kemikleri kırılacak ve yazık olacak. Analar bir daha doğurmaz çünkü onları" dedi.

Fourchon Baba konuşmasını sürdürdü: "Olmayacak şey de değil hani! Ama ancak bir saat sonra gelebilirim ben. Şatoda yapılacak önemli işlerim var."

"Her biri beş paradan üç ödeneği cebe indirmekten daha mı önemli işler? 'İnsan ekmeğini geri tepmemeli' demiş Nuh Peygamber."

"Vermichel, Aigues Şatosuna alışverişe gittiğimi söylüyorum sana" diye yineledi ihtiyar Fourchon gülünç bir ağırbaşlılıkla.

"Öyle olmasa bile" dedi Tonsard, "babam tüyse iyi olur, inekleri bulmak mı istiyorsunuz yoksa?"

"İyi bir insan olan Bay Brunet ineklerin bokundan başka bir şey bulmamayı kendisi de ister" dedi Vermichel. "Gece yarılarına kadar yol tepmek zorunda olan onun gibi birisi dikkatli olmak zorundadır."

"Dikkatli olmakta haklı" dedi Tonsard soğuk bir havayla.

Vermichel konuşmasını sürdürdü: "Öyle ki 'duruşma biter bitmez giderim' dedi Bay Michaud'ya. İnekleri bulmak istiyorsa, yarın yedide giderdi! Ama Bay Brunet harekete geçecektir sonunda. Michaud'yu ilk kez atlatmak zordur. Eşsiz bir av köpeğidir o. Ne hayduttur bilseniz!"

"Onun gibi zorbalar orduda kalmalıydı" dedi Tonsard. "Öyleleri ancak düşmanın üstüne salmaya yarar... Bana bir şey sormasını çok isterdim, genç muhafız alayının bir kıdemlisi olduğunu söylesin dursun. Boy ölçüşmeye kalkarsa, bastıracağıma eminim onu."

"Peki ama Soulanges'daki şenliklerin afişleri ne oldu? Ne zaman göreceğiz onları? Ağustosun sekizi oldu."

Vermichel, "Dün götürdüm La Ville-aux-Fayes'e Bay Bournier'ye" dedi. "Basacak, Bayan Soudry'nin evinde, gölün üstünde şenlik fişekleri atılacağından söz edilmiş."

"Çok kalabalık olacak!" diye haykırdı Fourchon.

"Yağmur yağmazsa, Socquard gün görecek" dedi meyhaneci kıskançlıkla.

"Evet yağmazsa!" diye ekledi karısı içi rahat etsin diye.

Soulanges'dan gelen bir atın nal sesleri işitildi ve beş dakika sonra icra memuru ineklerin geçtiği aralıkta özel olarak dikilmiş bir kazığa atını bağlıyordu. Sonra *Grand -I- Vert*'in kapısından başını uzattı: "Hadi! Hadi çocuklar vakit kaybetmeyelim."

"Biri diretiyor Bay Brunet" dedi Vermichel. "Fourchon Baba'nın biraz daha içkisi var."

"Onun daha çok içkisi var" dedi icra memuru "ama yasalar içki içmeyi yasaklamıyor."

"Özür dilerim Bay Brunet" dedi Fourchon. "Aigues'de bazı işler için bekliyorlar beni, bir susamuru için pazarlık yapıyoruz da..."

Brunet kısa boylu, kara kuru, yeşil yüzlü, siyahlar giymiş, kızıl gözlü, kıvırcık saçlı, ağzı büyük, burnu ince, endişeli, boğuk sesle konuşan biriydi. Fizyonomisi, tutum ve davranışı mesleğine uygundu. Hukuku, daha doğrusu dalavereli işleri, hileli davaları o kadar iyi biliyordu ki, çevreye hem dehşet salmış, hem de danışman olmuştu. Bu nedenle, köylüler arasında belli bir ünü ve saygınlığı vardı. Ücretinin genellikle erzakla ödenmesini isterdi köylülerden. Bütün bu olumlu olumsuz özellikleri, becerikliliği sayesinde bölgedeki müşteriler, meslektaşı Plissaud'ya gideceklerine kendisine başvururlardı: İlerde yine söz edilecekti bu konudan. Ücra köy yerlerinde, sulh mahkemelerindeki bütün işleri alan hukukçuyla, hiçbir iş alamayan hukukçuya sık sık rastlanır.

"Demek işler kızışıyor ha!" dedi Tonsard, Brunet'ye.

"Ne istiyorsunuz yani! Biraz fazla soyuyorsunuz adamı siz de. O da kendini savunuyor" dedi icra memuru. "Sonu kötü olacak bu işin. Hükümet karışacak bütün işlerinize."

"Peki bizim gibi fakir fukara gebersin mi?" dedi Bayan Tonsard icra memuruna bir fincan tabağı içinde küçük bir kadeh şarap sunarken.

Fourchon büyük bir ciddiyetle fikir beyan etti: "Geberseler ne olur ki! Zavallılar hiçbir zaman eksik olmaz."

"Ormanları da mahvediyorsunuz" diye karşılık verdi icra memuru.

"İnanmayın Bay Brunet. Birkaç bağ çalı çırpıyı büyütüyorlar" dedi Bayan Tonsard.

"İhtilalde, zenginler gerektiği gibi temizlenmedi de ondan oluyor bütün bunlar" dedi Tonsard.

Bu sırada, ne olduğu belli olmadığından, korkunç gelen bir gürültü duyuldu. Hızla koşan birinin ayak sesleriyle, bir silah şıkırtısı, daha hızlı koşan birinin ayak seslerini ve yerlerde sürüklenen yaprak ve dal hışırtılarını bastırıyordu. İki ayak sesi kadar birbirinden farklı iki cırtlak ses birbiriyle atıyordu. Meyhanede bulunan herkes bir kadının kaçtığını ve bir adamın onu kovaladığını anladı. Nedeni neydi peki? Bu da anlaşıldı bir süre sonra.

"Bizim Ana bu" dedi Tonsard dikilerek, "sesinden tanıdım."

Birdenbire ancak kaçakçılarda görülen bir enerjiyle, son bir çaba harcayarak, *Grand -I- Vert*'in çürük basamaklarını tırmandıktan sonra ihtiyar Tonsard, meyhanenin ortasında sırtüstü yere serildi. Sırtındaki odun bağı kapının üst bölümüne ve yere çarparak parçalanınca büyük bir gürültü koptu. Herkes geri çekilmişti. Ağaç dallarının çarptığı masalar, şişeler, sandalyeler her yana saçıldı. Kulübe yıkılmış olsa bu kadar gürültü çıkmazdı.

"Öldüm! Öldürdü beni alçak."

İhtiyar kadının bağırışının ve kaçışının nedeni kapının eşiğinde bir korucunun belirmesiyle açıklığa kavuştu. Korucu baştan aşağı yeşiller giymişti. Şapkasının yanında gümüş kaytan vardı. MONTCORNET TROISVILLE armalarını taşıyan kayıştan, kılıcı sarkı-

yordu. Kırmızı bir yeleği vardı. Deri tozlukları dizlerinin yukarısına kadar çıkıyordu.

Korucu bir an duraksadıktan sonra Brunet ve Vermichel'i görerek, "Şahitlerim var" dedi.

"Neyin şahidi?" dedi Tonsard.

"Bu kadının odun bağı içinde, kütük halinde kesilmiş on yaşında meşe var...

Bu bir cinayettir!"

Vermichel *şahit* sözcüğünü duyar duymaz dışarı çıkıp hava almayı uygun gördü.

Bayan Tonsard kayınvalidesini kaldırırken Tonsard da, korucunun önüne geçti.

"Nedir! Nedir!" dedi. "Hadi yürü de topuklarını görelim Vatel. Yol üstünde zabıt tutup el koyabilirsin. Ama burası benim evim, haydut. Çık git buradan, ev bana aittir, buranın efendisi benim..."

"Suçüstü var. Annen benimle gelecek."

"Kendi evimde annemi mi tutuklayacaksın? Hakkın yok buna, konut dokunulmazlığı diye bir şey vardır. Bunu biliyoruz hiç değilse. Sorgu yargıcımız Bay Guerbet'den yazılı emrin var mı? Buraya adalet girebilir ancak. Sen adalet değilsin. Bizi açlıktan öldürmek için mahkemede yemin ettin ama adalet değilsin sen. Pis orman gümrükçüsü."

Korucunun öfkesi o dereceye varmıştı ki, odun bağını ele geçirmeye kalktı ama bir benzeri ancak David'in *Sabin'ler* tablosunda görülebilen, kara parşömen suratlı, korkunç yaşlı kadın bağırdı: "Çek elini. Gözlerini oyarım yoksa!"

"Peki öyleyse. Bağınızı Bay Brunet'nin önünde çözün de görelim."

Brunet hukuk ve adalet adamlarının mesleki alış-

kanlıklarından gelen kayıtsızlığı korumakla birlikte, meyhaneci kadınla kocasına "işler kötü" anlamında göz kırptı. İhtiyar Fourchon ise, kızına parmağıyla ocakta birikmiş kül yığınını gösterip anlamlı bir işaret yaptı. Bayan Tonsard, kayınvalidesinin tehlikede olduğunu ve babasının da verdiği işareti anlayarak ocaktan bir avuç kül aldı ve korucunun gözlerine attı. Vatel bağırmaya başladı, Tonsard, bu durumdan yararlanarak gözleri görmeyen bekçiyi, kulübenin dış basamaklarına kadar itti. Hiçbir şey görmeyen Vatel'in ayakları birbirine dolaştı ve tüfeğini de elinden bırakarak yola kadar yuvarlandı. Bir çırpıda odun bağını çözdüler. Sözle anlatılmayacak kadar çabuk bir şekilde kütükleri çıkarıp gizlediler. Yapacakları işi hemen anlayan Brunet, olaya şahit olmaması için, bekçinin üstüne doğru koştu, kaldırdı, kenara çekerek oturttu ve adamın gözlerindeki kumu temizlemek üzere mendilini ıslatmaya gitti. Bekçi de çektiği bütün acılara rağmen dereye doğru sürüklenmeye çabalıyordu.

"Haksızsınız Vatel" dedi icra memuru. "Evlere girmeye hakkınız yok."

Hemen hemen kambur, ufak tefek kadın kapının eşiğinde durmuş, gözlerinde şimşekler çakarak, köpüklü dişlek ağzından küfürler yağdırarak, yumrukları kalçalarında avazı çıktığı kadar bağırıyordu. Sesi Blangy'den duyulacak gibiydi.

"Seni alçak seni! İyi oldu işte. Cehennemin dibini boylarsın umarım! Benim ağaç kesmemden kuşkulanmak ha! Köyün en namuslu kadınını zararlı bir hayvan gibi kovalamak ha! Lanet olası gözlerin kör olur umarım da millet rahata kavuşur. Sen de arkadaşların da, hepiniz uğursuz insanlarsınız! Efen-

dinizle bizler arasında savaşı kızıştırmak için suç icat ediyorsunuz."

Brunet bir yandan bekçinin gözlerini temizliyor, bir yandan da hukuki açıdan doğru bir davranışta bulunmadığını anlatmaya çalışıyordu.

"Pis dilenci!" dedi Vatel. "Kök söktürdü bize. Bütün gece ormandaydı."

Hırsızlık mallarını gizlemekte herkes elbirliği edince, meyhane çarçabuk düzene kondu, Tonsard küstah bir tavırla meyhanenin kapısına çıktı, "Vatel, oğlum" dedi, "bir daha evime tecavüz etmeye kalkarsan seni tüfeğim karşılayacaktır. Bugün külle karşılandın, yarın ateşle karşılanabilirsin. Sen bu mesleği bilmiyorsun... Neyse şimdi ısınmış olmalısın, şarap istiyorsan ikram edebiliriz, annemin demetinde hiçbir kuşkulu odun parçası olmadığını göreceksin. Tümü de çalı çırpı."

"Namussuz!" dedi alçak sesle korucu, icra memuruna. Bu olayın yüreğinde doğurduğu acı kül serpilen gözünün acısından daha fazlaydı.

Bu sırada daha önce Blondet'yi aramaya gönderilen uşak Charles *Grand -I- Vert*'in kapısında göründü.

"Ne oldu Vatel?" dedi korucuya.

Gözlerini iyice temizlemek için açık olarak suya daldırmış olan korucu kurulanırken:

"Burada birtakım borçlular var. Doğduklarına pişman edeceğim onları."

Tonsard soğuk bir tavırla, "Ya öyle mi?" dedi. "O zaman göreceksiniz ki Burgonya'da biz kabalığa pabuç bırakmıyoruz."

Vatel çekip gitti. Meselenin aslını öğrenmeye pek meraklı olmayan Charles içeri baktı.

"Susamurunuzla birlikte şatoya gelin. Susamuru varsa elinizde tabii" dedi Fourchon Baba'ya.

İhtiyar telaşla kalktı ve Charles'ı izledi.

"Susamuru nerede peki?" dedi Charles kuşkucu bir havayla gülümseyerek.

"Bu taraftan" dedi ihtiyar ipçi, Thune'a doğru yürüyerek.

Thune, değirmenin ve Aigues Parkının fazla sularından oluşan derenin adıdır. Bölge yolu boyunca akarak küçük Sulanges Gölüne varır, gölü aşar, değirmenleri ve Soulanges Şatosunun sularını beslediktен sonra Avonne'a varır.

"İşte, orada. Boynuna bir taş bağlayıp Aigues'in suyunda saklamıştım."

İhtiyar eğilip kalkarken cebinde para olmadığını hissetti. Cebinde çok ender olarak madeni para bulunduğundan boş mu dolu mu olduğunu anlardı.

"Ah! Namussuzlar!" diye bağırdı. "Ben susamuru avlıyorum. Onlar kayınpederlerini avlıyorlar ve bunu benim iyiliğim için yaptıklarını söylüyorlar. Ben de buna inanacağım öyle mi? İhtiyarlık günlerimin avuntusu zavallı Mouche'um olmasaydı, kendimi suya atıp öldürürdüm. Çocuklar, babaların başına beladır.

Siz evli değil misiniz Bay Charles? Sakın evlenmeyin! Kötü tohum ekmediğiniz için üzülmezsiniz hiç değilse. Üstüpü alacaktım ben oysa. Gitti bizim üstüpü! Uçtu! Bu beyefendi on frank vermişti bana, kaça geliyor bu susamuru bu hesaba göre?"

Charles'ın Fourchon Baba'ya olan güveni o kadar zayıftı ki onun bu içten sızlanmalarını *çevireceği bir dolap* için hazırlık sandı ve bu kanısını, bir gülümsemeyle sezdirmek yanılgısına düştü. Kurnaz ihtiyar hemen yakaladı bunu.

Charles ihtiyarın burnu ve yanakları üstünde parlayan çok sayıda kırmızı beneği fark ederek, "Ama Fourchon Baba, toparla kendini biraz! Hanımefendi ile konuşacaksın" dedi.

"Benim işim gücüm var Charles, eğer mutfakta kahvaltı artıkları ve bir iki şişe İspanyol şarabıyla bana bir ziyafet çekersen seni azarlamaktan kurtaracak bir şey söylerim."

"Söyleyin. Bize bir bardak şarap vermesini beyefendi tarafından emredeceğim François'ya" dedi uşak.

"Söz mü?"

"Söz."

"Peki öyleyse. Avonne Köprüsünün kemeri altında torunum Catherine'le görüşeceksin. Godain seviyor onu, sizi görmüş ve budalaca bir kıskançlık içinde. Budalalık diyorum çünkü yalnızca zenginlerin duymasına izin verilmiş duyguları hissetmemesi gerekir bir köylünün. Soulanges şenliklerinde *Tivoli*'ye gitmek istersen kızla dans etmek için, istediğin kadar edersin!.. Godain cimri ve kötüdür. Kolunu kırabilir ve sen onu mahkemeye veremezsin."

"Pahalıya mal olur! Catherine güzel kızdır ama değmez buna" dedi Charles. "Godain niye kızıyormuş peki? Ötekiler kızmıyor."

"Godain evlenmek istiyor onunla."

"Dayak yiyecek!" dedi Charles.

"Belli olmaz" dedi ihtiyar. "Anasına çekmiştir o. Tonsard karısının evi bırakıp kaçmasından o kadar korkar ki hiç el kaldırmamıştır ona. Zaten Catherine'le boy ölçüşmeye kalkarsa, ne kadar güçlü olursa olsun baş edemez onunla."

"Alın Fourchon Baba. İşte, size kırk para. Benim için kadeh kaldırırsınız. Alicante şarabından tadamazsak tabii."

Fourchon Baba, başını çevirdi parayı cebe indirirken. Yüzünde beliren sevinç ve alayı gizleyememişti ve Charles'ın bunu görmesini istemiyordu.

"Catherine müthiş bir kaltak" diye sürdürdü konuşmasını ihtiyar, "Malaga'yı sever. Aigues'e Malaga içmeye gel desene ona aptal!"

Charles safça bir hayranlıkta baktı Fourchon Baba'ya ve General'in düşmanlarının şatoya bir ispiyon daha sokmakta çok büyük çıkarları olduğunu anlayamadı.

"General mutlu herhalde" dedi ihtiyar. "Köylüler sakin son günlerde. O ne diyor bu konuda? Sibilet'den memnun mu hâlâ?"

"Bay Sibilet'yi rahatsız eden tek insan Bay Michaud'dur, onu kovduracağı söyleniyor."

"Mesleki kıskançlık!" dedi Fourchon. "Bahse girerim ki François'nın kovulduğunu görmek ve onun yerine baş oda uşağı olmak için can atıyorsun."

"Bin iki yüz frank alıyor" dedi Charles. "Ama koyamazlar onu. Generalin sırlarını biliyor. "

"Bayan Michaud'nun hanımefendinin sırlarını bildiği gibi" dedi Fourchon, Charles'ın gözlerinin ta içine bakarak. "Doğru söyle evlat, beyefendiyle hanımefendinin odaları ayrı mı?"

"Gayet tabii. Böyle olmasa, beyefendi hanımefendiyi bu kadar sevmezdi ki" dedi Charles.

"Daha başka şeyler bilmiyor musun?" diye sordu Fourchon.

Sustular. Charles ve Fourchon mutfak pencerelerinin önüne gelmişlerdi.

V

DÜŞMANLAR KARŞI KARŞIYA

Yemeğe yeni oturdukları sırada baş oda uşağı François içeri girerek, Blondet'nin yanına kadar gitti ve yavaşça ama Kont'un duyabileceği biçimde, "Beyefendi," dedi, "Fourchon Baba'nın küçüğü sonunda bir susamuru yakaladıklarını iddia ediyor ve La Ville-aux-Fayes Kaymakamı'na götürmeden önce, onu sizin isteyip istemediğinizi soruyor."

Emile Blondet, başkalarıyla matrak geçme konusunda büyük bir usta olmasına karşın, anlamını bildiği müstehcen bir fıkra dinleyen bakire gibi kızarmaktan kendini alamadı.

"Ya! Bu sabah Fourchon Baba'yla susamuru mu avladınız" diye haykırdı gülme krizine tutulan General.

"Ne olmuş?" diye sordu kocasının gülüşünden endişelenen Kontes.

General, "Değil mi ki onun gibi zeki bir adam Fourchon Baba'nın tuzağına düşmüş, emekli bir zırhlı süvarinin susamuru avlamaktan utanmasına gerek yok!" dedi. "Bu susamuru, posta arabasında yolculardan ücreti alınan ama hiçbir zaman arabaya koşulmayan üçüncü ata çok benziyor."

General ikide bir yeni gülme krizlerine kapılırken şunları ekleyebilmeyi başardı arada: "Çizmelerini-

zi ve pantolonunuzu değiştirmeniz beni şaşırtmıyor artık. Suda yüzdünüz mutlaka siz. Ben sizin kadar ileri gitmedim oyuna gelmekte. Su yüzünde kaldım. Oysaki siz benden de zekisiniz."

"Dostum, neden söz ettiğinizi bilmediğimi unutuyorsunuz" diyerek söze karıştı yeniden Bayan de Montcornet.

Blondet'nin küçük düşürülmesinden hoşlanmayan Konte'sin bu sözleri söylerken alınganlığı belli oluyordu. General ciddileşti. Blondet susamuru avını kendi anlattı.

"Ama," dedi Kontes, "bu yoksullar bir susamuru yakaladılar diye bu kadar da suçlanmamalıdır."

"Evet ama on yıldır susamuru görüldüğü yok" dedi acımasız General.

"Kont Hazretleri," dedi François, "çocuk bir susamuru yakaladım diye yemin ediyor."

"Ellerinde bir susamuru varsa eğer ben satın alıyorum."

"Tanrı, Aigues'i susamurundan sonsuza kadar yoksun bırakmadı ya!" diye bir fikir ileri sürdü Peder Brossette.

"Aman rahip efendi," diye bağırdı Blondet, "Tanrı'yı bana karşı kışkırtırsanız..."

"Kimmiş gelen?" diye sordu Kontes.

"Mouche, Kontes Hazretleri" dedi oda uşağı. "Şu, sürekli Fourchon Baba'yla dolaşan çocuk."

"Buraya getirin onu... Hanımefendi isterse eğer... Belki sizi eğlendirir."

"Meselenin ne olduğunu anlarız hiç değilse" dedi Kontes.

Bir süre sonra, Mouche, yarı çıplak bir durumda şato sahiplerinin karşısına çıktı. Ayakları, bacakları

çıplak, göğsü bağrı açıktı. Kafası da açıktı. Yemek salonunun bir tek aynasının fiyatı bile, bir servetti bu çocuk için. Bu aşırı yoksulluğu görüp de, ona acımamak olanaksızdı. Mouche, ateş saçan gözlerini, bir şatafatlı yemek salonuna, bir sofranın zenginliklerine çeviriyordu. Böylesi bir yoksulluğu açıklama olanağı bulamayan Bayan de Montcornet, "Annen yok mu senin?" diye sordu.

"Hayır efendim. Anam 1812'de askere giden babamı, bir daha göremediği için üzüntüsünden öldü. Resmi kâğıtlarla evli değildiler zaten... Babam da ölüp gitmiş... Dedem var ama. Fourchon, bazen beni eşşek sudan gelinceye kadar döver ama yine de iyi adamdır o."

"Dostum, nasıl oluyor da araziniz üstünde bu kadar mutsuz insanlar bulunabiliyor?" dedi Kontes, General'e bakarak.

"Kontes Hazretleri" dedi rahip, "bu bucakta gönüllü mutsuzlar vardır. Kont Hazretleri iyi niyetlidirler ama biz sizin sırtınızdan geçinmekten başka düşünceleri olmayan dinsiz insanlarla uğraşmak istiyoruz."

"Ama," dedi Blondet, "azizim rahip efendi, siz burada onlara ahlak dersi vermek için bulunuyorsunuz." Peder Brossette'in Blondet'ye cevabı şu oldu: "Beyefendi, beni vahşiler arasına bir misyoner gönderir gibi atadılar buraya ama bunu kendilerine söylemekle de onur duymuşumdur ki Fransa vahşilerinin yanına yaklaşmak zordur. Onların yasaları bizleri dinlememektedir, oysaki Amerika vahşilerinin ilgisi çekilebilir."

"Rahip efendi, bana şimdi biraz yardım ediyorlar ama sizin kilisenize girmiş olsaydım kimse yardım etmezdi bana, dayak da yerdim üstelik" dedi Mouche.

"Aziz peder, din önce ona pantolon vermekle başlamalıydı işe" dedi Blondet. "Misyonerleriniz önce vahşilerin gönlünü alarak kandırmıyor mu onları?"

"Öyle bir iş yapsam satardı pantolonunu" dedi Peder Brossette alçak sesle. "Hem benim böyle bir işe girişmek için ödeneğim yok."

"Rahip efendi haklı" dedi General, Mouche'a bakarak.

Ufaklığın siyaseti, kendisine karşı haklı oldukları zaman söylenenleri anlamazlıktan gelmeyi gerektirirdi.

"Bu küçük şeytanın zekâsı, iyiyle kötüyü birbirinden ayıracak durumda olduğunu gösteriyor" diye sürdürdü konuşmasını Kont. "Çalışabilecek yaşta olduğu halde, düşündüğü tek şey cezasız suç işlemek. Bekçiler çok iyi tanıyorlar onu!.. Ben belediye başkanı değilken, bir mülk sahibinin kendi toprakları üstünde işlenen bir suça tanık olduğu zaman zabıt tutamayacağımı biliyordu, bunu bildiği için de beni gördüğü zaman çayırımdan çıkmıyor, ineklerini küstahça otlatmaya devam ediyordu. Şimdi kaçıyor oysa!.."

"Ooo! Bu çok kötü" dedi Kontes. "Başkasının malını almamak lazım küçük dostum."

"Hanımefendi, insanın karnını doyurması gerekir. Dedem bana ekmekten çok dayak yedirir. Tokatlar da acıktırıyor insanı. İneklerde süt olduğu zaman sağarım biraz. Bu beni bir süre ayakta tutar. Efendimiz bana çayırından süt içirmeyecek kadar yoksul mu?"

"Belki de sabahtan beri bir şey yememiştir," dedi bu koyu sefaletten duygulanan Kontes. Oda uşağına dönerek, "Ekmek ve tavuk artığı verin ona. Yesin! "

"Nerede yatarsın sen?"

"Her yerde. Kışın nereye koyarlarsa orada. Yazın açık havada."

"Kaç yaşındasın?"

"On iki."

"Daha küçük, yola getirilebilir" dedi Kontes kocasına.

"İyi asker olur" dedi General sertçe: "Yapısı uygun. Ben de onun kadar acı çekmişimdir. Şimdiki durumuma bakın bir de!"

"Özür dilerim General. Ben nüfusa kayıtlı değilim. Kura çekmeyeceğim. Garip anam tarlada doğurmuş beni. Dedemin dediği gibi toprağın çocuğuyum ben. Anam beni milisten kurtardı. Benim adım ne Mouche'tur ne de başka bir şey... Adım yok benim. Dedem yararıma olan şeyleri öğretti bana. Hükümetin kâğıtlarında yazılı değilim ben. Askerlik çağına geldiğim zaman bütün Fransa'yı dolaşacağım! Kimse yakalayamaz beni."

"Dedeni seviyor musun?" diye sordu Kontes on iki yaşındaki bir çocuğun kalbini okumaya çalışarak.

"Sarhoş olduğu zaman basar tokadı. Ama ne yapacaksın! Çok iyi ve neşeli bir insan! Sonra, bana okuma yazma öğretmenin karşılığını aldığını söyler döverken."

"Okuma biliyor musun?" dedi Kont.

"Tabii ya Kont Hazretleri. İnce yazıları bile okurum! Doğru söylüyorum."

"Ne yazıyor burada?" dedi Kont gazeteyi uzatarak.

"*Gün-lük-gaste*" diyiverdi Mouche.

Peder Brossette dahil herkes gülmeye başladı.

"Ama siz hangi *gasteyi* okutuyorsunuz" diye bağırdı sinirlenen Mouche. "Dedem der ki zenginler

içinmiş bu ve içinde yazılı olan her şey daha sonra öğrenilirmiş."

"Doğru söylüyor bu çocuk, General. Bu sabah beni yenilgiye uğratan adamı yeniden görme hevesi uyandırıyor bende" dedi Blondet. "Görüyorum ki yutturmacasında Mouche'un da yeri vardı."

Mouche, beyleri eğlendirmek için orada bulunduğunu çok iyi biliyordu. Fourchon Baba'nın öğrencisi, öğretmenine layık olduğunu gösterdi, ağlamaya başladı.

"Yalınayak gezen bir çocukla nasıl alay edebiliyorsunuz?" dedi Kontes.

"Hem de öyle bir çocuk ki dedesinin eğitim masraflarını tokatlarla çıkarmasını normal buluyor" dedi Blondet.

"Söyle yavrum, gerçekten bir susamuru yakaladınız mı?" diye sordu Kontes.

"Evet efendim. Sizin görüp görebileceğim en güzel kadın olduğunuz kadar gerçek" dedi çocuk gözyaşlarını silerek.

"Göster bakalım şu susamurunu" dedi General.

"Ah! Kont Hazretleri, dedem sakladı onu. Biz ip imalathanesindeyken debelenip duruyordu daha. Dedemi çağırtın isterseniz çünkü kendi eliyle satmak istiyor onu."

"Onu mutfağa götürün" dedi Kontes, François'ya. "Fourchon Baba gelinceye kadar yemeğini yesin. Charles'ı yollayın çağırsın onu. Bu çocuk için ayakkabı, pantolon ve ceket bulun. Buraya çırılçıplak girenler giyinik olarak çıkmalıdır dışarı."

"Tanrı sizi kutsasın aziz hanım" dedi Mouche çıkarken salondan. "Rahip efendi emin olsun ki sizden

geldiği için bu elbiseleri bayram günlerine saklayacağım."

Bu hazırcevaplığa şaşan Emile ve Bayan de Montcornet birbirlerine baktılar ve "o kadar da saf değilmiş" dercesine bir göz attılar rahibe.

"Şüphesiz hanımefendi," dedi rahip, çocuk dışarı çıkınca, "sefalete pek fazla önem vermemek gerek, tahminime göre sefaletin derin ve bilinmeyen nedenleri vardır ve bu nedenleri takdir etmek yalnız Tanrı'ya mahsustur. Bunlar çoğu zaman kaçınılmaz, bedeni nedenlerdir. Sonra karakterlerden doğan, bizim suçladığımız ama bazen gelişmesi imkânsız üstün niteliklerin sonucu olan eğilimlerin ürünü manevi nedenleri de vardır. Bu gelişme alanı bulamama durumu maalesef toplum için bir kayıptır. Muharebe meydanlarında görülen mucizeler, en kötü huylu kimselerin bile orada kahraman olabileceğini öğretmiştir bize... Ama burada istisnai bir durum vardır... Eğer *iyilikseverliğinizi* düşünceyle bir arada yürütemezseniz, düşmanlarınızın niyetlerini kolaylaştırmak tehlikesiyle karşı karşıya kalırsınız."

"Düşmanlarımız mı?" diye haykırdı Kontes.

"Merhametsiz düşmanlar!" diye yineledi General ciddi bir havayla.

"Fourchon Baba ile Tonsard, vadinin fakir halkının beynidir" diye sürdürdü konuşmasını rahip. "En küçük şeyler için bile onlara danışılır. İnanılmaz bir Makyavelcilik vardır bu adamlarda. Şunu iyi biliniz ki meyhanede toplanan on köylü büyük bir siyasetçiye eşittir."

O sırada François, Bay Sibilet'nin geldiğini haber verdi.

"Maliye bakanı," dedi General gülümseyerek, "içeri alın."

Sonra karısı ve Blondet'ye bakarak ekledi: "O size durumun vahametini açıklayacak."

"Zaten bunu sizden hiç gizlemiyor" dedi rahip alçak sesle.

Blondet, oraya vardıktan sonra hep sözünü duyduğu ve tanımak istediği şahsiyeti, Aigues'in kâhyasını gördü. Otuz yaşlarında, orta boylu bir adamdı. Somurtkan bir hali, göze hoş gelmeyen bir yüzü vardı. Gülmek yaraşmıyordu bu yüze. Kaygılı bir alın altında değişen yeşil renkte gözler birbirinden kaçıyor ve böylece düşünceleri gizliyordu. Kahverengi bir redingot, bir pantolon ve siyah bir yelek giymişti. Kendine bir bilim adamı havası veren düz ve uzun saçları vardı. Dizleri bitişik, ayakları ayrıktı. Pantolonu bu çarpıklığı pek gizleyemiyordu. Soluk tenine, gevşek etlerine bakarak, hastalıklı bir bünyeye sahip olduğu sanılabilirdi ama sağlam yapılı bir insandı Sibilet. Biraz boğuk çıkan sesi, pek hoş olmayan bu genel görünüme uyuyordu.

Blondet ile Peder Brossette gizlice birbirlerine baktılar. Gazeteci, genç rahibin göz işaretinden vekilharç hakkındaki kuşkularının papazda kesin bir kanı olduğunu anladı.

"Azizim Sibilet," dedi General, "gelirlerin bir çeyreğine el koyan köylüler bizden ne çalıyorlar, hesapladınız mı bunu?"

"Bir çeyrekten çok daha fazla, Kont Hazretleri" diye cevap verdi vekilharç. "Sizin yakınlarınız, devletin sizden talep ettiğinden çok daha fazlasını aşırıyor. Mouche gibi küçük bir hayta günde 25 litre tane

toplar tarlalarımızdan. Harman artıklarını kaldırma zamanı gelince, neredeyse can çekişiyor diyeceğimiz yaşlı kadınlar öyle çevik, öyle genç, öyle dinç oluyor ki, şaşırırsınız."

Sibilet, Blondet'ye yönelerek sürdürdü konuşmasını: "Bu olayı siz de gözlerinizle görebilirsiniz çünkü temmuz yağmurları yüzünden geciken hasat, altı gün sonra başlayacak. Çavdar gelecek hafta biçilecek. Aslında, harman artığını toplama hak ve izni, bucak belediye başkanı tarafından fakirlik belgesi verilen kişilere aittir. Özellikle bucaklar, kendi arazilerindeki harman artıklarını toplama iznini yalnızca kendi yoksullarına vermek zorundadır. Oysa bir ilçenin bucakları birbirinin arazisinde ve ellerinde belge olmadan yapıyor bu işi. Bucakta altmış yoksul varsa, kırk tembel katılıyor onlara. Nihayet toprağı işleyenler bile iş güçlerini bırakıp harman artığı toplamaya gidiyorlar. Bizde, günde üç bin yedi yüz litreden fazla toplar bunlar. Hasat on beş gün sürer. Demek ki ilçede aşağı yukarı elli altı bin litre tane kaldırılıyor. Yani hasat artığı aşardan fazla tutuyor. Kaçak hayvan otlatma işi çayırlarımızın ürününün yaklaşık altıda birini harap ediyor. Ormanlara gelince, zararın hesabını yapmanın olanağı yok, altı yaşındaki ağaçları bile kesmişlerdir. Kont Hazretleri, uğradığınız zararlar yılda yirmi bin küsur franga çıkar.

"Hanımefendi, işitiyor musunuz?" dedi General, Kontes'e.

"Abartmıyor musunuz?" dedi Bayan de Montcornet.

"Hayır hanımefendi, maalesef" dedi rahip. "Hem zangoç hem kayyum, hem kutsal eşya muhafızı, hem

mezarcı hem de kilise şarkıcısı olan ak saçlı ihtiyar Niseron Baba, yani Bayan Michaud'nun yanına yerleştirdiğiniz küçük Geneviève'in dedesi, cumhuriyetçi inançlarına rağmen..."

Sibilet rahibin sözünü keserek, "Péchina" dedi.

"Ne, Péchina mı?" diye sordu Kontes. "Ne demek istiyorsunuz?"

"Kontes Hazretleri, Geneviève'e yolda sefil bir ormanda rastladığımız zaman İtalyanca olarak *Piccina* diye haykırmıştınız. Bu kelime onun takma adı olarak kaldı ve öylesine yozlaştı ki bugün bütün bucak koruduğunuz kıza Péchina diyor" diye açıklama yaptı rahip. "Kızcağız Bayan Michaud ve Bayan Sibilet ile kiliseye gelen tek kişi."

"Ama bundan hiçbir kazancı yok!" dedi kâhya. "Dinini yüzüne vurup, kötü davranıyorlar ona."

Rahip konuşmasını sürdürdü: "İşte, o yetmiş iki yaşındaki fakir ihtiyar günde on sekiz litre civarında artık ürün toplar. Şunu da hemen ilave edeyim ki namusuyla yapar bu işi. Ama kanaatkâr ve dürüst bir insan olduğundan topladığı taneleri satmaz, kendisi yer. Oysa ötekiler satarlar. Öyle sanıyorum ki yardımcınız Bay Langlumé onun tahılını parasız öğütüyor, benim uşağım da onun ekmeklerini benimkilerle birlikte pişirir."

Sibilet'nin sözlerinden endişelenen Kontes, "Koruduğum küçüğü unutmuştum" dedi. Blondet'ye bakarak konuşmasını sürdürdü: "Buraya gelişiniz başımı döndürdü. Ama yemekten sonra sizinle birlikte Avonne Kapısına gidelim de 15. yüzyılda ressamların yarattıkları o kadın yüzlerinden birini canlı olarak göstereyim."

Bu sırada François'nın getirdiği Fourchon Baba, kırık tahta kunduralarını patırtı gürültüyle çıkarıp mutfağın kapısına bırakmaktaydı. François, ziyaretçiyi haber verince Kontes başını salladı ve Fourchon Baba, avurtları lokmalarla şişmiş olan Mouche'un önünde kapıda göründü. Elinde susamuru vardı. Perde ayaklılarınki gibi yıldızımsı sarı ayaklarına bağlı bir sicimin ucundan sarkmaktaydı. Sofrada oturan dört efendiye ve Sibilet'ye, köylülerde perde işi gören kuşkulu ve kölelik ifadesiyle dolu bir bakış fırlattı. Sonra muzaffer bir edayla hayvanı havada sallayarak, "İşte, getirdim" dedi Blondet'ye.

"Benim susamurum" dedi Parisli. "Fazlasıyla ödedim parasını çünkü."

"Yok beyefendiciğim" dedi Fourchon. "Sizinki kaçtı. Deliğindedir şu anda. Dışarı çıkmak da istemiyor. Çünkü o dişi. Bu erkeği oysa!.. Siz oradan ayrılırken, Mouche uzaktan geldiğini gördü. Kont Hazretleri'nin Waterloo'da zırhlı süvarileriyle şan ve şeref kazandığı nasıl gerçekse, susamurunun benim olduğu da o kadar gerçek. Aigues'in Efendimiz General'e ait olduğu gibi... Ama yirmi frank verirseniz susamuru sizin olabilir. Yok, eğer Bay Gourdon'a çok pahalı gelirse, bizim kaymakama götürürüm hayvanı. Bu sabah birlikte avlandığımız için size vermeyi tercih ediyorum. Bu sizin hakkınız."

"Yirmi frank mı?" dedi Blondet. "Fransızca'da buna tercih denmez."

"Ne yapalım beyciğim" diye bağırdı ihtiyar. "Çok az Fransızca bildiğim için Burgonya diliyle isteyeyim isterseniz yirmi frangı, benim için fark etmez, yeter ki parayı alayım. Latince bile konuşurum: *latinus, lati-*

na, latinum! Alt tarafı bana vaat etmiş olduğunuz parayı istiyorum. Zaten çocuklarım aldı sizin verdiğiniz parayı. Gelirken yolda ağladım bu yüzden. Charles'a sorun isterseniz. On frank için onları öldürüp, mahkemede yaptıkları kötülükleri anlatmak istemem. Ne zaman cebimde birkaç kuruş görseler, içirip alıyorlar elimden. Kızım dururken, bir kadeh şarap içmek için başka bir yere gitmek gücüme gidiyor. Zamane çocukları işte ne yaparsın! İhtilalden kazandığımız bu. Her şey çocukların artık. Babalar silindi! Ama Mouche'u başka türlü yetiştiriyorum, beni sever kerata" dedi. Hafifçe sırtına vurdu torununun.

"Bana sorarsanız onu da ötekiler gibi küçük bir hırsız olarak yetiştiriyorsunuz" dedi Sibilet. "Çünkü her gece vicdanında yeni bir suçun ağırlığını duyarak yatıyor."

"Onun vicdanı sizinkinden daha rahat Bay Sibilet... Zavallı yavrucak! Aldığı ne ki! Bir parçacık ot. Bir insan boğazlamaktan iyidir. Sizin gibi matematikten pek anlamaz. Çıkarma, toplama ve çarpmayı bilmez daha... Kalbimizi kırıyorsunuz bizim. Bizlerin bir haydut sürüsü olduğumuzu söylüyorsunuz ve iyi bir insan olan efendimizle yine iyi insanlar olan bizlerin arasını açıyorsunuz. Buradan daha iyi bir ülke yoktur. Söyleyin bakalım, gelirimiz var mı bizim? Yarı çıplak değil miyiz biz? Mouche da öyle. Her sabah çiyle yıkanan güzel çarşaflar üstünde yatarız biz. Soluduğumuz havayı içtiğimiz güneş ışınlarını kıskanmıyorlarsa eğer, neyimizi almak istiyorlar bizim? Anlamıyorum. Burjuvalar ocağın başında otururken çalarlar. Orman köşelerine atılmış şeyleri toplamaktan daha kârlı bir iş bu. Buraya bir meyve kurdu gibi

çırılçıplak giren ama şimdi iki milyonu olan Gaubertin Efendi'yi kovalayan ne kır bekçisi var ne de atlı bekçi. Hırsızmışız! Söylemesi kolay. Soulanges tahsildarı Guerbet Baba, on beş yıldır köylerimizden ceplerini doldurarak ayrılır. Ama kendisinden şimdiye kadar on para talep edilmemiştir. Olacak şey değil bu hırsızlar ülkesinde! Çalmakla zengin olamayız biz. Gösterin bakalım. Çalışmadan yaşayanlar bizden mi siz burjuvalardan mı?"

"Çalışsaydınız sizin de geliriniz olurdu" dedi rahip. "Tanrı çalışanı kutsar."

"Sizi yalancı çıkarmak istemem rahip efendi çünkü benden daha bilgilisiniz ve belki bana açıklayabilirsiniz bu meseleyi. İşte, beni tanıyorsunuz; tembel, miskin, sarhoşun biriyim. Hiçbir işe yaramaz bir Fourchon Baba'yım. Okumuş, çiftlik kiracılığı yapmış, başına felaket gelmiş, bir daha da düzelememiş bir Fourchon Baba. Peki benimle o iyi ve dürüst Niseron Baba arasında ne fark var? O da benim gibi yetmiş yaşında bir bağcı, altmış yıl toprak bellemiş. Her sabah tarlaya gitmek üzere güneş doğmadan yatağından kalkmış. Sağlam bir beden ve güzel bir huya sahip olmuş! Ama bakıyorum o da benim kadar yoksul. Torunu Péchina, Bayan Michaud'nun hizmetçisi. Halbuki benim küçük Mouche'um hava kadar özgür. Peki diyelim ki ben kusurlarımın cezasını çekiyorum, ya o? Bir kadeh şarap koymamıştır ağzına hayatında. Bir havari gibi yaşar. Ölüleri gömer, bense canlıları dans ettiririm. O çok sıkıntı çekti, bense şeytanın neşeli bir müridi gibi eğlendim durdum. Kazancımız da kaybımız da aynı oldu. İkimizin de saçları ak, benim cebimde ne kadar para varsa, onun cebinde de

o kadar var. Kampana çalmak için de gerekli ipi ben sağlıyorum ona. O cumhuriyetçidir, ben tefeci bile değilim. Hepsi bu işte. Size göre köylü dürüst bir hayat sürdürmüş ya da kötü işler yapmış fark etmez. Geldiği gibi gider. Siz değerli kumaşlara sarılırsınız, o paçavralar içinde gider."

Güzel konuşmasını kapalı şişe şarabına borçlu olduğu sanılan Fourchon Baba'nın sözünü kimse kesmedi. Önce Sibilet lafa karışmak istediyse de, Blondet bir hareketle susturdu onu. Rahip, General ve Kontes, yazarın bakışlarından, yoksulluğu yerinde incelemek ve belki de Fourchon Baba'dan intikam almak istediğini anladılar.

"Peki Mouche'u nasıl bir eğitimden geçirmeyi düşünüyorsunuz?" diye sordu Blondet. "Onu kızlarınızdan daha iyi yetiştirmek için ne yapıyorsunuz?"

"Ona Tanrı'dan söz ediyor mu bari?" dedi rahip.

"Hayır! Hayır, rahip efendi. Tanrı'dan korkmasını söylemem ona. İnsanlardan korkmasını söylerim. Tanrı iyidir ve size göre cenneti vaat etmiştir bize. Mademki yeryüzü cenneti zenginlerin elinde... Ben ona diyorum ki: 'Mouche, hapisten kork, darağacının yolu hapisten geçer. Hiçbir şey çalma. Verdirt kendine. Hırsızlık, insanı katilliğe götürür; katillik de insanların adaletini getirir. Aslında adaletin usturasından korkmak gerekir. O ustura zenginlere rahat uyku sağlar. Buna karşılık yoksullara uykusuzluk verir. Okumayı öğren. Okursan Bay Gaubertin gibi yasaların güvencesi altında para sahibi olmanın yollarını bulursun; kâhya olursun... Bay Sibilet gibi! Kont Hazretleri onun rızkını engellemiyor. Mesele insanın zenginlerin yanında bulunmasıdır. Masalarının altın-

da her zaman kırıntı bulunur.' İşte, benim anladığım sağlam ve güzel eğitim. Kerata her zaman yasalardan yanadır. Büyük adam olacak, bana bakacak."

"Peki hangi mesleği öğreteceksiniz ona?" diye sordu Blondet.

"Önce uşak olacak" diye cevap verdi Fourchon Baba. "Çünkü efendileri yakından tanırsa büyük yararlar sağlar bundan. Sizleri örnek alarak, yasalara dayanır ve servet sahibi olur! Eğer Kont Hazretleri çocuğa ahırlarda, atları tedavi etmeyi öğretirse çok memnun olur çünkü o insanlardan korkar ama hayvanlardan korkmaz."

"Kafanız çalışıyor Fourchon Baba" dedi Blondet. "Ne söylediğinizi biliyorsunuz ve boşuna konuşmuyorsunuz."

"Yok canım! Aklım iki yüz paralıkla birlikte *Grand -I- Vert*'de kaldı."

"Sizin gibi bir insan nasıl sefalete düşebilir? Bugünün koşullarında bir köylü mahvolmuşsa eğer, kabahat kendisindedir, çünkü özgürdür, zengin olabilir. Eskisi gibi değil şimdi. Köylü biraz para biriktirebilirse, satın alacak toprak bulur, satın alır. Kendi efendisi olur."

"Ben eski devri de gördüm, bugünü de görüyorum aziz bilgin dostum" diye cevap verdi Fourchon Baba. "Tabela değişti, doğru, ama şarap yine aynı şarap! Bugün dünün kardeşi. Hadi yazın bakalım bunu gazetenize! Biz azat mı edildik? Yine aynı köye aitiz ve senyör yine başımızda. Ben buna çalışma diyorum. Bütün varlığımız olan çapa hiçbir zaman elimizden düşmedi. Bir efendi hesabına ya da emeğimizin kaynağını yiyen vergi için çalışmışız ne fark eder? Hayatımızı alın teri dökerek tüketiyoruz..."

"Ama bir meslek seçebilirsiniz, şansınızı başka alanlarda da deneyebilirsiniz" dedi Blondet.

"Şansını denemeye git mi diyorsunuz bana? Nereye gideyim peki? Bir bölgeden bir bölgeye geçmek için pasaport gerekiyor. Pasaport da kırk para tutuyor. Kırk yıldır cebimde kırk paralık bir sikkenin bir ötekiyle çarpışıp öttüğünü duymadım. İnsanın başını alıp gidebilmesi için karşısına çıkacak köy sayısı kadar altın olmalı cebinde ve altı köye uğrayacak kadar parası olan Fourchonların sayısı da pek fazla değildir. Bizi bucaklarımızdan ancak askerlik çıkarabilir. Ama ordunun yararı nedir? Ordu askerler aracılığıyla albayları yaşatmaya yarar. Tıpkı köylülerin burjuvaları yaşattığı gibi. Yüz albaydan biri olsun bizim aramızdan çıkmış mıdır acaba? Olsa olsa yüz sefile karşılık zenginleşen bir kişi vardır. Niçin dökülür bu yüz kişi, neleri eksiktir? Tanrı bilir bunu, tefeciler de bilir. İyisi mi bucaklarımızda kalalım biz. Eskiden senyörler bizi zorla tıkıyorlardı buraya. Şimdi ister istemez kalıyoruz. Beni buraya mıhlayan şeyin ne olduğunu bilmek ilgilendirmiyor beni. Zorunluğun yasası mıhlasa ne olur, senyörlüğün yasası mıhlasa ne olur? Şu ya da bu biçimde ölünceye kadar toprağı işlemeye mahkûmuz biz. Nerede olursak olalım, toprağı siz varlıklılar için kazar, çapalar, gübreleriz. Sizin varlıklı doğmuş olmanız da bizim yoksul doğmamız da doğaldır. Kitle hep aynı kalacaktır. Hiçbir zaman değişmez. Bizim aramızdan yükselenlerin sayısı sizin aranızdan tepetakla olanların sayısından çok daha azdır. Biz bilgin değiliz ama bunu çok iyi biliriz. Boyuna suçlamamak gerekir bizi. Biz sizi rahat bırakıyoruz. Siz de bizi rahat bırakın, yaşayalım. Yoksa böyle devam ederse,

bizi hapishanelerinizde beslemek zorunda kalacaksınız. Aslına bakarsanız, orası bizim samanlıktan daha iyidir... Sizler efendi olarak kalmak istiyorsunuz. Öyleyse her zaman düşman olacağız. Otuz yıl önce olduğu gibi bugün de. Sizin her şeyiniz var, bizim hiçbir şeyimiz yok. Dostluk bekleyemezsiniz bizden hâlâ."

"Buna savaş ilanı derler işte!" dedi General.

"Efendimiz Hazretleri" diye cevap verdi Fourchon. "Aigues o zavallı hanımefendinin malıyken (toprağı bol olsun, çünkü gençliğinde haksızlıkları dile getirmiş hep) evet mutluyduk biz o zaman. Geçimimizi tarlalarından, odunumuzu ormanlarından sağlardık. Hiç sesini çıkarmazdı. Böyle davrandığı için de hiç yoksulluğa düşmüyordu! Siz de onun kadar zenginsiniz en azından ve vahşi hayvanlar gibi kovalıyorsunuz bizi. Mahkemelere sürüklüyorsunuz halkı. Ama sonu iyi değil bunun. Başınıza kötü şeyler gelecek. Biraz önce bekçinizi gördüm. Vatel denen o çelimsiz herifi. Bir parça odun için zavallı, yaşlı bir kadını öldürüyordu az kalsın! Sizi halk düşmanı ilan edecekler ve geceleri sohbetlerinde hırçınlaşacaklar size karşı. Eski hanımefendiye rahmet okurken, size lanet yağdıracaklar. Yoksulların bedduası sürer efendimiz. Sürer ve en büyük meselelerinizden daha büyük olur. Meşeden de darağacı yapılır. Burada hiç kimse gerçeği söylemiyor size. İşte, gerçek budur. Ben her sabah ölümü bekliyorum. Size gerçeği söylemekle fazladan büyük bir riske girmiş olmam!.. Ben büyük bayramlarda, Soulanges'da *Barış Kahvesi*'nde Vermichel'e eşlik ederek köylüleri dans ettiririm ve onların neler konuştuklarını işitirim. Şunu bilin ki size pek iyi göz-

le bakmıyorlar ve buraları dar edecekler size. Eğer sizin o lanetli Michaud'nuz değişmezse değiştirmeye zorlayacaklar sizi... Bütün bu konuşmalar, bu haberler, bir de susamuru. Hepsi yirmi frank. O kadar da pahalı değil doğrusu!"

İhtiyar bu son cümleyi söylerken bir ayak sesi işitildi ve Fourchon'un tehdit ettiği kişi geldiğini haber verdirmeden girdi içeri. Michaud, yoksulların avukatına öyle bir baktı ki savrulan tehdidin kulağına geldiğini anlamak zor olmadı ve Fourchon'un bütün cesareti kırıldı. Bu bakış susamuru avcısında jandarmanın hırsız üstünde yaptığı etkiyi yaptı. Fourchon hata yaptığını biliyordu. Michaud, amacı besbelli Aigues sakinlerini korkutmak olan nutukların hesabını sormak hakkına sahipti.

"İşte, savaş bakanı" dedi General, Blondet'ye, Michaud'yu göstererek.

"Özür dilerim hanımefendi" dedi bakan, Kontes'e. "Bizi kabul edip etmeyeceğinizi bilmeden içeri girdim ama General'imle bazı işleri çok acele olarak konuşmamız gerekiyor."

Michaud bir yandan özür dilerken, bir yanda da Sibilet'yi gözlüyordu. Sibilet, Fourchon'un cüretli sözlerine seviniyordu içten içe. Ama masada oturanların hiçbiri fark etmemişti yüzünde beliren bu sevinci. Çünkü hepsi de garip bir ilgiyle Fourchon'a bakıyordu. Oysa bazı gizli nedenlerle sürekli Sibilet'yi gözetleyen Michaud onun tutum ve davranışına şaştı. "Doğru söylüyor, Kont Hazretleri" diye haykırdı Sibilet. "Yirmi frangı hak etmişti. Pahalı sayılmaz susamurunun fiyatı."

"Yirmi frank ver ona" dedi General, oda uşağına.

"Onu elimden alıyorsunuz demek!" dedi Blondet, General'e.

"İçine saman doldurtacağım" diye haykırdı Kont.

"Ama efendimiz" dedi Fourchon Baba, "bu bey postu bana bırakmıştı."

"İyi ya!" diye bağırdı Kontes. "Post için de ayrıca yüz para alacaksınız. Rahat bırakın artık bizi."

Çocuk ve ihtiyarın keskin, yabani kokusu yemek salonunu öyle sarmıştı ki nazik duyguları incinen Bayan de Montcornet, eğer Mouche ve Fourchon daha fazla kalsalardı, kendisi odadan çıkmak zorunda kalacaktı. İhtiyar, bu koku sayesinde kopardı yirmi beş frangı. Ürkek bir tavırla sürekli Michaud'ya bakarak ve temennalar yağdırarak çıktı.

"Efendimize söylediklerim sizin iyiliğiniz içindir Bay Michaud" dedi Fourchon çıkarken.

"Ya da size para verenlerin iyiliği için" diye karşılık verdi Michaud kendisine.

General hizmetkârına şu buyruğu verdi: "Kahve getirildikten sonra hepiniz çıkın ve kapıyı da kapayın."

Aigues'in genel muhafızını henüz görmemiş olan Blondet, ona bakarken Sibilet'nin kendisinde uyandırdığı izlenimlerden çok daha farklı şeyler hissetti. Kâhya ne kadar tiksinti veriyorsa Michaud da o kadar güven ve saygı uyandırıyordu.

Genel muhafızda ilk dikkati çeken güzel yapılı, zarif hatları olan oval bir yüzdü. Burnu tam ortadan bölüyordu bu yüzü. Fransızlarda pek rastlanmaz böyle düzgün bir yüze. Bütün yüz çizgileri düzgün olmakla birlikte anlamlıydı da. Bunun nedeni belki de bedensel cesaret belirtisi olan kırmızı tonların egemen olduğu uyumlu bir tene sahip olmasıydı. Açık kahve renkli,

canlı ve keskin gözleri düşüncesini açıklamaktan çekinmez, her zaman karşısındakinin gözlerinin içine bakardı. Gür siyah saçları, geniş ve açık alnını daha belirginleştiriyordu. Dürüstlük, kararlılık, yüce bir güven bu güzel yüze canlılık veriyordu. Askerlik mesleği alnında bazı kırışıklıklar bırakmıştı. Kuşku ve güvensizlik durumları hemen yansıyordu yüzüne. Seçkin süvari alayına ayrılmış herkes gibi boylu boslu, ince ve çevikti hâlâ. Bıyıklarını, favorilerini ve çember sakalını kesmemiş olan Michaud, yurtseverliği konu edinen yağlıboya resim ve gravürlerin az kalsın gülünç duruma düşüreceği bir savaşçı tipini andırıyordu. Bu tipin kusuru, Fransız ordusunda çok bulunması olmuştur, bu tip çehreyi bu derece yaygın ve tek örnek durumuna getiren şey, belki de aynı coşkuların sürekliliği, sefer halinin zahmeti, çekilen bu zahmetlerden, büyüğün de küçüğün de nasiplerini almaları, savaş alanında, subayların da erlerin de aynı çabaları harcamaları olmuştur. Baştan aşağı lacivertler giymiş olan Michaud siyah saten yakasını ve asker çizmelerini çıkarmamıştı. Sert bir tutum ve davranış içinde gözüküyordu. Hâlâ silah altındaymış gibi omuzlarını geri çekiyor, göğsünü geriyordu. Légion d'honneur nişanının kırmızı kurdelası yakasını süslüyordu. Bu portre taslağını bitirmek için bir de manevi çizgi ekleyelim: Kâhya göreve başladığından beri patronuna "Kont Hazretleri" demekten geri durmuyor, Michaud ise "Generalim"-den başka bir hitap tarzı kullanmıyordu.

Blondet, kâhya ile genel muhafızı göstererek "ne zıtlık!" der gibi Peder Brossette'e baktı yeniden. Sonra karakterin, düşüncenin, ifadenin de bu kalıba, bu yüze, bu tavra uyup uymadığını anlamak için Michaud'ya döndü.

"Bu sabah erkenden dışarı çıktım. Bekçileriniz hâlâ uyuyordu."

"Saat kaçta?" diye sordu eski asker endişeyle.

"Yedi buçukta."

Michaud kurnaz bir bakış attı General'e ve "Beyefendi hangi kapıdan çıktılar acaba?" diye sordu.

"Conches Kapısından. Bekçi geceliğiyle beni seyrediyordu pencereden" dedi Blondet.

"Gaillard yeni yatmıştı herhalde" dedi Michaud. "Erken çıktığınızı söyleyince ben de sandım ki şafakta kalktınız. Ve şafakta bekçinin eve dönmüş olması için hasta olması gerekirdi ama saat yedi buçukta yatağa girmek üzereydi."

Michaud, bir an sustu soma Kontes'in şaşkınlık dolu bakışma cevap olarak sürdürdü konuşmasını. "Biz geceleri nöbette geçiririz ama ne yazık ki bu uyanıklığımız hiçbir işe yaramıyor. Toplarımız üstünde bu sabah yapılan bir hırsızlığın izlerini silmeye yardım eden bir adama yirmi beş frank verdirdiniz. Neyse, yemekten sonra konuşuruz bu konuyu General'im, çünkü bir karara varmak gerekiyor."

"Azizim Michaud" dedi Sibilet, "sizin gözünüz hukuktan başka bir şey görmüyor ama *Summum Jus summum injuria.*[1] Eğer hoşgörüyle davranmazsanız, iş açarsınız başınıza. Biraz önce içtiği şarabın etkisiyle her zamankinden daha açık konuşan Fourchon Baba'nın söylediklerini duymanızı isterdim."

"Beni korkuttu" dedi Kontes.

"Söylediklerinin hepsini de çoktandır biliyordum" dedi General.

"Sarhoş değildi namussuz herif, rol yaptı ama ki-

[1] (Lat.) Adaletin fazlası adaletsizlik getirir.

min hesabına!..” dedi Michaud. Sonra Sibilet’ye doğru dönerek ekledi: “Siz biliyorsunuz bunu belki de.”

Michaud’nun sabit bakışları altında Sibilet kıpkırmızı kesildi.

“Yazık!” diye haykırdı Blondet, göz ucuyla Peder Brossette’e bakarak.

“Bu zavallı insanlar acı çekiyor” dedi Kontes. “Fourchon’un feryadında gerçek payı vardır. Feryat diyorum çünkü Fourchon’un bizlerle konuştuğu söylenemez.”

Michaud’nun cevabı şu oldu: “Hanımefendi, sanıyor musunuz ki, imparatorun askerleri on dört yıldır güller üstündeler... Generalim konttur. Légion d’honneur nişanını taşır ve kendisine gelir sağlamıştır. Ben de kendisi gibi savaşlara katıldım ama kıskanıyor muyum onu? Şan ve şöhretini tartışmaya, gelirini çalmaya, rütbesine göstermek zorunda olduğumuz saygıyı kendisinden esirgemeye kalkıyor muyum? Köylü de askerler gibi itaat etmek zorundadır, bir asker gibi dürüst olmalıdır, asker gibi saymalıdır başkasının hak hukukunu ve hırsızlıkla değil çalışmayla, dürüstlükle uğraşmalıdır subay olmak için. Saban ve kılıç ikizdir. Üstelik askerin her an başında bekleyen ölümü var.”

“İşte, bunu söylemek isterdim onlara kürsüden” diye haykırdı Peder Brossette.

“Hoşgörü mü dediniz?” diye sürdürdü konuşmasını, Sibilet’nin tavsiyesini yanıtlayan genel muhafız. “Aigues’in brüt geliri üstünden yüzde on zararı ben de hoşgörüyle karşılarım ama gidişata bakılırsa yüzde otuz yitiriyorsunuz General’im ve eğer Bay Sibilet, gelir üstünden şu kadar para alıyorsa, gösterdiği hoş-

görüyü anlamıyorum, çünkü yılda bin iki yüz franktan cömertçe vazgeçiyor demektir."

Sibilet homurtulu bir sesle, "Azizim Bay Michaud" dedi. "Kont Hazretleri'ne de söyledim. Hayatımı yitirmektense bin iki yüz frank yitirmeyi yeğlerim. Bu konudaki öğütlerimi esirgemem sizden."

"Hayat mı?" dediniz diye haykırdı Kontes. "Birinin hayatı mı söz konusu bu işte?"

"Devlet işlerini burada tartışmamalıydık" diye söze karıştı General gülerek. "Bütün bu konuşmalar gösteriyor ki hanımefendi, Sibilet maliyeci olduğundan ürkek ve çekingendir oysa savaş bakanım cesurdur ve General'i gibi onun da hiçbir şeyden çekindiği yoktur."

"Dikkatli deyin, Kont Hazretleri!" diye bağırdı Sibilet.

"Peki, biz burada Cooper'in Amerika Ormanlarında vahşilerin tuzaklarıyla çevrili kahramanları gibi mi yaşıyoruz?" dedi Blondet alaylı alaylı.

"Haydi bakalım beyler. Bizim görevimiz yönetim çarklarının gürültüsüyle bizi korkutmadan, yönetmesini bilmektir" dedi Bayan de Montcornet.

"Ama Kontes Hazretleri, şu taşıdığınız güzel hotozlardan bir tekinin ne kadar alın terine mal olduğunu belki de bilmeniz gereklidir!" dedi peder.

"Hayır değil! Çünkü o zaman vazgeçebilirim bundan, yirmi franklık bir sikkeye saygı duyabilirim, bütün köylüler gibi cimri olabilirim ve çok şey yitiririm" dedi Kontes gülerek. "Haydi aziz peder, kolunuzu verin bana da General'i iki bakanı arasında bırakalım ve Avonne Kapısına Bayan Michaud'yu görmeye gidelim. Geldiğimden beri ziyaretine gitmedim. Koruduğum küçük kızla ilgilenmem gerekiyor."

Ve güzel kadın, Mouche'la, Fourchon'un yırtık pırtık üst başını, nefret dolu bakışlarını ve Sibilet'nin korkularını unutup, ayakkabılarını ve şapkasını giymeye gitti. Peder Brossette ve Blondet, ev sahibesinin çağrısına hemen uydular ve ön cephenin taraçasında beklediler kendisini.

"Bütün bu olup bitenler hakkında ne düşünüyorsunuz?" diye sordu Blondet, pedere.

"Ben bir paryayım, ortak düşmanmışım gibi ispiyonluyorlar beni. Benden kurtulmak için kurdukları tuzaklardan sıyrılmak için gözümü ve kulağımı açık tutmam gerekir" diye cevap verdi bölge papazı. "Laf aramızda, bir gün bana da bir kurşun sıkacaklar mı diye soruyorum kendi kendime."

"Ama yine de kalıyorsunuz!" dedi Blondet.

"İmparatora hizmetten nasıl kaçılmazsa Tanrı'ya hizmetten de kaçılmaz" diye cevap verdi rahip, Blondet'yi etkileyen bir sadelikle.

Yazar, rahibin elini tuttu ve dostça sıktı.

Peder Brossette sözlerini şöyle sürdürdü: "Çevrilen oyunlar hakkında nasıl olup da bilgim olmadığını anlamış olmalısınız. Bununla birlikte öyle sanıyorum ki bütün bu işler, General buranın halkına yaranamadığı için oluyor."

Burada Blangy pederi hakkında birkaç söz söylememiz gerekiyor.

Autunlü iyi bir burjuva ailesinin dördüncü oğlu olan papaz akıllı bir adamdı ve mesleğini onurla temsil ediyordu. Ufak tefek, ince yapılıydı. Burgonyalılar'a yakışan inatçı tavrı hiçbir özelliği olmayan yüzünün sıradanlığını örtüyordu. Bu önemsiz görevi özverili bir insan olduğu için kabul etmişti. Çünkü

dinsel inançlarının yanında bir de siyasal kanaatları vardı. Eski zaman pederleri gibi kiliseye ve din adamları sınıfına aşırı bir tutkuyla bağlıydı. Olayları bütünü içinde görüyordu ve bencillik, hırsını bozmuyordu. İlkesi hizmet etmekti. Kiliseye ve monarşiye hizmet ederken en tehlikeli cephelerde, en nankör saflarda, iyi iş görme isteği ve cesaretiyle er geç generalliğe yükseleceğini bilen bir nefer gibi çalışırdı. Namusluluk, dürüstlük, yoksulluk, itaat konularında gösterdiği titizliği hiç bozmadı. Bu görevlerini de öteki görevleri gibi harfiyen yerine getirirken aynı sadelik ve temiz kalplilik içindeydi. Bunlar kendini doğal içgüdünün coşkusuyla iyiliğe adamış yüce bir ruhun özellikleriydi. Bu coşkuda dinsel inançların, güçlülük ve sağlamlığının da payı vardı.

Bu üstün yetenekli peder daha ilk bakışta, Blondet'nin Kontes'e olan bağlılığını sezdi. Troisville ailesinden bir kadınla, monarşist bir yazar karşısında anlayışlı davranması gerektiğini anlamıştı, çünkü cübbesine saygı gösterilecekti. Hemen her akşam gelir ve kâğıt oyunları oynanırken *Whist*'te dördüncülük ederdi. Peder Brossette'in değerini takdir edebilen yazar ona öylesine saygılı davranmıştı ki ikisi de birbirine ısınmıştı. Her zeki insan bir kafa dengi ya da kendisini dinleyecek birini bulduğu zaman böyle bir hoşnutluk duygusuna kapılır. Her kılıç kendi kınını bulur.

"Peki peder efendi fedakârlığınızla, bulunduğunuz mevkinin üstündesiniz siz. Bu durumu nasıl açıklıyorsunuz?"

"Siz gurur okşayıcı böyle bir parantez açtıktan sonra basit, sıradan şeyler söylemek istemem size"

dedi Peder Brossette gülümseyerek. "Bu vadide olup bitenler Fransa'nın her yerinde oluyor ve bu 1789 hareketinin köylüler arasında uyandırdığı umutlardan kaynaklanıyor. İhtilal, kimi bölgeleri daha derinlemesine etkilemiştir. Burgonya'nın Paris'e çok yakın olan bu ucu, hareketi, Galyalılar'ın, Franklar'a karşı zaferi olarak görenlerden biridir. Tarihsel açıdan köylüler, ortaçağdaki köylü ayaklanmalarından yeni çıkmışlar daha. Uğradıkları yenilgi yer etmiştir kafalarında. Olayı hatırlamazlar artık; olay içgüdüsel fikir haline dönüşmüştür. Eskiden nasıl üstünlük düşüncesi soyluların kanına işlemişse, bu fikir de köylülerin kanına öyle işlemiştir. 1789 İhtilali, yeniklerin intikamı olmuştur. Köylüler feodal yasanın bin iki yüz yıldır kendilerine yasakladığı toprak mülkiyetine doğru ilk adımı atmışlardır. Onlardaki toprak sevgisi buradan doğmuştur. Toprağı öyle bir paylaşırlar ki bir saban izini bile ikiye ayırırlar. Bu da çoğu zaman vergi alınmasını olanaksız kılar, çünkü vergilendiren toprağın değeri, vergiyi almak için yapılacak adli kovuşturma harcamalarını bile karşılayamaz!"

Blondet, rahibin sözünü keserek, "Bu konuda öyle inatçı ve güvensizdirler ki Fransa'daki üç bin ilçeden bininde, bir zengin, bir köylüden toprak satın alamaz" dedi. "Kendi aralarında, bir parça toprağı birbirlerine bırakan köylüler, topraklarını hiçbir koşulla ve hiçbir fiyata burjuvalara bırakmazlar. Büyük toprak sahibi ne kadar çok para önerirse, köylünün belirsiz endişesi o kadar büyür. Ancak istimlak, köylünün toprağını, alışverişin genel kuralları içine sokar. Birçok kişi de gerçeğin farkına varmıştır ama nedenini kimse anlayamamıştır."

Blondet'in konuşmasına bir an ara vermesinin bir soru anlamına geldiğini düşünen Brossette şu cevabı verdi: "Nedeni şudur: Gözlerinin önünden akıp giden uygarlığın ana düşüncesini hiçbir zaman değiştiremediği bir kast için on iki yüzyılın hiçbir önemi yoktur. Bu, öyle bir kasttır ki, modası geçtiği için efendilerinin kendisine bıraktığı, geniş kenarlı, ipek kurdelalı şapkayı hâlâ saklar. 1815'teki mucizevi dönüşü açıklayabilen kökleri halkın içine uzanan Napoléon'a duyulan o derin sevgi yalnızca bundan kaynaklanıyordu. Halkın gözünde bir milyon askeriyle sürekli özdeşleşmiş olan Napoléon, hâlâ ihtilalin içinden çıkan kral, halka, ulusal varlıklara sahip olma olanağı sağlayan adamdır. İmparatorluk tacını giymesi bu düşüncede yatmaktadır."

Blondet sinirli sinirli güldü: "1814'ün zarar verdiği ve monarşinin kutsal sayması gereken bir düşünce bu, çünkü halk tahtın yanı başında, babasından XVI. Louis'nin başını miras alan bir prens bulabilir."

Peder Brossette alçak sesle, "Yavaş hanımefendi, geliyorlar" dedi. "Fourchon korkuttu onu, oysaki dinin, tahtın ve bu ülkenin yararı için burada alıkoymamız gerekir onu."

Aigues'in genel muhafızı Michaud'nun geliş nedeni, Vatel'in gözlerini kör etme girişimiydi kesinlikle. Ama biz, devlet konseyinde olup bitecek görüşmeleri burada anlatmadan önce, olayların bağlantısını daha iyi sağlamak amacıyla General'in Aigues'i hangi koşullarda satın aldığını, Sibilet'nin hangi ağır koşullarda bu şahane malikânenin sahibi olduğunu, Michaud'yu genel muhafız yapan nedenleri, insanların durumu ve Sibilet'nin açıkladığı korkuların hangi ne-

denlerden doğduğuna ilişkin kimi konulardan kısaca söz edelim.

Bunları açıklarken, dramın belli başlı oyuncularından kimilerini de sahneye çıkarmış, çıkarlarını göstermiş ve o sıralarda General Kont Montcornet'nin içinde bulunduğu durumun tehlikelerini de anlatmış olacağız.

VI

BİR HIRSIZLAR ÖYKÜSÜ

1791 yılına doğru, arazisini ziyaret eden Matmazel Laguerre, Soulanges'ın eski adalet görevlisi Gaubertin'in oğlunu kâhya olarak kabul etti. Bugün basit bir ilçe merkezi olan küçük Soulanges şehri, Burgonya ve Fransa hanedanlarının savaştığı dönemde büyük bir kontluğun başkentiydi. Bugün kaymakamlığın merkezi olan La Ville-aux-Fayes, basit, küçük bir tımardı ve Aigues, Ronquerolles, Cerneux, Conches ve başka on beş köy gibi Soulanges'a bağlıydı. Ronquerollesler tek kelimeyle saray denen o büyük gücün yardımıyla bugün markiyken, Soulangeslar kont olarak kaldılar. Nitekim aynı güç Yüzbaşı Du Plessis'in oğlunu, Fethin önde gelen ailelerinden de önce, dük mertebesine yükseltmiştir. Bu olay şehirlerin de aileler gibi çok değişken kaderleri olduğunu gösteriyor.

Adalet görevlisinin oğlu en küçük bir servete sahip değildi. Kendinden önce Aigues'de otuz yıl kâhyalık yaparak zengin olan yönetici, ünlü Minoret, üçte birlik hissesini Aigues yöneticiliğine yeğledi. Geleceğin erzak müteahhidi kendi çıkarı için beş yıldan beri yanında muhasebecilik yapan ve bu sırada reşit olan François Gaubertin'i kâhya olarak takdim etti. Gaubertin kendisinin görevden çekilmesine yardım

edecek, ustasından aldığı talimata karşılık minnet borcunu ödemek maksadıyla da ihtilalden çok korkan Matmazel Laguerre'den selefi için bir *aklanma kâğıdı* elde edecekti. Eski adalet görevlisi, yönetim bölgesinin ihtilal mahkemesi savcısı olunca, korkak ses sanatçısının koruyucusu rolünü oynadı. Bu taşra Fouquier-Tinville'i, aristokrasiyle olan ilişkileri nedeniyle şüpheli kişi sayılan tiyatro kraliçesi aleyhine bir ayaklanma düzenledi, böylelikle de oğluna düzmece bir kurtarıcılık fırsatı yarattı. Bu sayede eski kâhyanın *aklanma kâğıdını* elde ettiler. Vatandaş Laguerre de hem siyasal avantaj açısından hem de minnet borcunu ödemek için François Gaubertin'i malikânesine başbakan yaptı.

Cumhuriyetin müstakbel iaşe müteahhidi, Matmazel'e karşı pek eli açık davranmadı. O zamanlar Aigues'ın geliri en aşağı kırk bin frankken, onun hesabına Paris'e yılda otuz bin frank yollardı. Gaubertin kendisine otuz altı bin frank vaat edince, cahil opera sanatçısı havalara uçtu.

Aigues kâhyasının bugünkü servetinin nereden geldiğini anlayabilmek için başlangıcını açıklayabilmek gerekir. Babası tarafından himaye edilen genç Gaubertin, Blangy belediye başkanı oldu. Borçluların cumhuriyetin o ezici el koymalarına hedef olup olmamaları onun elindeydi. Böylece çevreye *dehşet saçarak* (o zaman çok kullanılan bir sözcüktü bu) alacaklarını yasalara karşın madeni parayla ödettirebildi. Kendisi ise ihtilalin çıkardığı kâğıt paraları verdi Matmazel Laguerre'e. Bu paralar da kamuya hiçbir yarar sağlayamamış, buna karşılık bireylerin zengin olmasını sağlamıştır. Genç Gaubertin, 1792'den 1795'e kadar

üç yılda Aigues'den yüz elli bin frank elde etti ve bu parayı Paris piyasasında kullandı. Cepleri banknotlarla ağzına kadar dolan Matmazel Laguerre, artık gereksiz olan elmaslarını paraya çevirmek zorunda kaldı. Elmasları Gaubertin'e verdi. Gaubertin bunları satıp bedelini frank olarak hanımına getirdi. Matmazel bu dürüstlükten çok duygulandı. O günden sonra Gaubertin'e de, Piccini'ye[1] güvendiği kadar güvendi.

Gaubertin, 1796'da babasının dostu olan eski bir konvansiyon üyesinin kızı vatandaş Isaure Mouchon'la evlendi. O sıralarda üç yüz elli bin frangı vardı. Direktuvar yönetiminin süreceğini umduğundan, yeni bir döneme başladığı gerekçesiyle, evlenmeden önce, geçmişteki beş yıllık yöneticilik görevini Matmazel'e onaylatmak istedi.

"Aile babası olacağım" dedi. "Kâhyaların kötü şöhretini bilirsiniz, kayınpederim bir Romalı kadar dürüst bir cumhuriyetçidir. Etkili biridir aynı zamanda, kendisine layık olduğumu kanıtlamak istiyorum."

Matmazel Laguerre, Gaubertin'in hesaplarını kapattı ve gururunu okşayıcı sözler söyledi kendisi hakkında.

Kâhya, Aigues'in sahibesine güven vermek için, ilk zamanlar köylüleri sıkıştırmak istedi. Yaptıkları yağmalar sonucu, gelirlerin düşmesinden ve odun tüccarlarının vereceği rüşvetin azalmasından haklı olarak korkuyordu ama o sıralarda egemen olan halk, her tarafı kendi yeri gibi görüyordu. Hanımefendi krallarını bu kadar yakından görünce korkuya kapıldı ve Richelieu'süne her şeyden önce rahat ölmek istedi-

[1] 1728-1800 yılları arasında yaşamış olan İtalyan bestecisi. Gluck'un rakibiydi.

ğini söyledi. Eski şarkıcının gelirleri giderlerinden o kadar fazlaydı ki çok zararlı örneklerin yerleşmesine göz yumdu. Mahkemelere düşmemek için, komşularının, topraklarına tecavüz etmesine göz yumdu. Park, aşılmaz duvarlarla çevrili olduğundan, rahatını kaçırırlar diye kaygılanmadı. Gerçek bir filozof olduğundan rahat yaşamaktan başka bir şey düşünmezdi. Geliri birkaç bin frank eksik ya da fazla olmuş, odun tüccarı köylülerin verdikleri zarar karşılığında sözleşmedeki fiyat üstünden tazminat istemiş ne çıkardı! Eli açık, vurdumduymaz eski bir opera sanatçısının gözünde ne değeri olabilirdi? Yüz bin franklık gelirini zevki için harcamış, altmış bin franklık kira gelirinin üçte iki azalmasına ses çıkarmamıştı.

Eski rejimin erdemsiz fütursuzluğuyla şöyle diyordu: "Eh ne yapalım! Herkesin yaşaması gerekir. Cumhuriyetin bile."

Oda hizmetçisi ve dişi veziri korkunç Matmazel Cochet, Gaubertin'in eşitlik hakkındaki ihtilal yasalarına karşın, önceleri *hanımefendi* diye hitap ettiği ev sahibesini nasıl etkisi altına aldığını görünce, hanımefendinin gözünü açmayı denemişti. Ama Gaubertin de Matmazel Cochet'nin gözünü açtı; ona, sözde babasına gönderilmiş olan bir ihbar mektubu gösterdi. Mektupta oda hizmetçisi, Pitt ve Cobourg'la mektuplaşmakla suçlanıyordu. O günden sonra iki hizmetkâr güçlerini birleştirdiler ama Montgommery yöntemiyle. Cochet, Matmazel Laguerre'e Gaubertin'i övdü, Gaubertin de Cochet'yi. Oda hizmetçisinin geleceği güven altına alınmıştı zaten. Hanımefendinin vasiyetnamesinde kendisine altmış bin frank ayrıldığını biliyordu. Hanımefendi Cochet'den vazgeçemez-

di artık. Çok alışmıştı ona. Bir kez sevgili hanımını öyküler anlatarak uyutur, sabahları da tatlı sözlerle uyandırırdı. Ölünceye kadar sevgili hanımında hiçbir değişiklik görmedi. Tabuta konduktan sonra da her zamankinden daha güzel bulmuş olsa gerek onu!

Gaubertin'le Matmazel Cochet'nin yıllık kazançları, aylıkları, çıkarları öylesine arttı ki şefkatli bir ana baba bile bu nefis yaratığa onlardan daha derin bir bağlılık gösteremezdi. Bir düzenbazın kurbanını ne kadar pohpohladığı bilinemez. Bir ana çok sevdiği kızına karşı bile, çıkarcı birinin sağdığı ineğine gösterdiği özen kadar okşayıcı ve koruyucu davranamaz. Bu nedenledir ki kapalı odalarda oynanan *Tartuffe* temsilleri çok başarılı olmaktadır. Dostluğa değer bu. Molière erken öldü. Yaşasaydı eğer, ailesinden bıkan, çocuklarından bıkan Orgon'un, Tartuffe'ün dalkavukluklarının özlemini çekerek, büyük bir üzüntüyle "ah ne güzel günlerdi" dediğini anlatırdı bize.

Matmazel Laguerre, hayatının son sekiz yılında, Aigues arazisinin aslında getirdiği elli bin frangın otuz binini alabildi ancak. Görüldüğü gibi, Gaubertin, selefi gibi aynı yönetimsel sonucu elde etmişti sonunda. Oysa 1791'den 1815'e kadar geçen süre içinde çiftlik kiraları ve araziden sağlanan gelir bir hayli artmıştı. Bundan başka Matmazel Laguerre sürekli yeni mülk de satın alıyordu. Ama Gaubertin, hanımefendinin ölümünün yakın olduğunu düşünmüş ve Aigues'in mirasına sahip olmak için planlar kurmuştu. Bu plan, şahane arazinin gözle görülür biçimde değer yitirdiğini ve gelirlerinin düştüğünü göstermesini zorunlu kılıyordu. Bu işe bulaştırılan Cochet de kârdan payını alacaktı. Son günlerde eski tiyatro kraliçesi yirmi bin

franklık yıllık gelirini harcayamıyor, eskiden gelirlerinden fazla harcadığı için de kâhyasının, artan paralarla aldıklarına şaşırıyordu. Yaşlandıkça ihtiyaçlarının azalmasının sonucu olan bu durum ona Gaubertin'le Matmazel Cochet'nin dürüstlüğü gibi gelirdi.

Kendisini görmeye gelenlere, "İki pırlanta!" derdi onlar için.

Gaubertin de hesaplarında namuslu görünmeye çalışırdı. Çiftlik gelirlerini olduğu gibi kaydederdi. Ses sanatçısının aritmetik konusunda zayıf bilgilerini etkileyecek her şey açık seçik, belirgin ve doğruydu. Vekilharç, çeşitli harcamalardan, işletme gelirlerinden, yaptığı pazarlıklardan, uydurduğu davalardan, onarmalardan sağlardı çıkarını! Kimi zaman müteahhitlerle anlaşarak, giderleri bir kat daha yükseltirdi. Müteahhitler de sus payı olarak yüksek fiyatlardan yararlanırdı. Hanımefendi hiçbir zaman ilgilenmezdi bu tür ayrıntılarla. Aigues'le bu ilişkiler içinde olanlara gösterdiği kolaylık Gaubertin'i halkın nazarında sevimli kıldı, hanımefendiyi ise herkes överdi çünkü yaptırdığı işler için çok fazla para ödemesi bir yana, nakdi yardımda da bulunurdu.

"Tanrı korusun aziz hanımefendiyi!" lafı hiç düşmezdi ağızlardan.

Gerçekten de herkes, bağış yoluyla olsun, dolaylı yoldan olsun bir şeyler koparırdı ondan. Yaşlı aktrist, gençliğinin kefaretini ödercesine soyulmaktaydı düpedüz. Bu öyle bir soygundu ki fazla ileri gidilirse, belki de gözünü açar, Aigues'i satıp Paris'e döner diye ölçülü davranılıyordu.

İşte, bu çöplenme çıkarı, Paul-Louis-Courier'nin öldürülme nedeni oldu, çünkü adamcağız toprağını

satacağını ve birçok Touraineli Tonsard'ı geçindiren karısını alıp götüreceğini açıklamak gafletini gösterdi. Bundan çekinen Aigues orakçıları, bir sopanın ucuna bağlanmış orağın yetişebileceği yükseklikte hiç dal kalmayıncaya kadar, genç ağaçları kesmezlerdi. Hırsızlığın yararı için olabildiğince az zarar vermeye dikkat ederlerdi. Bununla birlikte Matmazel Laguerre'in son yıllarında odun toplamak, en alçakça yapılan bir yolsuzluk durumuna gelmişti. Bazı mehtaplı gecelerde, iki yüz bağ odun kaldırılırdı en azından. Harman artıklarını toplamaya gelince, Sibilet'nin dediği gibi üretimin dörtte birine patlardı bu Aigues'e.

Matmazel Laguerre, her ülkede, oda hizmetçisi kullanan hanımlarda görülen bir bencillikle, Cochet'nin, kendisi sağ olduğu sürece evlenmesini yasaklamıştı. Ama bu, sabırsız mirasçılar tarafından zehirlenmeyi göze alarak, maddi mutluluk açısından hiçbir yararı olmayan eşyaları son nefesine kadar saklama hastalığından daha saçma olmasa gerek. Matmazel Laguerre'in toprağa verilmesinden yirmi gün sonra, Matmazel Cochet, kırk iki yaşlarında, çok yakışıklı bir adam olan Soulanges Jandarma Onbaşısı Soudry ile evlendi. Soudry 1800 yılından, yani jandarma örgütünün kuruluşundan beri hemen her gün Aigues'e, Cochet'yi görmeye gelirdi ve haftada en az dört kez de Cochet ve Gaubertinlerle birlikte yemek yerdi.

Hanımefendi, hayatı boyunca ya tek başına ya da konuklarıyla birlikte oturmuştu sofraya. Aralarındaki içtenliğe karşın, Kraliyet Müzik ve Dans Akademisinin baş sanatçısı ne Cochet'yi ne de Gaubertinler'i almıştı sofrasına. Son nefesine kadar törensel dav-

ranışını, süslenme alışkanlıklarını, rujunu, şıpıdık terliklerini, arabasını, uşaklarını ve tanrıçalara yakışır görkemini korumuştu. Tiyatroda ve şehir içinde olduğu gibi, köy yerlerinde de tanrıça olarak kaldı. Hâlâ anılarda tapınılmaya yaraşır bir kadın olarak yaşamakta ve Soulanges'ın *yüksek sosyetesinin,* XVI. Louis'nin saraylı çevresinden aşağı kalmadığına kesin olarak inanılmaktaydı.

Oraya geldiği günden beri Matmazel Cochet'ye kur yapan Soudry, Soulanges'ın en güzel evine, aşağı yukarı altı bin franga ve hizmetten ayrılacağı zaman dört yüz franklık bir emekli aylığı alma umuduna sahipti. Matmazel Cochet, Madam Soudry olunca, Soulanges'da büyük bir saygınlık gördü. Ne kadar para biriktirdiğini kesinlikle hiç kimseye söylemezdi. O da Gaubertin gibi biriktirdiği parayı, Paris'te ilin şarap tüccarlarının komisyoncusu Leclercq'e yatırmıştı. Leclercq, kâhyanın da yatırımla desteklediği bir memleket çocuğuydu. Herkes eski oda hizmetçisinin bu bin iki yüz nüfuslu küçük şehrin en büyük servetlerinden birine sahip olduğuna inanırdı.

Bay ve Bayan Soudry'nin evlenme sözleşmelerinde, jandarmanın evlilik dışı bir oğlunu öz evlatları olarak kabul etmelerine herkes çok şaşırdı. Soudry'nin serveti bu çocuğa kalacaktı. Bu çocuk resmen bir anaya sahip olduğu gün Paris'te hukuk fakültesini bitirmişti ve yargıçlık mesleğine girmek için staj yapma niyetindeydi.

Gaubertinlerle, Soudryler arasındaki yirmi yıldır süregelen anlaşma, aralarında en sağlam dostluğu doğurdu. İki taraf da, her yerde, her zaman ömürlerinin sonuna kadar birbirlerini karşılıklı olarak

Fransa'nın *en namuslu insanları* ilan edeceklerdi. Vicdanlardaki gizli lekelerin karşılıklı olarak bilinmesine dayanan bu birbirini idare etme durumu, bu dünyanın en zor çözülen bağlarından biridir. Bu toplumsal dramı okurken, bencilliğinizi utandıran bazı bağlılıkların sürmesi, sizleri öyle bir kesin kanıya yöneltir ki, bu iki kişi hakkında şöyle dersiniz: "Bunların bir suça ortak oldukları kesin!"

Yirmi yıl malikâneyi yönettikten sonra, kâhya artık yüz bin franga sahip olmuştu. Cochet'nin de yaklaşık iki yüz bin frangı vardı. Saint-Louis Adasının Béthune Rıhtımında bulunan ve ünlü Grandet Firmasının rakibi olan Leclercq ve Ortakları Firmasına yatırılmış paraların sürekli ve ustaca kullanılmasıyla şarap komisyoncusu da, Gaubertin de daha kolay zengin oldular. Matmazel Laguerre ölünce, Béthune Rıhtımındaki şirketin başında bulunan Leclercq, Aigues yöneticisinin büyük kızı Jenny'ye talip oldu. O sırada Gaubertin on iki yıl önce kendisinin Soulanges'da noterliğe getirdiği Hukukçu Lupin'le bir komplo kurarak Aigues'e sahip olacağını düşlüyordu.

Soulanges ailesinin son kâhyasının oğlu Lupin, alelacele yapılan ekspertizlere, değerinin yüzde elli altında fiyat biçilmesine, ihaleyi ilan etmemeye, önemli taşınmaz malları el altından sözde artırma yöntemiyle satmak için taşrada ne yazık ki çok başvurulan bütün ayak oyunlarına razı olmuştu. Son günlerde, Paris'te, amacı bu gibi ayak oyunlarına başvuranları, artırma sırasında pey sürmekle tehdit ederek haraca bağlamak olan bir şirket kurulduğu söyleniyor. Ama 1816'da Fransa, bugünkü gibi, kirli çamaşırların ortaya dökülüp halkın kızıştırıldığı bir ülke

değildi. Bu yüzden entrikacılar, Aigues'in Cochet, noter ve Gaubertin arasında gizlice paylaşılmasını gerçekleştirebileceklerine inanmışlardı ve Gaubertin araziyi bir kez kendi üstüne yaptıktan sonra öteki suç ortaklarına, paylarını kendisine bırakmaları için para teklif etmeyi düşünüyordu. Mahkemede açık artırma davasını izlemek için Lupin tarafından görevlendirilen dava vekili, görevini, söz üzerine Gaubertin'e satmıştı oğlu için. Bu, soygunu kolaylaştırdı. Tabii eğer kendilerine gökten miras düştüğünü gören on bir Pikardiyalı çiftçi kendilerini soyulmuş saydılarsa.

Bütün ilgililerin servetlerinin bir kat daha artığını sandıkları sırada, kesin artırmadan bir gün önce Paris'ten bir dava vekili çıkageldi. Eski kâtiplerden biri olan La Ville-aux-Fayesli bir başka dava vekiline Aigues'i satın alma yönergesi verdi ve gerçekten de malikâneyi bir milyon yüz elli bin franga satın aldı. Artırma bir milyon yüz bin franga yükselince, entrikacılardan hiçbiri daha fazla pey sürmeye cesaret edemedi. Gaubertin, Soudry'nin ihanet ettiğini sandı. Lupin'le Soudry de Gaubertin'in oyununa geldiklerini sandılar. Ama dava vekili açıklama yapınca barıştılar. Taşra avukatı, Gaubertin, Lupin ve Soudry tarafından kurulan planı sezmesine karşın, eski patronuna bilgi vermekten kaçındı. Nedeni de şu: Eğer şatonun yeni sahipleri gevezelik etselerdi, çok düşman edinir ve artık o bölgede kalamazdı. Taşralıya özgü bu sıkı ağızlılığın ne kadar yerinde bir tutum olduğunu olaylar gösterecektir. Taşra insanı sinsiyse, sinsi olmak zorunda olduğu içindir bu.

Molière'in, Philinte'nin düşüncesini açıklayan *"Kurtlarla birlikte ulumak gerekir"* sözü insanın tehli-

ke karşısında ne yapması gerektiğini belirtir ve taşralı insanın bu davranışını haklı çıkarır.

General Montcornet, Aigues'in sahibi olunca, Gaubertin, işini terk edecek kadar zengin görmedi kendini. Büyük kızını şarap depolarının zengin bankeriyle evlendirebilmesi için, iki yüz bin frank drahoma vermesi gerekiyordu; oğlu için satın aldığı dava vekilliği için otuz bin frank ödemesi gerekiyordu; kala kala üç yüz yetmiş bin frank kalıyordu kendisine ve bu paradan er geç küçük kızı Elise'in drahomasını da vermek zorunda kalacaktı, çünkü bu kızına da en az bugünkü kadar güzel bir düğün yapmak hevesindeydi. Kâhya, Kont'u Aigues'den soğutup kaçırabilmek düşüncesiyle deşmek istedi, bunu başarabildiği takdirde suya düşen tasarılarını yalnız kendisi için gerçekleştirebileceği umudundaydı.

Başarılarını dalkavukça kurnazlıklar sayesinde elde eden kimselere özgü ince bir kavrayışla, Gaubertin eski bir askerle, eski bir şarkıcının karakterleri arasında benzerlikler olabileceğini düşündü (Hiç de olanaksız değildi böyle bir benzerlik). Bir opera sanatçısıyla Napoléon'un bir generali aynı alışkanlıklara sahip olamaz mıydı? İkisi de aynı kayıtsızlık ve eli açıklık içinde olamaz mıydı? Tiyatro kızına olduğu gibi, askere de servet, rastgele, kaderin bir cilvesi olarak yağamaz mıydı? Kurnaz, sinsi, politikacı askerler de vardır ama bunlar istisnadır. Asker dediğin, hele Montcornet gibi bir vurkırcıysa basit düşünen, kolayca güvenen, iş hayatında acemi, arazi yönetiminin binbir ayrıntısına yatkın olmayan kimse demektir. Gaubertin, Matmazel Laguerre gibi, General'i de ağına düşüreceğinden emindi. Ne var ki imparator, za-

manında başaracağını hesaplayarak, Montcornet'nin Pomeranya'da aynı işi yapmasına izin vermişti. Gaubertin'in Aigues'deki görevini orduda yüklenen General bu işleri iyi bilirdi.

Biron Dükü'nün dediği gibi lahanalarını ekmeye geldiğinde eski asker, düşüşünü unutmak için işleriyle oyalanmak istedi. Birçok general gibi kolordusunu Bourbonlara teslim etmiş olmasına karşın "Loire ordusunun terhisi" diye anılan bu hizmeti, Yüz Gün döneminde son muharebe alanına kadar o adamın peşinden gitmiş olmasını bağışlatamadı. 1815'in Yüksek Meclisinde üye olan bir imparatorluk askerinin yabancılar karşısında ordunun kadrosunda tutunabilmesi özellikle Luxembourg Sarayında kalabilmesi olanak dışıydı. Montcornet gözden düşmüş bir generalin öğütlerine uyarak kendi topraklarını kendisi işletmeye karar verdi. General de kurt askerlere özgü olan o kurnazlıktan yoksun değildi ve ilk günlerde malikânesini şöyle bir incelediği zaman, Gaubertin'in gerçek bir eski rejim kâhyası, bir düzenbaz olduğunu hemen anladı. Napoléon'un halk tabakalarından yükselen bütün mareşal ve dükleri, Gaubertin gibileriyle çok karşılaşmışlardı hayatlarında.

Gaubertin'in tarım işlerini yürütmedeki derin deneyimini fark eden kurnaz zırhlı süvari, bu işleri öğrenmek için onu yanında tutmanın ne kadar yaralı olacağını anladı, bu nedenle de Matmazel Laguerre gibi davranmayı sürdürdü. Yapmacık umursamazlığı kâhyayı yanılttı. Aigues'in güçlü ve zayıf yanlarını, gelirlerin ayrıntılarını, bunları tahsil etme yollarını, hırsızlıkların nerede ve nasıl yapıldığını, yapılması gereken iyileştirme ve tasarrufları öğreninceye kadar,

General sağlık numarasını sürdürdü. Sonra günün birinde Gaubertin'i suçüstü yakalayınca, silah gücüyle fethettikleri ülkeleri terbiye edenlerde görülen o korkunç öfkeye kapıldı. İşte, o zaman da öyle büyük bir yanılgıya düştü ki bu derece de zengin ve dayanıklı biri olmasaydı, hayatı boyunca bocalardı. Bu öyküde anlatılan büyük küçük birçok felaket de yanılgıdan doğdu. İmparatorluk okulundan yetişmiş ve her sorunu kılıcıyla çözme alışkanlığında olan, namussuzlara karşı derin bir küçümseme içinde olan Montcornet, namussuz bir kâhyayı kapı dışarı etmek için daha yumuşak yollara başvurmadı. Gözden düşmüş olmanın acısıyla hırçınlaşan bu general, sivil hayat ve bu hayatta alınması gereken binlerce önlemden habersizdi. Gaubertin'e büyük hakaretlerde bulundu. Gaubertin de Montcornet'yi tahrik edecek derecede edepsizce cevap vererek bu davranışı hak etmişti.

"Siz benim toprağımdan mı geçiniyorsunuz?" demişti Kont alaycı bir sertlikle.

"Havadan geçinebileceğimi mi sanıyorsunuz?" diye karşılık verdi Gaubertin.

"Defolun buradan! Alçak herif. Kovuyorum sizi buradan" diye bağırdı Kont. Kamçısıyla da dövdü onu. Ama kâhya bu kamçıları kapalı kapılar ardında yediğinden, her zaman inkâr etti bu olayı.

Gaubertin öfkeli zırhlı süvariden uzaklaştıktan sonra, *"Aklanma kâğıdını* almadan çıkmam" dedi.

"Göreceğiz bakalım. Ceza Muhakemesi bu işe ne diyecek" dedi Montcornet omuzlarını silkerek.

Ceza Muhakemesinde bir dava tehdidini duyunca, Gaubertin gülümseyerek baktı Kont'a. Bu gülümseme, General'in kolunu adeta sinirleri kesilmiş gibi

sarkıtarak hareketsiz bıraktı. Gülümsemenin ne anlama geldiğini açıklayalım.

Gaubertin'in kayınbiraderi Gendrin, La Ville-aux-Fayes'de uzun süre asliye mahkemesi yargıçlığı yaptıktan sonra, Soulanges Kontu'nun himayesiyle iki yıldan beri aynı mahkemenin başkanı olmuştu. 1814'te Fransa Yüksek Meclisine atanan ve Yüz Gün döneminde Bourbonlara sadık kalan Mösyö de Soulanges, Gendrin'in bu göreve getirilmesini adalet bakanından bizzat istemişti. Bu akrabalık Gaubertin'e belli bir saygınlık veriyordu bölgede. Küçük bir şehirde bir mahkeme yargıcı, bir kraliyet mahkemesi birinci başkanından daha büyük bir şahsiyettir. Çünkü yönetim merkezinde General, piskopos, kaymakam, defterdar kendisiyle eşit durumdadır. Oysa basit bir mahkeme yargıcına eşit kimse yoktur. Çünkü kraliyet savcısı, kaymakam başka yerlere atanabilir ya da işten el çektirilebilir kendilerine. Paris'te olduğu gibi Aigues'de de oğul Gaubertin'in arkadaşı olan genç Soudry, o sırada bölge merkezinde kraliyet savcı yardımcılığına atanmıştı. Jandarma onbaşısı olmadan önce topçu sınıfında iaşeci olan Baba Soudry, o zamanlar komutan yardımcılığı görevinde bulunan Mösyö de Soulanges'ı savunurken bir çatışmada yaralanmıştı. Jandarma teşkilatı kurulurken, albay rütbesine yükselen Soulanges Kontu, kurtarıcısının Soulanges müfrezesinin başına getirilmesini istemişti, daha sonra da Soudry'nin oğlunun ilk görevine atanıp işe başlamasını sağladı. Matmazel Gaubertin'in Leclercq'le evlenmesi de karara bağlanmış olduğundan vekilharç, o bölgede açığa alınmış bir tümgeneralden daha güçlü buluyordu kendini.

Bu öyküden çıkan ders yalnızca General ile kâhyanın boğuşması sonucundan ibaret kalsa da birçok kimseye hayatta nasıl hareket edeceklerini öğretme açısından yararlı olabilirdi. Machiavelli'yi ondan bir şeyler öğrenmek için okuyanlar bilir ki ihtiyatlı davranmak için hiçbir zaman tehdit etmemek, yapılacak her şeyi söylemeden yapmak, düşmanın geri çekilmesini atasözünün dediği gibi yılanın kuyruğuna basmadan kolaylaştırmak ve kendinden küçüğünün onurunu kırmaktan bir cinayetten kaçınır gibi çekinmek gerekir. Bir davranış, çıkarlara ne kadar zararlı olursa olsun, sonunda bağışlanır, çeşitli biçimlerde açıklanır ama yediği darbe nedeniyle sürekli kanayan onur, küçük düşmeyi hiçbir zaman bağışlamaz. Manevi kişilik, maddi kişilikten daha duyarlı, daha canlıdır. Kalp ve kan, sinirlerden daha az etkilenir. Ne yaparsak yapalım sonunda iç dünyamız egemen olur bize. İç savaşlar sırasında Bretagne ve Vendée'deki gibi birbirlerini öldüren aileler barıştırılabilir ama soyulanla soyan, iftira edenle iftiraya uğrayan barıştırılamaz. Kendini öldürmeden önce başkasına hakaret eden insana ancak destanlarda rastlanır. Vahşilerle, vahşilere çok yakın olan köylüler yalnız rakiplerine tuzak kurmak için konuşur. 1789'dan beri Fransa, hiç de öyle olmamasına karşın, insanları eşit olduklarına inandırmaya çalışır. Birine "siz düzenbazın birisiniz" demek, sonucu olmayan bir şaka yapmaktır ama onu suçüstü yakalamak ve bunu kanıtlamak, kamçıyla dövmek, sonra da mahkemeye vermekle tehdit edip dava açmamak onu yeniden eşitsizliğe getirmek demektir. Eğer kitle hiçbir üstünlüğü bağışlamıyorsa bir düzenbaz, bir dürüst adamı nasıl bağışlayacaktır?

Montcornet eski bir şükran borcunu ödemek için, yerine bir eski askeri getireceğini bahane ederek kâhyasına yol verebilirdi. Kuşkusuz ne Gaubertin ne de General yanılırdı. Birbirlerini anlarlardı ama General, kâhyasının onurunu gözetlemekle, çıkıp gitmesi için bir kapı açmış olacaktı. Gaubertin o zaman büyük toprak sahibini rahat bırakacak, artırmada uğradığı yenilgiyi unutacak, belki de sermayesiyle Paris'te iş kurmanın yollarını arayacaktı. Ama yüz kızartıcı biçimde kovulan kâhya, efendisine karşı korkunç bir kin besledi. Bu, taşrada insan hayatının unsuru olan öyle bir kindir ki sürer gider, zayıflamaz, çeşitli dolaplar çevirir, hiçbir şeye şaşmamaya alışık olan diplomatları bile şaşırtır. Bağrını yakan bir öç alma isteğiyle La Ville-aux-Fayes'e çekildi. Öyle bir mevkiye gelecekti ki Montcornet'ye zarar verecek düşmanlar kazandıracak ve Aigues'i satışa çıkarmaya zorlayacaktı.

General her bakımdan yanıldı çünkü Gaubertin'in dış görünüşünde insanı uyaracak ya da korkutacak hiçbir şey yoktu. Kâhya geleneğe uyarak, sıkıntılı ama yoksul bir hayat sürdürürdü. Bunu selefinden öğrenmişti. On iki yıldır her fırsatta üç çocuğun, karısının ve kalabalık ailesinin getirdiği büyük masrafları öne sürerdi. Gaubertin, Paris'te okuyan oğlunun masraflarını karşılayacak durumda olmadığını söyleyip dururdu Matmazel Laguerre'e. O da bütün masrafları üstüne almıştı, sevgili vaftiz evladına yılda yüz louis verirdi. Çünkü Caude, Gaubertin'in vaftiz anasıydı gerçekten.

Ertesi gün Gaubertin yanında Courtecuisse adında bir bekçiyle birlikte ve çok mağrur bir tavırla General'den *aklanma kâğıdını* istemek üzere şatoya gel-

di. Müteveffa Matmazel'in verdiği kendisi lehine bazı evrakları gösterdi ve General'den, kendisine ait arazi ve binaların bulunup bulunmadığını araştırmasını rica etti. Sözleşmeler yenilenirken çiftlik kiracıları ve odun tüccarları kendisine ikramiye veriyordu ve bu, Matmazel Laguerre'in izniyle oluyordu her zaman. Bu işten hanımefendi yalnız kazançlı çıkmıyor, rahata da kavuşuyordu. O bölgede herkes canını verirdi Matmazel için, oysa General böyle devam ederse çok işler açılırdı başına.

Gaubertin son derece namuslu bir insan olarak görürdü kendini. Ceza yasasında öngörülmemiş yollardan başkasının malını ele geçirme olanağı veren mesleklerin çoğunda, bu özelliğe rastlanır. Bir kere uzun süreden beri Matmazel Laguerre'in çiftlik kiracılarından aldığı paralar elindeydi. Bu dalavere o kadar çok sürmüştü ki, kendi haklı kazancı sayıyordu bu parayı artık. Bir sarraflık işiydi bu. Üstünde fazla düşününce, köylülerden altın kabul etmekle fazla riske girdiğine bile inanıyordu. Sonra, Matmazel yasal olarak kâğıt paraları almaya mecburdu. *Yasal olarak* sözü sağlam bir zarftır. İçine birçok servet alabilir! Nihayet büyük toprak sahipleri ve kâhyalar var olduğundan beri yani toplumlar kurulduğundan beri, kâhya bir mantık bulmuştur kendi kendine.

Bu mantığı bugün aşçı kadınlar da kullanmaktadır. Basitçe her aşçı şunu düşünür: "Eğer hanım pazara kendi gitse belki de benim çıkardığım hesaptan daha fazlasını ödeyecektir erzak için. Kazançlı çıkıyor bu durumda. Ben de kâr ediyorsam ne olur yani! Para, satıcının cebine gideceğine benim cebime girerse daha iyi olur."

Gaubertin de şöyle düşünüyordu: "Matmazel, Aigues'i kendisi işletseydi otuz bin frank bile kazanamazdı. Köylüler, satıcılar, işçiler aradaki farkı çalarlar. Bu farkı benim almam daha doğaldır. Üstelik bir sürü dertten de kurtarıyorum onu."

Bu tür vicdani uzlaşmaları ancak Katolik Kilisesi engelleyebilir ama 1789'dan beri Fransa'da halkın üçte ikisi üstünde dinin bir etkisi yoktur. Aslında çok zeki olan ve sefalet nedeniyle taklide yönelen köylüler korkunç bir ahlak düşüklüğü içindeydiler Aigues Vadisinde. Pazar günleri ayine giderler ama kilisenin dışında dururlardı. Çünkü pazarlık yapmak, alışveriş işlerini konuşmak için orada buluşmaya alışmışlardı.

Şimdi Kraliyet Müzik ve Dans Akademisinin eski başşarkıcısının ihmalciliği ve boş vermişliği yüzünden uğranılan zararı ölçmek gerekir. Matmazel Laguerre, bencilliği yüzünden varlığı olmayanların nefretini hedef alan varlıklıların davasına ihanet etmişti. 1792'den bu yana, Fransa'nın bütün mülk sahipleri dayanışma içine girmişlerdir. Ne yazık ki burjuva ailelerden daha az olan feodal aileler 1400'de XI. Louis döneminde ve 1600'de Richelieu döneminde, aralarında dayanışmaya girmenin gereğini anlamamışlardı. 19. yüzyılın gelişme tezlerine rağmen, burjuvazi, aristokrasiden daha sağlam bir birlik oluşturabilecek midir? Yüz bin zengini olan bir oligarşi, demokrasinin bütün sakıncalarını taşır ama avantajlarını taşımaz. "Herkes kendi evinde, herkes kendisi için" sözüyle aile bencilliği, modern toplumun çok gereksinim duyduğu ve İngiltere'nin üç yüz yıldan beri hayran olunacak derecede düzenli bir biçimde uyguladığı oligarşik bencilliği öldürecektir. Ne yapı-

lırsa yapılsın mülk sahipleri, kiliseyi yetkin bir yönetim modeli durumuna getiren disiplinin gerekliliğini ancak evlerini, ailelerini tehdit altında gördükleri zaman hissedeceklerdir ama o zaman da çok geç olacaktır. Demokrasinin canlı ve eylemci mantığı olan komünizmin, toplumun manevi düzenine saldırmakta gösterdiği gözü peklik daha şimdiden artık ihtiyatı elden bırakmayan Samson'un, yani halkın, toplumun sütunlarını ziyafet salonlarında devirmektense bodrumda kemirdiğini gösterir.

VII

KAYBOLAN TOPLUMSAL TÜRLER

Aigues Malikânesi hiçbir zaman bir kâhyadan vazgeçemezdi çünkü General'in Paris'in kır hayatından vazgeçmeye hiç niyeti yoktu. Orada, Neuve-des-Mathurins Sokağında şahane bir konağı vardı. Bu nedenle Gaubertin'e bir halef aradı ama pek üstüne düşmedi bu işin. Oysaki Gaubertin ona kendi eliyle bir kâhya bulmak için işe koyuldu.

Güvenilir bir adamı gerektiren görevler içinde, çok bilgi kadar, büyük etkinlik de isteyeni, büyük bir mülkün kâhyalığıdır. Bunun güçlüğünü en çok mülkleri Paris çevresinde belli bir bölgede bulunan ve oraya uzaklığı yaklaşık en az kırk fersahtan başlayan zenginler bilir. Bu noktadan sonra ürünleri Paris'te sağlam alıcı bulan, gelirini uzun sürelerde garantilemiş çiftlikler son bulur. Bu çiftlik kiracıları iki tekerlekli açık arabalarla gelir, ödemeyi haldeki kabzımalları yapmadığı takdirde, borçlarını vadesinde banknot olarak öderlerdi. Seine-et-Oise, Seine-et-Marne, Oise, Eure-et-Loir, Seine-Inférieure ve Loiret'deki çiftlikler o kadar makbuldür ki, yatırımlar her zaman yüzde bir buçukla yapılmaz. Hollanda, İngiltere ve Belçika'daki toprak gelirleriyle karşılaştırıldığı zaman, yine de çok yüksektir bu oran ama Paris'ten elli fersah uzaklaşıl-

dığı zaman, geniş bir arazide o kadar çok çeşitli tarım üretimi yapılır, o kadar çok çeşitli ürün alınır ki artık sanayi niteliği taşır ve bir fabrika gibi çalışır. Orada zengin bir fabrika, bir demir ya da pamuk fabrikatörü gibi, ürününü sürmek zorunda olan bir satıcıdan başka bir şey değildir. Rekabetten bile kurtulamaz, köylüler, küçük mülk sahipleri, iyi yetişmiş insanları girişemeyeceği pazarlıklara başvurarak iyice zorlarlar.

Bir kâhya arazi ölçmeyi, o bölgenin âdetlerini, satış ve işletme yöntemlerini, kendisine emanet edilen çıkarları savunmak için biraz mahkeme işlerini, ticari muhasebeyi bilmeli ve yetkin bir sağlığa sahip olmalı. Özellikle hareketli hayattan ve ata binmekten hoşlanmalıdır. Efendiyi temsil edeceğinden ve sürekli onunla ilişkide olacağından, kâhya halktan biri olamaz. Bin altın maaş alan kâhya az bulunduğundan, bu sorun çözümlenmez gibi gözükür. Ufak bir ücret karşılığı bu kadar meziyeti bir arada bulmak kolay mı? Hem de bu meziyetleri kendisinde toplayan kimsenin istediği işe girebileceği bir ülkede! Ülkeyi tanımayan birini o işin başına getirmek, onun zamanla edineceği deneyimi pahalı ödemek demektir. Oranın yerli gençlerinden birini alıp yetiştirmek çoğu zaman insanın, gözünü oyacak olan kargayı beslemesidir. Bu durumda ya namuslu ama yeteneksiz birini işe alıp etkili ve açıkgöz olmasının zararına katlanmak ya da kendi çıkarını düşünen becerikli birini yeğleyip sonucu göze almak gerekmektedir. Bu nedenledir ki Polonyalı yüce bir senyör, doğal ve toplumsal açıdan kâhyaları şöyle tanımlamıştır.

"İki türlü kâhya vardır: Yalnızca kendini düşünen kâhya ve hem sizi hem kendini düşünen kâhya. İkinciyi bulan mülk sahibi yaşadı! Yalnızca sizi düşünen

kâhyaya gelince, böylesine hiç rastlanmamıştır şimdiye kadar."

Hem kendi çıkarlarını hem de efendisinin çıkarlarını düşünen kâhyaya okurlar bir başka romanda rastlamışlardır (Bkz. *Hayata Giriş*. ÖZEL HAYATTAN SAHNELER). Gaubertin yalnızca kendi çıkarını düşünen kâhya tipi. Bu sorunun üçüncü tipini tanıtmak, eski aristokrasinin az çok tanımış olduğu ama onunla birlikte ortadan kaybolan inanılmaz bir kişiyi okurun hayranlığına sunmak demekti (Bkz. *Antika Odası*. TAŞRA HAYATINDAN SAHNELERİ). Servetlerin sürekli bölünmesiyle aristokrasinin gelenekleri de kaçınılmaz biçimde değişecektir. Bugün Fransa'da kâhyalar tarafından yönetilen yirmi servet bile kalmamıştır. Medeni kanunda değişiklik yapılmadığı takdirde elli yıl sonra kâhya yönetiminde yüz malikâne bile kalmaz. O zaman her zengin toprak sahibi, kendi çıkarını kendi koruyacaktır.

Bu değişim başlamıştı bile. Bu nedenle akıllı bir yaşlı kadın 1830'dan beri yazları niçin Paris'te geçirdiğini soranlara şu cevabı vermiştir: "Şatolar çiftlik haline getirildikten sonra, şatoya gitmiyorum artık." Zenginle yoksul arasındaki bu kıran kırana mücadelenin sonu nereye varacaktır? Bu inceleme bu korkunç toplumsal sorunu aydınlatmak için yazılmıştır.

Gaubertin'e yol verdikten sonra, General'in geçirdiği tuhaf kararsızlıklar anlaşılabilir. Eğer bir şeyi yapıp yapmamakta özgür olan herkes gibi, üstünde fazlaca düşünmeden kendi kendine "kovacağım o namussuzu" dediyse rastlantıyı ihmal etmiştir. Herhangi bir kötülüğe göz yumamayınca, kudurmuş öfkesinin top gibi patlayacağını unutmuştu.

Paris çocuğu Montcornet, ilk kez toprak sahibi olacağından, önceden bir kâhya edinmiş değildi ve bölgeyi inceledikten sonra bu kadar çok ve bu kadar aşağı tabakadan insanla iş görmek için bir kâhyanın ne kadar gerekli olduğunu anladı.

Gaubertin iki saat süren tartışmadan sonra General'in zor durumda kalacağını hissetmişti. Tartışmanın geçtiği yeri hemen terk ederek atına atladı. Soulanges'a gitti ve Soudrylere danıştı.

"Generalle ben ayrılıyoruz, onu kuşkulandırmadan kimi tavsiye edebiliriz kâhya olarak?" der demez, Soudryler dostlarının düşüncelerini anladılar hemen. Unutmayın ki on yedi yıldan beri ilçe polis örgütünün başında bulunan onbaşı Soudry'den başka, opera sanatçısı hizmetçilerine mahsus kurnazlığa sahip olan karısı da vardı.

"Bizim gariban Sibilet gibisini buluncaya kadar çok dolaşır o!" dedi Bayan Soudry.

"Yandı!" diye bağırdı uğradıkları hakaretin kızarıklığını hâlâ yüzünde taşıyan Gaubertin. Sonra bu konuşmada hazır bulunan notere dönerek, "Lupin" dedi, "La Ville-aux-Fayes'e gidin, Maréchal'e söyleyeceklerini öğretin. Yakışıklı zırhlı süvarimiz bilgi isteyebilir ondan."

Maréchal, General'in Paris'teki işlerini yürüten eski patronun Aigues satıldıktan sonra Bay de Montcornet'ye tavsiye ettiği dava vekiliydi.

Bu Sibilet, La Ville-aux-Fayes Mahkemesi zabıt kâtibinin büyük oğluydu. Noter kâtibiydi ve beş parası yoktu. Yaşı yirmi beşti ve Soulanges Sulh Mahkemesi yargıcının kızına sırılsıklam âşıktı.

Sarcus adlı bin beş yüz frank maaş alan bu saygıdeğer yargıç, Soulanges eczacısı Vermut'nün abla-

sı olan yoksul bir kızla evlenmişti. Tek çocuk olan Bayan Sarcus'nün bütün serveti güzelliğiydi. Taşrada bir noter kâtibinin aldığı maaş onu yaşatmaya değil ancak öldürmeye yeterdi. Genç Sibilet, Gaubertin'in akrabasıydı. Aileler arasında akrabalık bağları öylesine karmaşık ki, kimin kimin nesi olduğunu açıklamak epeyce zordur. Küçük şehirlerde hemen hemen bütün burjuvalar birbirlerine yeğen olurlar. Sibilet, babasının ve Gaubertin'in gayretleriyle kadastroda küçük bir görev bulabildi. Zavallı üç yılda iki çocuk sahibi olmanın berbat mutluluğunu tattı. Sırtında beş çocuğun daha yükü bulunan zabıt kâtibi, büyük oğlunun imdadına yetişemiyordu. Sulh yargıcının Soulanges'da bir evi ve yüz altın geliri vardı. Genç Bayan Sibilet, çoğu zaman babasının evinde kalır, iki çocuğuyla birlikte orada yaşardı. İlin içinde oradan oraya dolaşmak zorunda olan Adolphe Sibilet, ara sıra Adeline'ni görmeye gelirdi. Kadınların doğurganlığı belki de böyle evliliklerden kaynaklanıyordu.

Genç Sibilet ailesinin bu kısa hayat öyküsü Gaubertin'in sözlerini kolay anlaşılır duruma getirirse de birkaç ayrıntı daha vermek gerekiyor.

Portresini çizerken söylediğimiz gibi çok çirkin olan Adolphe Sibilet, bir kadının kalbine girebilmek için belediye dairesi ya da kilisenin yolundan geçmesi gereken erkeklerdendi. Yay gibi esnekti. Önce söylenenleri kabul eder sonra kendi bildiğini okurdu. Bu aldatıcı huy, alçaklığa benzer ama bir taşra noteri yanında iş öğrenmenin koşulları Sibilet'ye, bu kusurunu var olmayan bir gücü çağrıştıran asık bir suratla gizleme alışkanlığını vermişti. Kendilerini olduğu gibi gösteremeyen birçok insan, zavallılığını ka-

balıkla gizler; siz de onlara kaba davranırsanız, iğne batırılmış balon gibi söndüklerini görürsünüz. Zabıt kâtibinin oğlu da böyleydi. Ama insanların çoğu gözlemci olmadığından ve gözlemcilerin dörtte üçü de olay patlak verdikten hemen sonra incelemeye başladığı için Adolphe Sibilet'nin suratsızlığının kaba bir içtenlikten, patronunun da övdüğü yeteneksizlikten ve henüz hiç denenmemiş hırçın bir namusluluktan ileri geldiği sanılırdı. Kimi insanlar meziyetlerinden kazanır, kimilerine de kusurları yarar.

Bayan Sarcus kızının evlenmesinden üç yıl sonra ölmüştü. Küçük bir şehirde bir anne, kızını ne kadar iyi yetiştirebilirse o kadar yetiştirebilmişti Adeline'i. Güzel bir kızdı. Soulanges noterinin biricik oğlu genç ve yakışıklı Lupin'i seviyordu. Oğlu için Matmazel Elise Gaubertin'i düşünen Baba Lupin, bu aşk öyküsünün daha başlarındayken genç Amaury Lupin'i Paris'e muhabiri Noter Crottat'nın yanına gönderdi. Orada Georges Marest'nin peşinden sürüklenen Amaury, senet ve kontrat düzenlemeyi öğrenme bahanesiyle birçok çılgınlık yaptı ve borçlandı. Noter memuru Georges Morest zengin bir delikanlıydı ve ona Paris hayatının gizlerini öğretti. Lupin oğlunu alıp getirmek için Paris'e gittiğinde, Adeline artık Bayan Sibilet olmuştu. Âşık Adolphe kızı isteyince Baba Lupin tarafından teşvik edilen yaşlı sulh yargıcı bu evliliği çabuklaştırdı. Adeline de umutsuzluğa düşüp evlenmeye razı oldu.

Kadastroculuk bir meslek değildir. Geleceği olmayan birçok iş gibi hükümet kevgirinde bir çeşit deliliktir. Bu deliliklerden atılanlar (topografluk, mühendislik, öğretmenlik vb.) yanlarında oturan, kendilerinden daha becerikli kişilerin, bütçe denen şu ma-

kine yardımıyla kevgirin, vergiye her dalışında halkın teriyle ıslandığını görürler. Sabahtan akşama kadar çalışan ve çalışmakla pek az şey kazanan Adolphe, çok geçmeden kendi deliliğinin verimsiz derinliğini anladı. Bu nedenle de bucak bucak dolaşıp aylığını ayakkabı ve yol giderlerine yatırırken sağlam ve kârlı bir iş bulmak için de yoruyordu kafasını.

İnsan eğer şaşı değilse ve meşru bir evlilikten doğan iki çocuğu yoksa, üç yıl çektiği aşkla karışık acının aklı da gözü de şaşı olan bu gençte nasıl bir tutku geliştirdiğini anlayamaz. Çocuğun mutluluğunun kör topal gittiğini söylemek pek doğru olmaz ama yine de sağlam değildi. Gizli yapılan kötülüklerin, bilinmeyen alçaklıkların en önemli unsuru, tam olmayan bir mutluluktu belki de. İnsan belki umutsuz bir sefalete, sürekli yağmurlar arasında beliren güneş ve sevgi seçeneklerinden daha kolay katlanır. Beden hastalanır, ruh da hasetten cüzama yakalanır. Dar kafalı küçük insanlarda bu cüzam hem korkak hem kaba, hem cüretli hem sinsi bir açgözlülüğe dönüşür. Kültürlü kimselerdeyse toplumculuğa karşı öğretiler oluşturur ve bu öğretilerden kendinden üstün kimseleri alt etmek için merdiven olarak yararlanılır. Bundan şöyle bir atasözü çıkaramayız mı acaba? "Bana neyin olduğunu söyle, sana ne düşündüğünü söyleyeyim."

Karısını sevmekle birlikte Adolphe şöyle düşünürdü her an: "Bir budalalık yaptım! Üç güllem var ama bacaklarım iki tane! Evlenmeden önce servet yapmalıydım. Bir Adeline her zaman bulunur ama Adeline bir servet bulmamı engelleyecek."

Adolphe, akrabası Gaubertin'i üç yılda üç kez ziyarete gelmişti. Bazı sözlerinden Gaubertin, hısmı-

nın gönlünde, yasal hırsızlığın yakıcı düşüncelerinde pişmek isteyen çamuru sezdi. Kendisine yem bulma koşuluyla, herhangi bir düzene boyun eğecek bir karaktere sahip olduğunu gördüğü Adolphe'u yokladı kötü niyetle. Sibilet her gelişinde homurdanıyordu.

"Bana bir iş bulsanıza yeğenim!" diyordu. "Beni memur olarak alın yanınıza. Kendinize halef yapın. Nasıl çalıştığımı göreceksiniz! Adeline'ime lüks bir hayat demeyeyim ama mütevazı bir refah sağlamak için dağları delerim. Bay Leclercq'i zengin ettiniz, beni niçin Paris'te bir bankaya yerleştirmiyorsunuz?"

"Sonra konuşuruz bunu, yerleştiririm seni bir yere!" diyordu hain akrabası. "Sen önce iş öğren. Ne kadar çok şey bilirsen o kadar iyi olur."

Bu koşullarda koruyucusu Bayan Soudry'nin, acele gelmesini isteyen mektubunu alır almaz binbir hayal içinde Soulanges'da aldı soluğu.

Soudryler Baba Sarcus'ye, damat için bir girişimde bulunmasını öğütlemişler, o da ertesi gün General'i görmeye giderek kâhya olarak Adolphe'u önermişti. Küçük şehrin kâhini olan Bayan Soudry'nin tavsiyesiyle, adamcağız kızını da kendisiyle birlikte götürmüş ve Adeline'in görünüşü gerçekten de Montcornet Kontu'nu olumlu biçimde etkilemişti.

Şu cevabı verdi General: "Tahkikat yapmadan karar vermeyeceğim. Ama damadınızın bu iş için gerekli bütün niteliklere sahip olmadığını incelemeden, başka birisini de aramayacağım. Bu kadar sevimli bir hanımın Aigues'e yerleştiğini görmek..."

"İki çocuk annesiyim ben, General" dedi Adeline ince bir kurnazlıkla. Zırhlı süvarinin iltifatlarından sıyrılmak istiyordu.

Generalin kimlerden bilgi isteyebileceği Soudryler, Gaubertin ve Lupin tarafından büyük bir isabetle tahmin edilmişti. Bu nedenle Gendrin'in, Başsavcı Boron Bourlac'ın ve Sarous adında bir il genel meclis üyesinin himayesini sağladılar adaylarına. Gendrin, kraliyet mahkemesinin bulunduğu il merkezinde görevliydi ve uzaktan başkanın akrabası olurdu. Genç Soudry, Baron Bourlac'a bağlıydı: Sarcus ise, sulh yargıcının üçüncü dereceden yeğeniydi. General La Ville-aux-Fayes'den vilayete kadar nereye gitti, kiminle görüştüyse, zaten hiçbir kusurunun görülmediği zavallı kadastro memurunun lehinde konuştu herkes. Adeline'le evlenmesi, Sibilet'yi, *Miss Edgeworth*'un bir romanı gibi kusursuz gösteriyor ve çıkarcı biri olmadığını kanıtlıyordu.

Kovulan kâhya, görevinden ayrılıncaya kadar, Aigues'de geçirdiği günlerden yararlanarak eski efendisini zor durumda bırakacak düzenlere girişti. Oynadığı küçük oyunlardan birini anlatalım. Oradan ayrılacağı sabah, Courtecuisse'le karşılaşacak gibi ayarladı hareketlerini. En az üç bekçinin bulunması gereken Aigues gibi bir yeri Courtecuisse tek başına koruyordu.

"Eee, Bay Gaubertin" dedi Courtecuisse. "Bizim efendiyle tartışma mı geçti aranızda?"

"Ne çabuk haber almışsın?" dedi Gaubertin. "Evet öyle oldu. General bizi zırhlı süvarileri gibi yönetmek istiyor, Burgonyalılar'ı tanımıyor o. Kont Hazretleri benim hizmetimden hoşnut değilmiş. Ben de onun tavırlarından hoşnut olmadığımdan birbirimizi kovduk. Yumruk yumruğa geliyorduk az kalsın. Fırtına gibi bir adam... Dikkatli ol Courtecuisse! Yazık

dostum. Daha iyi bir efendim olabileceğini ummuştum ben."

"Biliyorum" dedi bekçi. "Size hizmet etmeyi çok isterdim. Eh insan yirmi yıldır tanıdığı olunca başka türlü olur! Siz beni buraya müteveffa aziz hanımefendinin zamanında almıştınız. Ah! Ne iyi kadındı o. Öylesi gelmez bir daha. Memleket anasını yitirdi."

"Buraya bak Courtecuisse, eğer istersen çok yardımın dokunabilir bize."

"Siz burada mı kalıyorsunuz? Paris'e gideceğinizi söylemişlerdi bize."

"Hayır. İşin sonunu bekleyeceğim ve bu arada da La Ville-aux-Fayes'de çalışacağım... General bu memleketin ne olduğunu bilmiyor. Herkes nefret edecek ondan. İşin sonu ne olacak bakalım. Sen işi gevşek tut. Sert davranmanı isteyecek senden millete. Çünkü hasadın nereden geldiğini iyi görür. Ama onun odununun aşkına milletten dayak yemeyi göze alacak kadar budala değilsin sen." "Kovar beni sonra Bay Gaubertin'ciğim. Kovar! Avonne Kapısında ne kadar mutlu olduğumu bilseniz."

"General yakında malikânesinden bıkacak" dedi ona Gaubertin. "Seni kovacak olursa, uzun süre dışarda kalmazsın..." Sonra eliyle kırları göstererek:

"Şu ormanları görüyor musun? Oralarda efendilerden daha güçlü olacağım" dedi.

Bu konuşma bir tarlada geçiyordu.

"Bu *Arminac*'lar, Paris'in çamurunda kalmalıydılar" dedi korucu.

15. yüzyıldaki kavgalardan sonra *Arminac* sözcüğü (Armagnaclılar, Parisliler, Burgonya düklerinin düşmanları) Yukarı Burgonya'nın sınırları üstünde

bir hakaret sözcüğü olarak kullanılmaya başlanmıştır ve kullanıldığı yerin ağzına göre biçim değiştirmiştir.

"Dönecek oraya ama yenik olarak dönecek" dedi Gaubertin. "Ve bir gün gelecek Aigues Parkında çift süreceğiz. Çünkü vadinin en verimli topraklarını içine alan dokuz yüz dönümlük bir araziyi bir tek kişinin keyfine bırakmak halktan çalmak demektir."

"Doğru söylüyorsun" dedi Courtecuisse. "Burası dört yüz aileyi geçindirir."

"Oradan sen de iki dönüm almak istiyorsan o mendeburu yasadışı ilan etmek için bize yardımcı olman gerekir."

Gaubertin bu sözlerle Kont Hazretleri'ni afaroz ettiği sırada, saygıdeğer sulh yargıcı, zırhlı süvarilerin ünlü albayına damadı Sibilet'yi takdim ediyordu. Soulanges hekiminin kardeşi, sulh mahkemesi zabıt kâtibi ve yargıçtan daha zengin olan Bay Gourdon'un üstü kapalı sorgun ağacından arabasıyla gelmişti hepsi. Yargıçlık mesleğinin onuruyla hiç bağdaşmayan bu görünüme, zabıt kâtibinin şaşaası yanında yargıcın durumunun çok sönük kaldığı, bütün sulh mahkemelerinde rastlanır. Halbuki zabıt kâtiplerine aylık bağlanmış olsa ve dava açma giderleri de o oranda indirilse çok daha iyi olur.

Kont, saygıdeğer yargıcın iyi niyetinden ve karakterinden, Adeline'in zarafetinden ve davranışlarından ve her ikisinin de içtenliklerinden memnun kalmıştı. Baba da kız da Gaubertin'in Sibilet'ye yüklediği diplomatik rolden habersizdi. Kont, başlangıçta bu genç ve sevimli çifte, kâhyanın durumunu birinci sınıf bir vali yardımcısınınkine eşit kılan imkânlar sağladı.

Kâhyanın oturması için ve bir manzara noktası sağlamak üzere Bouret tarafından inşa edilmiş bir köşk Sibiletlere konut olarak verildi. Daha önce Gaubertin'in oturduğu zarif yapının mimarisi Blangy Kapısıyla birlikte yeterince anlatılmıştı. Malikânenin toprakları çok geniş, alışverişin yapıldığı çarşı pazar da çok uzak olduğundan, gözetim ve denetimin eksiksiz yapılabilmesi için Matmazel Laguerre, Gaubertin'in atla dolaşmasına izin verirdi. General de Sibilet'den bu hakkı esirgemedi. Ona dört bin litre kadar buğday, üç fıçı şarap, istediği kadar yakacak odun, yulaf ve bol miktarda saman verdi. Gelirin de yüzde üçünü vaat etti. Matmazel Laguerre'in geliri 1800'de kırk bin franktı. General haklı olarak 1818'de altmış bin frank istiyordu. Çünkü malikânenin müteveffa sahibesi bu arada yeni toprak satın alıp mülküne katmıştı. Bu durumda yeni kâhya bir gün iki bin franklık gelir elde edebilirdi. Konut bedava, yiyecek bedava, yakacak bedava, vergi yok. At ve kümes giderleri de patronun üstünde. Bundan başka Kont, bahçede sebze yetiştirmesine ve bahçıvanı birkaç gün kendi hesabına çalıştırmasına da izin veriyordu. Bu tür avantajların iki bin frangın çok üstünde bir değer taşıdığı kuşkusuzdu. Ayrıca kadastro dairesinde bin iki yüz frank kazanan birisi için, Aigues yöneticisi olmak sefaletten zenginliğe geçmek demekti.

"Siz benim çıkarlarımı koruyun, daha başka kazançlar da sağlarım size" dedi General. "Birincisi, Conches, Blangy, Cerneux vergi tahsildarlığını Soulanges'dan aldırıp size verdirebilirim. Sonra siz benim gelirimi net altmış bin franga yükseltin, sizi yeniden ödüllendireyim."

Ne yazık ki saygıdeğer sulh yargıcı ve Adeline, sevinç şaşkınlığı içinde, Kont Hazretleri'nin vergi tahsildarlığı konusunda verdiği sözü, Bayan Soudry'ye açma ihtiyatsızlığını gösterdiler. Conches Posta Müdürü'nün kardeşi Soulanges tahsildarı Guerbet'nin ilerde görüleceği gibi Gaubertinlerle, Gendrinler'e akraba olduğunu hiç düşünemediler.

"Bu o kadar kolay olmayacak kızım" dedi Bayan Soudry, "ama Kont Hazretleri'nin girişimde bulunmasına da engel değildir tabii. Paris'te zor işler kolayca çözümlenebiliyor. Ben Şövalye Gluck'ü müteveffa hanımefendinin ayakları dibinde gördüm. Sonra da o dönemin en sevimli erkeklerinden biri olan Piccini uğruna seve seve canını vermeye hazır olan hanımefendi, sahneye çıkıp Gluck'ün yapıtında oynamıştır. Ya! Ne adamdı Piccini... Beni belimden yakalayıp *'güzel yaramazım benim'* demeden hanımefendinin yanına girmezdi."

"Ne sanıyor bu adam yani!" diye bağırdı onbaşı haberi karısından duyunca. "Burasını istediği gibi çekip çevireceğini, her şeyi altüst edeceğini, vadinin insanlarını zırhlı askerler gibi sağa sola döndüreceğimi mi sanıyor? Bu subaylar emretmeye ne kadar da alışkın. Ama sabredin biraz. Soulangeslarla Ronquerollesler sizden yana... Zavallı Guerbet Baba, bahçesinin en güzel güllerini çalmak istediklerinden hiç haberi yok!"

Dorat'nın şiirlerine benzeyen bu cümleyi Cochet, Matmazel'den öğrenmişti. Matmazel de, Bouret'den öğrenmişti. Bouret de *Mercure*'ün yazarlarından birinden öğrenmişti. Soudry o kadar çok tekrarlıyordu ki bunu, Soulanges'da herkesin dilindeydi artık.

Soulanges tahsildarı Guerbet Baba, küçük şehrin nüktecisi, yani soytarısı, Bayan Soudry'nin salonunun da kahramanlarından biriydi. Onbaşının bu çıkışı, Conches'tan La Ville-aux-Fayes'e kadar Aigues'in *sahibi* hakkında edinilen kanıyı dile getirmekte. Bu kanıyı daha bir olumsuzlaştırmak için Gaubertin de elinden gelen her şeyi yaptı kuşkusuz.

Sibilet 1817 sonbaharının sonuna doğru yerleşti Aigues'e. General 1818 yılı içinde Aigues'e hiç ayak basmadı. Matmazel de Troisville'le evlenme hazırlıkları, onu bütün yaz boyunca, kayınpederinin Alençon yakınlarındaki şatosuna bağladı. Bütün zamanını nişanlısına kur yapmakla geçirdi. Düğün tarihi olarak 1819 yılının ilk günleri kararlaştırıldı. Aigues'in ve görkemli konağının dışında, General Montcornet'nin devlet tahvillerinden altmış bin frank geliri ve açığa alınmış bütün generallere ödenen aylığı vardı. Napoléon bu ünlü silahşöre İmparatorluk Kontu unvanı ve dört bölmeli bir arma vermişti. *Gök ve altın renkli birinci bölmede gümüş renkli üç piramit, yeşil renkli ikinci bölmede gümüş renkli üç av borusu, kırmızı renkli üçüncü bölmede kum renkli altın bir top, altın yaldızlı dördüncü bölmede yeşil renkli bir taç vardı ve ortaçağdan kalma şu deyişi taşıyordu:* HÜCUM BORUSUNU ÇALIN. Buna karşın Montcornet, hatırlamaktan hoşlanmadığı halde, Saint-Antoine Mahallesinde bir mobilyacının oğlu olduğunu bilirdi. Ama yine de Fransa Yüksek Meclisi üyesi olmaya can atıyordu. Légion d'honneur nişanı, Saint-Louis haçı ve yüz kırk bin franklık geliri umurunda bile değildi. Aristokrasiye mensup olma isteği öyle bir yakıyordu ki içini, bir mavi kordon görünce kendinden geçiyordu. Essling

çarpışmalarının yaman zırhlı süvarisi, Navarreinslerin, Lenoncourtların, Grandlieulerin, Moufrigneuselerin, d'Espardların, Vandenesselerin, Verneuillerin, Hérouvillelerin, Chaulieulerin ve diğerlerinin evlerine kabul edilmek uğruna Pont-Royal'in çamurunu yemekten çekinmezdi.

Daha 1818'de Bonaparte ailesi lehine bir değişiklik olasılığı kalmadığına inanınca, Montcornet dostlarından birkaç kadın aracılığıyla, büyük bir ailenin kızıyla evlenmek istediğini, bunun için de kalbini, konağını, servetini, her şeyini ortaya koyduğunu, bütün Saint-Germain'e duyurdu.

Görülmemiş çabalardan sonra Carigliano Düşesi, Troisville ailesinin üç kolundan birinde General'e uygun birini buldu. Bu kolun başı 1789'dan beri Rusya'nın hizmetinde olan bir vikonttu. Vikont ihtilalde yurtdışına kaçmış, 1815'te Fransa'ya dönmüştü. Orduya yeni giren bir er kadar yoksul olduğundan, yaklaşık bir milyonluk bir servete sahip olan Prenses Sherbellof'la evlenmişti ama iki erkek, üç kız çocuğu nedeniyle de yoksullaşmıştı. Eski ve güçlü ailesinin üyeleri arasında bir yüksek meclis üyesi de bulunuyordu; adın ve armanın sahibi Troisville Markisi'ydi. Ailede iki milletvekili vardı. İkisinin de kalabalık bir ailesi vardı ve ekmek kabuğuna üşüşen balıklar gibi bütçe komisyonunda, bakanlıkta, sarayda her biri kendi hesabına iş çevirmekteydi. Montcornet, Bourbonlar'a en çok bağlı olan Napoléon düşeslerinden biri olan Mareşal'in karısı tarafından takdim edilince, iyi kabul gördü. Servetine ve karısına göstereceği körü körüne sevgiye karşılık muhafız kıtasında kendisine görev verilmesini, markiliğe yükseltilmesini,

Yüksek Meclis üyeliğine atanmasını istedi ama Troisville ailesinin üç kolu, kendisine ancak destek olabilecekleri konusunda söz verdiler.

Bu sözün bulanıklığından yakınan eski dostlara şöyle dedi Mareşal'in karısı: "Bunun ne anlama geldiğini bilirsiniz. İstenen şey yaptırılmaz krala. Ancak istemesini sağlayabiliriz biz..."

Montcornet, evlilik sözleşmesinde Virginie de Troisville'i kendisine varis gösterdi. Blondet'nin mektubunda açıklamış olduğu gibi, bütünüyle karısının etkisi altına girmişti. Hâlâ neslini sürdüreceği umudundaydı. Ama XVIII. Louis kendisini kabul etmiş, Napoléon'un verdiği o gülünç armayı dörde bölüp, Troisvilleler'in armasıyla birleştirmesine izin vermiş ve krallığa bağlılığıyla Yüksek Meclis'e girmeye hak kazandığı zaman marki sanını vereceğini vaat etmişti.

Bu kabulden birkaç gün sonra Berry Dükü öldürüldü. Marsan bayrağı galip geldi. Villèle kabinesi iktidarı ele aldı. Troisvilleler'in kurduğu planın ipleri kopuverdi, ipleri yeni bakanlıklara bağlamak gerekti.

"Bekleyelim bakalım" dediler Troisvilleler, Montcornet'ye. Saint-Germain'de büyük saygı görüyordu General.

Generalin niçin ancak 1820'nin mayısında Aigues'e dönebildiğini bu olaylar açıklayabilir.

Saint-Antoine Mahallesindeki bir dükkâncının oğlu için tanımlanması olanaksız bir mutluluk olan, genç, ince, akıllı, tatlı bir karıya hem de bir Troisville'e sahip olmak ve onun sayesinde Saint-Germain Mahallesinin bütün salonlarına girip çıkabilmek, sonra ona Paris'in zevklerini tattırmak... Bütün bunlar

General'i öyle bir havalandırıyordu ki, yalnız Aigues kâhyasıyla aralarında geçen tartışmayı değil, Gaubertin'in adını bile unutmuştu. 1820'de Kontes'i Aigues'e götürüp gezdirdi. Sibilet'nin çıkardığı hesapları ve yaptığı işleri ince eleyip sık dokumadan onayladı. Mutluluk insanın kavga çıkarmasını engeller. Kontes, kâhyasının karısını çok şirin buldu. Çok memnun kaldı ondan. Ona ve çocuklarına armağanlar verdi.

Paris'ten gelen bir mimara, Aigues'de bazı değişiklikler yapması için buyruk verdi. Yılın altı ayını bu şahane malikânede geçirmek niyetinde olduğunu söyledi. General sevinçten çılgına döndü bunu işitince. Mimarın yaptığı değişiklikler ve Paris'ten getirilen güzel eşyalar General'in biriktirdiği bütün parasını silip süpürdü. Yeni biçimiyle, Aigues beş yüzyıllık çeşitli değişiklikleri bir araya getiren tek bir anıt haline geldi.

1821'de Sibilet, General'i adeta uyardı ve Mayıs'tan önce Aigues'de bulunmasını istedi. Önemli meseleler vardı. 1812'de Gaubertin tarafından bir odun tüccarıyla yapılmış olan dokuz yıllık ve otuz bin franklık sözleşme o yılın 15 Mayıs'ında sona eriyordu.

Bir kere namusluluğuna toz kondurmayan Sibilet, sözleşmenin yenilenmesi işine karışmak istemiyordu. "Benim bu tür çapraşık, dalavereli işlerle ilgim olmadığını bilirsiniz Kont Hazretleri" diyordu mektubunda. Sonra Matmazel Laguerre mahkemelerde sürünmekten hoşlanmadığı için tazminat ödemeye razı olmuştu ve odun tüccarı Gaubertin'le paylaştığı bu tazminatı istiyordu. Bu tazminat Aigues Ormanını kendi baltalık hakları gibi gören köylülerin yağ-

ma etmesi varsayımına dayanıyordu. Paris'teki odun tüccarı Gravelot Kardeşler, odunun beşte bir oranında azaldığını eksper raporuyla kanıtlamayı önererek son taksidi ödemeyi kabul etmiyorlardı ve Matmazel Laguerre'in kötü bir geçmiş yarattığını ileri sürüyorlardı.

Sibilet mektubunda şunları yazıyordu. "Bu bayları La Ville-aux-Fayes'de mahkemeye vermiş bulunuyorum. Çünkü bu sözleşmede eski patronum Avukat Corbinet'nin yerini resmi ikametgâh olarak göstermişlerdir. Bir mahkûmiyetten korkmaktayım."

"Gelirlerinizle ilgili güzelim" dedi General mektubu karısına göstererek. "Geçen yıldan daha erken gelmek ister misiniz Aigues'e?"

"Siz gidin, havalar ısınır ısınmaz ben de arkanızdan gelirim" diye cevap verdi Kontes. Paris'te yalnız kalmaktan oldukça memnundu.

En verimli gelirini kemiren hastalığın ne olduğunu bilen General, sert önlemler almak niyetiyle tek başına yola çıktı. Ama görüleceği gibi Gaubertin'i hesaba katmamıştı.

VIII

KÜÇÜK BİR VADİNİN BÜYÜK İHTİLALLERİ

Aigues'e varışının ertesi günü, General eski noter yardımcısının bilgisini ne kadar takdir ettiğini kanıtlayan içten bir seslenişle, "Eee, üstat Sibilet, bakanlıklarda kullanılan tabirle, durum vahim demek ki!" diyordu kâhyasına.

"Evet Kont Hazretleri" diye cevap verdi Sibilet, Generalin arkasından giderek.

Aigues'in mutlu sahibi, kâhyasının evinin önünde geziniyordu. Bayan Sibilet'nin çiçek yetiştirdiği bir toprak parçası vardı orada, ötesinde Blondet'nin anlattığı, kanalla sulanan geniş çayır uzanıyordu. Yanlamasına konmuş olan köşk nasıl Aigues'den görünürse, Aigues Şatosu da uzakta öyle gözüküyordu evden.

General konuşmasını sürdürdü: "Peki ama güçlük neresinde bunun? Gravelotlarla mahkemede hesaplaşırım. Para sorunu öldürücü bir darbe değil. Sonra ormanın sözleşmesini öyle bir biçimde açıklarım ki, araya rekabet girer ve gerçek değerini veren yeni bir müşteri bulurum."

"Bu işler sizin sandığınız gibi yürümez Kont Hazretleri. Müşteri bulamazsanız ne yaparsınız?"

"Kendi ağaçlarımı kendim keserim. Odunumu da ben satarım."

Sibilet, General'in omuz silktiğini görerek, "Odun tüccarı mı olacaksınız?" dedi. "Peki. Bırakalım buradaki işlerinizi bir yana. Ya Paris? Orasını ne yapacaksınız? Bir şantiye kiralamanız gerekecek. Vergileri, su yoluyla nakliye masraflarını, şehre giriş harcını, taşıma ve istifleme giderlerini ödeyeceksiniz ve sonunda bir muhasebeci tutacaksınız."

General şaşkın ve telaşlı bir biçimde, "İmkânsız" dedi. "Niçin müşteri bulamayacakmışım?"

"Kont Hazretleri'nin bu ülkede düşmanları var..."

"Kimmiş bu düşmanlar?"

"İlk olarak Bay Gaubertin."

"Sizin şefiniz olan o namussuz olmasın bu?"

"O kadar bağırmayın Kont Hazretleri" dedi, Sibilet şaşırmış bir durumda. "Lütfen bağırmayın. Aşçı kadın duyabilir."

"Nasıl? Beni soyan bir sefilden kendi evimde de mi bahsedemem."

"Huzurunuz kaçmasın diye söylüyorum Kont Hazretleri. Uzaklaşalım buradan. Bay Gaubertin, La Villeaux-Fayes'in belediye başkanıdır."

"Ya! Güzel. La Ville-aux-Fayes'e tebrikler. Bu şehir mükemmel bir yönetici bulmuş."

"Lütfen beni dinleme lütfunda bulunun Kont Hazretleri. Bunlar çok ciddi sorunlar. Buradaki geleceğiniz söz konusu."

"Dinliyorum. Şu bankın üstüne oturalım."

"Kont Hazretleri, siz Bay Gaubertin'e yol verdiğiniz zaman bir iş bulmak zorunda kaldı çünkü zengin değildi."

"Zengin değil miydi? Yılda yirmi bin franktan fazla çalıyordu. Nasıl iş bu?"

"Kont Hazretleri, onu haklı çıkarmak iddiasında değilim ben. Gaubertin'in dürüst bir insan olduğunu göstermek için de olsa Aigues'in gelişmesini, gelirinin artmasını isterim. Ama kendimizi aldatmayalım. Bütün Burgonya'da ondan daha tehlikeli bir namussuz yoktur ve o şimdi size zarar verebilecek bir durumda."

"Nasıl?" dedi General kaygılanarak.

"Gaubertin, bugünkü durumuyla Paris'in ihtiyacının üçte birini karşılamakta. Odun ticaretinin genel mümessilidir. Orman işletmelerini, ağaç kesimini, korumasını, su yoluyla naklini, sudan çıkarılmasını, demet haline getirilmesini o yönetir. İşçilerle sürekli ilişkide bulunduğundan ücretleri de kendi saptar. Üç yıl uğraştı bu mevkiye gelebilmek için ama şimdi kale gibi sağlam yeri. Bütün tüccarların adamı oldu ve birini ötekinden fazla kayırmaz. Bütün işleri onların lehine olarak düzene koymuştur ve artık hiçbiri muhasebeci kullanmıyor ama işleri eskisinden daha iyi ve daha az masrafla yürüyor. Örneğin, bütün rakiplerini kenara ittiğinden ihalelerin mutlak hâkimidir, taht ve devlet ona bağımlıdır. Tahtın ve devletin ormanlarından kesilen ağaçlar açık artırmada Gaubertin'in tüccarlarına kalır, bugün kimse onları ele geçirecek güce sahip değildir. Geçen yıl Bay Mariotte d'Auxerre, gümrük müdürünün kışkırtmasıyla Gaubertin'le rekabet etmeye kalkıştı, Gaubertin önce ihale bedelinin gerçek değerini ödettirdi ona, sonra sıra işletmeye gelince Avonlu işçiler o kadar yüksek ücret talep etti ki Bay Mariotte, Auxerre'den işçi getirmek zorunda kaldı. Ama La Ville-aux-Fayesli işçiler onları

dövdüler. Söz birliği ve dövüş maddelerinden ceza davası açıldı. Bu dava Bay Mariotte'a pahalıya mal oldu. Yoksul insanların hüküm giymelerine neden olduğu için kazandığı nefret bir yana, bütün masrafları da ödedi çünkü davayı kaybedenlerin meteliği yoktu. Yoksullara karşı açılan bir dava onların yakınlarında yaşayanlara ancak kin ve nefret kazandırır. Bunu size hatırlatmama izin verin çünkü bu ilçenin bütün yoksullarına karşı mücadele etmek zorunda kalacaksınız. Her şey bununla bitmiyor. Bütün hesaplar yapıldıktan sonra iyi bir insan olan zavallı Mariotte, bu ihaleden zararlı çıkıyor. Bütün ödemeleri peşin parayla yapmaya zorlandığı halde veresiye satıyor. Gaubertin rakibini yıkmak için işitilmemiş vadelerle odun teslim ediyor, maliyet fiyatından yüzde beş aşağı fiyatla odun satıyor. Zavallı Mariotte'un kredisi bundan çok zarar görmüştür. Gaubertin hâlâ zavallı adamın peşini bırakmıyor. Adamcağızı o kadar rahatsız ediyor ki zavallı, yalnız Auxerre'i değil, ili de terk edip gidecekmiş. İyi de yapar doğrusunu isterseniz. Burada mal sahipleri de satıcılara yenik düşmüş oluyor çünkü şimdi satıcılar Paris'teki mobilyacılar gibi artık uzun süre fiyatları kendileri belirleyecekler. Ama Gaubertin mal sahiplerini o kadar sıkıntıdan kurtarıyor ki onlar kazançlı çıkıyor."

"Nasıl oluyor bu?" diye sordu General.

"Bir kere işlerin basitleştirilmesi er ya da geç bütün ilgililerin işine yarar. Sonra mal sahiplerinin geliri güvence altına giriyor. Tarım işletmelerinde en önemli nokta budur. Göreceksiniz! Nihayet bir de Bay Gaubertin işçi babasıdır; yüksek ücret öder ve her zaman iş bulur onlara, işçilerin aileleri köylerde oturduğun-

dan Soulangeslar ve Ronquerollesler gibi, çıkarlarını Gaubertin'e emanet eden mal sahiplerinin ve tüccarların malları yağma edilemez. Köylüler orada yalnızca kuru ot toplamakla yetinir. Hepsi bu kadar."

"Bu Gaubertin denen herif boşa harcamamış zamanını!" diye haykırdı General.

Sibilet konuşmasını sürdürdü: "Yaman adamdır! Aigues'in kâhyası olacağıma, bölgenin en güzel yarısının kâhyasıyım artık, diyormuş. Herkesten az alıyor ama iki milyon üzerinden yılda kırk-elli bin frank alıyor. 'Bu parayı Paris'in şömineleri ödüyor!' der Bay Gaubertin. İşte, düşmanınız Kont Hazretleri! Bana sorarsanız onunla barışıp uzlaşmak en doğru yol olur. Biliyorsunuz, Soulanges Jandarma Müfrezesi Komutanı Onbaşı Soudry'nin, Blang belediye başkanı Bay Rigou ile iyi ilişkileri vardır. Kır bekçileri de onun adamlarıdır. Bu durumda sırtımızdan geçinenlerin cezalandırılmaları olanaksızlaşıyor. Özellikle iki yıldan beri ormanlarımız mahvoldu. Bu nedenle, Gravelotlar'ın davayı kazanma şansları büyüktür çünkü şöyle diyorlar: 'Sözleşme gereğince ormanların korunması sizin üstünüzde, korumadığınız için zarara sokuyorsunuz beni, tazminat ödeyin öyleyse bana.' Oldukça doğru bu ama bir davayı kazanmak için yeterli bir neden değil."

"İlerde bir daha mahkemelerde sürünmemek için bir davayı kabul etmek ve para kaybetmesini bilmek gerek!" dedi General.

"Gaubertin'i pek mutlu kılacaksınız" dedi Sibilet.

"Nasıl?"

"Gravelotlar'a karşı dava açmak, onları temsil eden Gaubertin'le yumruk yumruğa dövüşmek de-

mektir" dedi Sibilet. "Zaten o da bu davadan başka bir şey istemiyor. Sizi Yargıtay'a kadar sürükleyeceğini söylüyormuş."

"Vay namussuz vay!"

"Eğer ormanlarınızı işletmek isterseniz, işçilerin eline düşersiniz" diyerek General'in yarasını biraz daha deşti Sibilet. *"Tüccar tarifesi* yerine *burjuva tarifesi* uygularlar size, sonra da *dalga geçerler*. Yani Mariotte gibi zararına satmak durumunda bırakırlar sizi. Kiracı ararsanız bulamazsınız. Mariotte Baba'nın Taht ve Devlet için girdiği riske hiç kimse bir birey için katlanamaz. Kimse beklemesin böyle bir şey. Adamcağız devlet dairesi kadastroda çalıştığım zamanlardaki kulunuza benzer; bir masanın başına geçmiş, gazete okuyan, redingotu eskimiş, son derecede ciddi bir adam... Aylığı bin iki yüz frank da olsa on iki bin frank da olsa tutum ve davranışı hep aynıdır. Gidin de vergi dairesinin temsilcisi olan böyle bir adama vergi indiriminden falan söz edin! Kalemini yontarak *yüzünüze güler* adam. Siz *yasadışısınız* Kont Hazretleri!"

"Ne yapayım peki ben?" diye bağırdı General. Kanı kaynamıştı ve bankın önünde bir aşağı bir yukarı dolaşıp duruyordu.

"Kont Hazretleri, size söyleyeceklerim benim çıkarlarımla bağdaşmaz ama yine de söyleyeceğim: Aigues'i satıp memleketi terk etmeniz gerekir" dedi Sibilet.

Bu sözleri işiten General kurşun yemiş gibi yerinden fırladı, esrarlı bakışlarını Sibilet'ye çevirdi.

"İmparatorluk Muhafız Alayının bir General'i böyle serserilere pabuç bırakır mı hiç? Üstelik Kontes

Hazretleri'nin Aigues'den hoşlandığı bir anda... Geri çekileceğime, gider La Ville-aux-Fayes Meydanında Gaubertin'i tokatlar ve benimle düello etmeye zorlarım. O zaman da bir köpek gibi gebertirim onu."

"Kont Hazretleri, Gaubertin sizinle düello edecek kadar budala değildir. Kaldı ki La Ville-aux-Fayes gibi önemli bir ilçenin belediye başkanına hakaret etmek cezasız kalmaz."

"Görevinden aldırırım onu, Troisvilleler destekler beni. Gelirlerim söz konusu."

"Yapamazsınız Kont Hazretleri, Gaubertin'in her yerde adamları var. Başınıza öyle işler açar ki içinden çıkamazsınız."

"Dava ne olacak peki? Önce bugünü düşünelim" dedi Kont.

"Kont Hazretleri, ben bu davayı size kazandırırım" dedi Sibilet anlayışlı bir tavırla.

"Yaşa Sibilet" dedi General kâhyasının elini sıkarak. "Nasıl yaparsın bunu?"

"Davayı yargıtayda kazanırsınız. Usul yönünden. Bana göre Gravelotlar haklı ama yasal açıdan ve gerçekten haklı olmak yetmez, usul yönünden de her şeyin tamam olması gerekir. Onlar işin usul yönünü ihmal ettiler. Oysaki usul, her zaman esasa baskın çıkar. Gravelotlar ormanları daha iyi korumanız için sizi uyarmalıydı. Dokuz yıllık bir işletme süresinde uğranılan zararlar için sözleşmenin bitiminde ödence isteminde bulunulamaz, sözleşmede bulunan bir maddeye dayanılarak itiraz ileri sürülebilir. La Ville-aux-Fayes'de yitireceksiniz, kraliyet mahkemesinde de yitireceksiniz belki ama Paris'te kazanacaksınız. Yüksek bilirkişi ücretleri ödeyeceksiniz, korkunç

masraflarınız olacak. Bir yandan kazanacak öte yandan da on on beş bin frank harcayacaksınız ama kazanmak istiyorsanız kazanacaksınız. Bu dava Gravelotların dostluğunu kazandırmaz size, çünkü onların yıkımı sizinkinden daha fazla olacak. Nefret edilen biri olacaksınız, her durumda mahkemeye başvurma meraklısı biri olarak tanınacaksınız, iftiralar yağdıracaklar size ama kazanacaksınız..."

Sibilet'nin sözleri General'in tepesini attırmıştı, "Ne yapmalı peki?" diye yineledi.

O anda Gaubertin'e vurduğu kırbaç darbelerini hatırlayarak, "Keşke kendi kendimi dövseydim" diye geçirdi aklından. Yüzü kıpkırmızıydı ve çektiği bütün işkence yansıyordu Sibilet'nin karşısında.

"Ne mi yapmalı Kont Hazretleri? Bir tek çare var: Uzlaşmak. Ama siz kendi kendinize uzlaşmaya gidemezsiniz. Ben sizden çalıyormuşum gibi görünmeliyim. Oysa bizim gibi yoksulların bütün serveti ve avuntusu yalnızca dürüstlüğümüzdür. Bu yüzden hırsız ve dolandırıcı gibi görünemeyiz. Bizi her zaman görünüşümüze göre yargılarlar. Gaubertin vaktiyle Matmazel Laguerre'in hayatını kurtarmıştı ve onun parasını çaldığı sanılıyordu. Bunun üstüne Matmazel de onun bağlılığını ödüllendirmek için vasiyetnamesinde on bin frank değerinde bir tektaş elmas bırakmıştı. Bayan Gaubertin alnında taşıyor şimdi o elması."

General, Sibilet'ye ilki kadar esrarlı bir bakış daha fırlattı ama kâhya, bu gülünç ve kalenderce esrarlı bakıştan hiç etkilenmedi ve konuşmasını sürdürdü: "Doğruluktan uzak olmam, Bay Gaubertin'i öyle sevindirecektir ki beni koruması altına alacaktır. Ona

şöyle bir öneride bulununca kulaklarını dört açıp dinleyecektir beni: 'Kont Hazretleri'nden parayı benimle paylaşmaları koşuluyla Gravelotlar için yirmi bin frank koparabilirim.' Eğer hasımlarınız razı olurlarsa on bin frangı size getiririm, yalnızca on bin frank yitirmiş olursunuz, görünüşü kurtarırsınız, dava da biter."

General, Sibilet'nin elini tutup sıkarak, "Yaman adamsın" dedi. "Bu işin bugününü de yarınını da başarırsan kâhyaların şahısın demektir..."

Sibilet konuşmasını şöyle sürdürdü: "Yarma gelince, iki üç yıl ağaç kesmezseniz aç kalmazsınız. Önce ormanlarınızı iyi korumakla başlayın işe. O zamana kadar Avonne Köprüsünün altından çok sular akacaktır. Gaubertin ölebilir, çok zengin olup işten çekilebilir, sonra karşısına bir rakip çıkarmaya zaman bulursunuz. Ortada paylaşılmaya değer güzel bir pasta var, karşısına başka bir Gaubertin çıkarıp birbiriyle çatıştırabilirsiniz."

Bu çeşitli çözümlere hayran olan eski asker, "Sibilet," dedi, "bütün bunları başarırsan bin altın veririm sana, üstünü de sonra düşünürüz."

"Kont Hazretleri," dedi Sibilet, "önce ormanlarınızı koruyun. Gidin bakın, burada bulunmadığınız iki yıl içinde köylüler ne hale getirdiler ormanlarımızı... Ben ne yapabilirdim ki? Kâhyayım ben, korucu değil. Aigues'i korumak için bir atlı genel muhafız ile üç özel korucu gerekiyor size."

"Kendimizi savunacağız. Mademki savaş istiyorlar, savaşacağız. Savaş beni korkutmaz" dedi Montcornet ellerini ovuşturarak.

"Bu altınların savaşı" dedi Sibilet. "Ve bu savaş ötekinden daha zor gelecek size. İnsanlar öldürü-

lür, çıkarlar öldürülemez. Düşmanınızla bütün mal sahiplerinin mücadele verdiği savaş alanında vuruşacaksınız. *Malın paraya çevrilmesi bu!* Üretmek iş değil, satmak gerek, satmak için de herkesle iyi geçinmek gerek."

"Yöre halkını kendi tarafıma kazanırım."

"Nasıl yapacaksınız bunu?" diye sordu Sibilet.

"Onlara iyilik ederek."

"Vadinin köylülerine, Soulanges'ın küçük burjuvalarına iyilik etmek mi?" dedi Sibilet gözünde beliren alaycı ifadenin etkisiyle daha bir şaşı bakarak. "Kont Hazretleri yapmak istedikleri şeyin nasıl sonuçlanacağını bilmiyorlar. Harcarsınız kendinizi... Eğer rahat yaşamak istiyorsanız Kont Hazretleri, müteveffa Matmazel Laguerre gibi yapın. Bırakın yağmalasınlar mallarınızı ya da korkutun milletin gözünü. Halk, kadınlar ve çocuklar aynı biçimde, dehşet salınarak yönetilir. Konvansiyon'un ve İmparator'un büyük sırrı buydu."

"Haydut dolu Bondy Ormanında mıyız canım?" diye haykırdı Montcornet.

Adeline yanlarına gelerek Sibilet'ye, "Dostum," dedi, "yemek seni bekliyor. Özür dilerim Kont Hazretleri, sabahtan beri aç, üstelik tahıl teslim etmek için Ronquerolles'e kadar gitti."

"Haydi gidin Sibilet."

Ertesi sabah, erkenden kalkan eski zırhlı süvari, tek korucusuyla konuşup, eğilimini anlamak için, Avonne Kapısından döndü malikâneye.

Aigues Ormanının yedi sekiz dönümlük bir bölümü Avonne kıyısı boyunca uzanmaktaydı. Irmağın görkemli görünümünü korumak için aşağı yukarı

düz çizgi durumundaki bu su yolunun iki yanında üç fersahlık uzaklığa kadar ulu ağaçlar bırakılmıştı. Aigues'in o dönemdeki sahibesi olan IV. Henri'nin metresi, bir av meraklısıydı. Ormanın bu yanından, kendisi tarafından satın alınmış olan tepedeki daha büyük bölüme geçmek için 1593'te tek kemerli bir köprü yaptırdı. O zaman Avonne Kapısı av köşkü olarak yapıldı, soyluların ve kralın zevki için yaptırılan bu binaları mimarların ne kadar lüks yaptıkları bilinmektedir. Oradan uzanan ağaçlı yolun birleştiği nokta bir yarımay oluşturmaktaydı. Bu yarımayın ortasında bir dikilitaş yükselmekteydi. Taşın tepesinde eskiden yaldızlı bir güneş bulunurdu, güneşin bir yanında Navarre arması, öteki yanında Moret Kontesi'nin arması vardı. Avonne kıyısında düzenlenmiş bir başka yarımay, düz bir yolla köşkteki yanmaya bağlanmıştı. Bu yolun sonunda Venedik usulü köprünün köşeli kesiti görünüyordu. Paris'teki Royal Meydanındaki parkı çevreleyen ve ne yazık ki yıktırılmış olan görkemli parmaklığa benzeyen iki güzel parmaklığın arasına tuğladan yapılı bir köşk oturtulmuştu. Şatonunkine benzeyen elmas biçiminde yontulmuş bağlantıları, sivri bir damı vardı. Pencereleri aynı biçimde yontulmuş taştan çerçevelere yerleştirilmişti. Köşke görkemli bir görünüm veren bu eski üslup, şehirlerde yalnız hapishanelere yakışır ama ormanların içinde çevrenin etkisi ona başka türlü bir güzellik kazandırıyor. Bu sık ağaçlığın oluşturduğu perdenin arkasında, bir zamanlar Burgonya'nın hayranlığını kazanan köpek damları, eski bir doğanlık, bir sülün çiftliği ve av uşaklarının lojmanları zamanın etkisiyle yıkıntıya dönmüştü. 1595'te bu büyüleyici

köşkten kralın da katıldığı bir sürek avı için yola çıkıldı. Paolo Veronese'nin ve Rubens'in çok sevdikleri güzel köpekler önden gidiyorlardı. Yalnızca Wouwermans'ın o nefis yapıtlarında görülen mavimtrak, beyaz ipek gibi iri sağrılı atlar yeri eşeliyordu. Arkadan parlak av giysileri giymiş uşaklar geliyordu. Van der Meulen'in tablolarını süsleyen, sarı deri külot pantolon giymiş ve kulplu yuvarlak çizmeli atlı uşaklar, iz süren av köpeklerini kışkırtarak kafileyi renklendiriyorlardı. IV. Henri'nin burada geçirdiği günleri ve dilber Moret Kontesi'yle çıktığı sürek avını tarihe geçirmek için dikilmiş olan taşın üstünde Navarre armasının altında, bu önemli olayın tarihi yazılıydı. Dünyaya getirdiği erkek evladı meşru kabul edilmiş olan bu kıskanç metres, dikili taşın üstüne kendisinin mahkûmiyeti olacak olan Fransa armasının kazılmasını istememişti.

General, bu güzel yapıyı gördüğü zaman, damın dört yüzü yeşil yosunlarla kaplıydı. Geçen zamanın kemirdiği bağlantı taşları bin ağızdan feryat ediyordu sanki. Kurşunları koyvermiş pencerelerin sekizgen camları dövüyor, açılan delikler tek gözlü suratlara benziyordu. Merdiven parmaklığının aralığında sarı şebboylar açıyor, sarmaşıklar beyaz ve tüylü pençelerini bütün deliklere daldırıyordu.

Her yanda iğrenç bakımsızlık izleri görülüyordu. Çıkarcıların ellerine geçirmiş oldukları her şeye bir damga gibi bastıkları iz bu. Birinci kattaki iki kırık cam deliği samanla tıkanmıştı. Zemin katın bir penceresinden, alet edavatla, odun demetleriyle dolu bir oda, bir başka pencereden de odun demetleri görülüyordu. Bu şu anlama geliyordu: Courtecuisse, köşkü

sülün çiftliğinden ayıran yolu yürümemek için köşkün büyük salonunu ahıra çevirmişti. Salonun tavanı gelmiş geçmiş bütün Aigues sahiplerinin armaları ile süslenmişti...

Köşkün çevresi pis, kara kazıklarla berbat bir görünüm içindeydi. Domuzlar tahta damın altına, tavuklar, ördekler ufak kümeslere kapatılmıştı. Gübreler altı ayda bir kaldırılırdı. Ortalıkta arsızca biten böğürtlenler üstünde paçavralar kuruyordu.

General, köprü yolundan gelerek oraya vardığında, Bayan Courtecuisse, içinde sütlü kahve pişirdiği kabı ovuyordu. Korucu, güneşte sandalyeye oturmuş, karısına bir yabani gibi bakıyordu. Nal sesi işitince, başını çevirdi, Kont Hazretleri'ni tanıdı, utandı.

"Courtecuisse oğlum," dedi korucuya General, "odunlarımın Gravelotlar'ı beklemeden kesilmesi beni şaşırtmıyor doğrusu, sen arpalık sanıyorsun işini!"

"İnanın Kont Hazretleri, ormanlarınızda o kadar çok sabahladım ki üşütmüşüm. Bu sabah o kadar kötüyüm ki karım lapa hazırladı bana. Şimdi bu kabı temizliyor."

"Azizim" dedi General, "sütlü kahveyle hazırlanmış lapanın iyi geldiği tek hastalık bilirim, o da açlıktır. Dinle maskara herif! Dün kendi ormanımı da Ronquerolles ve Soulangesların ormanını da gezdim: Onlarınki son derece de bakımlı ve iyi korunuyor, benimkisiyse acınacak bir durumda."

"Ama Kont Hazretleri, onlar bu memleketin eskileri. Onların mallarına kimse dokunmaz! Altı bucağa karşı nasıl mücadele edeyim ben? Benim hayatım sizin ormanlarınızdan daha değerlidir. Ormanlarınızı gerektiği biçimde korumak isteyenin ödülü, ormanı-

nızın kuytu bir köşesinde yiyeceği bir kurşun olabilir ancak..."

"Alçak!" dedi General, Courtecuisse'in bu küstahça sözlerinden duyduğu hiddeti zaptederek. "Siz şahane bir gece geçirdiniz ama bu gece bana şimdiki durumda yüz altına, gelecek için de bin franga mal oldu... Azizim, ya gidersiniz buradan ya da davranışlarınızı değiştirirsiniz. Bir kereye mahsus olmak üzere bu sefer bağışlıyorum. İşte, koşullarım: Keseceğiniz cezalardan alacağınız paraları size bırakacağım, ayrıca tutacağınız her zabıt için üç frank alacaksınız. Eğer bundan zararlı çıkarsam, tazminat ödemeden işinize son vereceğim, emeklilik aylığı da alamayacaksınız. Oysa bana iyi hizmet eder de zararlarımı önlerseniz, ömür boyu yüz altın emekliliğe hak kazanabilirsiniz, düşünün taşının bakalım, işte, size altı yol" dedi, parkın altı yolunu göstererek: "Kurşunlardan korkmayan benim gibi bunlardan yalnızca birini seçmeniz gerekiyor, siz de doğru yolu bulmaya çalışın."

Kırk altı yaşlarında, kısa boylu, dolunay yüzlü Courtecuisse hiçbir iş yapmamaktan pek hoşlanırdı. *Kendi* köşkü olmuş olan bu köşkte yaşayıp ölmek niyetindeydi, iki ineği ormanda besleniyordu, yakacak odunu vardı, suçluları kovalayacağına, bahçesini ekip biçerdi. Bu savsaklama Gaubertin'in işine gelirdi ve Courtecuisse, Gaubertin'in niyetini anlamıştı. Korucu kendi küçük kinlerini doyurmak için kovalardı odun hırsızlarını. Arzularına karşı koyan kızların ve sevmediği kimselerin peşini izlerdi ama artık hiç kimseden nefret etmiyordu, olup bitenlere göz yumduğundan herkes seviyordu onu.

Grand -I- Vert'de Courtecuisse'in sofrası her zaman hazırdı. Odun çalan kızlar karşı koymuyorlardı ona. Bütün arakçıların ona ve karısına armağanlar getirmesi doğal olmuştu. Odununu içeri alırlar, bağını budarlardı. Kısacası bütün suçlular hizmet ederdi ona.

Gaubertin'in sayesinde geleceğini de sağlama bağlamış gibiydi ve Aigues satışa çıktığı takdirde payına iki dönüm toprak düşeceğini hesaplıyordu. Dört yıl sonra artık aldatılmamaya kararlı burjuva doğası ortaya çıkan General'in sert uyarısıyla yerinden hoplarcasına uyandı. Courtecuisse, kasketini, av çantasını, tüfeğini aldı, tozluklarını, Montcornet armasını taşıyan omuz kayışını taktı ve ormanlara baka baka, köpeklerine ıslık çalarak, köylülerin en derin düşüncelerini gizledikleri o tasasız tavırla yürüyerek La Ville-aux-Fayes'e kadar gitti.

"Döşemeci'den yakınıyor musun?" dedi Gaubertin, Courtecuisse'e. "İşin iş halbuki! Salak herif bir zabıt üç frank ve cezaları bırakıyor öyle mi? Dostlarınla anlaşırsın ve istediği kadar zabıt tutarsın? Yüz zabıt tutarsın istersen. Bin frangın olursa Rigou'dan Bachelerie'yi satın alır, burjuva olabilirsin. Kendin için çalışırsın, daha doğrusu başkalarını çalıştırır, keyfine bakarsın. Yalnız beni iyi dinle: Yalnızca dikili bir ağacı olmayan garibanlar için kovuşturma açmaya özen göster. Yünü olmayan koyunun nesini kırkacaksın? Döşemeci ne verirse al, masraf yapmak isterse bırak yapsın. Herkesin zevk aldığı bir şey vardır bu dünyada. Mariotte Baba da öğütlerime karşın kazanç elde edeceğine zararlı çıkmak istemedi mi?"

Gaubertin'in etkisi altına giren Courtecuisse, sonunda, mal mülk sahibi olmak, ötekiler gibi burjuva olmak isteğiyle evine döndü.

General Montcornet eve gelince, olup biteni Sibilet'ye anlattı. "Kont Hazretleri iyi yapmışlar" dedi Sibilet ellerini oğuşturarak. "Ama bu kadarla yetinmemek gerek. Çayırlarımızın, tarlalarımızın yağma edilmesine göz yuman korucu değiştirilmeli. Kont Hazretleri kolayca bucak belediye başkanı olabilir ve Vaudoyer'nin yerine, verilen emirleri yerine getirecek bir eski askeri işe alabilir. Bir büyük toprak sahibi bulunduğu yerin efendisi olmalı. Şimdiki belediye başkanıyla olan sorunlarımızı görüyorsunuz."

Blangy belediye başkanı, Rigou adında eski bir Benedikten'di. Cumhuriyetin birinci yılında eski Blangy rahibinin kızıyla evlenmişti. Valiliğin evli bir din adamından hoşlanmamasına karşın, Rigou, 1815'ten beri belediye başkanıydı, çünkü Blangy'de bu makamı doldurabilecek tek kişi oydu. Ne var ki 1817'de, başpiskopos yirmi beş yılı papazsız geçirmiş olan Blangy bölgesine Peder Brossette'i atayınca, papazlık mesleğinden dönen Rigou ile karakterini artık tanıdığımız genç din adamı arasında şiddetli bir karşıtlık başgösterdi.

O zamandan beri, belediye başkanlığıyla dinsel temsilcilik arasında süren savaş, daha önceleri küçümsenen belediye başkanını popüler bir duruma getirdi. Çevirdiği tefecilik numaraları nedeniyle, köylülerin kendisinden nefret ettiği Rigou, birdenbire Restorasyon'un, özellikle de din adamları sınıfının sözde tehdidi altında bulunan siyasal ve parasal çıkarların temsilcisi olup çıkıverdi.

Liberal görüşlü muhalefetin başlıca yayın organı olan *Le Constitutionnel,* Barış Kahvesi'nden çıkıp bütün memurlar tarafından okunduktan sonra, yedin-

ci gün döner Rigou'nun eline geçerdi, çünkü limonatacı Socquard Baba adına olan abonman ücretine yirmi kişi katılırdı. Rigou, gazeteyi değirmenci Langlumé'ye verir o da artık parça parça olmuş gazeteyi okuma yazma bilen herkese ulaştırırdı. Aigues Vadisinin kamuoyunu bu liberal gazetenin din aleyhindeki asılsız haberleri oluştururdu. Bu yüzden Rigou da, *saygıdeğer* Peder Grégoire gibi kahraman oldu. Bazı Parisli bankerler için olduğu gibi Rigou için de siyaset, yüz kızartıcı dalaverelerini, halkçılığın koruyucu örtüsünün altına gizleyeceği bir araç oldu.

O sıralarda, yeminine ihanet eden bu papaz da, büyük hatip François Keller gibi halkın haklarının koruyucusu sayılıyordu. Oysa yakın zamana kadar karanlık bastıktan sonra, kırlarda dolaşmaktan çekinir, bir tuzağa düşürülmekten, öldürülmekten korkardı. Siyasette bir insana işkence yapmak, onu yalnızca büyütmez, geçmişini de temize çıkarır. Liberal Parti bu bakımdan mucizeler yaratmıştır. Parti organı o uğursuz gazete, kitleleri oluşturan bütün halk tabakaları kadar yavan, iftiracı, aptalca kötü niyetli ve ortaya atılan her iddiaya hemen kanıp onu benimseyen bir tutumla birçok özel çıkarın ve kilise çıkarının büyük zararlara uğramasına neden oldu belki de.

Rigou gözden düşmüş Bonapartçı bir generalin, ihtilalin yetiştirdiği bu halk çocuğunun Bourbonlar'a ve papazlara düşman olacağını sanmıştı. Ama General gizli tutkularını tehlikeye atmak için Aigues'e geldiği ilk günlerde Bay ve Bayan Rigou'nun ziyaretlerini atlatmanın yolunu bulmuştu.

Vadinin vaşağı olan Rigou'nun yüzünü yakından görürseniz, General'in aristokrat düşüncelerinin onu

içine düşürdüğü ikinci ağır yanılgının büyüklüğünü anlayacaksınız. Bu yanılgıyı Kontes, Rigou'nun öyküsünde yerini alacak olan bir densizlikle büsbütün ağırlaştırdı.

Vali, Kont Martial de la Roche-Hugon, 1804'ten beri General'in dostuydu, Paris'te bir görüşme sırasında, onun tavsiyesi üzerine almıştı Aigues'i General. Napoléon döneminde vali olan Kont Martial, Bourbonlar döndükten sonra da yerini korumuştu ve yerinde kalmak için piskoposa dalkavukluk ediyordu. Monsenyör ise birçok kez Rigou'nun değiştirilmesi isteminde bulunmuştu. Bucağın durumunu çok iyi bilen Martial, General'in isteğinden pek hoşnut kaldı ve Montcornet'nin tayini bir ay içinde çıktı.

Dostunun kendisini konuk ettiği vilayette kaldığı süre içinde, General olağan bir rastlantı sonucu, eski imparatorluk muhafız kıtasından bir astsubayla karşılaştı. Adama emeklilik aylığı bağlamıyorlardı. General, Groison adındaki bu süvariyi başka zamanlarda da korumuştu. Groison bu iyilikleri de hatırladı ve derdini anlattı. Geçim sıkıntıları içindeydi. Montcornet, kendisine hak etmiş olduğu emeklilik aylığını bağlanacağına dair söz verdi ve minnet borcunu da hizmet ederek ödemesi için Blangy'de koruculuk görevi önerdi. Yeni belediye başkanı ile yeni korucu aynı zamanda göreve başladılar. Tahmin edileceği gibi General, askerine sıkı talimat verdi.

İşinden atılan korucu Vaudoyer, Ronquerolle'ün yerlisi bir köylü idi. Korucuların çoğu gibi başıboş gezmekten, avarelikten, fakir fukara tarafından okşanmaktan başka bir şey gelmezdi elinden. Mülkiyetin ileri karakol nöbetçisi olan bu alt düzeydeki

yetkeyi baştan çıkarmaya hazırdı zaten fakir fukara. Soulanges jandarma onbaşısını tanırdı, çünkü jandarma onbaşıları ağır ceza davalarında hemen hemen adli bir görev yüklenir, bu nedenle de doğal casusları olan korucularla ilişki içindedir. Soudry, Gaubertin'e yolladı onu. Gaubertin, eskiden beri tanıdığı Vaudoyer'yi çok iyi karşıladı, ona içki ikram etti ve başına gelenleri dinledi.

Herkesin anlayabileceği bir dille konuşmasını çok iyi bilen La Ville-aux-Fayes belediye başkanı şöyle konuştu: "Aziz dostum, senin başına gelen, hepimizin başına gelebilir. Soylular geri geldi. İmparatorun soyluluk ünvanı verdiği kişiler de onlarla işbirliği içindeler. Halkı ezmek, eski hakları yeniden yürürlüğe koymak, mallarımızı elimizden almak istiyorlar ama biz Burgonyalıyız, haklarımızı savunmamız gerekiyor. *Arminac*'ları Paris'e geri göndermeliyiz. Sen şimdi Blangy'ye dön. Ronquerolles ormanları ihalecisi Bay Polissard hesabına ağaçları kesilen ormanda bekçilik yapacaksın. Hadi aslanım, ben sana bütün yıl boyunca yapacak iş bulurum. Ama bu ormanların hepimizin olduğunu sakın unutma. Kimse elini sürmemeli onlara. *Odun hırsızlarını* Aigues'e gönder. Eğer satılık odun demeti varsa, bizimkileri satın alacaklar. Hiçbir zaman Aigues'inkiler satın alınmayacak. Pek uzun sürmeyecek bu. Sen yine korucu olacaksın. General hırsızlar arasında yaşamaktan bıkacak. Sen o Döşemeci'nin bana hırsız dediğini biliyor musun? Ben ki cumhuriyetçilerin en dürüstünün oğlu, öldüğü zaman cebinde kefen parası bile bulunmayan halkın en ünlü temsilcisi Fourchon'un damadıyım!"

General, korucusunun aylığını üç yüz franga yükseltti. Ona bir konut yaptırdı, daha sonra da ölen bir ortakçısının üç dönüm bağla öksüz kalan kızıyla evlendirdi onu. Groison, General'e, bir köpek sahibine nasıl bağlanırsa öyle bağlandı. Bu meşru bağlılık bütün bucak halkı tarafından onaylandı. Korucudan herkes çekindi. Herkes saygı gösterdi ona. Ama bu, bir gemide tayfaların aslında saymadığı bir kaptanın görebileceği samimiyetsiz saygıya benziyordu. Köylüler ona cüzamlıymış gibi davranıyordu. Kendisini ya sessizce karşılıyorlardı ya da kalender bir görünüş altında gizli alaylara hedef oluyordu. Başka nöbetçilerin gözaltında tuttuğu bir nöbetçi durumuna geldi. Bu kalabalığa karşı yapacak bir şeyi yoktu. Köylüler saptanması, kanıtlanması olanaksız suçlar işlediler ve eski asker âcizliğini görüp kudurdu. Groison bu görevinde partizan savaşının çekiciliğini ve avcılığın, uç avcılığının zevkini tattı. Savaşta her şeyi mertçe yapmaya, dürüstlüğe, doğruluğa alışmış olan bu adam ihanetten nefret ederdi. Bu nedenle sinsice dalavereler döndüren becerikli hırsızlara ve onurunu zedeleyen kimselere karşı kin bağladı. Bütün malikânelerin korunduğunu, suçların yalnızca Aigues toprakları üstünde işlendiğini kısa süre içinde fark etti. Aslında temiz kalpli, eli açık bir adam olan bir imparatorluk generalini soyacak kadar soysuz olan köylüleri önce hor görmeye başladı. Sonra da onlardan nefret etmeye başladı. Ama boşu boşuna helak etti kendini. Her yere yetişemezdi, oysa düşmanlar her yerde *suç işliyorlardı.* Groison canla başla çalışmasının yeterli olmadığını kanıtlayıp vadi sakinlerinin kötü niyetlerini gözler önüne sererek, savunmayı tam bir donanımla örgütlemesi gerektiğini General'e hissettirdi.

"Bu işin içinde bir iş var, General'im" dedi. "Bu adamlar fazla cüretli. Hiçbir şeyden korkmuyorlar, Tanrı'ya güveniyormuş gibi bir halleri var!"

"Göreceğiz bakalım" dedi Kont.

"Talihsiz bir söz. Büyük siyaset adamları için *görmek* fiilinin gelecek zamanı yoktur."

Montcornet o sırada kendisine daha ivedi görünen bir sorunu çözmek zorundaydı. Kendisi Paris'te iken *yerini dolduracak,* belediye başkanlığı görevini yürütecek birini bulması gerekiyordu. Yardımcı olarak mutlaka okuma yazması olan birini seçmek zorunda olduğu için bütün bucakta bula bula değirmeninin kiracısı Langlumé'ye buldu. Bu seçim hiç iyi karşılanmadı. Bir kere belediye başkanıyla, General'in, değirmenci yardımcısının çıkarları taban tabana zıttı. Sonra Langlumé, ticaret yapmak ya da gayrimenkul satın almak için kendisine gerekli parayı borç veren Rigou ile dalavereler çevirirdi. Değirmenci, şatonun biçilmiş çimlerini atlarına yem olarak satın alırdı. Ve o kadar ustalıklı oyunlar oynardı ki Sibilet çimleri yalnız ona satabilirdi. Bucağın bütün çimleri, Aigues'in çimlerinden daha önce iyi bir fiyatla satılmış olurdu. Aigues'in kalan çimleri ise daha nitelikli olmasına karşın daha ucuza giderdi. Böylelikle Langlumé geçici başkan yardımcısı oldu ama Fransa'da geçici denen şeyler aslında sonsuzdur. Bu nedenle Fransa'nın değişikliği sevdiği iddiası pek yerinde değildir. Rigou'nun öğütlerine uyan Langlumé kendisini General'e bağlıymış gibi gösterdi ve dram başladığı sırada başkan yardımcısı bulunuyordu.

Belediye başkanının yokluğunda yerel meclisin doğal üyesi olan Rigou, üyeler üstünde egemen oldu

ve General'in çıkarlarına ters düşecek kararlar çıkarttı. Kimi zaman yalnız köylüler yararına yapılacak harcamalar için karar alınmış ve bu harcamaların büyük bölümü verginin üçte ikisini ödeyen geniş Aigues Malikânesinden çıkıyor, kimi zaman bütün yararlı ödenekler geri çevrilmiş: Sözgelimi rahibe bir ek ödenek verilmesi ya da rahiplik makam binasının baştan yapılması ya da bir köy öğretmenine aylık ödenmesi gibi öneriler geri çevrilmiş. Peder Brossette, öğretimle ilgili papazlardan birini Blangy'ye getirtmek istemişti ama yerel meclis ödenek çıkartmayı kabul etmemişti.

Langlumé, Peder Brossette'in Blangy'ye sokmak istediği bir Hıristiyan papazına karşı alınan bu demokratik olmayan kararı haklı çıkarmak için safça şöyle dedi: "Eğer köylüler okuma yazma bilselerdi halimiz ne olurdu?"

Groison'dan pek hoşnut kalan General, Paris'e dönüşünde, Aigues'de etkili bir savunma kurmak amacıyla imparatorluk muhafız alayı üyesi eski askerler aramaya başladı. Aradı taradı, eski dostlarına ve subaylara sordu, soruşturdu. Michaud'yu buldu. Muhafız alayında eski bir süvari başçavuşu olan Michaud askerler tarafından *çok sert biri* olarak tanınırdı. Bu adlandırma kolay kolay pişmeyen fasulyelerle pek sık karşılaşılan mutfaktan çıkmıştı. Michaud tanıdıkları arasından birlikte çalışabileceği korkusuz ve dürüst bekçiler olma yeteneğine sahip olan üç kişi seçti.

Birincisi, Steingel adında özbeöz Alsacelı idi. Bonaparte'ın yıldızının yeni parladığı sıralarda İtalya seferinin başlarında ölen General Steingel'in gayrimeşru oğluydu. İriyarı ve güçlü kuvvetliydi. Mutlak

ve edilgen itaate alışmış Rus askerleri gibiydi. Görevini yerine getirmekten hiçbir şey alıkoyamazdı onu. Eğer aldığı buyruk gerektiriyorsa, Papa'yı ya da imparatoru bile yakalamaktan hiç çekinmezdi. Tehlike nedir bilmezdi. Bu korkusuz asker on altı yıl savaşlarda bulunmasına karşın en küçük bir sıyrık bile almış değildi. Açık havada yatmış, yatağında uyumuş, hiç fark etmezdi onun için. Güçlükler ağırlaşınca şöyle derdi yalnızca: "Öyle görünüyor ki bugün de böyle geçecek!"

İkincisi, Vatel, kıtadan yetişme, şen şakrak bir piyade onbaşısıydı. Güzel kadınlara karşı zaafı vardı. Hiçbir dinsel ilkesi yoktu. Çok cesurdu, arkadaşını gülerek kurşuna dizebilirdi. Geleceği yoktu, ne iş yapacağını da bilmiyordu. Kendisine önerilen görevi duyunca küçük, eğlenceli bir savaşa katılacağını düşündü. Ve dini imanı Napoléon'un büyük ordusuyla imparator olduğundan, kime karşı olursa olsun Montcornet'ye hizmet etmeye ant içti. Hırçın tabiatlıydı, düşmansız bir hayat çok tatsız tuzsuz görünürdü ona, buna dava vekili ya da polis tabiatı da denir. Bu nedenle eğer zabıt kâtibi orada olmasaydı, konut dokunulmazlığını falan dinlemeden *Grand -I- Vert*'in ortasında Tonsard Ana'yı odun demetiyle birlikte tutup götürürdü mutlaka.

Adı Gaillard olan üçüncüsü, asteğmenliğe yükselmiş eski bir askerdi. Aldığı yaralardan bedeni kalbura dönmüştü. Çiftçi-asker sınıfındandı. İmparatorun kaderini düşününce her şey önemsiz göründü gözüne. Vatel nasıl tutkuyla gidiyorsa o da kayıtsızlığından gidiyordu Aigues'e. Gayri meşru bir kızına da bakmak zorundaydı. Bu işte bir geçim yolu bulduğundan, bu

işi orduda görev alır gibi kabul etti. General, Aigues'e erlerden önce vardı. Courtecuisse'e yol verecekti. Ama korucusunun küstahça davranışı karşısında şaşırıp kaldı. Bir itaat biçimi vardır ki eğer itaat eden köleyse, buyruğu verene karşı en dayanılmaz alayı içerir. İnsanı ilgilendiren her şey saçmalığa varabilir ama Courtecuisse saçmalığın ölçüsünü kaçırmıştı.

Suçlular hakkında yüz yirmi altı zabıt tutmuştu. Çoğu Courtecuisse'le anlaşarak tutulmuştu. Sulh ceza mahkemesine teslim etmişti bu zabıtları. Mahkeme usule uygun olarak davalara bakmış ve altmış dokuzunu karara bağlamıştı. Eline geçen fırsattan göklere uçan Brunet, mahkeme hükümlerine dayanarak, adliyeci diliyle fakirlik belgesi denen tutanaklara ulaşmayı başarmak için gerekli olan işlemleri eksiksiz yapmıştı. Bu belgede icra memuru, davalının mal mülkten yoksun olduğunu, ihtiyaç içinde bulunduğunu saptar. Doğaldır ki hiçbir şeyin bulunmadığı yerde, alacaklı da kral gibi kovuşturma hakkını yitirir. Özenle seçilen bu yoksullar, çevredeki beş bucakta otururdu. İcra memuru, pratisyenleri Vermichel ile Fourchon'u yardımcı alarak bu bucakları ziyaret etmiş, durumu yerinde saptamıştı. Bay Brunet daha sonra belgeleri Sibilet'ye göndermiş, beş bin franklık bir gider pusulası eklemiş, Montcornet Kontu'ndan yeni buyrukları olup olmadığını da sormasını rica etmişti.

Sibilet dosyaları patronuna götürmüş, Courtecuisse'e verdiği buyrukların sonucunu kısaca açıklamış ve bir Fransız süvari kuvvetleri generalinde görülebilecek en şiddetli öfkelerden birini sükûnetle seyrederken, Courtecuisse efendisine hesap vermek ve yerine getirdiği ödeve karşılık, kendisine vaat edilen ve

yaklaşık bin yüz franga yükselen ikramiyeyi istemek üzere içeri girdi. İşte, o zaman General zıvanadan çıktı. Ne başındaki kontluk tacını ne de rütbesini düşündü, yeniden zırhlı süvari oldu ve sonradan utanç duyacağı küfürler kustu.

"Yaa! Bin yüz frank ha... Bin yüz tokat... Kıçına bin yüz tekme... Enayi mi sandın sen beni? Bas git buradan. Ezerim yoksa seni."

Generalin mosmor olan yüzünü görünce, Courtecuisse daha ilk kelimeleri duyar duymaz bir kırlangıç gibi uçtu gitti.

"Haksızsınız Kont Hazretleri" diyordu Sibilet yavaşça.

"Haksız mıyım? Ben mi?"

"Kont Hazretleri, lütfen dikkatli olun, bu pis herifle mahkemelik olacaksınız."

"Mahkeme falan umrumda değil benim. Çeksin gitsin haydut. Dikkat edin de bana ait olan şeyleri de alıp gitmesin. Hesabını da kesin."

Dört saat sonra, bütün bölgede herkes keyfine göre yorumlayarak bu sahneyi anlatıyordu. General Courtecuisse'i yere devirmiş diyorlardı, borcunu vermemiş ona, iki bin frangını iç etmiş...

Aigues'in sahibi hakkında acayip söylentiler dolaşmaya başlamıştı ortalıkta yeniden. Deli olduğu söyleniyordu. Ertesi gün, General hakkında belge düzenleyen Brunet, sulh mahkemesi için Courtecuisse adına celp çıkardı. Bu aslanın yazgısı bütün sinekler tarafından ısırılmaktı, işkencesi yeni başlıyordu daha.

Bir orman bekçisinin atanması bazı formaliteleri gerektirir, aday asliye mahkemesinde yemin eder, bu nedenle üç bekçi resmen işe başlayıncaya kadar bir-

kaç gün geçti. General, Michaud'ya mektup yazmış, Avonne Kapısındaki köşkün düzenlenmesini beklemeden, karısını alıp gelmesini istemişti. Ama geleceğin genel muhafızı nikâh işlemleri ve karısının Paris'e gelen akrabaları nedeniyle, yola çıkmakta gecikti ve ancak on beş gün geciktikten sonra ulaştı yerine. Bu on beş gün ve formalitelerin tamamlanmasının beklendiği süre içinde La Ville-aux-Fayes kötü niyetli kişilerin bazı eylemlerine sahne oldu. Bu süre içinde hiç kimse tarafından korunmayan Aigues Ormanı çapulcular tarafından yağma edildi.

İmparator rengi olan yeşiller giymiş üç korucunun ortaya çıkışı Conches'dan La Ville-aux-Fayes'e kadar bütün vadide büyük bir olay oldu. Çok güzel giyinmişti hepsi de. Yüzlerine bakınca sağlam karakterli insanlar oldukları anlaşılıyordu. Yürüyüşleri düzgündü. Çeviktiler, geceleri ormanda geçirebilirlerdi.

Bütün bucakta onlara yakınlık gösteren tek kişi Groison oldu. Böyle bir takviye pek sevindirmişti onu. Hırsızların kısa zamanda köşeye sıkıştırılacaklarına, artık kimseye zarar veremeyeceklerine inanarak bazı tehditkâr sözler savurdu onlara karşı. Böylelikle aynı zamanda sinsice ve sert biçimde yürütülen bu savaşta savaş ilanı geleneği de yerini bulmuş oluyordu.

Sibilet, General'in dikkatini, genellikle Soulanges jandarmasının, özellikle de onbaşı Soudry'nin üstüne çekti. Onun gizli gizli Aigues'e karşı kötü niyetler içinde olduğunu söyledi. İyi niyetle hareket eden bir jandarma müfrezesinin de ne kadar yararlı olabileceğini hissettirdi.

"Çıkarlarınızı koruyan iyi bir onbaşı ve jandarmalar olsaydı bölgeyi avucunuzun içine alırdınız" dedi.

Kont doğru vilayete gitti. Soudry'nin emekliye ayrılmasını, onun yerine de yönetim merkezinde görevli becerikli bir jandarma olan ve generalle valinin de takdirlerini kazanmış olan Viallet'nin atanmasını tümen komutanından sağladı. Montcornet'nin eski arkadaşı olan jandarma albayı, Soulanges müfrezesindeki jandarmaları dağıttı ve her birini ilin değişik köşelerine yolladı. Yerlerine de başka seçkin jandarmalar getirtti. Bunlara Montcornet Kontu'nun malikânesine bir daha hiçbir tecavüz olmamasına dikkat etmeleri için gizli emir verildi. Kendilerine özellikle Soulanges halkıyla pek sıkı fıkı olmamaları salık verildi.

Engel olunmasına fırsat bırakılmadan, süratle gerçekleştirilen bu son ihtilal, La Ville-aux-Fayes'de ve Soulanges'da şaşkınlık yarattı. Kendisini görevden alınmış kabul eden Soudry şikâyete gitti. Gaubertin, jandarmayı onun buyruğuna sokmak için Soudry'yi belediye başkanı tayin ettirmenin yolunu buldu. Yapılanları zorbalık olarak görerek yaygara kopardı. Montcornet herkesin nefret ettiği bir adam durumuna geldi. Onun yüzünden beş altı kişinin yalnızca yaşantısı değişmedi, gururları da incindi. Soulanges ve La Ville-aux-Fayes küçük burjuvalarının, Rigou'nun, Langlumé'nin, Conches konak sahibi Guerbet'nin ağızlarından kaçırdıkları sözlerle kışkırtılan köylüler haklarımız dedikleri şeyleri yitirmek üzere olduklarına inandılar.

General eski korucusunun istediği bütün parayı ödeyip bu davadan kurtuldu.

Courtecuisse, *av hayvanlarının* geçtiği yolun bitiminde, Aigues arazisi içine sıkışmış küçük bir malikâne aldı iki bin frank ödeyerek. Rigou, Bachelerie'yi

hiçbir zaman elden çıkarmak istememişti. Ama burayı yarı yarıya bir kârla Courtecuisse'e satmaktan hainçe bir zevk duydu. Böylece Courtecuisse de onun adamlarından biri oldu. Çünkü daha yalnızca bin frank ödemişti. Rigou'nun elindeydi yani.

Üç korucu, Michaud ve kır bekçisi bir gerilla hayatı sürdürmeye başladılar. Durmaksızın ormanda dolaşıyor, ormanda yatıp kalkıyor, her yanı inceliyor, nereden girilip, nereden çıkıldığını öğreniyor, nerede hangi tür ağaçlar bulunduğunu ezberliyor, kulaklarını ormandaki seslere alıştırıyorlardı. Kısacası bir korucunun, kendisine zaman kazandıracak olan, sahip olması gerekli derin bilgiyi kazanma çabasındaydılar. Sonunda yüzleri incelediler. Çeşitli köylerin çeşitli ailelerini ve onları oluşturan bireyleri, geleneklerini, karakterlerini, geçim yollarını gözden geçirdiler. Sanıldığından da zor bir uğraş! Bu kadar köklü önlemler alındığını gören Aigues köylüsü bu akıllı zabıtanın karşısına tam bir suskunlukla çıktı, sinsice alay ederek baş eğdi.

Michaud ve Sibilet daha ilk günden başlayarak hoşlanmadılar birbirlerinden. Genç adam, muhafız kıtasının yüz akı, açık kalpli, sadık asker, kâhyanın yüze gülücü kabalığından, asık suratından hiç hoşlanmıyordu. Önce *Çinli* adını takmıştı ona. Kısa süre sonra Sibilet'nin etkili ve yararlı önlemlere karşı çıktığını, buna karşılık başarısı kuşku götürür önlemleri de canla başla savunduğunu fark etti. Bu kısa öyküde görülmüş olacağı gibi, Sibilet, General'i yatıştıracağı yerde, onu sürekli kışkırtıyor, sert önlemler almaya zorluyor, bir yandan da başına açılabilecek dertleri, yaygın küçüklükleri, yinelenebilecek ve yenilmesi

olanaksız güçlükleri sayıp dökerek gözünü korkutmak istiyordu. İşe girdiği günden beri, çıkarlarına göre ya General'e ya da Gaubertin'e hizmet etmeyi aklına koymuş olan Sibilet'nin ispiyonluk ve kışkırtıcı ajanlık rolünü üstlendiğinden haberi olmayan Michaud, kâhyanın açgözlü ve kötü bir insan olduğunu anladı: Onun namuslu bir insan olabileceğine hiç aklı kesmiyordu. Bu iki yüksek mevki görevlisi arasındaki derin nefret, General'in de hoşuna gitmedi değil doğrusunu isterseniz. Michaud, kâhyadan nefret ettiği için onu göz altında bulunduruyordu. Kâhyayı ispiyonlamasını isteyen General olsaydı, casusluk yapacak kadar alçalmazdı. Sibilet genel muhafızın sırtını sıvazladı, alçakça yağ çekti ona ama dürüst askerle bir yakınlaşma sağlayamadı. Michaud, kâhya ile arasına bir engel olarak koyduğu aşırı nezaketi bırakmadı hiç.

Şimdi bu ön ayrıntılar öğrenildikten sonra General'in düşmanlarının önemi ve iki memuru ile yaptığı konuşmasının ciddiyeti iyice anlaşılacaktır.

IX

MEDİYOKRASİ[1]

Kontes yemek odasından çıkınca General sordu: "Söyle bakalım Michaud, ne gibi yenilikler var."

"Bana sorarsanız General'im, burada işten söz edemeyiz. Yerin kulağı vardır ve ben konuştuklarımızı bizden başka kimsenin işitemeyeceğinden emin olmak isterim."

"Peki" dedi General, "çayırın ortasından geçen yolu tutar, dolaşa dolaşa yönetici köşküne kadar uzanırız. Böylece hiç kimsenin bizi dinlemeyeceğinden emin oluruz."

Birkaç dakika sonra, General, Sibilet ve Michaud ile birlikte çayırın ortasından ilerliyordu. Aynı zamanda da Kontes, Peder Brossette ve Blondet eşliğinde Avonne Kapısına doğru gidiyordu. Michaud, *Grand -I- Vert*'de geçen sahneyi anlattı.

"Vatel haksız" dedi Sibilet.

"Onu kör etmekle kanıtladılar bunu zaten" diye cevap verdi Michaud. "Ama bu bir şey değil. Biliyorsunuz General'im, mahkûm olmuş bütün suçluların hayvanlarına el koymayı tasarlıyorduk, ne yazık ki

---

[1] Yazarın uydurduğu bir kelime. Yeteneksiz ve beceriksiz kişilerin yönetime egemen olduğu bir düzeni ima ediyor.

hiçbir zaman gerçekleştiremeyeceğiz bunu. Brunet de meslektaşı Plissoud gibi gerektiği biçimde desteklemeyecek bizi. Haczi önceden haber verecekler, Brunet'nin pratisyeni Vermichel, *Grand -I- Vert*'e Fourchon Baba'yı görmeye gelmiş, Bonnébault'nun sevgilisi Marie Tonsard da haber vermek üzere Conches'a gitmiş. Anlayacağın yeniden başlıyor hasar."

"Daha sert davranmanın gerekliliği günbegün artıyor" dedi Sibilet.

"Ben demedim mi size?" diye bağırdı General. "Zarar, ziyan ve masraflar tarafıma ödenmediği takdirde, borçlunun hapis cezasına çarptırılması hakkındaki mahkeme kararının uygulanmasını istemek gerekiyor."

"Bu adamlar yasayı güçsüz görüyor ve kendilerini tutuklamaya cesaret edilemeyeceğini birbirlerine söylüyorlar" dedi Sibilet. "Sizi korkutmak istiyorlar! La Ville-aux-Fayes'de suç ortakları var çünkü savcı mahkûmiyet kararlarını unutmuş gibi davranıyor."

Michaud, General'i düşünceli görerek, "Öyle sanıyorum ki çok para harcarsanız, malınızı, mülkünüzü kurtarma umudunuz hâlâ var" dedi.

"Sertlik yapmaktansa para harcamak daha doğru olur" dedi Sibilet.

"Ne yapmak gerekiyor peki?" diye sordu Montcornet genel muhafızına.

"Gayet basit" diye cevap verdi Michaud. "Ormanınızı da parkınız gibi duvarlarla çevirmeniz gerekiyor. O zaman rahat ederiz. En küçük uygunsuz davranış cürüm sayılır ve ağır cezaya kadar gider."

"Metresi dört buçuk franktan, Kont Hazretleri, yalnız malzeme için Aigues'in sermayesinin üçte bi-

rini harcamak zorunda kalır bu iş için" diyerek karşı çıktı bu düşünceye Sibilet. Bir yandan da sırıtıyordu.

"Hadi" dedi Montcornet. "Ben hemen hareket ediyorum. Başsavcıyı göreceğim."

"Başsavcı belki de kraliyet savcısıyla aynı düşüncededir" dedi Sibilet sessizce. "Bu tür bir ihmalkârlığa bakılırsa, aralarında bir anlaşma söz konusu."

"İyi ya! Bunu öğrenmek gerekir işte" diye bağırdı Montcornet. "Eğer yargıçları da savcıları da, başsavcıya kadar herkesi azlettirmek gerekiyorsa, adalet bakanına kadar giderim. Hatta kralın huzuruna kadar çıkarım."

Michaud'nun birdenbire verdiği bir işaretle, General arkaya dönerek, "Hoşça kal azizim" dedi. Kâhya anladı bunu.

"Kont Hazretleri, belediye başkanı olarak, hasat artıklarını toplama hakkının kötüye kullanılmasını engellemek için gerekli önlemleri uygulamak istiyorlar mı?" diye sordu. "Hasat başlayacak. Eğer fakirlik belgesi ve komşu bucaklarda yaşayan yoksulların başak artıklarını toplamalarının yasaklanması konusundaki kararnameleri yayımlatacaksak kaybedecek fazla zamanımız yok."

"Ne gerekiyorsa onu yapın, Groison'la anlaşın" dedi Kont. "Bu insanlara yasayı harfiyen uygulamak gerekiyor..."

Böylelikle de o anda Montcornet, Sibilet'nin on beş günden beri kendisine önerdiği yöntemi onaylamış oldu. Oysa sürekli kaçınmıştı bu yöntemi uygulamaktan ama Vatel'in başına gelen olaydan duyduğu öfkenin sıcaklığında sertlikle davranmanın uygun olacağını düşündü.

Sibilet yüz adım uzaklaşınca Kont, muhafızına alçak sesle sordu: "Söyle bakalım Michaud, ne var?"

"Evinizde bir düşman var General ve siz gizli tutulması gereken bütün tasarılarınızı anlatıyorsunuz ona."

"Aynı kuşkular bende de var" diye cevap verdi Montcornet. "Ama aynı yanılgıya iki kez düşmeyeceğim. Sibilet'ye yol vermem için, senin bu işi iyice öğrenmeni ve Vatel'in de senin yerine geçebilmesini bekliyorum. Şu da var ki Sibilet'nin hiçbir kusurunu görmüş değilim. Son derece de titiz ve namuslu bir insan. Beş yıldan beri yüz frank geçirmemiştir zimmetine. İğrenç bir karaktere sahiptir, o kadar, kuracağı plan ne olabilir ki?"

"General" dedi Michaud ciddiyetle, "nasılsa öğreneceğim bunu, çünkü kesinlikle bir planı olduğunu sanıyorum. İzin verirseniz, Fourchon serserisinden öğrenirim bu planı. Bin franga bakar... Gerçi, bu sabahtan beri Fourchon'un her tarafı birden idare ettiğinden kuşkulanıyorum ya! Sizi Aigues'i satmaya zorlamak istiyorlar. O ihtiyar, bunak ipçi söyledi bunu bana bilesiniz. Conches'dan La Ville-aux-Fayes'e kadar tek bir köylü, tek bir küçük burjuva, bir çiftlik kiracısı ya da meyhaneci yok ki yağma günü için parasını hazırlamış olmasın. Fourchon, damadı Tonsard'ın satın alacağı arazi parçasına hile karıştırdığını çıtlattı bana. Aigues'i satacağınız kanısı havada yayılan bir zehir gibi bütün vadiyi kaplamış. Sibilet yaptığı casusluğun karşılığını, yönetici köşkü ile çevresindeki bir kısım toprağa sahip olmakla alacaktır belki de. Aramızda konuşulan her şeyi herkes biliyor La Ville-aux-Fayes'de. Sibilet, düşmanınız Gaubertin'in akrabası. Başsavcı hakkında ağzınızdan kaçır-

dığınız bütün sözler, siz vilayete varmadan kendisine ulaştırılacaktır belki de. Siz bu tarafın insanını tanımıyorsunuz!"

"Tanımıyor muyum? Bir sürü it kopuk... Bu alçaklara pabuç bırakacağımı mı sanıyorsunuz?" diye bağırdı General. "Aigues'i kendi ellerimle yakarım da onlara bırakmam..."

"Yakmayalım da bu cücelerin oyunlarını bozacak bir plan tasarlayalım. Savurdukları tehditlere bakılırsa, size karşı her çareye başvurmakta kararlılar. Mademki yangından söz ediyorsunuz General'im, bütün binalarınızı ve çiftliklerinizi sigorta ettirin."

"Yahu Michaud, Döşemeci'den kastettikleri nedir biliyor musun? Dün Thune boyunda yürürken küçük çocukların 'Döşemeci geliyor!' diye bağrışıp kaçtıklarını duydum."

"Bunu cevaplamak Sibilet'ye düşer. Sizin kızdığınızı görmek hoşuna gider onun" dedi üzgün bir tavırla. "Ama mademki bana soruyorsunuz, söyleyeyim: Bu haydutlar size bu lakabı takmışlar General'im."

"Niye?"

"İşte, General'im... Pederiniz nedeniyle."

"Vay namussuzlar!" diye bağırdı General, sapsarı kesilmiş bir vaziyette. "Evet Michaud, babam mobilya satıcısıydı. İnce işler yapan bir marangozdu. Kontes bunu bilmez... Ama ben kraliçeler ve imparatoriçelerle valsler yapmış biriyim!" Bir an duraksadıktan sonra, "Bu akşam ona her şeyi anlatacağım!" diye bağırdı.

"Sizin alçak bir insan olduğunuzu iddia ediyorlar" diye sürdürdü konuşmasını Michaud.

"Ya!"

"Hemen hemen bütün arkadaşlarınızın öldüğü Essling'te nasıl sağ kaldığınızı soruyorlar."

Bu suçlama General'in gülümsemesine yol açtı.

"Michaud, ben vilayete gidiyorum" diye bağırdı. Kudurmuş gibiydi. "Sigorta poliçelerini hazırlatmaktan başka bir işe yaramasa da gideceğim oraya. Kontes Hazretleri'ne bildiriniz lütfen gittiğimi. Mademki savaş istiyorlar, savaşacağız. Ben de onlarla uğraşacağım. Soulanges burjuvaları ve onların köylüleriyle... Düşman bir ülkedeyiz. Dikkatli olmamız gerekiyor. Koruculara kanunsuz işler yapmamalarını tembihle. Gariban Vatel'le ilgilen biraz. Kontes korkmuştur. Olup bitenleri kendisinden gizlemek gerek. Bir daha buraya gelmez yoksa!"

Ne General ne de Michaud içinde bulundukları tehlikeden haberdardılar. Michaud bu Burgonya Vadisine daha yeni gelmişti. Düşmanın eylemini görmekle birlikte, gücünü bilmiyordu henüz. General ise yasanın gücüne inanıyordu.

Bugünün yasa koyucusunun yaptığı biçimiyle, yasa sanıldığı kadar etkili değildir. Ülkenin her yerinde aynı eşitlikle uygulanmaz. Uygulamada, ilkelerini inkâr edecek kadar değişiklik gösterir. Bu durum her dönemde az çok belirli olarak fark edilir. En güçlü iktidarın çıkardığı yasaların bile bütün Fransa'da uygulandığını iddia edecek kadar cahil tarihçiler var mıdır acaba? Konvansiyonun emriyle yapılan insan, erzak ve para zoralımlarının ülkenin büyük merkezlerinde olduğu gibi Provence'da, Normandiya'nın bir köşesinde, Bretagne sınırında da yapıldığını kim iddia edebilir? Bugün şu ya da bu ilde bir kafa kesilirken, bir komşu ilde aynı suçu hatta daha korkuncunu

işleyen bir başkasının korunduğunu hangi düşünür inkâr edebilir? Hayatta eşitlik istenir. Oysa eşitsizlik yasada, ölüm cezasında...

Bir şehrin nüfusu belirli bir sayının altına düştü mü yönetim biçimleri de değişir. Fransa'da yasaların eksiksiz uygulandığı, yurttaşların yasaların çözmeye çalıştığı kamu yararı ya da gelecek sorununu kavradığı yüz şehir vardır aşağı yukarı. Fransa'nın geri kalan bölümünde yurttaşlar yalnız geçici zevkleri düşünür ve herkes kendisine herhangi bir biçimde zarar verebilecek şeylerden kaçınır. Böylelikle de Fransa'nın hemen hemen yarısında her tür yasa, yönetim ve hükümet eylemini etkisiz kılan bir eylemsizlik görünür. Bu direnişin siyasal hayatın temel sorunlarıyla bir ilgisi yoktur. Vergi tahsilatı, askere alma işlemleri, büyük suçların cezalandırılması yürür tabii ki ama kabul edilmiş bazı gereklilikler dışında, ahlakla, çıkarlarla, birtakım yolsuzluklarla ilgili bütün yaptırımlar genel bir isteksizlikle, bir *kötü niyete* çarparak işlemez duruma düşer. Bu öyküde anlatılanlara bakarak, bir zamanlar XIV. Louis'nin avlanmaya ilişkin yasa nedeniyle Bretagne'da karşılaştığı direnmenin burada da Montcornet'ye karşı yinelendiği kolayca fark edilir. Avlanma yasasının neden olduğu iğrenç olaylar yüzünden büyük bir olasılıkla birkaç av hayvanının canını kurtarmak amacıyla yılda yirmi otuz kişi feda edilecektir.

Fransa'da yirmi milyon insan için yasa, kilise ya da belediye kapısına asılan beyaz bir kâğıttan başka bir şey değildir. Resmi makamlardan söz ederken Mouche'un kullandığı "kâğıtlar" sözü buradan geliyor. Birçok ilçe belediye başkanı (basit bucak belediye baş-

kanları henüz bu mertebeye ulaşmadılar) *Bulletin des lois* [Resmi Gazete] sayılarıyla külah yapıp içine üzüm dolduruyorlar. Bucak belediye başkanlarına gelince, içlerinde okuma yazma bilmeyenlerin sayısı öyle çok ki dehşete düşüyor insan. Medeni durum kayıtlarının hali daha da beter. Ciddi yöneticilerin çok iyi bildiği bu durum yavaş yavaş düzelecektir kuşkusuz ama Fransa'da büyük, yararlı ve güçlü her şeye karşı nasıl ses yükseltilirse, merkeziyetçiliğe de karşı çıkılır. Dolayısıyla merkezi güç bir yerde her zaman etkisiz kalacak, başka bir güç karşısında yenik düşecektir. Bu güç General'in çattığı ve *Mediyokrasi* diyeceğimiz güçtür.

Soyluların zorbalığına karşı çok yaygara koparılmıştır. Bugün de maliyecilerin zorbalığından, iktidarın yolsuzluklarından yakınılıyor. Bu yolsuzluklar Rousseau tarafından *sözleşme* diye adlandırılmış. Kimileri anayasa, kimileri de *Carta* diyor. Bir yerde, kral, başka bir yerde ise çar. İngiltere'de parlamento denilen toplumsal boyunduruğun açtığı yaralardan başka bir şey değildir belki de. Ama 1789'da başlayan ve 1830'da yinelenen toplumsal eşitleştirme hareketi burjuvazinin kuşku verici zorbalığını hazırlamış ve Fransa'yı burjuvaziye teslim etmiştir. Ve bugün ne yazık ki çok yaygın olan bir durum: Bir ilçenin, küçük bir şehrin, bir kaymakamlığın bir aile tarafından yönetilmesi durumu... Kısaca, Gaubertin'in Restorasyon sırasında ele geçirebildiği gücün açıklanması, bu toplumsal hastalığı bütün kesin tanımlardan çok daha belirgin biçimde tanımlayacaktır. Zulme uğramış birçok yerleşim merkezi, ses çıkarmadan ezilmiş birçok insan, bu olayda, özel yaşamda karşılaşılan büyük bir felaketi unutturacak toplu bir yıkım görür.

General hiç arası kesilmeyen bir mücadeleyi yeniden başlatmayı düşlediği sırada, eski kâhyası bütün La Ville-a-ux-Fayes ilçesi üstüne germiş olduğu ağ şebekesinin halkalarını bütünlemiş bulunuyordu. Konuyu uzatmamak için, Gaubertin'in o bölgeyi, dev bir ağaca, gelip geçene kendini bitkinin doğal bir parçası sandıracak kadar ustaca sarılmış bir boğa yılanı gibi sarmasını olanaklı kılan ilişkilerini kısaca sunmam gerek.

1793 yılında Avonne Vadisinde Mouchon adını taşıyan üç kardeş vardı. 1793'ten sonra eski derebeylik dönemine karşı duyulan nefret nedeniyle Aigues Vadisi yerine Avonne Vadisi denmeye başlanmıştı.

Ronquerolles Ailesinin mallarını yöneten büyük kardeş Konvansiyonda bölge temsilcisi oldu. Halk savcısı Gaubertin'in Soulanges'ı kurtardığı gibi o da Ronquerolleslerin malını ve canını kurtardı. İki kızı oldu, biri avukat Gendrin'le, ötekisi de Gaubertin'in oğluyla evlendi. Kendisi 1804'te öldü.

İkinci kardeş ağabeyinin koruması altında, bedavadan Conches Konağına sahip oldu. Tek mirasçısı olan biricik kızını ülkenin zengin çiftçilerinden Guerbet ile evlendirdi ve 1817'de öldü.

Papaz olan Mouchonların sonuncusu ihtilalden önce La Ville-aux-Fayes rahibiydi. Katoliklik yeniden kurulduktan sonra da o bu küçük başkentte papazlık yapıyordu. İstenen yemini vermek istememiş ve uzun süre Aigues'deki manastırda baba oğul Gaubertinlerin gizli koruması altında yaşamıştı. Altmış yedi yaşına gelmişti. Karakteri yöre halkının karakterine çok benzediğinden herkes kendisini sever ve sayardı. Pintilik derecesinde tutumluydu, çok zengin olduğu

sanılıyordu. Servet sahibi olduğunun sanılması kendisine karşı duyulan saygıyı pekiştiriyordu. Monsenyör piskopos, saygıdeğer La Ville-aux-Fayes rahibi diye çağrılan Rahip Mouchon'a çok değer verirdi, halkın Mouchon'u sevmesi yalnızca zengin olmasından ileri gelmiyordu. Monsenyör kendisini birçok kez il merkezinde yüce bir kilise yönetimi makamına getirmek istemişti ve Mouchon bu öneriyi her seferinde geri çevirmişti. Böylelikle halkın sevgisini biraz daha kazanmıştı.

O sırada La Ville-aux-Fayes belediye başkanı Gaubertin, bacanağı asliye mahkemesi başkanı Bay Gendrin'den sağlam bir destek gördü. Gaubertin'in oğlu mahkemede en çok işi olan dava vekiliydi ve bölgede çok büyük bir ün kazanmıştı. Beş yıl bakanlık emrinde çalıştıktan sonra yazıhanesini satmaktan söz ediyordu artık. Amcası Gendrin emekli olunca yerini almak için yalnızca avukatlık yapmak istiyordu. Başkan Gendrin'in tek oğlu ipotek memuruydu.

İki yıldır başsavcılık makamında oturan Soudry'nin oğlu körü körüne Gaubertin'e bağlıydı. Kurnaz Bayan Soudry, kocasının oğlunu Rigou'nun tek kızıyla evlendirerek ona iyi bir gelecek sağlamış, durumunu sağlamlaştırmıştı. Eski pederin ve Soudrylerin çifte serveti kraliyet savcısına kalacaktı. Böylelikle de bu genç adam ilin en varlıklı ve en önemli kişilerinden biri olacaktı.

La Ville-aux-Fayes kaymakamı Bay de Lupeaulx, en önemli bakanlıklarından birinin genel sekreterinin yeğeniydi. Belediye başkanının en küçük kızı Elise Gaubertin'in kocası olacaktı. Elise'in drahoması ablasınınki gibi, *beklentiler dışında* iki yüz bin franga

ulaşıyordu. Bu memur 1819 yılında La Ville-aux-Fayes'e geldiği zaman Elise'e âşık olmakla farkında olmadan akıllıca bir iş yapmış oldu. Bu isteği uygun görülmemiş olsa, onu çoktan başka görevlere naklini istemeye zorlarlardı ama ilerisi için tasavvurları kendisini Gaubertin ailesine bağlıyordu. Aile reisi ise bu evlilikle yeğenden çok bakanlıktaki amcaya önem veriyordu. Amca da yeğenin çıkarlarını düşünerek bütün nüfuzunu Gaubertin'in lehine kullanıyordu.

Böylelikle kilise, yargı gücünün her iki biçimi (hareketli ve hareketsiz), belediye ve yönetim yani iktidarın dört ayağı belediye başkanının keyfine göre işliyordu.

Bu güç etkinlik gösterdiği alanın üstünde ve altında şöyle sağlamlaşmıştı:

La Ville-aux-Fayes'in bağlı olduğu il, nüfus bakımından altı milletvekili çıkarır. Millet Meclisinde bir orta-sol oluştuktan sonra La Ville-aux-Fayes ilçesi Gaubertin'in damadı şarap bayii sermayedar Leclercq'i milletvekili yapmıştı. Leclercq, Fransa Ulusal Bankasının genel meclis üyesi olmuştu. Bu zengin vadide il çapında oy kullanan seçmen sayısı yüksek olduğu için Mouchon ailesinin koruyucusu Bay de Ronquerolles'ün uzlaşma yoluyla da olsa seçilmesi her zaman için güvence olmuştu. La Ville-aux-Fayes seçmenleri valiyi desteklerlerdi. Buna karşılık Ronquerolles Markisi'nin il çapında oy sahibi olan seçmenlerin milletvekili olarak kalmasının sağlanmasını isterlerdi. Bu nedenle bu seçim uzlaşmasını ilk düşünen Gaubertin, bir sürü dertten kurtardığı vilayette söz sahibi olmuştu. Vali iki orta-sol milletvekiliyle birlikte üç de hükümet adayı seçtirdi. Bu iki milletve-

kilinden birisi Serisy Kontu'nun eniştesi Ronquerolles Markisi'ydi. İkincisi de Fransa Ulusal Bankası'nın bir genel meclis üyesi. Dolayısıyla kabinenin bunlardan korkusu olamazdı. İçişleri Bakanlığı da bu ilçedeki seçimlerden pek hoşnut kalırdı.

Fransa Yüksek Meclis üyesi Soulanges Kontu'nun mareşalliğe yükseltilmesi kararlaştırılmıştı. Bourbonlara bağlı olan Kont, ormanlarının, malikânelerinin Noter Lupin tarafından, Soudry tarafından iyi yönetilip korunduğunu bilirdi. Bay de Ronquerolles'ün yardımıyla kendisini önce yargıç sonra da başkan tayin ettirdiğinden Gendrin'in koruyucusu sayılabilirdi.

Bay Leclercq'le Bay de Ronquerolles ortanın solunda, ortadan çok solun yakınında otururlardı. Bu siyasal tutum siyasal inancı bir elbise gibi görenlere çok yararlı olur.

Bay Leclercq'in kardeşi, La Ville-aux-Fayes özel vergi dairesinin başına geçmişti.

Parlamento ilçe temsilcisi olan bankacı, Avonne Vadisinin merkezinin ötesinde otuz bin frank gelir sağlayan, parkı ve şatosu olan çok güzel bir arazi satın almıştı. Bu konumuyla da bütün bölgeyi etkisi altına alabilirdi.

Görüldüğü gibi Gaubertin, devletin üst kademelerinde, iki mecliste ve en önemli bakanlıkta güçlü ve etkili bir korumaya dayamıştı sırtını ama ne boş ne de ciddi şeyler için yardım isteyip kendisine arka çıkanları rahatsız etmişti.

Başkanlığa atanan Meclis Üyesi Gendrin, kraliyet mahkemesinde birtakım tavırlar takınır, önemli adam havası verirdi kendine. Hükümet kontenjanından milletvekili olan üç kişiden biri, birinci başkan

olanı, merkezin vazgeçilmez konuşmacısıydı. Bu nedenle yılın altı ayında mahkemenin yönetimini Başkan Gendrin'e bırakırdı. Nihayet Genel Meclis Üyesi Sarcus'nün kuzeni Zengin Sarcus, kendisi de milletvekili olan valinin sağ koluydu. Gaubertin'le genç Lupeaulx'yu birbirine bağlayan hesaplar olmasaydı herhalde Bayan Sarcus'nün kardeşlerinden birinin kaymakam olması istenirdi. İl genel meclis üyesinin karısı Bayan Sarcus, Vallat de Soulanges ailesindendi. Bu aile Gaubertinlere akraba olurdu. Söylentilere göre Bayan Sarcus gençliğinde Lupin'in mevki sahibi biri olmasını *sağlamıştı.* Kırk beş yaşında ve mühendislik öğrenimi yapan bir oğlan sahibi olmasına karşın, Lupin vilayete gittiği zamanlarda ona uğrayıp yemeği birlikte yemeden dönmezdi.

Soulanges vergi tahsildarının oğlu, Guerbet'in yeğeni, önemli bir görev olan La Ville-aux-Fayes mahkemesi sorgu yargıcıydı. Noter Corbinet'nin oğlu olan üçüncü yargıç her şeyiyle, güçlü belediye başkanına bağlıydı tabii ki. Jandarma teğmeni olan genç oğlu Vigor da yedek yargıçtı.

Eskiden beri mahkemede zabıt kâtibi olan Baba Sibilet, kız kardeşini La Ville-aux-Fayes jandarma teğmeni Vigor'la evlendirmişti. Altı çocuk babası olan bu adamcağız bir Gaubertin-Vallat olan karısı tarafından Gaubertin'in babasının yeğeni olurdu.

İki milletvekilinin, Bay de Soulanges'ın ve başkan Gaubertin'in on sekiz ay süreyle harcadıkları çabalar sonucunda La Ville-aux-Fayes'de zabıt kâtibinin ikinci oğlu için bir polis komiserliği kurulmuştu.

Sibilet'nin büyük kızı, öğretmen Bay Hervé ile evlenmişti. Bu evlilik nedeniyle Bay Hervé'nin okulu

kolej haline getirilmişti. La Ville-aux-Fayes bir yıldan beri bir lise öğretmenine sahipti artık.

Üstat Corbinet'nin başkâtibi Sibilet, patronunun yazıhanesinin kendisine kalacağı konusunda Gaubertinlerden, Soudrylerden, Leclercqlerden güvence bekliyordu.

Zabıt kâtibinin en küçük oğlu kadastroda memurdu. Sicil memuru emekliye ayrılınca, yerine atanacağı konusunda söz verilmişti kendisine.

Nihayet, Sibilet'nin on altı yaşındaki küçük kızı, noterin kardeşi Yüzbaşı Corbinet'yle nişanlandı. Ona da posta müdürlüğünü vermişlerdi.

Posta arabalarının at değiştirdiği konak, Banker Leclercq'in eniştesi olan Vigorların büyüğüne aitti. Ulusal Muhafız Örgütü de onun emrindeydi.

Zabıt kâtibinin karısının ablası olan yaşlı matmazel Gaubertin-Vallat pul satış bürosunu işletiyordu.

Anlayacağınız, La Ville-aux-Fayes'de nereye bakılsa bu görünmez koalisyonun bir üyesiyle karşılaşılırdı. Koalisyonun büyük küçük herkesçe tanınan, kabul edilen başı, şehrin belediye başkanı, odun ticaretinin genel acentesi Gaubertin idi.

İlçeden Avonne Vadisine inilince orada da Gaubertin'in egemen olduğu görülüyordu. Gaubertin egemenliğini Soulanges'da Soudryler, belediye başkan yardımcısı ve Soulanges arazisi yöneticisi, Kont'la sürekli ilişkide olan Ludin, sulh hâkimi Sarcus, vergi tahsildarı Guerbet, Gendrin-Vatebled ailesinden bir kızla evli hekim Gourdon ile yürütürdü. O Blangy'yi, Rigou aracılığıyla yönetirdi. Conches'u da bucağın mutlak belediye başkanı olan konak sahibi aracılığıyla yönetip bütün Avonne Vadisine nasıl egemen

olduğuna bakılırsa, bölgenin geri kalan bölümünde de etkisini nasıl sürdürdüğü kolayca anlaşılabilir.

Leclercq Firması'nın yöneticisi milletvekili koltuğuna bırakılmış bir şapka gibiydi. Daha işin başında, bankacı ilin vergi dairesini elde eder etmez Gaubertin'in kendi yerine atanmasını kabul etmişti. Kraliyet savcısı Soudry, kraliyet mahkemesi savcısı olacaktı. Sorgu yargıcı Zengin Guerbet'yse bir üyelik bekliyordu. Yani bütün bu koltuk kapmalar başkaları önünde kapıları kapamıyor, tam tersine hâkim yardımcısı Vigor'a, Zengin Sarcus'nün karısının yeğeni savcı yardımcısı François Vallat'ya, kısaca şehrin tutkulu gençlerine yükselme olanağı sağlıyor, bunları güvence altına alıyor, koalisyonda sıra kapmak için kuyruğa giren ailelerin dostluğunu kazanıyordu.

Gaubertin'in etkisi öylesine ciddi öylesine büyüktü ki, Rigouların, Soudrylerin, Gendrinlerin, Guerbetlerin, Lupinlerin hatta Zengin Sarcus'nün sermayeleri, birikimleri, gizli paraları onun öğütlerine göre değerlendirilirdi. La Ville-aux-Fayes, belediye başkanına güvenirdi. Gaubertin'in yeteneği de dürüstlüğü ve yardımseverliği kadar övülürdü. Her şeyiyle akraba ve yakınlarının hizmetindeydi. Ne var ki yaptıklarının karşılığını da beklerdi. Başkanlığını yaptığı belediye meclisi ona tapardı. Bu nedenle bütün il, bu temiz kalpli Gaubertin'i üzdüğü için Bay Mariotte d'Auxerre'i kınıyordu.

Güçlerini gösterme fırsatı çıkmadığından, bu gücün farkında olmayan La Ville-aux-Fayes burjuvaları, yalnızca aralarında yabancı barındırmamakla övünürler ve kendilerini çok yurtsever insanlar olarak görürlerdi. Hiç kimse bu akıllıca zorbalığın farkına

varamıyor, dolayısıyla da bu zorbalık yönetiminden kurtulamıyordu. Herkes bunu o bölgenin başarısı olarak görüyordu. Liberal Muhalefet, Bourbonların en büyük koluna karşı savaş ilan eder etmez Gaubertin harekete geçti. Bournier adında gayri meşru bir oğlu vardı ve karısının bundan haberi yoktu. Onu uzun zamandan beri Paris'te Leclercq'in gözetimi altında tutuyor, ne işe yerleştireceğini bilemiyordu. Bir basımevinde yönetici olduğunu görünce La Ville-aux-Fayes'de baskı işleri yapmak için oğlu adına bir ruhsat çıkarttı. Çocuk koruyucusunun teşvikiyle *Avonne Postası* adıyla bir gazete çıkarmaya başladı. Bu taşra gazetesi haftada üç gün çıkıyor ve Vilayet organından resmi duyurular yapıyordu. Genel olarak hükümet yanlısıydı ama orta-solu tutuyordu ve adliye mensuplarının her çarşamba yaptıkları toplantıyı, verdikleri demeçleri yayımladığından iyi satmaya başladı. Bütünüyle Rigou, Gaubertin, Soudry üçlüsünün çıkarlarına hizmet ediyordu. Artık oldukça güzel bir kurumun başında olan ve kâra geçen Bournier, Adalet Bakanlığı Temsilcisi Marechal'in kızına kur yapıyordu. Evlenmeleri mümkün görülüyordu.

Avonne'un bu büyük ailesinin yabancısı olan tek insan köprüler ve yollar mühendisi idi, onun değiştirilmesi, yerine Zengin Sarcus'nün oğlu Bay Sarcus'nün getirilmesi için ısrar ediliyordu. Görünüşe göre bu işin de üstesinden gelinecek, ağ şebekesindeki bu kusur da onarılacaktı.

Bütün resmi ve özel hizmetleri tekeli altına alan, ülkenin kanını emen, iktidara *sülük* gibi yapışan bu müthiş birliğin hiç kimse farkında değildi; General Montcornet böyle bir şeyin varlığından kuşkulanmı-

yordu. Vilayet, La Ville-aux-Fayes ilçesinin refah içinde yüzmesinden memnundu. İçişleri Bakanlığı'nda şöyle deniyordu: "Orası örnek bir kaymakamlık! Orada her şey yolunda. Keşke bütün ilçeler ona benzese! Hiç derdimiz olmazdı o zaman!" Ailevi dayanışma anlayışı küçük şehir bölgeciliğiyle sıkı sıkıya bağlı olduğu için birçok küçük şehirde ve hatta ilde olduğu gibi ülkenin yabancısı olan bir memur senesi dolmadan orayı terk etmek zorunda kalırdı.

Burjuva akrabalık ilişkilerinin zorbalığına kurban giden kimse öylesine eli kolu bağlı ve ağzı tıkalı kalır ki şikâyette bulunma cesaretini gösteremez. Peteğe konmuş bir salyangoz gibi ökseyle, balmumuyla sarmalanır. Gözle görülmeyip elle tutulmayan bu zorbalığın güçlü nedenleri vardır: Ailesi arasında bulunmak, malına mülküne göz kulak olma isteği, birbirine destek olmak. Memurunu, hemşehrilerinin ve yakınlarının gözü altında bulundurmanın hükümete sağladığı güvenceye benzer bu. Bu nedenlerle hısım akraba kayırılarak yapılan nüfuz yolsuzluğu ilin üst kademelerinde de küçük taşra şehrinde de yapılır. Sonunda ne olur? O bölge, o yer, kamu çıkarlarına ilişkin sorunlara baskın çıkar; Merkeziyetçi Paris iradesi çoğu zaman ezilir, gerçek çarpıtılır ve taşra devletle alay eder. Kısacası kamu yararı sağlanan başlıca kararlar yerine getirildikten sonra yasalar kitleleri etkileyeceği yerde kitlelerden etkilenir, halk yasalara uyacağına yasaları kendine uydurur.

Kim Fransa'nın güneyinde, batısında, Alsace'da yolculuğa çıkıp da handa gecelemekten, anıtları ya da manzarayı görmekten başka şeylerle de ilgilenmişse, bu söylediklerimizin doğru olduğunu teslim

edecektir. Burjuvalar arasında hısım akraba kayırmanın bu sonuçları bugün bireysel olaylardır ama günümüzdeki yasaların ruhu bu olayları artırma eğilimi göstermektedir. O tarihte Aigues Vadisinde oynanan dramın bazı olaylarının da kanıtladığı gibi değersiz kimselerin bu zorbalığı büyük zararlar, kötülükler yaratabilir.

Sanıldığından daha dikkatsizce tersyüz edilmiş, monarşi ve imparatorluk sistemleri kutsallaştırılmış, herkes tarafından kabul edilmiş kişiler, sınıflandırmalar, çoğu zaman akılsızca *ayrıcalık* diye tanımlanan denge unsurları sayesinde bu yolsuzluğu önlerdi. İktidarın kaygan direğine tırmanmakta ve tepesindeki koltuğa kurulmakta herkes özgürdür dendiği zaman ayrıcalık yoktur artık. Açıkça ilan edilen, bilinen ayrıcalıklar bulunması daha iyi olmaz mı aslında? Değil mi ki kamuya yüklenilmek istenen kurnazlık ve hilebazlık sayesinde yaratılan yeni ayrıcalıklar, zorbalığın temellerini bir derece daha aşağıdan alarak yeniden kuruyor, vatanlarına bütün varlıklarıyla bağlı soylu zorbalar bencil zorbalar yaratmak için mi alaşağı edildi? İktidar, bulunması gereken yerde oturup hüküm süreceğine şarap mahzenlerinde mi oturacak? Böyle yapmayı düşünüyorlardır herhalde. Çizdiğimiz biçimiyle bu yerelcilik anlayışı Millet Meclisine de bulaşacak herhalde.

Montcornet'nin dostu Roche-Hugon Kontu, General'in ziyaretinden kısa süre önce görevden alınmıştı. Görevden alınması, bu devlet adamını liberal muhalefet saflarına itti. Burada sol kanadın en parlak kişilerinden biri durumuna geldi. Ama kısa süre sonra arkadaşlarını yüzüstü bırakıp bir elçilik görevini yeğ-

ledi. Montcornet için şanslı bir rastlantı... Roche-Hugon'un yerine atanan yeni vali, Troisville Markisi'nin damadı Casteran Kontu idi. Vali, Montcornet'yi bir akraba gibi kabul etti ve kendisine nazik bir dille Vilayette eski alışkanlıklarını sürdürebileceğini söyledi. General'in şikâyetlerini dinledikten sonra Casteran Kontu, piskoposu, başsavcıyı, jandarma albayını, meclis üyesi Sarcus'yü ve tümen komutanı Generali ertesi gün öğle yemeğine davet etti.

Chanterie ve Rifael davalarıyla çok ünlü olan başsavcı Baron Bourlac, bütün hükümetlerin baştacı ettiği adamlar sınıfındandı. Nasıl olursa olsun her iktidara olan bağlılıkları, bunları değerli kılar. İmparatora bağnazlık derecesinde bağlılık gösterip yükseldikten sonra sarsılmaz bir karakter ve mesleki titizliğiyle de adli rütbesini korumayı başardı. Başsavcı bir zamanlar Birinci Cumhuriyet döneminde ayaklanan kralcıları nasıl amansız bir kovuşturmaya tabi tuttuysa, Bonapartçılara da aynı şeyleri uyguladı. Ama yıllar, atlattığı fırtınalar, sertliğini törpülemişti. Bütün lanet olası ihtiyarlar gibi, tavrı ve hareketleri yumuşamış, sevimli biri olmuştu adeta.

Montcornet Kontu durumunu, genel muhafızının kaygılarını anlattı, gözdağı vermenin ve mülkiyet davasını desteklemenin gerekliliğinden söz etti.

Yüksek rütbeli memurlar ciddi ciddi dinlediler ama "Muhakkak, kanun daima en kuvvetli olmalıdır. Sizin davanız bütün mülk sahiplerinin davasıdır. Dikkatli olacağız ama içinde bulunduğumuz şartlarda ihtiyatlı davranmamız gerekir" gibi ipe sapa gelmez şeyler söylediler yalnızca. Halk 1793'teki gibi egemen olsaydı, neler yapardı kendisi için acaba? Bir

monarşi halkın kendi kendisi için yapacaklarından daha fazlasını yapmalıdır ona. Halk acılar içindedir. Size yardım borçlu olduğumuz kadar onlara da borçluyuz!

Başsavcı sükûnetle yoksul sınıfların durumuyla ilgili ciddi ve iyi niyetli düşünceler ileri sürdü. Bu düşünceler yüksek mevkideki memurların, uygar toplumun çözümlemek zorunda olduğu sorunun güçlüklerini daha o zamandan bildiklerini gelecekteki ütopyacılarımıza kanıtlayabilecek nitelikteydi.

Burada şunu da söylemekte yarar vardır ki Restorasyon'un o dönemlerinde, krallığın birçok yerinde ormanların talan edilmesi ve bazı bucaklarda köylülerin yasal olmayan haklar iddia etmesi sonucu kanlı çatışmalar olmuştu. Bakanlık ve saray bu tür başkaldırma hareketlerinden de, başkaldırıların ezilmesi için dökülen kandan da hoşlanmıyordu. Mücadele başarılı olsun olmasın kan istemiyordu. Sert davranmanın gereğine inanıyorlardı gerçi ama yöneticiler, köylülere baş eğdirince, beceriksizlikle suçlanıyorlar, onlar karşısında âciz duruma düştüklerinde de görevden alınıyorlardı. Bu nedenle valiler bu gibi durumlarda mümkün olduğu kadar suya sabuna dokunmadan işin içinden sıyrılmanın yollarını arıyorlardı.

Konuşmanın daha başında Zengin Sarcus, başsavcıya ve valiye bir işaret çakmıştı. Montcornet fark etmemişti bunu ve toplantının yönünü belirleyen de bu işaret olmuştu. Başsavcı, Aigues Vadisinde hüküm süren zihniyeti yardımcısı Soudry'den öğrenmişti.

"Kıran kırana bir çatışma olacakmış gibi geliyor bana" demişti La Ville-aux-Fayes savcısı özel olarak şefini görmeye geldiğinde. "Jandarmalarımızı öldü-

receklermiş. Muhbirlerim söyledi bunu bana. Zor bir dava açılacak. Jüri bizi desteklemeyecek çünkü yirmi ya da otuz sanığın ailelerinin kinlerine hedef olacağımızı görecek. Katiller için istediğimiz ölüm cezalarını da suç ortakları için istediğimiz kürek cezalarını da onaylamayacaktır. İddianameyi bizzat siz bile hazırlasanız, en büyük suçlu için birkaç yıl hapis cezasından fazlasını elde edemezsiniz. Eğer gözümüzü açmakla, devlete, –mahkûm olacakların masrafı hariç– altı bin franga mal olacak bir çatışmayı tahrik edeceksek, kapayalım daha iyi olur. Adaletin zayıflığını bütün dosta düşmana sergileyecek olan bir zafer çok pahalıya mal olur."

Montcornet, vadisinde hüküm süren *Mediyokrasi*nin etkili olabileceğinden kuşkulanmadığı için yeni güçlükler yaratan elin sahibi Gaubertin'den söz etmedi. Yemekten sonra başsavcı, Montcornet Kontu'nun koluna girdi ve kendisini valinin odasına götürdü. Bu görüşmeden çıktıktan sonra General, Kontes'e, Paris'e hareket edeceğini ve ancak bir hafta sonra dönebileceğini yazdı. Baron Bourlac'ın önerdiği önlemler uygulandıktan sonra, görüşlerinin son derece yerinde olduğu anlaşılacaktır ve eğer Aigues *kötü niyetliler*'den kurtulabilecekse, bu ancak başsavcının gizlice Kont'a öğütlediği siyasete uymakla başarılabilirdi.

İlginçlik meraklısı bazı kimseler, yaptığımız bu açıklamaları çok uzun bulacak ve bizi suçlayacaktır ama burada şunu göz önünde bulundurmak gerekir ki gelenekleri anlatan, olayları anlatandan daha katı kurallara uymak, her şeyi hatta gerçeği bile daha katı kurallara uydurmak zorundadır. Oysa asıl tarih alanında olanaksız olan şeyler bile doğru olarak kabul

edilmiştir. Bunun nedeni de olmuş olmasıdır. Toplumsal ya da özel hayattaki değişik olaylar birçok önemsiz, küçük olaylardan doğar. Bir bilgin, bir doruktan kopup o kar dağını oluşturan kaya parçalarını size gösterebilmek için, altında köylerin bulunduğu çığ kitlelerini kaldırmak zorundadır. Eğer burada anlattığımız bir intihar olayı olmuş olsaydı, Paris'te her yıl beş yüz kişi intihar ediyor, bu melodram sıradan bir şey haline gelmiştir ve herkes en basit bir intihar nedenini bile olağan karşılar ama servetin hayattan daha değerli bir şey olarak göründüğü bir dönemde, mülkiyetin intiharı gibi bir düşünceye kimi inandırabilirsiniz? *De re vestra agitur*[1] demiş bir masalcı. Burada herhangi bir şeye sahip olan herkesin işi söz konusudur.

Düşünün ki, yüreklilik ve ataklığına karşın binbir savaşın tehlikesinden sıyrılmayı başarmış bir eski generale karşı bütün bir bölgeyle birlikte küçük bir şehrin birlik oluşturması olayı birçok ilde görülmüş, iyilik yapmak isteyen insanlara karşı çıkılmıştır. Bu koalisyon, bütün dâhileri, büyük siyasetçileri, büyük tarımcıları, kısaca bütün yenilik getirenleri sürekli tehdit etmektedir.

Siyasal denebilecek bu son açıklama, kişileri gerçek yüzleriyle, en küçük ayrıntıyı bütün önemiyle göstermekle kalmayacak, toplumsal çıkarların söz konusu edildiği bu kitabın konusunu da aydınlatacaktır.

---

[1] Söz konusu olan sizin davanız.

X

MUTLU BİR KADININ ÜZÜNTÜSÜ

General vilayete gitmek üzere arabaya bindiği sırada Kontes Michaud ile Olympe ailesinin on sekiz aydan beri yerleşmiş olduğu Avonne Kapısına varıyordu.

Bundan önceki bölümlerde anlatılan köşkü hatırlayanlar, binanın yeniden inşa edilmiş olduğunu sanırdı. Aslında zamanın etkisiyle yerinden oynayıp düşen ya da aşınan tuğlaların yerine yenileri konmuş, boşalan aralıklar harçla doldurulmuştu. Damı örten arduvaz plakalar temizlenmişti ve bu mavimtrak zemin üstünde biçimlenen küçük sütunlar mimariye eskisi gibi neşeli bir hava veriyordu. Köşkün temizlenmiş ve kumlanmış çevresinin bakımıyla parkın yollarıyla uğraşan adam ilgileniyordu. Camların çerçeveleri, kornişleri, kısacası bütün yontma taş işleri restore edilmiş olduğundan, binanın dış görünümü parlaklığına yeniden kavuşmuştu. Kümes, tavlalar, ahır, yine eskisi gibi sülün çiftliğine aktarılmış, sık ağaç kümeleri arkasında gizlenmişti. Böylelikle göze çirkin gelen bir görünüm ortadan kalkmış ve doğanın sürekli şarkısına eşlik eden hoş sesler, ötüşler, kanat çırpmalar karışmıştı ormanın her zamanki hışırtılarına. Bu durumuyla burası fazla işlek olmayan, bakımsız bir orman ile güzel bir İngiliz parkı karışımı bir

şeye benziyordu. Köşkün dış görünümüyle uyumlu çevresi soylu, ağırbaşlı ve çekici bir hava taşıyordu. Evin içi ise, genç bir ev hanımının mutluluğu ve özeniyle bir zamanlar Courtecuisse'in ihmalkârlığı nedeniyle düşmüş olduğu durumdan çok farklı bir görünüm kazanmıştı.

O sıralarda mevsim bütün doğal güzelliklerini göstermekteydi. Birkaç yuvarlak çiçek tarhının hoş kokuları ormanın vahşi kokularıyla karışıyordu. Parkın biçilen bir kısım çayırı kesilmiş ot kokusu yayıyordu.

Kontes ve iki konuğu köşke çıkan dolambaçlı yollardan birinin sonuna vardıkları sırada, Bayan Michaud dışarda oturmuş bir kundak takımı dikiyordu. Kadının durumu, yaptığı iş, manzaraya onu tamamlayan insani bir ilgi ekliyordu. Bazı ressamlar yanılgıya düşerek bu duygulandırıcı ilgiyi tablolarına aktarmayı denemişlerdir.

Bu sanatçılar şunu unutuyor: Bir ülkenin ruhu kendileri tarafından çok iyi yansıtılmışsa bu, insanı ezen görkemli bir şeydir. Oysa böyle bir sahne eğer doğanın içine oturtulursa onu seyredenin görüş çerçevesiyle sınırlanarak her zaman resimdeki kişiyle orantılı olur. Fransa'nın Raffaello'su olan Poussin, *Arkadyalı Çobanlarda* peyzajı bir aksesuar yaparken bir tuvalde baş konu doğa olunca insanın onun yanında zavallı ve çok küçük kalacağını sezmişti. Yalın ve derin coşkularla dolu olan bu tabloya bütün güzelliğiyle bir ağustos parlaklığı egemendi. Bir hasat beklenmekteydi. Şiddetli sarsıntılarla dolu iyi ve kötü günlerden oluşmuş kararsız, sebatsız bir hayat sürdükten sonra dinlenmek isteği duyan çok kimsenin düşü orada gerçekleşebilirdi.

Bu ailenin romanını birkaç cümleyle anlatalım. Montcornet kendisine Aigues'in genel muhafızlığını önerdiği zaman, Justin Michaud pek olumlu karşılamamıştı zırhlı süvari albayının bu önerisini. Yeniden orduya dönmeyi düşünüyordu o zamanlar: Ama görüşmeler yapmak üzere ilk kez Montcornet'nin konağına gidince orada Kontes'in baş oda hizmetçisini gördü. Alençon yöresi sakinlerinden bir çiftçi tarafından Kontes'e bırakılan bu genç kız, günün birinde servet sahibi olabilirdi, toplam olarak yirmi ya da otuz bin frangın vârisiydi. Genç yaşta evlenen ve ataları sağ olan birçok çiftçi gibi onun da ana ve babası sağdı. Büyük kızlarına eğitim olanağı sağlayamadıklarından genç Kontes'in yanına vermişlerdi kendisini. Bayan de Montcornet, Matmazel Olympe Charel'e dikiş, giyim kuşam öğretti ve kendisine ayrı bir yemek servisi yapılmasını emretti. Bu nazik tutum ve davranışına karşılık da Parisli kadınların çok gereklilik duydukları mutlak bir bağlılıkla ödüllendirildi.

Olympe Charel altın sarısı saçlı, hafifçe balıketinde, güzel bir Norman kızıydı. Gözleri fıldır fıldır oynardı. Burnu markiz burnu gibi ince ve eğikti. Göğsünü İspanyol kadınları gibi dik tutmasına karşın bir bakire havası vardı. Halkın bir üst tabakasından doğan bir genç kız, hanımının kendisine gösterdiği yakınlıktan ne kadar kibarlık kazanabilirse o da o kadar kibardı. Ölçülü giyinirdi. Hali, tavrı, duruşu, ifadesi ağır ve kibardı. Düzgün bir konuşması vardı. Michaud çok kolay tutuldu ona. Hele onun günün birinde büyük bir servete konacağını duyunca hiçbir sorun kalmadı ortada. Güçlük böylesine değerli bir kızdan ayrılmak istemeyen Kontes'ten çıkardı ama Montcor-

net, Aigues'deki durumu açıklayınca evlenmede artık bir gecikme olmadı. Yalnızca ana babaya danışmak biraz zaman aldı hepsi o kadar. Onlar da hemen razı oldular.

Michaud da General gibi, karısını art düşüncesiz, askerce itaat edilmesi gereken yüce bir varlık olarak gördü. Evindeki huzur ve sükûnette, dışarıdaki yorucu hayatında mesleklerinden ayrılmış askerlerin aradığı mutluluğun unsurlarını buldu, yani bedenin ihtiyaç duyduğu kadar çalışma ve dinlenmenin zevkine varacak kadar yorgunluk. Gözü pekliliğiyle tanınmış olmasına karşın, Michaud hiçbir ciddi yara almış değildi, eski savaşçı gazileri huysuzlaştıran ağrı ve sızılar yoktu onda. Gerçekten güçlü bir insan gibi mizacı değişmezdi, karısı kendisine eksiksiz bir sevgiyle bağlandı. Bu mutlu aile köşke yerleştikten sonra halayının keyfini çıkarıyordu. Bu mutluluğa doğa da çevrelerindeki sanat yapıları da katkıda bulunuyordu, çok ender rastlanan bir durum! Çünkü çevremizde bulunan eşyalar her zaman ruhsal durumumuzla uyum halinde olmaz.

Bu an Kontes'e o kadar hoş göründü ki Blondet'yi ve Peder Brosette'i durdurdu. Bulundukları yerden sevimli Bayan Michaud tarafından görülmeden kendisini seyredebilirdiler.

"Yürüyüşe çıktığım zaman parkın bu bölümüne mutlaka gelirim" dedi Kontes alçak sesle. "Köşkü ve çifte kumrularını güzel bir manzara gibi seyretmekten hoşlanıyorum."

Anlamlı bir biçimde Emile Blondet'nin koluna yaslandı. Anlatılması olanaksız, kadınların sezebilecekleri çok ince duyguları paylaşmak istedi onunla.

"Aigues'de kapıcı olmak isterdim" dedi Blondet gülümseyerek... Bu sözler üzerine Kontes'in yüzünde bir hüzün belirdiğini görünce de, "Ne oldu? Neyiniz var?" diye ekledi.

"Hiç."

Kadınlar önemli bir şey düşündükleri zaman iki yüzlü davranırlar ve hep "bir şeyim yok" derler.

"Ama bizim öyle düşüncelerimiz olabilir ki size önemsiz gelir, bizim için ise derin bir anlam taşır. Ben de kıskanıyorum Olympe'in hayatını..."

"Tanrı duysun sesinizi" dedi Peder Brossette gülümseyerek. Söyleyeceği sözü hafifletmek için gülümsemişti.

Bayan de Montcornet, Olympe'in duruşunda, yüzünde bir korku ve hüzün havası görünce kaygılandı. Bir kadın, başka bir kadının dikiş dikme biçiminden neler düşündüğünü sezer. Genel muhafızın karısı pembe, şık bir elbise giymiş, saçlarını özenle taramıştı ama belli oluyordu ki kafasını kurcalayan düşünceler, giyimi, elişi ve o güzel yaz günü ile uyumlu bir bütünlük içinde değildi. Gözlendiğinin farkında olmadığından güzel alnında, ara sıra yerdeki kumlara ya da ağaç yapraklarına dalan gözlerinde derin bir kaygı ifadesi beliriyordu.

"Ben kıskanıyordum onu halbuki! Ona bu kara düşünceleri kim veriyo acaba?" dedi Kontes, rahibe.

"Hanımefendi," dedi Peder Brossette alçak sesle, "nasıl oluyor da insan eksiksiz bir mutluluk içinde bile bulanık ve uğursuz önsezilere kapılıyor?"

"Rahip efendi, piskopos gibi cevaplar çıkarıyorsunuz" dedi Blondet gülümseyerek. "*Her şeyin bir bedeli vardır bu dünyada*, demiş Napoléon."

"İmparatorun ağzından çıkan böyle bir özdeyiş toplum ölçüsünde boyutlar kazanır" dedi rahip.

"Olympe, kızım neyin var senin?" diye sordu Kontes eski hizmetçisine doğru ilerleyerek. "Hayallere dalmışsın. Pek mahzun duruyorsun. Kocanla aranızda bir şey mi geçti yoksa?"

Bayan Michaud ayağa kalkar kalkmaz yüzü de değişti.

"Çocuğum," dedi Emile bir baba tavrıyla, "bu köşkte Tuileries'de oturan Artois Kontu kadar rahat olduğunuz halde yüzünüzü karartan nedir? Bilmek isterim bunu. Burası bir bülbül yuvasını andırıyor. Kocanız genç muhafız alayının en yiğit, en yürekli erkeği. Yakışıklı mı yakışıklı. Deli gibi seviyor sizi. Daha ne ister insan? Burada Montcornet'nin size sağladığı yararlardan haberim olmuş olsaydı, *kalemşörlüğü* bir yana bırakıp kendim genel muhafız olurdum."

"Sizin çapınızda birisinin işi değil bu efendim" dedi Olympe, Blondet'ye yakından tanıdığı biriymiş gibi gülümseyerek.

"Nen var peki?" dedi Kontes.

"Korkuyorum hanımefendi..."

"Korkuyor musun? Neden peki?" diye sordu Kontes. Mouche ve Fourchon'u hatırlamıştı.

"Kurtlardan mı korkuyorsun?" dedi Emile. Bayan Michaud'ya bir işaret yapmıştı ama o anlamadı.

"Hayır beyefendi. Köylülerden. Benim doğduğum yer olan Perche'de de kötü insanlar vardır ama buradaki kadar çok, buradakiler kadar kötü insanlar bulunduğunu sanmıyorum. Ben Michaud'nun işlerine karışmak istemiyorum ama görüyorum ki köylülerden çekiniyor. Öyle ki gündüzleri bile ormandan

geçerken silahını yanına alıyor. Adamlarına her an tetikte bulunmalarını söylüyor. Buradan bazen gudubet suratlı, sevimsiz adamlar geçiyor. Ormandan gelen küçük kumlu bir dere var... Buradan beş yüz adım kadar... Bir parmaklıktan parka giriyor... Hanımefendi siz bilirsiniz... Bouret'nin o dereye gümüş pullar serptiğini söylerler ya... Onun için de Gümüş Pınar adını vermişler. İşte, geçenlerde o derenin kaynağında, duvarın dibindeydim. Suyun Conches Yolundan geçtiği yerde çamaşır yıkayan iki kadın konuşuyordu, benim orada bulunduğumun farkında değillerdi. Sözünü ettiğim yerden bizim köşk gözükür, iki yaşlı kadın burasını gösterdiler birbirlerine. Birisi şöyle dedi ötekine: 'Courtecuisse'in yerine geçen adam için amma da para harcadılar ha!' 'Fakir fukaranın canını yakma görevini üstlenen birinden para esirgenir mi hiç?' diye karşılık verdi öteki. Birinci kadın konuşmasını şöyle sürdürdü: 'Pek uzun sürmeyecek bu. Bu işe bir son vermenin zamanı geldi. Odunumuzu da bulacağız elbet bir yerden. Otuz yıl önce müteveffa hanımefendi ormandan yakacak sağlamamıza izin verirdi. Düzen böyle kurulmuştu burada.' 'Önümüzdeki kış neler olacak bakalım? Göreceğiz' dedi ikinci kadın. 'Bizim adam yemin etti, dünyanın bütün jandarmaları bir araya gelse bizim ormana girmemizi engelleyemez diyor. Ben kendim gideceğim, ne olursa olsun, diyor.' 'Tabii' dedi birinci kadın. 'Soğuktan ölecek halimiz yok ya! Ekmeğimizi pişireceğiz elbette! Onların her şeyleri tamam... O sümüklü Michaud'nun karısı keyif çatacak...'

Sizin anlayacağınız hanımefendi, sizin hakkınızda, Kont Hazretleri hakkında korkunç şeyler söyledi-

ler... En sonunda da önce çiftlikleri sonra da şatoyu yakacaklarını söylediler."

"Hadi canım sen de! Bunlar çamaşırcı gevezelikleri... Generali soyuyorlardı. Şimdi artık soyamayacaklar. Bunun için kuduruyorlar. Hepsi bu. Her zaman, her yerde en güçlünün hükümet olduğunu düşünün. Burgonya'da da böyledir bu. Başkaldırılarsa gerektiğinde bütün bir süvari alayı bile çağırabilir."

Rahip, Kontes'in arkasından Bayan Michaud'ya, gerçek aşkın verdiği gözle görülmeyen şeyleri sezme yeteneğinden ileri geldiği kuşkusuz olan korkularını açıklamaması için işaretler yaptı. İnsan yalnızca bir tek kişiyle doluysa, ruhu onu çevreleyen manevi dünyayı kapsar sonunda ve orada geleceğin unsurlarını görmeye başlar. Bir kadın daha sonra analık döneminde kendisini aydınlatacak olan önsezileri önce aşkında duyar. Anlatılması olanaksız bazı üzüntüler ve tedirginlikler bundan doğar. Erkekler bunları anlamayıp şaşırırlar çünkü hayatın zorlukları, güçlükleri, çeşitli meşguliyetleri, bütün duygu ve düşüncelerini tek bir konu üstünde yoğunlaştırmalarına olanak tanımaz. Gerçek aşkı tanıyan kadın kendi iç dünyasına dalar, yapısına göre az çok derine iner, az çok doğruları görür, sezer.

"Haydi kızım, Bay Emile'e köşkünü gezdir" dedi Kontes. Düşünceler içindeydi. O kadar ki, görmek için geldiği Péchina'yı bile unutmuştu.

Yeniden düzenlenmiş olan köşkün içi görkemli dış görünümüyle uyum içindeydi. Düzenleme işi için Paris'ten işçilerle birlikte bir de mimar gönderilmiş, La Ville-aux-Fayesliler bundan dolayı Aigues'in sahibini ayıplamamışlardı. Parisli mimar zemin katının özgün

bölümlerini yerlerine yerleştirmiş, dört oda yapmıştı. İçeri girince bir sofa, dipte korkuluklu eski bir ahşap merdiven, merdivenin gerisinde de mutfak bulunuyordu. Sofanın iki yanında bir yemek odasıyla salon vardı. Salonun tavanı kararmış meşeyle kaplıydı ve çeşitli armalarla süslüydü. Bayan de Montcornet'nin görevlendirdiği bu sanatkâr, salonun eşyalarını eski dekora uygun olarak seçmeye özen gösterdi.

O devirde moda, geçmiş yüzyılların kalıntılarına pek fazla değer vermiyordu henüz. Auxerre'de ve La Ville-aux-Fayes'de eski eşya satan mağazalarda işlemeli ceviz koltuklar, yüksek arkalıklı, döşemeli sandalyeler, konsollar, duvar saatleri, masalar, avizeler, Saint-Antoine semtinde satılan tapon mallardan yarı yarıya daha ucuzdu. Mimar, birkaç araba dolusu iyi seçilmiş eski eşya satın aldı. Bu eşyalar şatoda ıskartaya çıkarılan eşyalarla bir araya getirilince, Avonne Kapısındaki salon, sanatsal bir yaratım oldu. Mimar, yemek odasını tahta rengine boyadı. Duvarlarına İskoç kâğıdı gerdi. Bayan Michaud pencerelere yeşil kenar süsleri olan beyaz pamuklu perdeler astı. Yeşil döşemeli maun sandalyeler, iki büyük büfe ve bir maun masa koydu. Askerlikle ilgili gravürlerin süslediği bu oda, iki yanında av tüfekleri asılı olan bir çini sobayla ısıtılıyordu. Hiç pahalı olmayan bu lüks tam anlamıyla bir doğa şaşaası olarak anlatılıyordu bütün vadide. Tuhaf olan şuydu ki Gaubertin'in de açgözlülüğünü kışkırttı ve eski kâhya bir yandan Aigues'i parçalamayı düşünürken bir yandan da için için o görkemli köşke konmayı tasarladı.

Birinci kattaki üç odalı daire karı kocaya aitti. Pencerelerde bir Parisliye burjuva hayatına özgü fantezi-

leri hatırlatan muslin perdeler vardı. Bayan Michaud burada duvarlara parlak kâğıt gerdirmişti. Her yerde bulunan Utrecht kadifesi ve maundan yapılmış bayağı eşyaların hâkim olduğu odada sütunlu karyolanın üstünden kenarları işlemeli muslin perdeler dökülüyordu. Şöminenin üstünde, ince bir tülle örtülü iki şamdanın ortasında su mermerinden bir saat görülüyordu. Süvari bölüğü başçavuş yardımcısının düğün armağanı olan iki yapay çiçek saksısı cam muhafazalar altında duruyordu. Üstte, damın altında, aşçının, uşağın ve Péchina'nın odaları da bu düzenlemeden payını almıştı.

Kontes, Emile'le pederi merdivenin başında bırakarak Bayan Michaud'nun odasına gitti. Kapının kapandığını duyan iki adam aşağı indiler.

"Olympe, kızım, niçin bana her şeyi anlatmıyorsun?" dedi Kontes.

Peder Brosette'in yaptığı işaretlerden şaşıran Bayan Michaud söylediğinden daha ciddi olan endişelerini anlatmak için, Kontes'e ziyaretinin nedenini hatırlatan bir sır verdi.

"Michaud'yu seviyorum hanımefendi, bunu biliyorsunuz. Peki siz evinizde, yakınınızda bir rakibeniz olsaydı, bundan hoşnut olur muydunuz?"

"Bir rakibe mi?"

"Evet hanımefendi, bana verdiğiniz o zenci kız farkında olmadan Michaud'yu seviyor, zavallı çocuk! Bu çocuğun davranışları benim için uzun zaman bir sır oldu. Ama birkaç günden beri anlaşıldı her şey."

"On üç yaşında daha o."

"Evet efendim... Üç aylık gebe ve çocuğunu kendisi besleyecek olan bir kadının kaygılanmakta haklı

olacağını teslim edersiniz herhalde ama bunları beylerin önünde anlatmamak için hiçbir önemi olmayan, saçma sapan şeylerden söz etti size" dedi genel muhafızın mert karısı kurnazca.

Bayan Michaud'nun Geneviève Niseron'dan çekindiği yoktu. Köylülerin birkaç gündür içinde bulundukları kasıtlı davranışlar çok endişelendiriyordu kendisini.

"Nereden anladın sen bunu peki?"

Olympe, Kontes'in yüzüne bakarak şöyle cevap verdi: "Hiçbir şeyden ve her şeyden. Bu kızcağız, ben bir şey istediğim zaman kaplumbağa gibi hareket eder. Yerinden kıpırdatamazsınız. Ama Justin en küçük bir şey istediği zaman ok gibi fırlar yerinden. Kocamın sesini işitince bir yaprak gibi titrer, kocama baktığı zaman göğe yükselen bir azizeye benzer ama aşktan kuşkulanmaz, sevdiğini bilmiyor."

"Zavallı çocuk!" dedi Kontes safça gülümseyerek.

Bayan Michaud eski hanımının gülümsemesine bir gülümsemeyle karşılık vererek konuşmasını sürdürdü: "Justin dışardayken Geneviève'in yanına yaklaşamazsınız. Neler düşündüğünü sorsam, Bay Rigou'dan korktuğunu söyler. Saçma sapan şeyler işte... Herkesin kendisini arzuladığını sanıyor, oysaki şömine borusunun iç tarafına benziyor. Justin geceleri ormanda dolaşırken, çocuk benim kadar endişelidir. Pencereyi açıp kocamın atının nal seslerini dinlesem Péchina'nın gözleri ışıl ışıl yanar ve onun da benim gibi kocamın dönmesini beklediğini anlarım, sonunda o da ben gibi Justin döndükten sonra yatar."

"On üç yaşında, ha!" dedi Kontes. "Zavallı çocuk."

"Zavallı mı? Yok canım... Bu çocukluk tutkusu kurtaracak onu."

"Neden kurtaracak?" diye sordu Bayan de Montcornet.

"Burada bütün bu yaştaki kızların başına gelecek olan şeyden. Onu yıkayıp temizledikten sonra eskisi gibi çirkin değil artık. Erkekleri etkileyen vahşi tuhaf bir havası var... O kadar değişti ki hanımefendi tanıyamayacak onu. *Grand -I- Vert*'i işleten o pis meyhanecinin oğlu Nicolas, bucağın en iti, ona karşı kötü niyet besliyor. Av hayvanı gibi kovalıyor onu. Rigou gibi zengin, üç yılda bir hizmetçi değiştiren bir adamın on iki yaşında çirkin bir kıza sarkıntılık etmesi inanılır gibi değil. Nicolas Tonsard'ın Péchina'nın peşinden koştuğu kesin. Justin söyledi bunu bana. İğrenç bir şey olur bu çünkü bu memleketin insanları gerçekten hayvan gibi yaşıyor. Tanrı'ya şükür Justin, iki uşağımız ve ben göz kulak oluyoruz küçüğe. İçiniz rahat etsin hanımefendi. Tek başına yalnız gündüzleri dışarı çıkar, o da Conches Kapısına kadar gitmek içindir. Bir tuzağa falan düşecek olsa Justin'e karşı beslediği duygu ona direnme güç ve düşüncesini verecektir. Başka bir erkeği seven her kadının nefret ettiği birisine direndiği gibi."

"Ben buraya onun için geldim" dedi Kontes. "Gelişimin, senin için ne kadar yararlı olacağını bilmiyordum, her zaman on üç yaşında olmayacak bu kız. Güzelleşecektir!"

"Siz merak etmeyin hanımefendi" dedi Olympe gülümseyerek. "Ben Justin'den eminim. Ne adam! Nasıl bir yürek taşıyor! Bir bilseniz General'ine ne kadar derin şükran duygularıyla bağlıdır o! Her zaman mutluluğunu ona borçlu olduğunu söyler. Ca-

nım sanki savaştaymış gibi tehlikeye atar. Şimdi baba olacağını bile unutmuş durumda."

Kontes'in bakışları Olympe'in yüzünü kızarttı.

"Seni kaybettiğim için üzülüyordum ama şimdi mutlu olduğunu görünce hiçbir üzüntüm kalmadı" dedi Kontes... "Evlilikte aşk, ne kadar yüce, ne kadar soylu bir şey!" diye sürdürdü konuşmasını. Biraz önce Peder Brossette'in önünde yüksek sesle söylemekten çekinmişti bu sözleri.

"Dürüst müdür bu küçük?" diye sordu Kontes bir düşten uyanır gibi.

"Benim kadar hanımefendi" diye cevap verdi Michaud.

"Sır saklar mı?"

"Mezar gibidir."

"Yediği ekmeği inkâr etmez, değil mi?"

"Ah! Hanımefendi bana karşı bazen öyle cana yakın davranır ki, 'melek bu kız' dersiniz adeta. Gelir ellerimi öper, insanı şaşırtan şeyler söyler. Geçenlerde bir gün bana şöyle bir soru sordu: 'İnsan aşktan ölür mü?' 'Niye soruyorsun bunu bana?' dedim. 'Bunun bir hastalık olup olmadığını bilmek için...' dedi."

"Böyle mi dedi?" diye haykırdı Kontes.

"Her sözünü hatırlayabilsem size daha neler söylerdim" dedi Olympe. "Benden çok daha fazla şey biliyor gibi."

"Benim yanımda senin yerini doldurabileceğine inanıyor musun? Çünkü ben yanımda bir Olympe olmadan yapamam" dedi Kontes bir çeşit hüzünle gülümseyerek.

"Daha yapamaz hanımefendi. Çok küçük çünkü. Ama iki yıl sonra olabilir. Zaten eğer buradan gitmesi

gerekseydi haber verirdim ben size. Eğitilmesi gereken yanları var daha. Dünyadan haberi yok. Genevieve'in dedesi Niseron Baba öyle bir adamdır ki, kafasını kessen yalan söylemez. Bir yiyecek deposunun yanı başında açlıktan ölebilir. Onun inançlarından gelen bir şey bu. Torunu da bu duygular içinde büyümüştür. Péchina kendini size eşit sayar. Çünkü adam onu kendi deyimiyle cumhuriyetçi olarak yetiştirmiş. Fourchon Baba da Mouche'u bir çingene gibi büyütüyor. Ben bu gibi sapmalara güler geçerim, siz belki kızarsınız, size üstün bir şahsiyet olarak değil iyilik yapan bir kimse olarak saygı gösteriyor. Ne yaparsınız, kırlangıçlar gibi vahşi büyümüş. Tabii bunda anasının kanının da etkisi var."

"Kimmiş anası?"

"Hanımefendi bu hikâyeyi bilmezler" diye cevap verdi Olympe. "Blangy Kilisesinin kutsal eşyalar muhafızı ihtiyar Niseron'un, tanıyanların dediklerine göre çok güzel bir delikanlı olan oğlunu büyük seferberlikte alıp götürmüşler. 1809'da bir kolorduda sıradan bir topçuymuş. Bu kolordu İllirya ve Dalmaçya'dan Macaristan'a gitme emrini almış. İmparator, Wagram muharebesini kazandığı takdirde Avusturya ordusunun geri çekilme yolunu kesecekmiş. Dalmaçya'yı Michaud anlattı bana. O da bulunmuş orada. Yakışıklı Niseron, Zara'da Karadağlı bir kızın gönlünü çalmış. Fransız garnizonundan hoşlanıyormuş bu dağ kızı. Fransız garnizonunun oradan ayrılmasından sonra, yurttaşların gözünde namusu kirlenmiş sayılan genç kız artık o şehirde yaşayamazmış. Flakaret olarak 'Fransız karısı' adı takılan Zena Kropoli de topçu alayının peşinden gitmiş,

barıştan sonra Fransa'ya gelmiş. Auguste Niseron, Geneviève'e gebe olan Karadağlı kızla evlenmek için izin istemiş ama kadıncağız 1810 yılının ocak ayında Vincennes'de çocuğunu dünyaya getirdikten sonra ölmüş. Evlilik için gerekli olan evraklar birkaç gün sonra varmış. Auguste Niseron babasına mektup yazarak, bir sütnineyle gelip çocuğu almasını ve onunla ilgilenmesini istemiş, doğru da yapmış çünkü Montereau'da bir obüs parçasıyla ölmüş. Geneviève adıyla kütüğe kaydedilen ve Soulanges'da vaftiz edilen bu küçük Dalmaçyalıyı, bu öyküden pek duygulanan Matmazel Laguerre koruması altına almış. Bu çocuğun kaderi herhalde Aigues'in sahipleri tarafından evlat edinilmek. Vaktiyle Niseron Baba kundak takımını şatodan almış, para yardımı da görmüş aynı zamanda."

O sırada önünde bulundukları pencereden, Michaud'nun, dışarıdaki yanmayı parkın içinde tekrarlayan kum döşeli geniş alanda çene çalarak gezinen Peder Brossette'e ve Blondet'ye yaklaştığını gördüler.

"Nerede bu kız peki?" dedi Kontes. "Onu görmeye heveslendirdin beni."

"Matmazel Gaillard'a süt götürmek için Conches Kapısına gitti. Şimdi gelir neredeyse. Bir saat oldu çünkü gideli."

"Beylerle birlikte onu karşılamaya gideyim öyleyse" dedi Bayan de Montcornet aşağı inerken.

Kontes şemsiyesini açtığı sırada Michaud yanına geldi. Generalin iki günlüğüne yolculuğa çıktığını haber verdi.

"Bay Michaud," dedi Kontes, "kandırmayın beni, önemli şeyler oluyor burada. Karınız endişeler için-

de ve eğer Fourchon Baba'ya benzeyenler çıkarsa bu memlekette yaşanmaz artık."

"Öyle olsaydı, hiçbirimiz sağ kalmazdık" dedi Michaud gülerek. "Çünkü bizden kurtulmak kolaydır. Köylüler ortalığı velveleye veriyor, hepsi bu. Ama sıra eyleme gelince, basit bir suçtan cinayete gelince iş, köylüler hayatı, kır havasını çok seviyorlar... Olympe kendisini korkutan şeyleri dile getirmiş size ama o bir rüyadan bile korkacak bir durumda şimdi." Michaud bu anda karısının koluna girmiş ve susması gerektiğini anlatmak için kolunu sıkmıştı.

Bayan Michaud, camın arkasında yaşlı aşçının başını görerek seslendi: "Cornevin! Juliette! Biraz yürüyeceğim. Siz göz kulak olun köşke."

Ulumaya başlayan iki dev köpek, Avonne Kapısında garnizon mevcudunun epeyce önemli olduğunu gösterdi. Olympe'in sütbabası olan eski Percheli Cornevin sık ağaçlıktan çıktı ve baktı. Bu adamdaki surat gibisi ancak Perche'te görülür. Cornevin mutlaka 1794 ve 1799 köylü ayaklanmalarına katılmıştı.

Kontes'le birlikte herkes Gümüşlü Pınarı geçip Conches Kapısına çıkan orman yoluna girdi. Bayan de Montcornet, Blondet'yle birlikte önden gidiyordu. Papaz, Michaud ve karısı, alçak sesle bölgedeki durum hakkında hanımefendiye yapılan açıklamaları tartışıyorlardı.

"Tanrı'nın işidir belki de bu" diyordu peder. "Eğer hanımefendi isterse tatlılıkla, iyilikle bu insanları değiştirebiliriz..."

Köşkten aşağı yukarı altı yüz adım ötede derenin alt tarafında Kontes, yolun üstünde kırık bir testi ve yere dökülmüş süt gördü. Köşke dönmekte olan

Michaud ile karısını çağırarak, "Ne olmuş küçüğe?" dedi.

"Testiyi düşürüp kırmış" dedi Emile Blondet.

"Hayır, zavallı çocuk pusuya düşürülmüş ve kovalanmış, çünkü testi kenara atılmış" dedi Peder Brossette alanı inceleyerek.

"Evet, bu Péchina'nın ayak izi" dedi Michaud. "Birdenbire geriye dönen ayak izleri ani bir korkunun işaretidir. Çocuk son hızıyla köşke doğru dönmüş, eve kaçmak istemiş."

Herkes genel muhafızın parmakla gösterdiği izlerin peşindeydi. Michaud izlere bakarak yürüdü. Kırık testiden yüz adım uzakta, yolun ortasında durdu. Péchina'nın ayak izleri orada bitiyordu.

"Buradan Avonne'a doğru sapmış" dedi Michaud. "Belki köşk yolunu kesmişlerdi."

"Ama çocuk gideli bir saati aştı!" diye bağıdı Bayan Michaud.

Bütün yüzlerde aynı korku belirdi. Rahip yolun durumunu inceleyerek köşke doğru koştu. O sırada aynı düşünceye kapılan Michaud, Conches'a doğru gitti.

Gümüşlü Pınar yönünden, ayak izlerinin bittiği yerden, yolun ortasına doğru ilerledi, ayak izleri orada da bir yerde bitiyordu. Parmağıyla o noktayı göstererek, "Tanrı aşkına!" dedi "Burada düşmüş. Bakın!"

Gerçekten de herkes yolun kumları üstünde yerde yatan bir bedenin izlerini gördü.

"Ormana giden izler el örgüsü tabanlı ayakkabı izleri" dedi rahip.

"Bunlar kadın ayağı" dedi Kontes.

"Oysa orada testinin kırıldığı yerdeki ayak izleri bir erkeğe aitti" diye ekledi Michaud.

"İki ayrı ayak izi görmüyorum ben" dedi, kadın ayağının bıraktığı izleri ormana kadar süren rahip.

"Mutlaka kaldırıp ormana götürmüşlerdir!" diye bağırdı Michaud.

"Eğer bu bir kadın ayak iziyse, anlaşılır şey değil" dedi Blondet.

"O Nicolas canavarının şakasıdır bu" dedi Michaud. "Birkaç gündür Péchina'yı gözleyip duruyor. Bu sabah iki saat Avonne Köprüsünün altında bekledim aşağılık herifi suçüstü yakalamak için. Belki de bir kadın kendisine yardım etmiştir."

"İğrenç bir şey bu!" dedi Kontes.

"Şaka yaptıklarını sanıyor onlar" dedi peder acı ve hüzünlü bir sesle.

"Péchina yakalatmaz kendisini" dedi genel muhafız. "Avonne'u yüzerek geçer o gerekirse. Ben ırmağın kıyılarına bir bakayım. Sen köşke dön Olympe'ciğim. Ve siz baylar ve hanımefendi, yol üstünde Conches'a doğru gidin."

"Ne biçim ülke burası böyle?" dedi Kontes.

"Her yerde böyle haytalar bulunur" dedi Blondet.

"Peder efendi, bu kızı Rigou'nun pençesinden kurtarmış olduğum doğru mudur?" diye sordu Bayan de Montcornet.

"Şatoya alıp koruyacağınız on beş yaşından küçük bütün kızlar o canavarın pençesinden kurtarılmış olur" diye cevap verdi Peder Brossette. "Bu körpe çocuğu evine almaya çalışmaktan amacı hem çapkınlık yapmak hem de öç almaktır. Ben Niseron Baba'yı kilisede işe alınca Rigou'nun niyetlerini anlatabildim

ona. Adamcağıza selefim olan amcasının yaptığı kötülüğü tamir edeceğinden söz edermiş. Eski belediye başkanı bu yaptığımı hazmedemiyor bir türlü. Kini de artmıştır bu yüzden bana karşı... Niseron Baba, Geneviève'e bir şey olursa kendisini öldüreceğini resmen söylemiş Rigou'ya ve çocuğun onurunu zedeleyebilecek herhangi bir şeyden de onu sorumlu tutacağını bildirmiş. Nicolas Tonsard'ın da çocuğun peşine düşmesi, bu her şeyi yapabileceğini sanan adamın şeytanca numarası olabilir bana sorarsanız."

"Peki bu adam adaletten korkmaz mı?" dedi Blondet.

"Bir kere savcının kayınpederidir." Peder kısa bir sessizlikten sonra konuşmasını sürdürdü: "Sonra bölge polisinin ve savcılığın bu adamlara karşı ne kadar umursamaz bir tavır içinde olduklarını tasavvur edemezsiniz. Köylüler çiftlikleri yakmasınlar, adam öldürmesinler, zehirlemesinler, vergilerini ödesinler de aralarında ne yaparlarsa yapsınlar. Kimse karışmaz onlara ve köylülerin dinsel ilkeleri olmadığından, korkunç şeyler olup biter. Avonne havzasının öte yanında çalışamaz durumda olan yaşlıların evde kalmaktan ödleri patlar, çünkü çalışmazlarsa yemek vermezler; ayakları tuttuğu sürece tarlaya giderler, yatarlarsa açlıktan öleceklerini çok iyi bilirler. Sulh yargıcı Bay Sarcus diyor ki, bütün suçlular adalete teslim edilse, mahkeme masrafları yüzünden devlet iflas eder, diyor."

"Yaa! Meseleyi çok iyi görmüş bu adliyeci!" diye bağırdı Blondet.

Peder konuşmasını şöyle sürdürdü: "İnanınız ki bu vadinin durumunu, özellikle bu ilçenin halini

Monsenyör çok iyi biliyordu. Bu kadar kötülüğe yalnızca din çare bulabilir. Bana sorarsanız yasa bu değiştirilmiş biçimiyle güçsüzdür..."

Ormandan yükselen çığlıklar pederin sözünü kesti ve Kontes, Emile'le pederin arkasından cesaretle sesin geldiği yöne doğru dalıp koşmaya başladı.

XI

THEOKRİTOS'UN ON SEKİZİNCİ OARYSTIS ŞARKISI AĞIR CEZADA PEK HOŞ KARŞILANMAZ

Yeni mesleği, vahşilerde görülen sezgi yeteneğini Michaud'da geliştirmişti. Bu yetenek, Blangy bucağına egemen olan hırs ve çıkarlarla ilgili bilgisine eklenince, Tonsard gibi yoksul köylülerle, Rigou gibi kırklık zenginlerin, ücra yerlerde *serbest ölçüyle* çevirdikleri Grek usulü şarkıları iyi kötü anlaşılır duruma getirmişti.

Tonsard'ın ikinci oğlu Nicolas kurada kötü bir numara çekmişti. İki yıl önce Soudry, Gaubertin ve Zengin Sarcus'nün müdahaleleriyle, Nicolas Tonsard'ın ağabeyi, sağ kolunun kaslarında bir hastalık bulunduğu bahanesiyle çürüğe çıkmıştı. Askerlik yapmayacaktı ama sonradan Jean-Louis tarım aletlerini o kadar ustalıkla kullanmıştı ki herkesin dikkatini çekmiş, bu konu üstünde dedikodular dolaşmıştı bucakta.

Bunun üstüne, bu ailenin koruyucuları Soudry, Rigou ve Gaubertin meyhaneciyi uyarmışlar ve iriyarı, güçlü kuvvetli Nicolas'yı askerlik hizmetinden kaçırmamasını tembihlemişlerdi. Bununla birlikte La Ville-aux-Fayes belediye başkanıyla Rigou'nun cesur ve kötülüğe yatkın kimselere gereksinimleri olduğun-

dan Rigou, Tonsard'ın oğluna bir umut kapısı açtı. Bu gibi kimseleri Aigues üstüne sürerlerdi.

Kardeşine pek düşkün olan Catherine arada bir bu peder eskisinin evine giderdi. O da kıza, Kontes ve General'e başvurmasını öğütledi.

"Sizi pohpohlamış olmak için, bu iyiliği yapmaktan kaçınmaz belki," dedi savcının korkunç kayınpederi, Catherine'e. "Eğer Döşemeci reddederse o zaman bakarız."

Rigou'nun tahminlerine göre, General yardımı esirgerse şayet, büyük toprak sahibinin köylülere yaptığı kötülüğe bir yenisi daha eklenecekti. Eğer eski belediye reisi düzenbaz beyninde Nicolas'yı ihraç ettirecek bir yol bulabilirse, Tonsardlar'ın koalisyona karşı şükran duyguları içinde olmaları için yeni bir neden doğmuş olacaktı.

Birkaç gün içinde kurul önüne çıkmak zorunda olan Nicolas, General'in himayesinden pek umutlu değildi. Aigues'de oturanlar Tonsard ailesinden pek şikâyetçiydiler çünkü. Askere alınınca da artık Péchina'yı baştan çıkarmaya zaman bulamayacağı düşüncesi, Nicolas'nın kıza karşı tutkusunu ya da inadını, kaprisini öylesine kışkırttı ki kıza tecavüz etmeye kalkıştı.

Hem sert biçimde direnmesi hem de küçümsemesi, *Grand -I- Vert*'in pis zamparalarından biri olan Nicolas'ta kıza karşı beslediği arzu kadar da kin doğurmuştu. Üç gündür Péchina'yı gözlemekteydi. Çocukcağız da farkındaydı gözlendiğinin. Nicolas ile kurbanı arasında, bir avcı ile av hayvanı arasındaki gibi bir ilişki kurulmuştu. Péchina parmaklıktan dışarı bir adım atacak olsa, park duvarına paralel giden

yollardan birinde ya da Avonne Köprüsü üstünde Nicolas'nın başı gözüküveriyordu hemen. Derdini dedesine anlatsa kurtulabilirdi belki de bu pis, tiksinti verici takipten ama bütün kızlar, en saf olanları bile, bu tür maceralarda, belki de içgüdülerinden gelen tuhaf bir korku nedeniyle en yakın koruyucularına bile açılmaktan çekinirler.

Geneviève, Niseron Baba'nın, torununa dokunacak (aynen böyle söylemiş) adamı, kim olursa olsun, öldüreceğine yemin ettiğini işitmişti. İhtiyar yetmiş yıllık dürüst bir hayat içinde ağarttığı saçlarının çocuğu koruyacağını sanmıştı. Başlarına müthiş şeyler geleceği korkusu genç kızların canlı imgelemine öylesine korku salar ki onları susmaya zorlayan sayısız ve ilginç nedenleri anlamak için kalplerinin ta derinliklerine inmeye gerek yoktur.

Conches Kapısı bekçisinin ineği doğurmuş ve Bayan Michaud, Gaillard'ın kızına süt yollamıştı. Nicolas, ortalığı şöyle bir kolaçan edip, tehlikeli bir durum olmadığına kanaat getirdikten sonra yola çıktı. Nicolas'nın izine rastlamamıştı ortalıklarda, şairin dediği gibi sessizliği dinledi ve hiçbir şey duymadı. İt kılıklı herif iştedir bu saatte, diye düşündü. Köylüler çayırlarını biçmeye başlıyorlardı. Orakçılara ödenen dolgun gündeliklerden kazanmak için ilk önce kendi topraklarındaki hasadı biçerlerdi. Ama Nicolas iki gündelik için açgözlülük edecek adamlardan değildir. Soulanges panayırından sonra memleketi terk edecekti zaten. Askerlik de köylü için yeni bir hayata başlangıç demektir.

Péchina, başının üstünde testi olduğu halde yarı yola vardığında, Nicolas yaprakları arasına gizlenmiş

olduğu karaağaçtan bir yabankedisi gibi yere atladı ve kızın ayaklarının dibine düştü. Péchina testiyi bir yana fırlattı, sürat ve çevikliğine güvenerek köşke doğru kaçmak istedi. Yüz adım kadar ötede durumu gözetleyen Catherine Tonsard, ormandan fırlayarak, kıza öyle bir çarptı ki Péchina yere yuvarlandı. Şiddetli çarpışma sersemletmişti kızcağızı. Catherine kaldırdı onu yerden, kolları arasına aldı ve ormana, Gümüşlü Pınar'ın kaynadığı küçük bir çayırın ortasına götürdü.

Catherine boylu poslu, iriyarı, güçlü kuvvetli bir kızdı. Eskiden cumhuriyetin yaptığı gibi heykeltıraşların ve ressamların da model olarak seçtikleri özgürlük simgelerine tıpatıp benzerdi. Aynı iri memeler, aynı kaslı bacaklar, aynı sağlam ve çevik beden. Kolları tombuldu. Saçları kol kalınlığında örülmüştü. Kıvılcımlar saçan gözleri ve gururlu bir havası vardı. Erkeklerinkine benzeyen alnı, kırmızı ağzı, yırtıcı bir gülümsemeyle kıvrılan dudaklarıyla Avonne Vadisinin gençlerini büyülerdi. Eugène Delacroix ve David bu özellikleri yakalayıp yetkin biçimde yansıtmışlardır. Tam bir halk kızı olan ateşli esmer Catherine'in bakışları insanın içine işlerdi. Kaba bir cüretkârlıkla dolu açık sarı gözleriyle başkaldırı saçıyordu çevreye. Babasından ona öyle şiddet duyguları geçmişti ki meyhanede Tonsard dışında herkes çekinirdi kendisinden.

"Söyle bakalım, nasıl hissediyorsun kendini?" dedi Catherine, Péchina'ya.

Catherine kurbanını mahsustan kaynağın yanında küçük bir tümseğin üstüne oturtmuş, yüzüne soğuk su serperek ayıltmıştı.

"Neredeyim ben?" diye sordu Péchina güzel, siyah gözlerini kaldırarak. Işıl ışıl yanıyordu gözleri.

"Ben olmasaydım ölmüştün şimdi" dedi Catherine.

"Teşekkür ederim" dedi küçük kız. Sersemliği geçmemişti daha. "Ne oldu bana peki?"

"Bir ağaç köküne takıldın ve top gibi uçarak dört adım ötede yere serildin. Amma da hızlı koşuyordun ha! Ok gibi uçuyordun."

"Bu kazaya neden olan kardeşindir" dedi Péchina, Nicolas'yı gördüğünü hatırlayarak.

"Kardeşim mi? Görmedim onu" dedi Catherine. "Peki Nicolas sana ne yaptı da kurttan korkar gibi korkuyorsun ondan. Bay Michaud'dan daha yakışıklı değil mi?"

"Oooo!" dedi Péchina kasılarak.

"Bizi ezenleri sevmekle, kendi başına iş açıyorsun sen. Sen neden bizden yana değilsin bakalım?"

"Siz niye kiliseye ayak basmıyorsunuz ve gece gündüz hırsızlık yapıyorsunuz?" diye sordu çocuk.

"Bu burjuva numaralarını mı yutuyorsun yoksa?" dedi Catherine. Küçümser bir tavır içindeydi ve Péchina'nın bağlılığını aklından bile geçirmiyordu. "Burjuvaların bizi sevmesi yemeği sevmelerine benzer. Onlara her gün yeni yemekler gerekir. Bizim gibi köylülerle evlenen burjuva gördün mü sen hiç? Bak bakalım Zengin Sarcus, oğlunun, zengin bir marangozun kızı olduğu halde Auxerreli Gatienne Giboulard'la evlenmesine razı oluyor mu? Sen hiç Soulanges *Tivoli*'sine gitmedin. Gelsene bir gün. Burjuvaları orda gör sen. Onları ele geçirdiğimiz zaman sızdırdığımız para kadar bile değerleri olmadığını anlarsın o zaman. Gelsene bu yıl panayıra."

"Soulanges panayırının çok güzel olduğunu söylerler" dedi Péchina saf saf.

Catherine, konuşmasını sürdürdü: "Ne olduğunu sana iki kelimeyle söyleyeyim. Güzelsen eğer herkesin gözü şendedir. Erkeklerin hayranlığını çekmiyorsan eğer güzellik neye yarar? İlk kez 'ne güzel kız' dediklerini işittiğimde, kanım ateş gibi oldu ve yaktı vücudumu. Socquard'in evinde dans ederken olmuştu bu. Orada klarnet çalan dedem bunu duyunca gülümsedi. Tivoli gök gibi engin ve güzel geldi bana. Her taraf aynalı lambalarla aydınlatılmıştır. İnsan kendini cennette sanabilir orada. Soulanges'ın, Auxerre'in, La Ville-aux-Fayes'in beyleri hep oradadır. O sözlerin kulağımda bir bando müziği gibi çınladığı yeri hep sevmişimdir o akşamdan beri. İnsan o sözü, sevdiği adamın ağzından duymak için cennetteki sonsuz hayatını bile feda edebilir."

"Evet, belki de" dedi Péchina düşünceli bir tavırla.

"Gel işte. Erkekler tatlı sözlerini esirgemezler senden. Pek hoştur onları dinlemek! Senin gibi bir kızın iyi bir kısmeti çıkabilir!.. Bay Lupin'in oğlu Amaury, o altın düğmeli elbiseleri olan adam seninle evlenmek isteyebilir pekâlâ. Hepsi bu değil tabii. Orada insanın hüznünü unutması için neler var bir bilsen! Sözgelimi Socquard'in sıcak şarabı sana en büyük felaketi bile unutturabilir. İnsana rüyalar gördürüyor, insan kendini daha hafif, daha rahat hissediyor... Sen hiç sıcak şarap içmedin mi? Hayatın ne olduğunu bilmiyorsun sen öyleyse!"

Arada bir, bir bardak sıcak şarap içmek ayrıcalığı on iki yaşından küçük çocuklarda çok merak uyandırır. Geneviève bir keresinde, dedesine hekimin salık

verdiği bir kadeh sıcak şaraba dudaklarını değdirmişti de, bu deneyim çocukcağızda bir büyü etkisi bırakmıştı. Bu nedenledir ki Catherine sıcak şaraptan söz edince dikkat kesildi. Catherine, zaten az çok gerçekleştirmiş olduğu niyetini başarıyla sonuçlandırmak için umudunu o şaraba bağlamıştı. Yere düşerek sersemlemiş olan Geneviève'i manevi açıdan sarhoş etmek istiyordu. Böyle bir durum, köy kızları için çok tehlikelidir. Doyumdan yoksun imgelemleri, çalışmaya başladıktan sonra daha bir yakıcı olur. Catherine'in yedekte tuttuğu sıcak şarap, kurbanının sonunda kendinden geçmesine yardımcı olacaktı.

"Ne var bu şarabın içinde böyle?" diye sordu Péchina.

"Her şey!.." dedi Catherine, göz ucuyla kardeşinin gelip gelmediğine bakarak; "Hindistan'dan gelen birtakım *numaralar* var. Tarçın, insanı sihirleyerek değiştiren otlar falan. Sonra, sevdiğin kimseye kavuştuğunu sanırsın! Mutlu olursun! Her şeye boş verirsin."

"Dans ederken sıcak şarap içmekten korkarım" dedi Péchina.

"Niye? En küçük bir tehlike bile yok. Oradaki, kalabalığı gözünün önüne getir bir kere. Bütün burjuvalar bizi seyreder! İnsan böyle günlerin anılarıyla dayanır acılara. Bütün bunları tattıktan sonra ölmek hoşnut kılar insanı."

"Bay ve Bayan Michaud gelmek isterlerse!" dedi Péchina ateş saçan gözleriyle.

"Deden Niseron var ya canım! O adamcağızı terk etmedin ya. Seni orada kraliçeler gibi seyretmek çok hoşuna gider... O *Arminac Michaud*'ları falan, dedene ve Burgonyalılara yeğliyor musun yoksa? İnsanın as-

lını inkâr etmesi hiç de hoş bir şey değil. Sonra deden seni Soulanges şenliğine götürmüşse, Michaudlar buna ne diyebilirmiş? Ah! Bir bilsen, bir erkeğe hükmetmek ve onu deli etmek ne demektir. Ona 'Şuraya git!' diyebilmek, benim Godain'e dediğim ve onun da gittiği gibi. 'Şunu yap!' dediğim ve yaptığı gibi. Sen Bay Lupin'in oğlu gibi bir burjuvayı baştan çıkarabilirsin. Bay Amaury, sarışın olduğundan kardeşime âşık olmuştur. Benim yanıma bile yaklaşmaz... Ama sen, köşktekiler süsleyip püsledikten sonra, bir imparatoriçeye benziyorsun."

Kızın saf ruhundaki kuşkuları dağıtmak için Catherine, bir yandan Nicolas'yı unutturuyor, bir yandan da komplimanlar yağdırıyordu. Farkında olmadan kalbindeki gizli yarayı deşmişti. Zavallı bir köylü kızından başka bir şey olmayan Péchina, erken olgunlaşıp, erken solan birçok yaratık gibi, vaktinden önce açmış bir çiçekti. Karadağ ve Burgonya kanlarının acayip bir karışımı olan çocuk, savaşın güçlükleri içinde rahme düşmüş ve anası tarafından taşınmıştı. Kuşkusuz etkilenmişti bu koşullardan da. İnce, kısa boylu, bir tütün yaprağı gibi esmerdi. İnanılmaz bir güce sahipti. Ama sinirli bünyelerin gizlerini bilmeyen köylüler, ondaki bu gücü göremezlerdi. Kırsal alanların hekimliği sinirleri göz önünde bulundurmaz.

Geneviève on üç yaşına geldiğinde, boyu ancak yaşıtlarınınki kadardı ama gelişmesi son bulmuştu artık. Kökeninden midir yoksa Burgonya güneşinden mi bilinmez, yüzünün rengi koyu, dokusu parlaktı. Sarı yakuta benzeyen cildi yaşlı bir görünüm veriyordu küçük kıza. Bu konuda bir iddiada bulunamayacağız. Çünkü tıp bizi ayıplar. Ama yüzünün erken

yaşlılığına karşılık, gözleri, bir çift yıldız gibi parlak, ışıl ışıldı. Belki iyi korunmaya gerek duyan bütün güneş dolu gözler gibi, gözkapakları ölçüsüz denebilecek kadar uzun kirpiklerle donatılmıştı. Maviye çalan siyah, ince, uzun, gür saçları, kalın örgüleriyle Juno'unkine benzeyen alnını bir taç gibi çerçeveliyordu. Bu görkemli taç, iri Ermeni gözleri, tanrıçalara layık bu alın, çehreyi eziyordu. Başladığı yerde kusursuz ve zarif çizgili olan burnunun kanatları yassıydı. Atın burun deliklerini andırıyordu. Kimi zaman bu burun kanatları tutkuyla kıvrılıyor, az zaman kızın yüzünde öfkeli bir ifade beliriyordu. Yüzün alt bölümü de burnu gibi yarım kalmıştı, ilahi heykeltıraşın kullandığı kil bitivermişti birden sanki. Alt dudakla çene arası o kadar birbirine yakındı ki Péchina'nın çenesini okşamak isteyen, dudağını da birlikte kavrardı ama dişleri örtüyordu bu kusuru, o parlak cilalı, güzel biçimli, saydam, ince küçük kemikler sanki bir can taşıyordu. Ağzı çok geniş olduğundan, dişleri hemen gözükürdü. Dudak çizgileri, tuhaf mercan kıvrımlarına benzerdi. Kulak kepçelerinden, ışık o kadar kolaylıkla geçerdi ki güneşin altında pembe dururdu. Yüzünün güneşten yanmış olmasına karşılık, cildi olağanüstü bir incelikteydi. Eğer Buffon'un dediği gibi aşk, dokunmayla oluşuyorsa, bu cildin yumuşaklığı, tatulaların kokusu gibi insanın ta içine kadar sinmeliydi. Göğsü de bedeni gibi çok zayıftı. Ama ayakları, kışkırtıcı küçücük elleri üstün bir sinir gücüne, canlı bir yapıya sahip olduğunu belirtiyordu.

Bu şeytani kusurlar ve ilahi güzellikler karışımı, bu kadar çok uyumsuzluğa karşın, yine de bir uyum içindeydi çünkü vahşi bir gururu vardı. Bu gurur

bütün bunların birliğini sağlıyordu. Sonra gözlerinde güçlü bir ruhun, zayıf bir bedene öylesine bir meydan okuyuşu vardı ki bu kızı bir kez görenin bir daha unutması olanaksızdı. Doğa bu küçük yaratığı kadın yapmak istemişti ama gebeliğin koşulları ona bir oğlan yüzü ve bedeni vermişti. Bu garip kızı bir şair görse, "Yemenli" derdi ona. Arap masallarındaki ifrite ve cine benziyordu. Péchina'nın çehresi aldatıcı değildi. Ruhu da bakışı gibi ateşliydi. Zekâsı, dudaklarına parlaklık veren güzel dişleri gibi canlıydı. Düşünceleri, bu yüce alna yakışan düşüncelerdi. Kükremeye hazır burun kanatları gibi atılgandı. Ancak yanıp tutuşan çöllerde duyulabilen bir aşk, yaşı on üç ama kalbi yirmisinde olan bu Karadağ çocuğunda şiddetli sarsıntılar yaratıyordu. Péchina, hiçbir zaman bahar çiçekleri açamayacak olan karlı dağlara benziyordu.

Nasıl oluyordu da bütün benliğinden tutku sızan bu kız, ahlaksızlarda, aşırılık nedeniyle sönmüş olan geçici istekler uyandırır böylesine? Dikkatle gözlemlenirse, kolay anlaşılır bu durum. Boğazına düşkün olanlar, yemek masalarında, biçimsiz, delikli, siyah meyveleri görünce ağızları sulanır. Deneyleri onlara, doğanın bu tür meyvelere seçkin tat ve kokular verdiğini öğretmiştir. Vadinin bütün sakinleri, kıza, kusurlu gözüyle bakıp acırken, neden basit bir gündelikçi olan Nicolas, şairlere layık bu yaratığın peşinden koşuyordu durmadan? Moruk Rigou, neden bir delikanlı gibi tutku duyuyordu ona karşı? İkisinden hangisi genç hangisi yaşlıydı? Genç köylü, yaşlı tefeci kadar bıkkın mıydı? Hayatın iki karşıt ucu, ortak ve uğursuz bir kapriste nasıl birleşiyordu? Sona ermekte

olan güç, yeni başlayan güce mi benzer yoksa? İnsanın sapıklıkları sfenskler tarafından korunan gizemli uçurumlardır. Hemen hemen tümü cevapsız sorularla başlar, cevapsız sorularla biter.

Geçen yıl Kontes'in, yolunun üstünde Geneviève'i görünce "Piccina!" diye bağırması şimdi daha iyi anlaşılıyor. Geneviève arabayı ve şık giyimli Montcornet'yi görünce şaşırmıştı. Neredeyse düşük sayılabilecek ama enerji dolu bu Karadağlı kız uzun boylu, yakışıklı, soylu genel muhafızı seviyordu. Ama o yaşta çocukların sevdiği gibi yani çocuksu bir istekle, gençliğin gücüyle, gerçek bakirelerle ilahi şiirler yaratan bağlılıkla seviyordu. Öyleyse Catherine, kaba ellerini bu harpın kopacak derecede gerilmiş en duyarlı telleri üstünde gezdirmişti. Michaud'nun gözleri önünde dans etmek, Soulanges şenliklerine gitmek, orada parlamak, hayranı olduğu efendisinin kafasında yer etmek. Bunlar öyle düşüncelerdi ki bu düşünceleri onun kafasına sokmak, ağustos güneşine bırakılmış saman üstüne kor dökmekten farksızdı.

"Hayır, Catherine" dedi Péchina. "Ben çirkinim, sıskayım, benim kaderim bir köşede kız olarak tek başına kalmaktır." .

"Erkekler *sıskaları* sever" diye sürdürdü konuşmasını Catherine. "Beni görmüyor musun?" Kollarını gösterdi. "O *kurbağa* suratlı Godain'in hoşuna gidiyorum, Kont'un maiyetindeki o bücür Charles hoşlanıyor ama Lupin'in oğlu korkuyor. Tekrar söylüyorum ufak tefek erkekler hoşlanıyor benden ve La Ville-aux-Fayes ya da Soulanges'da geçerken gördükleri zaman 'aman ne güzel kız!' diyorlar. Sen de yakışıklı erkeklerin hoşuna gideceksin."

"Ah! Catherine. Bu söylediklerin bir gerçek olsa!" dedi Péchina sevinçle.

"Hem de öylesine gerçek ki, bucağın en yakışıklı adamı Nicolas, deli oluyor senin için. Hayalinde hep sen varsın, aklını kaçırmış. Bütün kızlar âşık ona. Yaman delikanlı! Sarı kurdeleli bir elbise giyersen Socquard'ın orada, Notre-Dame yortusunda, La Ville-aux-Fayes'in bütün seçkin insanlarının önünde günün en güzel kızı olarak çıkarsın ortaya. İstiyor musun bunu? Söyle bakalım." Péchina'nın gözlerinde, her kadının çok iyi tanıdığı o kendinden geçmişlik durumunu gördü ve ısrar etti: "Bizim ineklere ot biçiyordum şurada, mataramda Socquard'in bu sabah verdiği biraz sıcak şarap var. Ben iyi kızım, paylaşalım onu seninle... Sevildiğine inanacaksın."

Bu konuşmalar yapılırken, Nicolas ot kümeleri üstüne basarak, Péchina'nın oturduğu tümseğin yakınındaki kalın bir meşe gövdesine kadar sessizce ilerlemişti. Arada bir çevresini kolaçan eden Catherine matarayı almaya giderken gördü kardeşini nihayet.

"Al. Başla bakalım" dedi küçüğe.

"Yakıyor" diye bağırdı Geneviève. İki yudum içtikten sonra matarayı geri verdi Catherine'e.

"Aptal, bak" dedi Catherine, bir yudumda matarayı boşaltarak. "Böyle içilir bu. Midene bir güneş ışını girer yalnızca!"

"Ben de Matmazel Gaillard'a süt götürecektim!.. Öyle korkuttu ki Nicolas beni!.."

"Demek Nicolas'yı sevmiyorsun sen!"

"Hayır" dedi Péchina. "Niçin durmadan peşimde dolaşıyor? Onu isteyen bir sürü başka kız var oysa."

"Ama ya o seni vadinin bütün kızlarına tercih ediyorsa?"

"Kızgınım ona."

"Daha onu tanımadığın nasıl da belli oluyor" dedi Catherine.

Catherine Tonsard, bu korkunç cümleyi söylerken, Péchina'yı şimşek gibi belinden kavrayıp, çimenlerin üstüne yıktı, sırtını yere yapıştırarak bu tehlikeli durumda hareketsiz bıraktı. Çocuk, zalim düşmanı Nicolas'yı karşısında görünce, avazı çıktığı kadar bağırmaya başladı ve karnına bir tekme yapıştırarak beş adım uzağa fırlattı, sonra Catherine'in hesaplarını altüst eden bir çeviklikle, bir akrobat gibi yerde yuvarlanarak, kaçmak için doğruldu. Yerde yatan Catherine, elini uzattı, Péchina'yı ayağından yakaladı ve çocuk boylu boyunca yere kapaklandı. Bu düşüş, cesur Karadağlı kızın çığlıklarına son verdi. Darbenin şiddetine karşın, kendine gelen Nicolas, kızgınlıkla geri döndü, kurbanını yakalamak istedi. Şaraptan sersemlemiş olduğu halde çocuk, Nicolas'nın boğazına sarıldı ve mengene gibi sıktı.

"Boğacak beni. İmdat, Catherine!" diye bağırdı Nicolas, boğazından zor geçen bir sesle.

Péchina da acı çığlıklar atıyordu. Catherine, eliyle çocuğun ağzını kapatarak sesini boğmak istedi. Péchina ısırdı onun elini. O anda da Blondet, Kontes ve peder ormanın kenarından göründüler.

"İşte, Aigues burjuvaları orada" dedi Catherine, Geneviève'nin ayağa kalkmasına yardım ederek.

"Yaşamak istiyor musun?" diye sordu, Nicolas Tonsard boğuk bir sesle çocuğa.

"Ne olacak?" dedi Péchina.

"Onlara oyun oynadığımızı söyle seni bağışlayayım" dedi Nicolas kaygılandırıcı bir tavır içinde.

"Söyleyecek misin kaltak?" dedi Catherine. Bakışı, Nicolas'nın ölüm tehdidinden daha ürküntü vericiydi.

"Beni rahat bırakırsanız söylerim" dedi çocuk. "Zaten bundan sonra, makasımı yanıma almadan dışarı çıkmam."

"Susmazsan, Avonne'a atarım seni" dedi acımasız Catherine.

"Canavarsınız siz!" diye bağırdı rahip. "Sizi tutuklayıp ağır cezaya vermeli."

"Peki siz ne yapıyorsunuz salonlarınızda?" diye sordu Nicolas, Kontes'le Blondet'ye bakarak. İkisi de ürperdi. "Oyun oynuyorsunuz, değil mi? İşte, kırlar da bizim. Her zaman çalışılmaz ya. Biz de oynuyorduk!.. Kardeşime ve Péchina'ya sorun."

"Oynamanız buysa, kavganız nasıl oluyor sizin acaba?" diye bağırdı Blondet.

Nicolas katil gibi baktı Blondet'ye.

Catherine, Péchina'nın kolunu yakaladı, morarttı, "Söylesene," dedi, "eğlenmiyor muyduk?"

"Evet hanımefendi, eğleniyorduk" dedi çocuk. Bütün gücünü harcamıştı ve bayılacak gibi yere yığıldı.

Catherine, kadınların kadınlara fırlattığı o bıçak gibi bakışlarla Kontes'e baktı ve. "Söylediğini işittiniz, hanımefendi" dedi.

Kardeşinin koluna girdi. Bu üç kişiyi söylediklerine inandıramadıklarını bilerek uzaklaştılar. Nicolas iki kez başını çevirdi, ikisinde de kendisini süzen Blondet'nin bakışlarıyla karşılaştı. Nicolas'nın siyah kıvırcık saçları, geniş omuzları vardı. Yüzü oldukça tatlıydı. Dudaklarında ve ağzının kenarlarında, şeh-

vetli ve tembel insanlara özgü acımasızlığı ele veren çizgiler seçiliyordu. Catherine, mavi çizgili, beyaz etekliğini kırıtarak sallıyordu.

"Kabil'le karısı!" dedi pedere Blondet.

"Ne kadar doğru söylediğinizi bilemezsiniz" dedi Peder Brossette.

İki kardeş, sesini duyamayacak kadar uzaklaşınca, Péchina, "Peder efendi, bana ne yapacaklar bunlar?" dedi.

Yüzü mendil gibi bembeyaz olan Kontes öyle heyecanlanmıştı ki ne Blondet'nin, ne pederin, ne de Péchina'nın sesini işitiyordu.

"İnsan bu yeryüzü cennetinden bile kaçıp gitmek istiyor" dedi nihayet. "Ama önce şu çocuğu onların pençelerinden kurtaralım."

"Haklısınız. Bu çocuk başlı başına bir şiir" dedi Blondet alçak sesle Kontes'e.

O anda Karadağlı kız öyle bir durumdaydı ki sanki bütün zihin ve beden gücünü bir öfke yangınında ortaya dökmüştü ve bu yangından çıkan bedeni de ruhunda tütüyordu. Görülmemiş, işitilmemiş, şahane bir şeydi bu. Direnmenin ya da zaferin, aşkın ya da bir inanç uğruna kendini feda etme duygusunun baskısı altında gerçekleşebilecek bir şeydi. Kahverengi, sarı çizgili bir giysiyle çıkmıştı evden. Her sabah erken kalkıp kırmalarını kendisinin yaptığı bir yakalık takmıştı. Giysisi şimdi kirlenmiş, buruşmuş, yakalığı paçavraya dönmüştü ama çocuk bunun farkında değildi daha. Saçlarının karmakarışık olduğunu anlayınca tarağını aradı. O anda da çığlıkları işitip olay yerine koşan Michaud yetişti. Tanrısını karşısında gören Péchina yeniden bütün gücünü topladı.

"Bana elini bile sürmedi Bay Michaud" diye haykırdı.

Bu haykırma, bakış ve hareketlerdeki anlam bir anda Blondet'ye ve pedere gerçeği öğretti. Bu acayip kızın durumunun farkında olmayan genel muhafıza karşı duyduğu tutkuyu, Bayan Michaud bile bu kadar açıkça anlatamamıştı Kontes'e.

"Namussuz!" diye bağırdı Michaud.

Ve delilerin de akıllıların da yapabilecekleri iradesiz bir hareketle kız kardeşiyle birlikte yürüdüğü ormanda uzun boyu gölge yapan Nicolas'yı tehdit etti.

"Demek oyun oynamıyordunuz!" dedi Peder Brossette, Péchina'ya kurnaz bir bakış fırlatarak.

"Çocuğu sıkmayın da eve dönelim" dedi Kontes.

Péchina bitkin olmasına karşın yürümek için gerekli gücü tutkusunda buldu, taptığı efendisi kendisine bakıyordu! Kontes, ancak kaçak avlanmaların ve korucuların bildiği, iki kişinin yan yana yürüyemeyeceği kadar dar ana doğrudan Avonne Kapısına götüren bir patikayı izleyen yola dalarak Michaud'nun peşinden gitti.

"Michaud" dedi Kontes, "ormanın ortasına varınca, memleketi bu haylaz oğlandan kurtarmanın bir yolunu bulmak gerekiyor, çünkü bu kızcağız belki de ölüm tehdidi altında bulunuyor."

Michaud'nun cevabı şu oldu: "Bir kere Geneviève, köşkten dışarı çıkmayacak. Karım parkın yollarını yapan Vatel'in yeğenini eve alacak, onun yerini karımın hemşehrisi bir çocuk dolduracak çünkü artık bundan sonra kendilerinden emin olmadığımız kimseleri Aigues'e sokmamamız gerekir. Gounod ile ihtiyar sütbaba Cornevin bizde çalışırsa inekler iyi korunur, Péchina da kesinlikle yalnız başına dışarı çıkmaz."

"Bu ek harcamalarınızı da size ödemesini söyleyeceğim beyefendiye" dedi Kontes. "Ama bu bizi Nicolas'dan kurtarmaz. Nasıl yapacağız bunu?"

"Çok basit ve bu işin çaresi de bulunmuştur" diye cevap verdi Michaud. "Nicolas birkaç gün içinde kurul önüne çıkacak; Tonsardlar, General'imin himayesine güveniyorlar. General'im Nicolas'ın sakata çıkarılmasını isteyeceği yerde askere gönderilmesinden yana tavır alır. Bu iş de hallolur."

"Gerekirse," dedi Kontes, "ben de bizzat gider yeğenim Casteran'ı, valimizi görürüm ama o zamana kadar da tir tir titreyeceğim..."

Bu konuşma yol kavşağına çıkan patikanın sonunda geçmişti. Hendeğin tepesine vardıklarında Kontes bir çığlık atmaktan alamadı kendini. Michaud, dikenlerin Kontes'i yaraladığını sanarak ona yardım etmek için ilerledi ama manzarayı görünce ürperdi.

Marie ve Bonnébault hendeğin kenarına oturmuş, konuşmaya dalmış gözüküyorlardı. Ama kuşkusuz, konuşulanları dinlemek için oraya gizlenmiştiler. Bir kalabalığın geldiğini işiten ve burjuva seslerini tanıyan çiftin ormandan çıktığı belli oluyordu.

Uzun boylu, kuru bir oğlan olan Bonnébault altı yıl süreyle süvari birliklerinde görev yapmış, kötü davranışlarda bulunduğu gerekçesiyle ordudan kesin olarak çıkarıldıktan sonra, birkaç ay önce Conches'a dönmüştü. Orduda kalmış olsaydı kötü örnek olacak ve en iyi askerleri bile bozacaktı. Bıyıkları, kışla hayatının alışkanlığından gelen özenli kılık kıyafetiyle vadinin kızlarının gözdesi olmuştu. Ensesini askerler gibi çok kısa kestiriyor, başının üstündeki saçları kıvırıyor, yanlardakileri yukarı kaldırıyordu. Başlığını ka-

badayılar gibi yana yatırıyordu. Mouche ve Fourchon gibi tamamı yırtık pırtık giysilerle dolaşan köylülerle kıyaslanınca, bez pantolonu, çizmeleri ve kısa ceketiyle pek gösterişli gözüküyordu. Terhisinden sonra alınan bu elbiseler ıskartaya çıkarılmış olmanın ve köy hayatının acı etkilerini yansıtıyordu ama vadinin horozunun bayramlık giysileri de vardı. Gerçeği söylemek gerekirse, sevgililerinin parasıyla geçiniyordu. Ama eli açık kızların parası, *Barış Kahvesi*'nin müdavimi olmanın gerektirdiği her türlü masrafı, içki parasını ucu ucuna karşılayabiliyor, eriyip gidiyordu.

Yuvarlak, ablak, ilk bakışta oldukça sevimli suratına karşın, adamda uğursuz bir şey vardı. Şaşıydı yani gözlerinden biri ötekisinin hareketlerini izlemiyordu. Şaşı bakmıyordu ama resim sanatında kullanılan terimle, gözleri her zaman birlikte değildi. Bu kusur belli belirsizdi ama alnında ve kaşlarında oluşan bir harekete uyduğundan hain, kaygılandırıcı bir hava taşıyordu. Yüzündeki bu hareket, korkak, aşağılık bir karakterin belirtisiydi.

Korkaklığın da yüreklilik gibi birçok çeşidi vardır. En yiğit asker gibi dövüşebilecek olan Bonnébault, kötü alışkanlıkları ve değişik hevesleri karşısında güçsüzdü. Bir kertenkele kadar tembeldi. Yalnız hoşuna giden şeyler söz konusu olunca etkinlikte bulunurdu. Hiç ince değildi. Hem gururlu hem de alçaktı. Her an her şey yapabilecek, hiçbir zaman hiçbir şey yapamayacak gibiydi. Asker ağzıyla, *"tabak kırar gibi kalp kıran"* Bonnébault'nun bütün zevki, kötü işler yapmak ya da başkalarına zarar vermekti. Böyle bir karakter, köylerde, askerdeki kadar kötü örnek oluşturur. Bonnébault da Tonsard ve Fourchon gibi hiç

çalışmadan iyi yaşamak istiyordu. Bunun için de Vermichel ve Fourchon'un deyimiyle *planını da yapmıştı.* Bir yandan görünümünden günden güne daha başarılı biçimde yararlanırken ve bilardoda ustalığını sömürürken, bir yandan da *Barış Kahvesi*'nin müdavimi olarak, bu kurumun sahibi olan Socquard Baba'nın tek kızı Aglaé Socquard'la evlenmek niyetindeydi. Unutulmamalıdır ki Paris'in Boulogne Ormanında Ranelagh'ın kahvesi neyse, Soulanges'da da Socquard'ın kahvesi oydu.

Limonatacı mesleğine girmek, balolar düzenlemek, bir tembel için büyük başarı sayılırdı. Bu alışkanlıklar, bu hayat ve karakter, bu aşağılık *hovardanın* yüzüne öyle kirli işaretlerle kazınmıştı ki Kontes, bu çifti görünce iki yılan görmüş gibi sandı kendini ve bir çığlık koyverdi.

Bonnébault'ya delicesine âşık olan Marie'nin onun için yapamayacağı şey yoktu. Soylu bir erkeğin hali tavrı, güzel bir Parisli genç kızın nasıl hoşuna giderse; bu bıyıklar, bu borazancı pervasızlığı, fiyaka merakı da onun yüreğini titretiyordu. Kıskanç Marie, kendisini beğenmiş Amaury'den hiç hoşlanmazdı; Bonnébault'nun karısı olmak istiyordu ama.

Catherine'le Nicolas, uzaktan Marie ve Bonnébault'yu görünce, "Hey, geliyor musunuz?" diye bağırdılar.

Bu tiz ses, ormanda vahşilerin çağrısı gibi yankı yaptı.

Michaud, orada oturan iki yaratığı görünce ürperdi. Konuştuğuna pişman oldu. Eğer Bonnébault ve Marie Tonsard, Kontes'le aralarında geçen konuşmayı dinledilerse, çok kötü sonuçlar doğurabilirdi

bu durum. Bu konuşma önemsizmiş gibi gözükebilir ama Aigues ile köylüler arasındaki gergin hava göz önüne alındığında, top arabalarının geçemediği küçük bir dere gibi, muharebenin kazanılması ya da kaybedilmesinde kesin bir etken oluşturabilirdi.

Bonnébault, Kontes'i kibarca selamladıktan sonra, böbürlenerek Marie'nin koluna girdi ve zafer kazanmış bir komutan tavrıyla çekip gitti.

"Vadi Gönüllerin Anahtarıdır" dedi Michaud yavaşça Kontes'e. Kışla ağzında Don Juan anlamına gelen bir sözcük kullanmıştı. "Çok tehlikeli bir adamdır. Bilardoda yirmi frank kaybetse, Rigou'yu bile öldürtebilirsiniz ona!.. Gözü bir döndü mü cinayet de işleyebilir, zevk âlemine de dalabilir."

"Bugün yeteri kadar şey gördüm" dedi Kontes, Emile'in koluna girerek. "Dönelim beyler."

Péchina'nın köşke girdiğini görerek, Bayan Michaud'yu üzgün üzgün selamladı. Olympe'in hüznü Kontes' e de geçmişti.

Peder Brossette şöyle konuştu: "Hanımefendi, burada iyilik yapmanın güçlüğü, sizi iyilik yapmayı denemekten nasıl vazgeçirebilir? Beş yıldan beri kötü bir döşekte yatar kalkar, mobilyasız bir evde otururum. Boş bir kilisede ayin yapar, vaaz veririm. Hiçbir yan gelirim, ek ödeneğim yoktur. Devletin verdiği altı yüz frankla yaşadığım gibi, bu paranın üçte birini de yoksullara yardım olarak dağıtırım ve Monsenyör'den hiçbir şey istemem... Kısacası umutsuzluğa kapılmam! Kışları burada nasıl geçirdiğimi bir bilseniz, bu kelimenin tam değerini anlardınız. Bu vadiyi kurtarmak, onu yeniden Tanrı'ya kavuşturmak düşüncesinden başka bir şey yok beni ısıtacak! Söz konusu olan bizler değ-

liz hanımefendi, önemli olan gelecektir. Kurum olarak bizim görevimiz fakirlere, 'Fakirliğinizi bilin!' yani 'Acı çekin, mütevekkil olun ve çalışın!' yani 'Akıllıca iyilik edin, itikatli ve Tanrı'nın size bağışladığı mevkiye layık olun!' demektir. Evet hanımefendi, siz yalnızca servetin verdiği gücün emanetçisiniz ve eğer size yüklediği görevleri yerine getiremezseniz, bu serveti aldığınız gibi çocuklarınıza aktaramazsınız! Gelecek nesillerinizi mirastan yoksun bırakıyorsunuz. Gevşek davranmış olması nedeniyle yaygınlığı sizi korkutan bir kötülüğe sebep olan ses sanatçısının bencilliğini sürdürürseniz, babalarının hataları yüzünden hayatlarını kaybeden seleflerinizin darağaçlarını yeniden görürsünüz. Rigou, kötülüğü nasıl yapıyorsa, iyiliği de öyle yapmak gerek, yani bir köşede gizlice!.. İşte, Tanrı'nın hoşuna giden hayır duaları böyle kazanılır. Her bölgede, iyilik yapmak isteyen üç kişi bulunsaydı, güzel yurdumuz Fransa kurtulurdu. Oysa uçuruma doğru gidiyoruz koşar adımlarla. Bizim dışımızdaki her şeye karşı beslediğimiz kayıtsızlık, mahva doğru sürüklüyor bizi!.. Önce ahlakınızı değiştirin sonra kanunlarınızı da değiştirirsiniz..."

Kontes, Katolikliğe yaraşır bu iyilikseverlik öğütlerinden pek duygulanmış olmasına karşın, zenginlerin o çok bilinen *"Bakarız!"* lafıyla karşılık verdi. Bu sözde yeteri kadar vaat bulunduğundan, kesenin ağzını açmaları için kendilerine yapılan çağrıdan sıyrılabilirler. İleride de herhangi bir felaket durumunda "olan olmuş artık" derler ve ellerini kavuşturup otururlar.

Peder Brossette bu lafı duyunca Bayan de Montcornet'yi selamladı, doğru Blangy Kapısına çıkan yolu tuttu.

On adım kadar gittikten sonra şunları söyledi kendi kendine: "Demek ki Baltazar'ın ziyafeti bir kastın, bir oligarşinin, bir egemenliğin son günlerini bildiren ebedi bir sembol olacaktır!.. Tanrım, eğer kutsal iraden toplumdan değiştirmek için fakirleri bir sel gibi salmaksa, zenginleri körlüğe terk etmeni anlıyorum."

XII

MEYHANE, HALKIN PARLAMENTOSUDUR

İhtiyar Tonsard Ana, avazı çıktığı kadar bağırarak, *Grand -I- Vert*'de olup bitenleri merak eden Blangyli birkaç kişiyi oraya çekmişti, çünkü köyle meyhane arasındaki uzaklık, meyhane ile Blangy Kapısı arasındaki uzaklıktan fazla değildir. Meraklılardan biri de ikinci dua saatini bildiren çanını çaldıktan sonra, bağının son bölümünü işlemeye giden Péchina'nın dedesi Niseron'du.

Çalışmaktan kamburu çıkmış, beyaz yüzlü, ak saçlı yaşlı bağcı, bölgenin bütün dürüstlük ve namusunu tek başına temsil ediyordu, ihtilalde La Ville-aux-Fayes Jakobenler Kulübü Başkanı ve ihtilal mahkemesi jüri üyesi olmuştu. Jean-François Niseron, havarilerle aynı hamurdandı. Bir zamanlar bütün fırçalardan aynı biçimde çıkan Aziz Petro'nun portresine benzerdi: Bir halk adamının dört köşe alnı, emekçinin doğal, gür kıvırcık saçları, proleter kasları, balıkçı teni, iri burun, başına gelen hiçbir felaketi önemsemeyen alaycı bir ağız ve doktrinciler laf ebeliği yaparken bitişik ormanda akşam yemeği pişirmek için gerekli odunu kesen güçlü bir boyun.

Kırk yaşlarında, ihtilalin başında böyleydi işte bu

adam: Demir gibi sert, altın gibi saf. Halkın avukatıydı. İçerdiği fikirden, belki de daha müthiş bir şey olan cumhuriyet sözcüğünü duyunca, cumhuriyet diye bir şeye inanmıştı. Jean-Jacques Rousseau'nun cumhuriyetine inanmıştı. İnsanların kardeşliğine, birbirlerine karşı güzel duygular beslemelerine, hakka ve hukuka, kısacası ufak bir bölgenin sınırları içinde mümkün ama bir imparatorluk düzeyinde hayal olan her şeye inanmıştı. Düşüncelerini kanıyla imzaladı. Tek oğlu sınırlarda savaşa gitti, düşüncelerine çıkarlarını kurban ederek bencilliğin son özverisini de gösterdi. Blangy pederinin yeğeni ve tek vârisi olan bu güçlü halk yargıcı, müteveffanın mirasını güzel hizmetçisi Arsène'den geri alabilirdi ama vasiyetname sahibinin isteklerine saygı göstererek, sefalete razı oldu. Bu sefalet ona cumhuriyetin çöküşü kadar çabuk geldi.

Bu yüce cumhuriyetçinin eline başkasına ait tek bir kuruş, tek bir dal geçmedi. Kendisinin bu örnek davranışı yaygınlaşabilseydi, cumhuriyet, kabul edilebilir bir yönetim biçimi olabilirdi. Ulusal mallardan, hiçbir şey satın almayı kabul etmedi, cumhuriyetin el koyma hakkına sahip olduğunu kabul etmiyordu. Halk Kurtuluş Komitesinin isteklerine verdiği cevapta, iktidarda bulunan vurguncuların altın fiyatlarında yapmak istediği mucizeleri, yurttaşların kutsal vatan için, erdemleriyle gerçekleştirmelerini istediğini bildirmişti. Eski zamanlardan kalma bu adam, Baba Gaubertin'i gizli ihanetlerde bulunmak, ona buna hoş görünmek için dürüstlükten sapmak ve ihtilasla suçladı açıkça. Halk temsilcisi Mouchon'u azarladı. Mouchon'un erdemi beceriksizlikten başka bir şey değildi. Onun gibi birçok kimse, bir milletin vermiş

olduğu en geniş siyasal olanaklara sahip olduklarını, arkalarında bir halkın bütün gücünün bulunduğunu biliyorlardı ama yine de Richelieu'nün kralın zayıflıklarına karşın yaptığı hizmet kadarını bile yapamadılar. Böylece yurttaş Niseron birçok kişinin sitemlerini yönelttiği canlı bir odak durumuna geldi. Çok geçmeden adamcağızın "Hiçbir şeyi beğenmez" diye adı çıktı ve unutulmaya terk edildi. Bu müthiş sözü ayaklanma döneminde tıka basa yiyenler çıkarmışlardı.

Bu Tuna köylüsü Blangy'ye, evine döndü, düşlerinin birer birer yok oluşunu seyretti. Cumhuriyetinin imparator kuyruğu biçiminde sona erdiğini gördü ve kendisini sefalete itmeyi başaran iki yüzlü Rigou'nun gözleri önünde tam bir sefalet içine düştü. Rigou'nun bunu niçin yaptığını biliyor musunuz? Jean-François Niseron, Rigou'dan hiçbir şey kabul etmek istemedi de onun için. Sürekli geri çevrilen öneriler, rahibin mirasına konan Rigou'nun ne kadar hor görüldüğünü anlamasını sağladı. Bu ilgisizlik, bu küçümseme, Peder Brossette'in Kontes'e söz ettiği, torunuyla ilgili korkunç tehdide varmıştı.

İhtiyar, Fransa Cumhuriyeti'nin on iki yılından, içine yalnızca o kahramanlık dönemini ölümsüzleştirecek şanlı olayları koyduğu bir tarih oluşturmuştu kendine göre. Bu saf adam alçaklıkları, katliamları, soygunları yok saymak istiyordu. O her zaman özverilere, *yapılan kötülükleri cezalandırana,* vatan için çekilen sıkıntılara, sınır boylarında halkın coşkusuna hayranlık duyuyordu. Ve bu hayallerle uykuya dalıyordu.

İhtilalde, ülke ya da ordu içinde, gizlice ya da ulu orta gösterilen davranışların destanını yaşayan Nise-

ron Baba'ya benzer çok şair görülmüştür. İmparatorluk döneminde de vurulup düştükleri yerde unutulmuş ve "Yaşasın İmparator!" diye bağırarak ölen yaralılar vardı. Ama bu davranışlar kasırganın toz bulutları arasında kaybolup gitti. Bu yücelik Fransa'ya özgü bir şeydir. Peder Brossette bu zararsız inanca saygı göstermişti. "Gerçek cumhuriyet *İncil*'dedir" demiş ve onun bu tek sözü nedeniyle ihtiyar saflıkla pedere bağlanmıştı. İhtiyar cumhuriyetçi, üstünde haç taşıyor, yarı yarıya kırmızı ve siyah zangoç giyiyor, kilisede son derecede ciddi ve ağırbaşlı davranıyordu. Peder Brossette'in kendisine verdiği üç görevle geçimini sağlıyordu. Peder bu efendi adama yaşayacak kadar değil açlıktan ölmeyecek kadar bir gelir sağlamak istemişti.

Blangy'nin Aristides'i olan bu ihtiyar, kolay aldatıldıkları için işi Tanrı'ya bırakan bütün soylu insanlar gibi az konuşurdu ama herhangi bir kötülüğü kınamaktan da hiçbir zaman geri kalmazdı. Bu nedenle de hırsızın polisten korktuğu gibi korkarlardı ondan. Her zaman çok iyi ağırlanmasına karşın yılda altı kez uğrardı ancak *Grand -I- Vert*'e. İhtiyar merhametli olmadıkları için zenginlere lanet okurdu. Onların bencilliklerine karşı başkaldırı duyguları içindeydi. Her zaman köylülerden yana görünürdü ve "Niseron Baba zenginleri sevmiyor o bizdendir" derlerdi.

Sürdürdüğü örnek hayatla bütün vadide şu sözlerle anılırdı: "Niseron Baba dünyanın en namuslu insanıdır." Bazı tartışmalı durumlarda çoğu zaman tek hakem olarak tayin edilirdi. *Köyün Eskisi* unvanını almıştı.

Yoksul olmasına karşın son derecede temiz olan bu adam her zaman külot, kaba çoraplar, tabanı de-

mirli ayakkabılar giyerdi. Yaşlı köylülerin hâlâ giydikleri iri düğmeli Fransız biçimi ceketi, geniş kenarlı fötr şapkası vardı ama her zaman giydiği mavi ceketinde o kadar çok yama vardı ki ceket kilime dönmüştü. Özgür olduğunu ve özgürlüğe layık olduğunu bilen insan gururu, yüzüne ve yürüyüşüne soylu bir ifade veriyordu. Taşıdığı da bir giysiydi nihayet paçavra değil!

"Ne o! Fevkalade bir şey mi var? Çan kulesinden işittim sesinizi..." dedi.

Köylü alışkanlığı gereği hep birden konuşarak Vatel'in saldırısını anlattılar ihtiyara.

"Eğer ağacı kesmediyseniz Vatel haksız ama eğer kes- tiyseniz iki kötü hareket yapmış oldunuz" dedi Niseron Baba.

"Bir bardak şarap içsenize" dedi Tonsard, ihtiyara dolu bir bardak uzatarak.

"Gidiyor muydunuz?" diye sordu Vatel icra memuruna.

"Evet, Fourchon Baba'dan vazgeçer, Conches yardımcısını alırız yanımıza" dedi Brunet. "Sen önden git. Ben şatoya bir bildiri bırakacağım. Rigou Baba ikinci davasını da kazandı. Kararı bildireceğim."

İki küçük kadeh içki içen Bay Brunet kafayı bulmuştu. Niseron Baba'ya iyi günler diledi, çünkü vadide herkes ihtiyarın gözünde saygınlık kazanmaya önem verirdi. Sonra boz kısrağına binip uzaklaştı oradan.

Hiçbir bilim hatta istatistik bile, kırsal alanda haberlerin nasıl telgraftan daha hızlı yayıldığını açıklayamaz. Fransa'da yöneticilere ve sermayeye karşı bir suçlama gibi uzayıp giden o setleri de nasıl aş-

tığını açıklayamaz. En ünlü bankacının Waterloo ve Paris arasında arka arkaya at çatlattığı halde (Neden şudur: Adı geçen bankacı İmparator'un yitirdiği her şeyi yani bir krallığı kazandı) uğursuz haberi ancak birkaç saat erken ulaştırabildiğini tarih yazmaktadır. Tonsard Ana ile Vatel arasında geçen boğuşmadan bir saat sonra da *Grand -I- Vert*'in müdavimlerinden çoğu meyhanede toplanmış bulunuyordu.

İlk gelen Courtecuisse oldu. Sabahları karısının pişirdiği sütlü kahveyi yudumlayan, besili bir domuz gibi yanağından kan damlayan, neşeli av bekçisini gören zor tanırdı. Yaşlanmış, zayıflamış, solmuş sararmış, çökmüştü. ibret alınacak bir dersti ama kimse de ders almak niyetinde değildi.

Eski av bekçisine acıyıp, Rigou'yu suçlayanlara şöyle diyorlardı: "Merdivenden daha yükseğe tırmanmak istedi. Burjuva olmak istedi. Onun için böyle oldu."

Gerçekten de Courtecuisse, Bachelerie Malikânesini satın alırken burjuva sınıfına *geçmek* istemiş, bununla da övünmüştü. Karısı gübre toplayıp duruyordu. Karı koca güneş doğmadan önce kalkıyor, bol bol gübrelenmiş ve bol mahsul aldıkları bahçelerini çapalıyor ama Rigou'ya olan borçlarının faizlerinden başka bir şey ödeyemiyorlardı. Auxerre'de çalışan kızları aldığı maaşı onlara yolluyordu ama bu kadar çabaya ve yardıma karşın, ödeme vadesi geldiği zaman ceplerinde metelik bulunmuyordu. Eskiden arada sırada bir şişe şarap içip kızarmış et yiyebilen Bayan Courtecuisse, artık sudan başka bir şey içemiyordu. Courtecuisse üç kuruş harcarım endişesiyle *Grand -I- Vert'e* girmeye cesaret edemiyordu çoğu zaman. Gücü tükenince

meyhanede bedava yemekten de yoksun kalmıştı ve bunu da bütün budalalar gibi nankörlüğe yoruyordu. Nihayet mal mülk sevdasına kapılan her köylü gibi yorgunluğu artarken gıdası da eksiliyordu.

"Courtecuisse çok duvar ördü" diyorlardı, durumunu kıskananlar. Duvar dibinde meyve ağaçları dikmeden önce mülk sahibi olmayı beklemeliydi. Adamcağız Rigou'nun kendisine sattığı üç dönüm toprağı, evin yanındaki bahçeyi düzenlemiş, verimini artırmış, tam ürün almaya başlamıştı ki mülkünü kaptırmak endişesiyle kıvranmaya başladı. Eskiden avcı ayakkabısı giyen, tozluk takan Courtecuisse, şimdi tahta kunduralarla geziyor, Fourchon gibi giyiniyordu. Ve sefaletinden dolayı Aigues'in sahiplerini suçluyordu, içini kemiren bu kaygı, kısa boylu, bir zamanlar yüzü gülen eski av bekçisine endişeli, alık bir görünüm veriyordu. Zehir yutmuş ya da süreğen bir hastalığa yakalanmış gibiydi.

Olayı anlattıktan sonra, adamın sessiz sedasız oturduğunu gören Tonsard, "Neyiniz var Bay Courtecuisse? Dilinizi mi yuttunuz yoksa" diye sordu.

"Öyle olsa yazık olacaktı" dedi Bayan Tonsard. "Dilinin zarını kesen ebe kimse, iyi bir ameliyat yapmış. Şikâyet edecek bir şey yok."

Koca ihtiyar üzüntülü bir tavırla cevap verdi: "Bay Rigou ile işini halletmek için konuşmaktan insanın dili kuruyor."

"Hadi canım! On yedi yaşında güzel bir kızınız var. Akıllı, uslu davranırsa o kocamış odun hırsızıyla kolayca anlaşırsınız" dedi Tonsard Ana.

"Biz onu Auxerre'e Bayan Mariotte'un yanına yolladık. İki yıl oluyor. Başına gelebilecek felaket-

lerden korumak için..." dedi. "Açlıktan geberirim de yine..."

"Ne salak adam!" dedi Tonsard. "Benim kızlarıma baksana, öldüler mi? İkonlar gibi uslu ve namuslu olmadıklarını iddia edecek olan kimse tüfeğime hesap verecektir."

"O noktaya varmak acı olur" dedi, Courtecuisse başını sallayarak. "Ben tüfeğimi o *Arminac*'lardan birinin üstüne boşaltmayı yeğlerim."

"Babasını kurtarması, namus ve iffetini küflendirmekten daha doğru olur" dedi meyhaneci.

Tonsard omuzunda sert bir darbe hissetti. Niseron Baba'ydı vuran.

"Bu söylediklerin hoş şeyler değil" dedi ihtiyar. "Bir baba ailesinin namusunun bekçisidir. İşte, böyle davrandığınız için hor görülüyoruz ve sizin yüzünüzden halk özgürlüğe layık olmamakla suçlanıyor. Halk zenginlere namusluluk ve yurttaşlık erdemleri örneği vermelidir. Hepiniz para için Rigou'ya satıyorsunuz kendinizi. Onlara kızlarınızı teslim etmiyorsanız, erdemlerinizi teslim ediyorsunuz. İyi değil bu."

"Courtebotte ne duruma geldi, baksanıza" dedi Tonsard.

"Ben ne durumdayım, sen de ona bak" dedi Niseron Baba. "Ben huzur içinde uyurum. Yastığımda dikenler yoktur benim."

Bayan Tonsard, kocasının kulağına doğru eğilerek seslendi: "Bırak konuşsun, Tonsard. Zavallı adamın *düşüncesi* bu."

Tam o sırada Bonnébault ile Marie, Catherine ve kardeşi geldiler. Nicolas'nın başarısızlığı nedeniyle küplere binmişlerdi. Michaud'nun tasarılarını da

duyunca öfkeleri bir kat daha arttı. Babasının meyhanesine girer girmez Nicolas, Michaud ailesine ve Aigues'e sunturlu bir küfür savurdu.

Oraya çöktü ve yumruğunu masaya indirerek, "İşte, hasat zamanı geldi!" diye bağırdı. "Ben de onların ekinini ateşe vermeden askere gidersem adam demesinler bana."

"Herkesin önünde böyle ileri geri konuşmak doğru değil" dedi Godain, Niseron Baba'yı göstererek.

"Burada işittiklerini başkalarına yetiştirirse, tavuk gibi boğazlarım" dedi Catherine. "Onun devri geçti artık. Erdemli bir insan olduğunu söylüyorlar bu ihtiyarın. Bu onun mizacı, hepsi o kadar."

O sefil kulübede toplanmış olan bu insanlar, tuhaf bir manzara oluşturuyorlardı. Sarhoşların rahatça konuşabilmeleri için de Tonsard Ana kapıda gözcülük ediyordu.

Orada bulunanlar arasında, en az göze batan olmakla birlikte belki de en korkuncu Catherine'in peşini bırakmayan Godain'di. Godain altını olmayan bir cimriydi, yani cimrilerin en korkuncu. Çünkü para peşine düşmüş olan bir insan, paralarını korumaya çalışandan beterdir. Biri kendi içine bakar ötekisi korkunç bir durağanlıkla ileri diker gözlerini. Godain'in yüzü köylü tipinin en yaygın temsilcisiydi.

Bu kara kuru gündelikçi, boyu çok kısa olduğu için askere alınmamış, sakata ayrılmıştı. Çok çalışıyordu. Courtecuisse ve Courtecuisse gibiler gibi yemez içmezdi de. Bu nedenle daha da zayıflamıştı. Yüzü yumruk kadardı. Sarı gözlerinde yeşil çizgiler, kahverengi noktalar vardı. Ne pahasına olursa olsun mala mülke sahip olma tutkusu okunuyordu bu göz-

lerde. Hiçbir zaman sıcak bir bakışına rastlanmamıştı. Önceleri kaynaşan bu tutku bir lav gibi donmuştu artık. Derisi esmerleşmiş, şakaklarına yapışıyordu. Mumyaya benziyordu. İnce sakalları saban izlerinde dikilen anızlar gibi yüzünün kırışıklıklarından dışarı uzanıyordu. Godain hiç terlemez, kendi öz maddesini kendi emerdi. Eğri büğrü, kıllı parmakları sinirliydi. Yorulmak nedir bilmezdi. Eski ağaca benzerdi. Yirmi yedi yaşında olmasına karşın, kızıla çalan siyah saçlarında ak teller gözüküyordu. Siyah kaba bezden bir gömlek, bunun üstüne de bir yelek giyerdi. Bu gömleği büyük bir ihtimalle bir ay sırtından çıkarmaz, kirlendiği zaman da kendisi yıkardı Thune'de. Tahta kunduraları hurda demirle tamir edilirdi. Pantolonunda öyle çok dikiş ve yama vardı ki hangi kumaştan olduğu belli değildi artık. Başında da La Ville-aux-Fayes'de bir burjuva kapısında bulduğu belli olan korkunç bir kasket vardı.

Oldukça ilerigörüşlü olduğundan Catherine'in bir hazine olduğunu anlamıştı. Tonsard'dan sonra kendisi geçmek istiyordu *Grand -I -Vert*'in başına. Bu nedenle de kızı elde etmek için var gücüyle çalışıyordu. Bütün kurnazlığını bu iş için kullanıyordu. Ona servet vaadediyordu, annesinin yararlandığı serbestliği vaat ediyordu, gelecekteki kayınpederine de önemli bir gelir sağlayacaktı. Meyhane için, borcu bitinceye kadar yılda beş yüz frank ödeyecekti. Borcunu senetle ödeme konusunda Bay Brunet ile görüşmüştü. Kesici aletler ustası olan bu eciş bücüş adam çok iş olduğu zamanlar araba imalatçısının yanında çalışırdı. Çok para getiren angarya işlerin de peşini bırakmazdı. Gaubertin'e yatırmış olduğu

yaklaşık bin sekiz yün frank parası vardı. Hiç kimsenin de haberi yoktu bu paradan. Fukara bir insan gibi sürdürürdü hayatını. Ustasının evinin tavanarasında yatar, hasat artıklarıyla geçinirdi. Her yıl yenilenen, faiz ve artırımlarla değeri yükselen Gaubertin imzalı senedi, astarın içine dikili olarak yeni pantolonunun kemerinde taşırdı.

Nicolas, Godain'in ihtiyatlı davranma uyarısını şöyle cevapladı: "Ne olacak yani, asker olacağım. Kanımı damla damla akıtmaktansa bir defada boşaltırım, olur biter. Şeytanın üstümüze saldığı *Arminac*'lardan birinden kurtarmış olurum memleketi de."

Ve Michaud tarafından kendisine karşı düzenlenen komployu anlattı.

"Fransa, askeri nereden bulsun?" dedi ak saçlı ihtiyar ciddi bir tavırla. Yerinden kalkmış ve Nicolas'nın önünde durmuştu. Meyhane korkunç tehditin etkisiyle ölüm sessizliğine gömülmüştü.

"Herkes süresini doldurur ve geri döner" dedi Bonnebault bıyıklarını burarak.

Memleketin en pis insanlarını bir arada gören ihtiyar Niseron kafasını salladı, içtiği şarabın parasını Bayan Tonsard'a verdi ve meyhaneden çıktı. Ayağı basamaklara değer değmez içerdeki sarhoşlarda bir rahatlama fark edildi. Bütün bu insanlar vicdanlarından kurtulmuşlardı sanki.

Birdenbire Vaudoyer girdi içeri. Vatel'in yaptığını Tonsard anlatmıştı kendisine.

"Ne diyorsun bunlara peki Courtebotte?" dedi.

Hemen hemen herkesin Courtebotte takma adıyla çağırdığı Courtecuisse bardağını masanın üstüne koyarak dilini şaklattı.

"Vatel hata etti" dedi. "Tonsard Ana'nın yerinde olsaydım kaburgalarımı çürütür yatağa girerdim. Hastayım derdim. Döşemeci ile bekçisini *mahkemeye verir* yirmi altın tazminat isterdim. Bu parayı Bay Sarcus ödetirdi ona."

"Döşemeci kopacak olan gürültüden kaçınmak için öderdi bu parayı herhalde" dedi Godain.

Çiçek bozuğu suratlı, fındık kırana benzeyen eski kır bekçisi Vaudoyer kuşkulu bir havayla susuyordu.

Beleşten altmış frank kazanma olasılığından ağzı sulanan Tonsard, "Nedir senin canını sıkan" dedi. "Söyle bakalım. Anamda yirmi altın değerinde şey kırılmışsa biz de bundan yararlanırız. Üç yüz franklık patırtı çıkarırız. Bay Gourdon da, Aigues'e gidip, ananın kalçası çıktı der."

"Çıkarırız da kalçasını yerinden... Paris'te yapılıyor bu" diye ekledi meyhanecinin karısı.

"Çok pahalıya mal olur bu" dedi Godain.

Vaudoyer adliyeye ve eski jandarma onbaşısı Soudry'ye çok yardımcı olmuştu.

"Ben birçok davada bulundum. İşlerin sizin istediğiniz gibi yürüyeceğinden şüpheliyim. İş Soulanges'a kalsa neyse. Bay Soudry, hükümeti temsil ediyor ve Döşemeci'den yana değildir ama Döşemeci ve Vatel kendilerini son derece kurnazca savunacaklar ve diyecekler ki: 'Bu kadın ağaç taşıyordu. Suçluydu, öyle olmasa kaçmazdı. Sırtındaki demetin denetlenmesine razı olurdu. Başına bir şey gelmişse, bu suç işlediği için olmuştur.' Yok sağlam bir iş değil bu."

"Ben mahkemeye başvurduğum zaman burjuva savundu mu kendisini? Alacağımı ödedi" dedi Courtecuisse.

"İsterseniz ben Soulanges'a gidip icra memuru Bay Gourdon'la görüşeyim ve akşama durumun ne olduğunu bildireyim size" dedi Bonnébault.

"Socquard'ın o şişko, aptal kızının çevresinde dönmek için bahaneler ararsın hep" dedi Marie Tonsard delikanlının omuzuna sertçe vurarak.

Tam o sırada eski bir Burgonya Noel ilahisinin şu dörtlüğü işitildi:

Hayatında yaptığı
En faydalı iş
Bir gün sofrada testideki suyu
Mader şarabına çevirmek oldu

Fourchon Baba'nın sesini herkes tanıdı. Bu bölüm özellikle hoşuna gidiyordu herhalde. Mouche da ince sesiyle kendisine eşlik ediyordu.

"Ohooo!" dedi Tonsard Ana gelinine. "Kafayı tutmuş bunlar. Baban ıstakoza benziyor, küçük ise bir bağ çubuğu gibi *yanıyor.*"

"Selam" diye bağırdı ihtiyar. "Bütün anasının ipini satmışlar burada!" Marie'yi Bonnébault'yu öperken gördü ve bağırdı: "Selam! Selam kötülük dolu Marie. Şeytan yardımcın olsun. Bütün kadınların lanetlisi ol vb. Selam millet. Kıstırıldınız köşeye işte. Odun demetlerine elveda diyebilirsiniz artık! Haberler kötü. Burjuvanın sizi mat edeceğini söylemiştim ben. Yasayla kırbaçlayacak işte sizi şimdi. Evet burjuvalarla uğraşmanın sonu budur işte. Burjuvalar o kadar çok yasa yaptılar ki her tür inceliği sığdırabilirler bunun içine."

Korkunç bir geğirme birdenbire saygıdeğer konuşmacının düşüncelerine yeni bir yön verdi.

"Vermichel burada olsaydı, ağzına hohlardım, Alicante şarabının ne biçim bir şey olduğunu anlardı. Burgonyalı olmasaydım İspanyol olmak isterdim. Tanrı'ya yaraşır şarap! Öyle sanıyorum ki papaz ayin yaptığı zaman bu şarabı kullanır. Ne şarap be! Gençleştirdi beni. Courtebotte, karın burada olsaydı genç görünürdü gözüme ulan. İspanyol şarabı sıcak şarabın pabucunu dama atar. Bundan hiç kuşkum yoktur. Yalnızca şarap mahzenlerini boşaltmak için şarap mahzenlerini boşaltmaya değer."

"Sen şu haberi söyle bana!" dedi Tonsard.

"Artık sizler için hasat yok. Döşemeci hasat artıklarını toplamanızı yasaklayacak."

"Yasaklayacak mı?" diye bağırdı bütün meyhane hep bir ağızdan. Dört kadının tiz sesi erkeklerinkini bastırdı.

"Evet" dedi Mouche. "Bir kararname çıkartacak. Groison'a yayınlatacak, ilçede astıracak. Hasat artıklarını yalnızca fakirlik belgesi olanlar toplayabilecekler."

"Şunu da bilin ki" dedi Fourchon, "öteki bucakların madrabazları da alınmayacak."

"Ne! Ne!" dedi Bonnébault. "Ninem, ben ve senin anan Godain burada hasat artığı toplayamayacak mıyız? Resmi makamlar oyun oynuyorlar herhalde. Gösteririm onlara ben. Bu belediye başkanı general sapıtmış mı ne?"

"Sen de Godain, gidecek misin hasat artığı toplamaya buna rağmen?" diye sordu Tonsard, Catherine'le biraz yakından konuşan arabacı çırağına.

"Benim hiçbir şeyim yok ki. Yoksulum ben. Fakirlik belgesi isteyeceğim."

"Susamuruna karşılık ne verdiler babama?" diye sordu güzel meyhaneci, Mouche'a.

Bayan Tonsard'ın dizlerine oturmuş olan Mouche, doldurduğu midesinin ağırlığıyla sıkıntı içinde olmasına rağmen ve iki şişe şarabın etkisiyle gözleri buğulandığı halde başını halasının boynuna eğdi ve yavaşça kulağına fısıldadı: "Bilmiyorum ama altını var! Bana bir ay güzel yemekler yedirirseniz, sakladığı yeri bulurum. Çünkü sakladığı *bir yer* var."

"Babamda altın varmış" dedi Bayan Tonsard kocasının kulağına. Tonsard'ın sesi bütün müşterilerin katıldığı ateşli tartışmanın uğultusunu bastırıyordu.

"Susun, Groison geçiyor" diye bağırdı Tonsard Ana.

Meyhanede derin bir sessizlik oldu. Groison epeyce uzaklaştıktan sonra Tonsard Ana bir işaret yaptı ve tartışma yeniden başladı. Tartıştıkları sorun eskisi gibi fakirlik belgesi almadan hasat artığı toplanacak mıydı yoksa toplanmayacak mıydı?

"Boyun eğmeniz gerekiyor" dedi Fourchon Baba. "Çünkü Döşemeci, valiyi görmeye gitmiş ve düzeni sağlamak için asker istemiş. Köpek gibi gebertirler hepimizi..." İspanyol şarabının uyuşturduğu dilini çözmek için bağırdı: "Neyiz ki biz zaten!"

Fourchon'un bu uyarısı çılgınca bir şey olmasına karşın, herkesi derin düşüncelere itti, hükümetin kendilerini gerekirse hiç acımadan katledebileceğini düşünüyorlardı.

Bonnébault, "Ben Toulouse yakınlarında garnizondayken böyle karışıklıklar çıkmıştı" dedi. "Köylülerin üstüne yürüdük, kılıçtan geçirildiler, kimisi tutuklandı... Askere karşı gelmek istemeleri insanı

güldürüyordu doğrusu. Mahkeme onunu zincire vurdu, on birini de içeri attı, yani her şey mahvoldu!.. Asker askerdir, siz *başıbozuksunuz.* Sizi kılıçtan geçirme hakkına sahip onlar." "Peki" dedi Tonsard. "Siz niye şaşırdınız oğlaklar gibi öyle? Anamdan, kızlarımdan bir şey alabilirler mi? Hapse mi gireceğiz? Gireriz, Döşemeci bütün memleketi hapse atacak değil ya! Zaten mahkûmlar, kralın hapishanelerinde evlerinden daha iyi beslenirler. Kışın daha iyi ısınırlar."

"Enayisiniz siz hepiniz! diye bağırdı Fourchon Baba. "Burjuvayı katakulliye getirmek cepheden saldırmaktan iyidir. Bunu iyice kafanıza yerleştirin yoksa canınızı çıkarırlar. Yok biz küreği seviyoruz diyorsanız, o sizin bileceğiniz iş. Tarladaki kadar çalışmak yok orada, doğru, ama özgürlük de yok."

Akıl vermeye geldiği zaman herkesin önüne geçen Vaudoyer, "Avonne Kapısında gizlenen o vahşi Gévaudan hayvanından memleketi kurtarmak için bazılarımız hayatını tehlikeye atarsa daha iyi olur belki" dedi.

"Michaud'nun hesabını görmeye varım ben" dedi Nicolas.

"Daha erken" dedi Fourchon. "Böyle bir şey yaparsak çok şey kaybederiz evlatlarım. Kendimize acındırmalıyız. Açız diye bağırmalıyız. Aigues'in sahibi ve karısı bize iyilik etmek isterler ve hasat artığı toplamaktan daha kârlı çıkarsınız."

"Korkaksınız, siz hepiniz" diye bağırdı Tonsard. "Farzedelim ki adliye ve askerle bir çatışma çıktı, bütün memleketi zincire vuracak değil ya bunlar. Sonra La Ville-aux-Fayes'de ve eski senyörler arasında bizi destekleyecek olanlar da çıkar."

"Doğru" dedi Courtecuisse. "Yakınan yalnızca Döşemeci. Soulanges'ın, Ronquerolles'un ve ötekilerin sahipleri koştular. Şu zırhlı süvari ötekiler gibi savaşta ölecek kadar cesur olsaydı, bugün Avonne Kapısındaki mutlu hayatımı sürdürüyor olacaktım. Altını üstüne getirdi oranın. Tanıyabilene aşkolsun!"

"Bütün memlekette hiç kimseyle geçinemeyen bir burjuva eşkıyası için asker göndermezler" dedi Godain. "Kabahat onun. Burada her şeyi karmakarışık etmek, her şeyi altüst etmek istiyor. Hükümet kovar onu."

"Hükümet başka türlü konuşmaz, böyle davranmak zorundadır, zavallı hükümet," dedi Fourchon birdenbire hükümete karşı şefkat dolu hisler içinde. "Acıyorum bu iyi hükümete. Çok mutsuz bir hükümet. Beş parası yok. Parayı kendi basan bir hükümet için parasız kalmak büyük aptallık. Ah! Ben hükümet olsaydım."

"Ama" dedi Courtecuisse, "La Ville-aux-Fayes'de bana dediler ki, Bay de Ronquerolles Meclis'te bizim haklarımızdan bahsetmiş, dediler."

"Bay Rigou'nun gazetesinde yazılıydı" dedi Vaudoyer. "Okudum." Eski kır bekçisi sıfatıyla okuma yazma biliyordu.

Melekeleri çoğu zaman alkolün etkisiyle uyarılan çoğu hak adamı gibi ihtiyar Fourchon da yapmacık sevecenliğine karşın bu ateşli tartışmayı fırıl fırıl dönen gözler ve açık kulaklarıyla dinliyordu. Birdenbire ayağa kalkıp, meyhanenin orta yerine dikildi.

"İhtiyarı dinleyin, sarhoştur" dedi Tonsard. "Çifte şeytanlık var şimdi içinde: Kendi şeytanlığı ve şarabın şeytanlığı."

"İspanya şarabıyla üç eder" diye lafa karıştı Fourchon, fauna gibi gülerek. "Doğrudan doğruya, cepheden saldırıya geçmek doğru değil evlatlarım; çok güçsüzsünüz. Dolambaçlı yollardan gidiniz... Ölmüş bitmiş gibi görünün, it gibi peşlerinde dolaşın. Küçükhanım daha şimdiden dehşet içindedir. Çok yakında bütün güçlükler yenilecektir. Terk edecektir memleketi. O gitti mi Döşemeci de peşinden gider. Tutkusudur onun o. İşte, plan bu. Ama defolup gitmelerini çabuklaştırmak için, bence onları akıl hocalarından, güçlerinden, casusumuzdan, maymunumuzdan yoksun bırakmak gerekir."

"Kim o?"

"Ha! O melun peder!" dedi Tonsard. "Bizi kutsal ekmekle besleyen o günah arayıcısı."

"İşte, bu doğru" dedi Vaudoyer. "Peder yokken çok mutluyduk. Bu Tanrı yiyiciyi kovmalıyız. Düşman odur."

Fourchon, silik görünümü yüzünden Peder Brossette'e taktıkları adı kullanarak, "Bizim sıska bütün perhizleri tuttuğuna göre kurnaz bir kadının tuzağına düşer belki de" dedi. "Suçüstü yakalandı mı teşhir ederiz. Öyle bir patırtı koparırız ki Piskopos onu başka bir yere göndermek zorunda kalır. Rigou Baba'nın çok hoşuna gider böyle bir şey... Eğer Courtecuisse'in kızı Auxerreli hanımından ayrılmayı kabul ederse, o kadar sevimli ki sofuluk taslayarak vatanı kurtarabilir. Ve işte bu kadar!"

"Peki niye sen olmayasın?" dedi Godain alçak sesle Catherine'e. "Rezaleti örtbas etmek için çok para var bu işte. Birdenbire sahibi olursun buranın olur biter..."

"Hasat artıklarını toplayacak mıyız toplamayacak mıyız?" dedi Bonnébault. "Sizin pederinizle uğraşacak halim yok benim. Ben Conchesluyum ve bizim orada dalavereler çevirip, vicdanlarımızı karıştıran bir pederimiz yok."

"Bana bakın, gidip Rigou'yu görelim" dedi Vaudoyer. "Yasaları bilir o. Ona soralım. Döşemeci hasat artığı toplamayı yasaklayabilir mi? Kimin haklı olduğunu söyler bize. Eğer Döşemeci haklıysa bakarız icabına o zaman. İhtiyarın dediği gibi meseleyi dolambaçlı yoldan ele alırız..."

"Kan akacak" dedi Nicolas ayağa kalkarak, kaygılandırıcı bir tavırla. Catherine bir şişe dolusu şarap çekmiş, konuşmasını engellemek için hepsini ona içirmişti. "Bana sorarsanız Michaud'yu vuralım. Ama iş yok sizde. Afyon yutmuş gibi uyuşuksunuz hepiniz."

"Ben değil" dedi Bonnébault. "Ağzınızı sıkı tutmayı bilirseniz eğer, Döşemeci'yi vurmayı üstüme alırım ben!.. Kafasına bir kurşun sıkmak büyük zevk olur! Bütün o kokmuş subaylardan da öcümü almış olurum böylece!.."

Biraz Gaubertin'in oğlu olarak da bilinen ve Fourchon'un ardından içeri giren Jean-Louis Tonsard yüksek sesle, "Hadi canım sen de!" dedi.

Bu çocuk birkaç aydan beri Rigou'nun güzel hizmetçisine kur yapıyordu. Babasının mesleğini almıştı. Çitlerle ve bahçe yollarıyla ilgilenirdi. Burjuva evlerine girip çıktığı için efendilerle, uşaklarla konuşur, çeşitli fikirler edinirdi. Bu nedenle de ailenin en uyanık üyesiydi. Gerçekten az sonra Rigou'nun hizmetçisiyle konuşması sırasında Jean-Louis'nin kurnazlığı konusundaki fikirleri doğruladığı görülecektir.

"Sen ne diyorsun bakalım peygamber?" dedi meyhaneci, oğluna dönerek.

"Ben diyorum ki burjuvaların oyununa geliyorsunuz" diye cevap verdi Jean-Louis. "Haklarınızı korumak için Aigues'in sahiplerini korkutun, onu anlıyorum. Ama onları memleketten kaçmaya ve Aigues'i satmaya zorlamak vadinin burjuvalarının ekmeğine yağ sürmek olur. Bizim çıkarlarımıza da ters düşer bu. Büyük toprakların bölüştürülmesine yardım ederseniz eğer, gelecek ihtilalde satılık mülkleri nereden bulacaksınız?.. İhtilal olursa eğer, Rigou gibi bedava alırsınız toprakları. Oysa toprakları burjuvaların ağzına atarsanız, onlar o toprakları hem kırpacaklar hem de pahalıya verecekler size. Herkesin Rigou için çalıştığı gibi, siz de onlar için çalışacaksınız. Courtecuisse'e baksanıza!.."

Bu kısa söylevin, sarhoşların kavrayamayacakları kadar derin bir siyasi içeriği vardı. Courtecuisse dışında, hepsi Aigues pastasından paylarını almak için para biriktirirdi. Jean-Louis konuşmasını sürdürdü. Ötekiler de Temsilciler Meclisindeki gibi kendi aralarında konuşmayı sürdürdüler bir yandan.

"Evet, Rigou'nun makineleri olacaksınız hepiniz!" diye bağırdı Fourchon. Torununun söylediklerini anlayan tek insan oydu.

Bu sırada Aigues değirmencisi Langlumé geçiyordu oradan, Bayan Tonsard seslendi kendisine doğru: "Doğru mu muavin bey, hasat artığı toplamak yasaklanıyor mu?"

Langlumé ufak tefek, şen şakrak, undan yüzü beyazlanmış bir adamdı. Kül rengi, kumaş bir elbise giymişti. Merdivenleri çıktı. Köylüler hemen ciddi bir hava takındılar.

"Yani arkadaşlar, hem evet hem hayır! İhtiyacı olanlar toplayacak ama alınacak önlemlerin size çok yararı dokunacak."

"Nasıl?" dedi Godain.

Değirmenci, Norman usulü göz kırparak cevapladı soruyu: "İhtiyacı olan herkesin buraya üşüşmesi engellenecek ama sizin başka yerlere gitmeniz engellenmeyecek. Bütün belediye başkanları Blangy belediye başkanı gibi davranmasın yeter ki."

"Doğru demek ki!" dedi Tonsard tehditkâr bir tavırla.

Bonnébault başlığını kulağının üstüne eğdi. Sopasını havada sallayarak, "Ben Conches'a dönüyorum. Dostlara haber vereceğim" dedi ve vadinin çapkını, ıslıkla şu asker şarkısını çalarak çıkıp gitti:

Muhafız alayının süvarilerini tanıyan sen
Alayın borazancısını tanımaz mısın?

"Bana bak Marie, sevgilin Conches'a gitmek için yanlış yola saptı" diye seslendi Tonsard Ana torununa.

Kapıya koşan Marie, "Aglaé'yi görmeye gidiyor" dedi. "O ördeğin pestilini çıkarmadan olmayacak galiba."

"Bana bak Vaudoyer" dedi Tonsard, eski kır bekçisine. "Git Rigou Baba'yı gör, ne yapacağımızı bilelim. Kâhinimiz bizim o. Danışma da parayla değil."

"Bir saçmalık daha" dedi alçak sesle Jean-Louis. "Her şeyi satıyor; Annette söyledi. Onu dinlemek, öfkeli birinin sözlerine aldanmaktan çok daha tehlikeli."

"Uslu durmanızı salık veririm size" dedi Langlumé. "Çünkü General, verdiğiniz zararlar yüzün-

den valiyle görüşmeye gitmiş. Sibilet'nin söylediğine göre, köylülerinin hakkından gelmek için gerekirse Paris'e gitmeye, adalet bakanıyla, kralla, bütün ileri gelenlerle görüşmeye namusu, şerefi üzerine yemin etmiş."

"Köylülerinin mi?" diye bağırdılar hep bir ağızdan. "Ne demek yani? Artık ona ait değiliz."

Tonsard'ın bu sözü üstüne, Vaudoyer eski belediye başkanına gitmek üzere çıktı.

Daha önce çıkmış olan Langlumé, merdivenlerde döndü ve cevap verdi: "Tembel sürüsü. Kendi kendinizin efendisi olmak için geliriniz var mı?"

Gülerek söylemesine karşın, bu derin söz içerdekiler tarafından atın kırbaç darbesini anladığı gibi anlaşıldı.

"Efendiymiş! Hadi oradan!.. Bana bak, sabah yaptıklarından sonra benim klarnetimi verecek değiller eline" dedi Fourchon, Nicolas'ya.

"Uğraşma çocukla. İçtiğin şarabı burnundan getirir yoksa!" dedi Catherine, dedesine.

XIII

KÖYLERİN TEFECİSİ

Stratejik açıdan, bir ileri hat nöbetçisi neyse, Rigou da Blangy de oydu. Aigues'i gözetlerdi ve iyi bir gözetleyiciydi! Polis, nefretin hizmetindeki ispiyonları hiçbir zaman bulamayacaktır.

General Aigues'e geldiği zaman, Rigou hiç kuşkusuz bazı projeler hazırladı. Bu projelerin tümü, Montcornet, bir Troisville'yle evlenince suya düştü. Bu büyük toprak sahibini korumak ister gibi görünüyordu. Bu niyeti öylesine açık bir biçimde belli oldu ki Gaubertin ona da pay çıkarma gereğini duydu ve Aigues'e karşı düzenlenen komployu açtı kendisine. Kendisine önerilen payı ve komploda oynayacağı rolü kabul etmeden önce, Rigou, kendi deyimiyle General'i köşeye sıkıştırmak istedi.

Kontes şatoya yerleştikten sonra, bir gün, sorgun ağacından yapılmış, yeşil boyalı bir araba Aigues'in şeref avlusuna girdi. Belediye reisi, yanında metresi olduğu halde, arabadan inip merdivenlere doğru geldi. Rigou bir pencerede Kontes'i fark etti. *Piskopos'a, dine ve düşmanından önce davranan Peder Bossette'e çok bağlı olan Kontes,* François'ya *hanımefendinin evde olmadığını* söyletti.

Rusya'da doğmuş bir kadına yaraşan bu saygı-

sızlık karşısında papaz sapsarı kesildi. Eğer Kontes rahibin "Serinlemek için banyoya girer gibi günaha dalan bir iblistir o!" sözleriyle tanımladığı adamı merak edip görmek isteseydi, belediye başkanı ile şato arasında, liberallerin kralcılara karşı beslediği soğuk ve hesaplı kinin doğmasından kaçınırdı belki de. Köy yerlerinde komşuluk ilişkilerinde oluşan kışkırtmalar bu kini artırır çünkü onur kırıcı yaraların anısı hiçbir zaman silinmez.

Bu adam ve alışkanlıklarıyla ilgili bazı ayrıntılar verirsek, hem iki ortağı tarafından *büyük iş* diye adlandırılan komploya nasıl katıldığını aydınlatırız, hem de çok ilginç bir tip çizmiş oluruz. Fransa'ya özgü köy hayatının ürünü olan bu tip şimdiye kadar hiç betimlenmedi daha. Zaten bu adamın hiçbir şeyi önemsiz değildir, ne evi ne ateşi üfleme biçimi ne de yemek yeme biçimi, alışkanlıkları, düşünceleri, her şeyi, bu vadinin tarihine çok büyük katkılarda bulunacaktır. Bu dönek, demokrasinin yararını da gösterir. Demokrasinin hem kuramı hem pratiği, hem alfası, hem omegasıdır. *Zirvesidir* o.

Bundan önceki bazı sahnelerde anlatılan bazı büyük cimrileri belki anımsarsınız. Önce bir kaplan ne kadar yırtıcı ise o kadar cimri olan Saumurlü Grandet Baba, sonra sefaletin gözyaşlarıyla ıslanmış altının sağladığı gücün tadını çıkaran, altın cizviti iskontocu Gobseek, daha sonra dalavereciliği siyaset mertebesine yükselten Kapkaççı Baron de Nucingen. Son olarak da aile tutumluluğunun simgesi, ihtiyar pinti Issoudunlü Hochon ve aile dayanışması sonucu cimri olan Sancerreli Baudraye. Ama insan duygularının ve özellikle de cimriliğin o kadar çok ayırtısı vardır ki

toplumlunuzun değişik katlarında gelenek ve görenekleri inceleme açısından ilginç olan bir cimri daha vardı: Rigou'ydu bu! Bencil cimri, yani kendi zevkleri için cömert, başkaları için duygusuz ve soğuk, kısaca kilise adamı cimriliği. İyi yaşamanın zevkini sonuna kadar çıkarmak için peder olarak kalan, halkın parasını kapmak için de dünya hayatına dönen adam. Önce kendi çatısı altında uyumaktan duyduğu sürekli mutluluğu açıklayalım:

Blangy, yani Blondet'nin Nathan'a yazdığı mektupta anlattığı altmış hane, Thune Irmağının solunda bir tepe üstüne kondurulmuştur. Burada bütün evler bahçeli olduğundan, bu köyün çok sevimli bir görünümü vardır. Bazı evler ırmak boyunda kurulmuştur. Kilise, tepenin üstünde yükselir. Eskiden kilisenin hemen yanında peder evi de vardı. Çoğu köylerde olduğu gibi, mezarlık mihrap yönündeydi.

Kâfir Rigou, iyi bir katolik olan Matmazel Choin'ın eskiden özel olarak satın aldığı arsada yaptırdığı o peder evini kaçırmamış, satın almıştı. Peder evini kiliseden ayıran set biçimindeki bir bahçeden, iki şatonun parkları arasında bulunan Blangy, Soulanges ve Cerneux toprakları görünürdü. Ters yönde uzanan bir çayırı, görevli son peder ölmeden kısa süre önce satın almıştı ve pinpirikli Rigou duvarla çevirmişti burasını.

Belediye başkanı, bu eski peder evini yeni görevliye geri vermeyi kabul etmediğinden, yetkililer, kilisenin yanında bulunan bir köylünün evini satın almak zorunda kaldılar. Evi büyütmek, yeniden düzenlemek ve kiliseyle ortak duvarı olan küçük bir bahçeyi de eve eklemek için beş bin frank gerekli oldu. Böy-

lece peder evi ile kilise arasında eskiden olduğu gibi bağlantı kuruldu yeniden.

Kilisenin hizasında bulunan, bahçeleriyle birleşik gibi görünen bu iki ev Blangy Meydanını daha bir güzelleştiren bir ağaçlığa açılırdı. Kont, yeni peder evinin karşısında, belediye dairesini, kır bekçisinin lojmanını ve Peder Brossette'in boş yere isteyip durduğu peder okulunu içine alan ortak bir bucak evi yaptırdı. Böylece eski Benedikten ile genç pederin evleri kiliseye bitişik olmakla kalmadı, birbirlerini de gözetleme olanağı buldular aynı zamanda. Zaten bütün köy ispiyonluyordu Peder Brossette'i. Thune'den başlayan ana cadde dolana dolana kiliseye kadar yükseliyordu. Köylülerin bağ ve bahçeleri, küçük bir orman Blangy Tepesini süslüyordu.

Köyün en güzel evi Rigou'nunkiydi. Ev, Burgonya usulü, iri taşlardan yapılmıştı. Taşlar malayla enlemesine perdahlanmış, sarı harçla tutturulmuştu. Kimi yerlerde harcın altında siyah taş parçaları göze çarpıyordu. Hiçbir çakmaktaşının sırıtmadığı bir sıva şeridi çerçeveliyordu pencereleri. Zamanla, eski evlerin tavanlarındaki gibi, sıvada ince çatlaklar oluşmuştu. Yeşil boyalı, sağlam pencere kanatları kaba bir işçilikle yapılmıştı. Damdaki bazı arduaz plakalarla, yosunlar birbiriyle kaynaşmıştı. Burgonya evleri tipinde bir evdi burası. Fransa'nın bu bölgesinden geçen her yolcu, bu evlerden binlercesine rastlar.

Belli belirsiz bir kapı koridora açılıyordu. Koridorun ortasında da bir merdiven boşluğu bulunuyordu. Girişte, meydana açılan üç pencereli, geniş bir oda görülüyordu. Avludan ışık alan mutfak merdivenin

altındaydı. Zemin taş döşeliydi ve oraya bir araba kapısından giriliyordu. Zemin katın durumu buydu.

Birinci katta üç oda vardı. Yukarıda çatı arasında da bir oda vardı.

Mutfağa bitişik bir odunluk, bir arabalık, bir ahır, L biçimli bir dirsek oluşturuyordu. Bu hafif yapıların üstünde tahıl ambarları, yemiş ambarı ve bir de hizmetçi odası yapılmıştı.

Evin karşısında bir kümes, bir ahır ve domuz yetiştirme yerleri vardı.

Yaklaşık bir dönüm olan duvarlarla çevrili bahçe, bir papaz bahçesiydi, yani duvarın dibinde meyve ağaçları, asma çardakları, iki yanı öreke gibi budanmış ağaçlarla süslü kumlu yollar, ahırdan gelen gübreyle gübrelenmiş sebze tarlaları vardı.

Evin ötesinde ağaç dikili, çitlerle çevrili ve ineğin her zaman yeterince yeşillik bulabileceği kadar büyük ikinci bir alan bulunuyordu.

İçerde, salon ağaçlarla desteklenmişti. Duvarları eski halılarla kaplıydı. Eskilikten kararmış ve elişi örtülerle süslü ceviz mobilyalar, ağaç kaplamalarla ve tahta zeminle uyum içindeydi. Tavanda çıkıntı yapan üç kalas boyalıydı ve kalas aralarında tavan süsleri bulunuyordu. Cevizden yapılmış şöminenin üstüne kaba bir çerçeve içersinde bir ayna konmuştu. Mermer kaideye yerleştirilmiş iki bakır yumurtanın dışında süs yoktu. Yumurtalar ikiye bölünmüştü ve ters çevrilmiş olan üst bölümü şamdan pulu işini görüyordu.

İki iş gören bu şamdanlar küçük zincirlerle süslenmişti ve XV. Louis döneminin bir buluşu idi. Şimdilerde çok az rastlanmakta bu şamdanlara. Pencerelerin

karşısındaki duvarda, yaldızlı, yeşil bir kaidenin üstünde, basit ama çok iyi işleyen bir saat yerleştirilmişti. Üçgen demir çubuklar üstünde gıcırdayan perdeler elli yıllıktı. Şilte kumaşına benzeyen, pamuklu kumaş, kareli ve pembe-beyaz renkliydi. Kumaş Hindistan'dan gelmişti. Bir büfe ve bir yemek masası, bu çok temiz tutulan mobilyayı tamamlıyordu.

Ocak başında Rigou'nun özel koltuğu olan görkemli bir berjer bulunuyordu. Köşede ufak bir yazı masasının üstünde, son derece bayağı bir çengele asılı bir körük duruyordu. Bu körük, Rigou'nun servetinin kökeniydi.

Üslubu, artırma ilanlarınınkiyle rekabet edebilecek olan bu kısa tanımlamadan sonra Bay ve Bayan Rigou'nun odalarında ancak ihtiyacı karşılayacak kadar eşya bulunduğunu anlamak kolay olsa gerek ama aşırı tutumluluğunun eşyaların maddi niteliğini bozduğunu söylemek doğru olmaz. Sözgelimi en titiz metres bile Rigou'nun yatağında çok rahat ederdi. Şahane şilteleri, ince patiskadan çarşafları, sağlam perdelerle kışın esintilerden korunan kuştüyü bir yatağı vardı. Sofu bir kadın kim bilir hangi peder için satın almıştı bu yatağı. İleride görüleceği gibi bütün eşyalar aynı durumdaydı.

Bu cimri adam ne okuma yazmayı ne de saymayı bilen karısını mutlak bir itaate zorlamıştı. Zavallı kadın bir süre müteveffa ile uğraşmış şimdi de kocasına hizmet ediyordu. Yemek pişiriyor, çamaşır yıkıyordu. Rigou'ya metresi kadar itaat eden ve on dokuz yaşında çok güzel bir kız olan Annette, kadıncağıza iyi kötü yardım ediyordu. Yılda otuz frank kazanırdı Annette.

Uzun boylu, kuru, zayıf, sarı benizli, elmacık kemikleri al al bir kadın olan Bayan Rigou başına her zaman bir hotoz bağlar, bütün yıl boyunca aynı eteği giyerdi. Ayda iki saat bile terk etmezdi evini. Bütün zamanını sadık bir hizmetçinin bir eve verebileceği bütün özeni vermekle geçirirdi. En keskin gözlemci bile bir zamanlar Peder Niseron'un dikkatini çeken o şahane endamdan, Rubens'e yaraşır tazelikten, alımlılıktan, inci dişlerden, bakire bakışlardan eser bulamazdı onda. Dünyaya getirdiği biricik evlat olan genç Bayan Soudry doğduktan sonra, zavallı kadının dişleri mahvolmuş, kirpikleri dökülmüş, gözünün feri gitmiş, beti benzi solmuş, kamburu çıkmıştı. Tanrı'nın parmağı değmişti sanki pederin karısına. Köy yerlerinde yaşayan bütün varlıklı ev kadınları gibi gardrop dolusu ipekli elbiselerini, kumaşlarını, hiç giyilmemiş olan elbiselerini doyasıya seyreder, bundan büyük zevk duyardı. Hiç kullanmadığı danteller, mücevherler hiçbir işine yaramıyordu ama Rigou'nun genç hizmetçilerinin açgözlülüğünü kışkırtıyor, onun bir an önce ölmesini dilemek günahını işletiyordu onlara. İçgüdüyle yaşamak için yaratılmış olan o yarı kadın yarı hayvan yaratıklardan biriydi. Eskiden güzel olan Arsène çıkarcı olmadığından, müteveffa Peder Niseron'un vasiyetinin nedenlerini açıklamak için, kendisini böyle davranmaya iten ilginç olayı anlatmamız gerekiyor. Böylece, kalabalık mirasçılar kabilesiyle ilgili bilgilere de sahip olunur.

Kilisenin ayin eşyalarının koruyucusunun karısı Bayan Niseron, kocasının amcasına çok ilgi gösteriyordu, çünkü yaşı yetmiş iki olan bu ihtiyarın, tahminlere göre kırk küsur bin franklık mirası tek vârisin

ailesini refaha kavuşturacaktı. Müteveffa Bayan Niseron epeyce sabırsızlıkla bekliyordu refaha kavuşmayı. Oğlundan başka küçük, sevimli, masum bir kızı vardı. Bu tür yaratıklar, belki de erken ölecekleri için bu kadar yetkin oluyorlardı. Gerçekten de on dört yaşında klorozdan öldü. Bu hastalığın halk arasındaki adı *solgun renklerdir*. Küçük çocuk rahipliğin neşe kaynağıydı. Bir dediğini iki etmezlerdi orada. İhtilalin başlarında kilise disiplini gevşeyince, amcası 1789'da evine güzel bir hizmetçi kız almıştı. Küçük kız, Matmazel Arsène'i severdi. Arsène, rahibin eviyle ilgilenen yaşlı matmazel Pichard'ın yeğeni olurdu ve onun yerini doldurmak üzere çağrılmıştı; çünkü Matmazel Pichard, öleceğini anlayınca halılarını güzel Arsène'e devretmek istemişti.

1791'de Rahip Niseron, Dom Rigou'yu ve kardeşi Jean'ı evinde barındırdığı sırada, küçük Niseron, son derecede masum bir muziplik yaptı. Arsène'le ve öteki çocuklarla birlikte oyun oynuyorlardı. Oyunda herkes sırası gelince bir eşya saklıyordu ve ötekiler onu arıyordu. Arayan saklı eşyadan uzaklaştıkça ya da ona yaklaştıkça "Yanarsın!" ya da "Donarsın!" diye bağrılıyordu. Küçük Geneviève'in aklına salondaki körüğü, Arsène'in yatağına saklamak geldi. Körüğü kimse bulamadı, oyun bitti. Annesiyle birlikte giden Geneviève, körüğü yerine asmayı unuttu. Arsène'le teyzesi körüğü bir hafta aradılar, sonra artık aramadılar. Körüksüz de olabiliyordu, yaşlı rahip moda olduğu devirlerden kalma içi delik bir çubukla üflüyordu ateşini. Çubuk büyük bir olasılıkla III. Henri'nin saraylılarından birine aitti. Nihayet, bir akşam, yaşlı kadın ölümünden bir ay önce, Rahip Mouchon,

Niseron ailesi ve Soulanges papazının katıldıkları bir yemekten sonra, körüğü söz konusu ederek ağlayıp sızladı. Nasıl kaybolduğunu bir türlü anlayamıyordu.

"On beş gündür Arsène'in yatağında duruyor!" dedi küçük Niseron bir kahkaha atarak. Tembel kız yatağını düzeltse, bulurdu onu..."

1791 yılında herkes kahkahalarla gülebildi ama bu gülüşün arkasından derin bir sessizlik geldi.

"Bunda gülecek bir şey yok" dedi kâhya kadın. "Hastalandığından beri Arsène benim yanımda yatıyor."

Bu açıklamaya karşın, Peder Niseron, aleyhinde bir komplo düzenlendiğini sandığını belli eden, şimşek çakan gözlerini Bayan Niseron'la kocasına çevirdi. Kâhya kadın öldü. Dom Rigou papazın kin ve öfkesini öyle bir körükledi ki Rahip Niseron, Jean-François Niseron'u mirasından mahrum etti, nesi var nesi yoksa Arsène Pichard'a bıraktı.

1823'te Rigou şükran duyguları nedeniyle hâlâ o çubuğu kullanırdı ateşi körüklemek için. Ve körük duvarda bir çivide asılı dururdu.

Kızını deli gibi seven Bayan Niseron, onun ölümünden sonra çok yaşamadı. Ana-kız 1794'te öldüler. Rahip öldükten sonra Bay Rigou, Arsène'le evlenerek, onun işleriyle kendisi ilgilenmeye başladı.

Rigou'ya, bir köpek efendisine nasıl bağlıysa o kadar bağlı olan, manastırın eski hizmetkârı Jean, bu şehvet düşkünü Harpagon'a hem seyislik hem bahçıvanlık, hem inek çobanlığı hem oda hizmetçiliği hem de kâhyalık yaptı.

Arsène Rigou, 1821'de kraliyet savcısıyla evlendi. Drahoması yoktu. Biraz annesinin sıradan güzelliğini hatırlatırdı. Babası gibi sinsiydi.

O zamanlar altmış beş yaşında olan Rigou, otuz yıl içinde bir defa bile hasta olmamıştı. Gerçekten görülmemiş, duyulmamış bu sağlık hiçbir şeyden etkilenmeyecek gibiydi. Uzun boylu, kuru, gözlerinin çevresinde kahverengi halkaları olan bir adamdı. Göz kapaklarının rengi siyaha çalardı. Sabahları kırışık, kırmızı ve pütürlü boynu çıplak göründüğü zaman akbabaya benzerdi. Çok uzun, kızıl, ucu dar burnu, bu benzetmeyi daha da kolaylaştırıyordu. Hemen hemen dazlak olan kafasının ense bölümü eşek sırtı biçimindeydi. Anlayanlar, bunun bir zorba istenç belirtisi olduğunu bilirler. Lifli gözkapaklarıyla, perdeli gibi duran, griye çalan gözleri ikiyüzlülük yapmasına yarayan araçlardı onun için. Geniş, yüksek, kıvrımsız kulaklarının üstünde iki tutam saç vardı. Saçları o kadar seyrekti ki cildi örtemiyordu. Bu kulaklara gaddar insanlarda rastlanırdı. Ama bu gaddarlık ahlaki alanda bir gaddarlıktır. Bir de delilerde rastlanabilirdi bu kulaklara. Ağzı çok geniş, dudakları da pek inceydi. Yemeğe içmeye çok düşkün olduğunu belirten dudakların uçları virgül gibi sarkıyordu. Yemek yerken ya da konuşurken yemeğin suları ya da salyalar o virgüllerin içine dolup köpürürdü.

Hep aynı şeyleri giyerdi. Asker yakalı, uzun, lacivert bir redingot, siyah pantolon, geniş yelek giyer, siyah bir kravat takardı. Kaim tabanlı ayakkabılarının dış bölümünde kabaralar vardı. İçinde ise karısının uzun kış gecelerinde ördüğü patikler vardı. Beyefendinin çoraplarını da Annette ve hanımı örerdi.

Rigou'nun adı Gregoire'dı. Arkadaşları da G harfinden yararlanarak yaptıkları cinaslardan otuz yıldır vazgeçmemişlerdi. Onu her zaman ses benzerlikle-

rinden yararlanarak uydurdukları kelimelerle selamlarlardı.

Bu portre taslağının, eski papazın karakterini betimlemesine karşılık, hiç kimse, onun en küçük bir direnme ile karşılaşmaksızın ve büyük bir sessizlik içinde, bencilliği, iyi yaşamayı ve her türlü zevki ne kadar ileri götürdüğünü tasarlayamaz. Bir kere yemeğini tek başına yerdi. Sofrasını karısıyla birlikte Annette hazırlardı. Sonra, yediklerini sindirip, *havadisleri* okuyarak sızarken, ötekiler de Jean'la birlikte sofraya otururlardı.

Köylerde gazetelerin adı bilinmez, hepsine birden *havadisler* denir.

Sabah kahvaltısı olsun, öğle yemeği olsun, akşam yemeği olsun tümü de nefis yiyeceklerden oluşurdu. Papazlara hizmet eden kadınlar aşçıların içinde yemek pişirme konusunda en usta olanlardır. Bu nefis yiyecekler de bunlar tarafından hazırlanıyordu. Bayan Rigou da haftada iki kez kendi elleriyle çıkarırdı tereyağını. Bütün soslarda krema bulunurdu. Sebzeler toplanır toplanmaz tencereye atılırdı. Yemeye alışkın oldukları yeşillikler ve sebzeler güneşe, sokakların pisliğine, mayalanmaya bırakılarak, suni tazelik verilmek üzere manavlar tarafından sulanarak ikinci bir gelişme süreci geçirdiğinden, Parisliler, bu ürünlerin ne kadar lezzetli ne kadar yararlı olduğunu bilmezler.

Soulanges kasabı, Rigou gibi yağlı bir müşteriyi kaybederim endişesiyle, en iyi etlerini getirirdi ona. Evde semirtilen kümes hayvanları çok lezzetli olsa gerekti.

Bu ikiyüzlü özen Rigou'ya ait her şeyde görülürdü. Bu bilgin [*Garganiua*'daki rahipler gibi olan]

Telemist'in terlikleri kaba köseleyse, içine güzel bir kuzu derisinden astar konurdu. Kaba bezden redingot giymesinin nedeni, tenini rahatsız etmemesiydi. Yoksa, evde yıkanıp ütülenen gömleğinin kumaşını, Frise'in en usta parmakları dokurdu. Karısı, Annette ve Jean, Rigou'nun kendi ürününden, kendisi için ayırdığı şaraptan içerlerdi ama bir Belçika mahzeni gibi ağzına kadar dolu olan özel mahzeninde, Burgonya'nın en iyi şaraplarıyla birlikte, Bordeaux, Champagne, Roussillon, Rhone ve İspanyol şarapları bulunurdu. Hepsi on yıl öncesinden satın alınır ve Jean tarafından şişelenirdi. Adalardan gelen likörleri Bayan Amphoux'dan alırdı. Tefeci, yıktırılan bir Burgonya Şatosundan, hayatının sonuna kadar kendisine yetecek olan likörü alıp istiflemişti.

Rigou, tarihin en büyük tüketicilerinden XIV. Louis gibi yiyip içerdi. Böyle bir zevk âleminin gerektirdiği harcamalar kolayca anlaşılabilir. Ama bu israfı yaparken son derecede kurnaz ve ustaca davranırdı. En küçük, en önemsiz bir alışverişte bile, kilise adamlarının bu konudaki maharetini gösterir, çeke çeke pazarlık yapardı. Satın aldığı mallarda, aldanmamak için uzun boylu önlemler alacağı yerde, kurnaz keşiş bir örnek alır ve sözleşmeler yapardı ama şarabı ya da yiyecekleri yola çıktığı zaman, en küçük bir bozukluk gördüğü takdirde, erzakı teslim almayacağı konusunda uyarırdı satıcıyı.

Yemiş ambarı müdürü Jean, o bölgenin en güzel *meyvelerini* korumaya alıştırılmıştı. Rigou, Paskalya'da armut, elma, kimi zaman da üzüm yerdi.

Kendisini Tanrı *yerine koyan* hiçbir peygambere, Rigou'nun en küçük kaprisine boyun eğildiği gibi,

körü körüne boyun eğilmiş değildir. Kalın kara kaşlarının hareketi karısını, Annette'i ve Jean'ı derin endişelere düşürürdü. Bu üç kölesini, kendilerini bir zincir gibi birbirine bağlayan ödevlerinin çokluğuyla elinde tutuyordu. Bu zavallılar, kendilerini her an bir iş görmek zorunda hisseder ve sürekli göz altında yaşarlardı. Sonunda bu ardı arkası bir türlü kesilmeyen işleri yapmaktan bir tür zevk duyar hale gelmişlerdi. Hiç canları sıkılmıyordu. Her üçünün de başlıca meşgalesi, bu adamın rahatını sağlamaktı.

Annette, genç kızları değiştire değiştire mezara ulaşmakla övünen Rigou'nun 1795'ten beri yanına aldığı onuncu güzel hizmetçiydi. On altı yaşına gelen Annette, on dokuzuna varınca kovulacaktı. Auxerre'de, Clamecy'de, Morvan'da binbir titizlikle seçilen bu hizmetçilerin her biri güzel bir gelecek vaadiyle getirilirdi ama Bayan Rigou diretiyordu! Her zaman da aradan üç yıl geçtikten sonra, hizmetçi, zavallı hanımına sözde küstahça davranırdı ve kendisine yol vermek gerekirdi.

Gerçek bir ince güzellik örneği olan Annette becerikli ve çekiciydi. Düşes tacı taşımaya layıktı. Akıllıydı da. Rigou, Annette'le Jean-Louis Tonsard arasındaki gizli ilişkiden haberdar değildi. Bu da onun, kendisini bu güzel kıza kaptırdığını gösteriyordu. Annette, bu vaşağın gözünü bağlamak amacıyla pohpohlayan tek hırslı kız olmuştu.

Bu tahtı olmayan XV. Louis, yalnızca güzel Annette'le yetinmezdi. Maddi olanaklarının üstünde bir arazi satın alan herhangi bir köylü, ipotek altına girdiği zaman, Rigou'ya kayıtsız şartsız boyun eğerdi artık. Ve Rigou Soulanges'dan, Conches'un beş fersah

ötesine kadar bütün vadiyi haremi gibi kullanırdı. Beş kuruş da harcamazdı bu iş için. Birçok ihtiyarın servetini yiyip bitiren geçici zevkleri tatmak için *kovuşturmayı ertelemesi* yeterliydi.

Bouret'ninkine benzeyen bu tatlı hayatı sürdürmek için, Rigou hiç para harcamıyordu. Beyaz zencileri sayesinde Rigou ağaçlarını kestirir, çalı çırpısını, samanını, buğdayını taşıttırır, istif ettirirdi. Köylü için, özellikle karşılığında faiz ertelemesi varsa, el emeği önemsiz bir şeydir. Rigou birkaç aylık gecikmeler için önemsiz ödünler istemekle birlikte, kendisine borçlu olanlardan, el emeğini gerektiren hizmetler isteyerek, canlarını çıkarırdı onların. Yaptırdığı işler tam anlamıyla angaryaydı. Ama köylüler bu işleri seve seve yapar, para harcamadıkları için de hiçbir şey ödemediklerini sanırlardı. Böylece de çoğu zaman Rigou'ya, borcun ana parasından daha çoğunu ödemiş olurlardı.

Bir keşiş kadar derin, bir Benedikten gibi sessiz, bir papaz gibi kurnaz, her cimri gibi her şeyi saklayan, her zaman yasaların çizdiği sınırlar içinde kalan bu adam, Roma'da bir Tiberius, XIII. Louis döneminde bir Richelieu, eğer Konvansiyon'a gitmeye heveslenmiş olsa, orada da bir Fouché olabilirdi ama gösterişsiz, debdebesiz bir Lucullus, zevk düşkünü bir cimri olma akıllılığını gösterdi. Kafasını meşgul etmek için, sürekli kin güdüyordu. Tam ona göre bir işti bu. General Kont de Montcornet'yi tedirgin ediyordu. Elindeki gizli ipleri çekerek köylüleri oynatıyordu. Bir satranç partisi kadar eğlendiriyordu bu oyun onu. Bu oyunda piyonlar canlıydı. Süvariler at sırtında koşuyor, Fourchon gibi soytarılar gevezelik

ediyor, derebeylik şatolarının kuleleri güneşte pırıl pırıl parlıyor, kraliçe kurnazca kralı mat ediyordu! Her gün yataktan kalkıp, penceresinden Aigues'in gururlu çatılarını, köşklerin bacalarını, şahane kapıları görüyor ve şöyle diyordu kendi kendine: "Bütün bunlar yıkılacak! Bu dereleri kurutacağım, bu ağaçları yıkacağım." Bir büyük bir de küçük kurbanı vardı. Bir yandan şatoyu yıkmayı tasarlarken, bir yandan da Peder Brossette'i toplu iğne darbeleriyle öldürmeyi düşünüyordu.

Eski din adamının portresini tamamlamak için şunu da söylememiz gerekiyor: Karısının hayatta olduğuna üzülerek ayine giderdi ve karısı ölür ölmez de kilise ile barışma arzusunda olduğunu açıklardı. Peder Brossette'le karşılaştığı zaman, onu saygıyla selamlar, hiç öfkeye kapılmadan tatlı tatlı konuşurdu kendisiyle. Genellikle bütün kilise mensupları ya da kiliseden çıkmış olanlar, bir böcek gibi sabırlı olur, bu sabrı protokole uyma zorunluğuna borçludurlar. Bu terbiye yirmi yıldan beri Fransızların büyük bir çoğunluğunda görülmüyor artık, kendilerini çok iyi yetişmiş olarak görenlerde bile. İhtilalin manastırlardan çıkardığı ve iş hayatına atılan bütün kilise adamları soğuk ve temkinli davranışlarıyla kilise disiplininin bütün din adamlarına hatta kiliseden ayrılanlara bile bir üstünlük sağladığını göstermişlerdir.

Daha 1792'de vasiyetname sorunuyla aydınlanan Gaubertin, bu usta ikiyüzlünün safralı suratında okunan kurnazlığı derinliğine sezebilmişti. Onunla el ele vermiş, altına tapan iki kafadar olmuşlardı. Leclercq Firması kurulur kurulmaz, Rigou'ya firmaya elli bin frank yatırım yapmasını tavsiye etmiş, bu

para için kendisine güvence vereceğini söylemişti. Rigou koyduğu sermayenin biriken faizlerle kabarmasını sağlayarak önemli bir komandit ortağı oldu. 1816'da yaklaşık seksen bin frank çekip devlete borç vermiş ve bundan on yedi bin frank gelir sağlamıştır. Buna karşın yine de yüz bin franklık bir katılma payı bulunuyordu. Yalnızca Lupin'in bildiği ipotek alacağı yüz elli bin franktı ve bu ipotekler büyük topraklar üzerinde küçük tutarlar için yapılmıştı. Rigou'nun kendi topraklarından elde ettiği net gelir on dört bin franktı. Demek ki Rigou'nun kırk bin franklık bir ek gelire sahip olduğu ortadaydı. Hazinesine gelince, bu hiç kimsenin çözemeyeceği bir sırdı. Langlumé ile çevirdiği dolapları ise ancak şeytan bilebilirdi.

Bu korkunç tefeci daha yirmi yıl yaşamak niyetindeydi. Muamelelerinde bir takım değişmez kurallar icat etmişti. En az üç hektar toprak satın almayan ve bedelinin yarısını peşin ödemeyen köylüye beş kuruş borç vermezdi. Görülüyor ki Rigou, parsellere uygulanan kamulaştırma yasasının bozuk yanlarını ve arazilerin aşırı bölünmesinden devlet hazinesine ve mülkiyete gelecek tehlikeyi çok iyi biliyordu. Beş küçük parseli olan ve sizden bir parsel daha satın alan bir köylüyü mahkemeye verin bakalım! Özel çıkarın görüşü yasama meclisininkinden her zaman beş yıl *ileridedir*. Bir ülke bundan önemli dersler çıkarmalıdır! Yasalar her zaman ne kadar akıllı olurlarsa olsun, halkla özdeşleşince değerlerini yitirecek olan dokuz yüz akıllı adamdan değil, bir tek dâhiden çıkmalıdır. Rigou'nun koyduğu kural, bir metre kare toprağı yarıya, üçte bire, dörtte bire, onda bire bölme

anlamsızlığına son vermek için hazırlanacak bir yasanın ilkelerini taşımıyor mu aslında?

Bu tür işleri başarabilmek için, bu bölgeyi kaplayan şebeke gibi yaygın bir iş ortaklığının kurulması gereklidir. Lupin'in dairesinde yapılan yıllık muamelelerin üçte biri Rigou'ya ait olduğu için. Soulanges noteri kendisine sadık bir kafadar olmuştu. Bu eşkıya borç para verme mukavelesinde yasadışı faizlerin tutarını da geçirtirdi. Borç para alan adam evliyse, karısı da hazır bulunurdu noterlikte. Köylü ikraz süresi içinde yılda yalnızca yüzde beş ödeyeceğine pek sevinir, çok çalışarak bu işin üstesinden geleceğini umut ederdi ve doğaldır ki sonunda bundan yararlanan da Rigou olurdu.

Bazı geri zekâlı iktisatçıların *küçük işletme* olarak adlandırdıkları şeyin aldatıcı harikaları buradan gelmektedir. Bu bir siyasal yanılgının sonucudur. Bu yanılgı yüzünden de artık ülkede yetiştirilmeyen atları satın almak için Fransız parasını Almanya'ya akıtıyoruz. Yine bu yanılgının sonucu olarak büyükbaş hayvan üretimi o kadar azalacaktır ki, yalnız halk değil küçük burjuvazi bile et yiyemez hale gelecektir. (Bkz. *Köy Papazı.)*

Kısaca söylemek gerekirse Conches ile La Ville-aux-Fayes arasında Rigou için epey ter dökülürdü. Herkes de sayardı onu. Oysa memlekette parayı su gibi akıtan tek kişi olan General'in pahalı ödediği emek kendisine lanetler okunmasına neden oluyor, zenginlere karşı beslenen nefreti kamçılıyordu. Mediyokrasiye bir göz atmasaydık, bu tür olayların açıklanması pek kolay olmazdı. Fourchon haklıydı. Burjuvalar senyörlerin yerini alıyordu. Courtecuisse gibi

küçük toprak sahipleri, Avonne Vadisi diktatörünün serileriydi, tıpkı Paris'te parasız sanayicilerin büyük bankaların köylüleri olduğu gibi.

Soudry, Soulanges'dan La Ville-aux-Fayes'in beş fersah ötesine kadar Rigou'nun izinden yürüyordu. İki tefeci bölgeyi aralarında paylaşmışlardı.

Gaubertin vahşetini daha yüksek bir çevrede yürütüyordu ve ortaklarıyla rekabete girmemekle kalmıyor, La Ville-aux-Fayes sermayedarlarının da bu verimli yola sapmalarına engel oluyordu. Rigou, Soudry ve Gaubertin üçlüsünün seçimlerde ne kadar etkili olduğu artık kolayca anlaşılabilir. Seçmenlerin çıkarları bu üçlünün çıkarlarına bağlıydı.

Rigou demek, kin, zekâ ve servet demekti. Generali göz altında bulunduran Rigou, köylülerin akraba ya da hısımları olan yetmiş seksen küçük toprak sahibiyle de sürekli ilişki içindeydi. Tümü de bir alacaklıdan nasıl korkulursa öyle korkarlardı ondan.

Rigou, Tonsard'ın bir eşiydi. Biri bal çalarak geçinir, ötekisi yasal çapulculukla semirirdi. İkisi de iyi yaşamasını severdi. İki ayrı türe mensuptular ama doğaları aynıydı: Biri ilkel bir doğa insanı, ötekisiyse manastır eğitiminden geçmiş, bilenmiş bir insandı.

Vaudoyer, eski belediye başkanına danışmak üzere *Grand -I - Vert* meyhanesinden ayrıldığı sırada saat dörde geliyordu. Rigou bu saatte yemek yerdi.

Küçük kapının kapalı olduğunu görünce Vaudoyer, perdenin üstünden bakıp bağırdı: "Bay Rigou, benim, Vaudoyer."

Jean araba kapısından dışarı çıktı ve Vaudoyer'yi içeri aldı, "Bahçeye gel, beyefendinin konuğu var" dedi.

Konuk Sibilet'ydi. Brunet'nin mahkemesinin tebligatı konusunda anlaşmak bahanesiyle gelmiş ve Rigou ile bambaşka konular üstünde konuşuyordu. Tefeci meyveye geçmişti.

Dört köşe bir masanın üstünde, kar gibi beyaz bir örtü duruyordu. Karısının ve Annette'in zahmetlerini pek umursamayan Rigou, her gün temiz, beyaz örtü isterdi. Porselen beyaz tabaklarda, asma yaprakları üstünde birer tabak çilek, kayısı, şeftali, incir, badem, mevsimin bütün meyveleri bol miktarda getirilip kondu sofraya. Servis, Aigues'de de ancak bu kadar iyi yapılabilirdi herhalde.

Rigou, Sibilet'yi görünce, soğuktan korunmak ve seslerin duyulmasını engellemek için her kapıya taktırılan ve kendiliğinden örtülen iç kanatların sürgülerini sürmesini söyledi. Sonra böyle güpegündüz konuşmaya gelmesinin nedenini sordu. Geceleyin konuşmak daha güvenlikliyken, o saatte konuşmaya gelmesi için acilen konuşulacak bir konu olması gerektiğini ileri sürdü.

"Nedeni şu: Döşemeci Paris'e gidip adalet bakanıyla görüşecekmiş. Size çok kötülüğü dokunabilir. Damadınızın, La Ville-aux-Fayes yargıçlarının ve başkanın naklini isteyebilir. Hele lehinize çıkan mahkeme kararını okursa... Başkaldırıyor, kurnazdır. Danışmanı Peder Brossette, sizinle ve Gaubertin'le baş edecek güçte biri. Papazlar güçlüdür. Piskopos, Peder Brossette'i çok seviyor. Kontes Hazretleri, yeğeni olan Vali Casteran Kontu'nu görmeye gitmekten söz etti. Nicolas ile ilgili. Michaud, oyunumuzu anlamaya başladı artık."

"Korkuyorsun" dedi tefeci tatlı bir sesle. Kuşku donuk bakışını biraz canlandırmıştı. Korkunçtu ba-

kışı. "Kont de Montcornet Hazretleri'nin yanına geçmenin daha yararlı olup olmayacağını hesaplıyorsun, değil mi?"

Sibilet açık konuştu: "Siz Aigues'i parçaladığınız zaman ben her yıl dört bin frangı nereden bulabilirim bilmem. Çünkü beş yıldır namusumla yaşıyorum ve hem namuslu kalmak hem de bu parayı ödemek olanaksız. Bay Gaubertin bir zamanlar bana pek parlak vaatlerde bulunmuştu ama bunalım yaklaşıyor, mutlaka dövüşülecek. Zafer kazanıldıktan sonra söz verilen şeyler yerine getirilecek mi?"

"Ben konuşacağım onunla" dedi Rigou sakin bir biçimde. "Bu arada, eğer bu iş, doğrudan doğruya beni ilgilendirseydi, sana ne cevap verirdim, onu söyleyeyim. Şöyle derdim: 'Beş yıldır Bay Rigou'ya yılda dört bin frank götürüyorsun ve bu adam sana yüzde yedi buçuk faiz veriyor. Bu para şu anda, birikmiş faizlerle birlikte, yirmi yedi bin franklık bir hesap oluyor ama seninle Rigou arasında özel imzalı, çift nüshalı bir anlaşma bulunduğuna göre, Peder Brossette, bu anlaşmayı Döşemeci'ye verdiği gün, Aigues kâhyası kovulacaktır, hele bu işte oynadığın çift yönlü rolü açığa çıkaracak bir mektup alırsa General. Bu nedenle hissene düşen kemikleri peşin istemeye kalkmadan, bizimle birlikte çalışmayı sürdürürsen iyi edersin. Üstelik Bay Rigou, sana yüzde yedi buçuk ve faizin faizini ödemeye mecbur olmadığı için, yirmi bin franklık *gerçek tutar* üstünden hesap çıkarabilir ve eğer mahkemeye verecek olursan, davaya La Ville-aux-Fayes mahkemesi bakar, dava da uzadıkça uzar. Kafanı çalıştırırsan, Bay Rigou, Aigues'de işgal ettiğin köşke sahip olduğu zaman, senin aşağı yukarı

otuz bin frangınla ve Rigou'nun sana emanet edebileceği ikinci bir otuz bin frankla işe devam edebilirsin. O zaman bu iş daha kârlı olacaktır, çünkü köylüler dünyada kıtlık baş göstermiş gibi, küçük parçalara bölünmüş olan Aigues topraklarına saldıracaklardır.' İşte, bunları söyleyebilir sana Bay Gaubertin ama benimle ilgisi yok bu işin, onun için de sana verecek bir cevabım yok... Gaubertin ve ben, babasını döven bu halk çocuğuna üzülürüz ve işimize devam ederiz. Gaubertin'in sana ihtiyacı olabilir ama benim kimseye ihtiyacım yok, çünkü herkes bana bağlılık içinde. Adalet Bakanı dersen, sık sık değişir o. Ama biz her zaman buradayız."

"Neyse, uyarmış oldum sizi" dedi Sibilet. Büyük bir eşeklik yaptığını anlamıştı.

"Hangi konuda?" diye sordu Rigou kurnazca.

"Döşemeci'nin yapacakları konusunda" dedi kâhya alçakgönüllü bir tavırla. "Vilayete giderken pek öfkeliydi."

"Gitsin! Montcornetler tekerlekleri aşındırmasaydı ne olurdu arabacıların hali?"

"Bu akşam, saat on birde size bin altın getireceğim" dedi Sibilet. "Ama vadesi gelmiş ipoteklerinizden birkaçını bana bırakarak, birkaç dönüm toprak sahibi yapabilirsiniz beni... Bu işleri de bir an önce ele alsanız çok iyi olurdu."

"Courtecuisse'inki var elimde ama onu idare etmek istiyorum çünkü bu bölgenin en keskin nişancısıdır. Onun ipotekini senin üstüne çevirirsem, Döşemeci hesabına ona zarar verdiğin sanılır ve bir taşla iki kuş vurulmuş olur böylece. Kendisini Fourchon'dan daha aşağı görerek her şeyi yapabilir. Courtecuisse, Bache-

lerie için yiyip bitirdi kendini, toprağı verimli bir hale getirdi, bahçe duvarının dibine meyve ağaçları dikti. Bu küçük malikânenin değeri dört bin franktır. Kont, bu parayı, av hayvanlarının barındığı koruya bitişik üç dönüm için bile verir. Courtecuisse kafasını çalıştırsaydı, orada avlayacağı hayvanlardan kazanacağı parayla faizlerini ödeyebilirdi."

"Tamam işte, bana aktarın bu alacağı, bu işten para kazanırım, ev ve bahçe bedavaya gelir bana. Kont da üç dönümü satın alsın. "

"Bana ne vereceksin?"

"Tanrı aşkına! Siz bir öküzü bile sağabilirsiniz!" diye haykırdı Sibilet. "Bense hasat artıklarını toplama işini, yasaya uygun bir düzene sokmak emrini koparmıştım Döşemeci'den..."

"Gerçekten kopardın mı?" dedi Rigou. Günler öncesinden Sibilet'nin kafasına bu düşünceyi sokmuş, General'in başına yeni dertler açmak için bunları tavsiye etmesini söylemişti.

Konuşmasını sürdürdü Rigou: "Şimdi elimizde artık o. Yandığının resmidir ama onu bir ucundan yakalamak yetmez, kıskıvrak bağlamak gerek! Çek sürgüleri arslanım, karıma söyle kahveyi, likörleri getirsin, Jean'a söyle arabayı hazırlasın. Soulanges'a gidiyorum. Akşama dönerim!"

Eski kır bekçisinin içeri girdiğini gören eski belediye başkanı, "Merhaba Vaudoyer" dedi. "Ne var?"

Vaudoyer, meyhanede olup bitenleri anlattı ve General'in tasarladığı yönetmeliğin yasal olup olmadığını sordu Rigou'ya.

"Hakkı var buna" dedi Rigou. "Senyörümüz yaman. Peder Brossette kurnaz bir adam, bütün bu

önlemleri onun kafasına sokan papazınız. Ayine gitmiyorsunuz çünkü! Bak, ben gidiyorum! Tanrı görüyor! Her şey sizin başınıza gelir. Döşemeci her zaman kurtarır paçayı!.."

"Tamam işte, hasat artıklarını toplayacağız!" dedi Vaudoyer, Burgonyalılar'a özgü bir kararlılıkla.

"Fakirlik belgeniz olmadan mı" dedi tefeci. "Sizi yola getirmek için Vilayet'e asker istemeye gitmiş diyorlar."

"Eskiden olduğu gibi, yine toplamaya devam edeceğiz" dedi Vaudoyer.

"Toplayın!.. Haklı olup olmadığınıza karar verecek olan Bay Sarcus'dür" dedi tefeci. Bunu söylerken de köylülere sulh mahkemesinin koruyuculuğunu vaat eder gibiydi.

"Toplayacağız ve gücümüzü göstereceğiz!.. Burgonya ya vardır ya yoktur!" dedi Vaudoyer. "Jandarmanın kılıcı varsa bizim de tırpanımız var. Görüşeceğiz!"

Saat dört buçukta, eski rahiplik makamının büyük, yeşil kapısı açıldı. Dizginlerini Jean'ın tuttuğu doru at alana doğru ilerledi. Bayan Rigou ve Annette, kapının eşiğine çıkmış meşin körüklü, küçük, yeşil arabaya bakıyorlardı. Efendileri yastıkların arasına kurulmuştu.

"Geç kalmayın efendim" dedi Annette dudaklarını bükerek.

Belediye başkanının çıkarmak istediği sert kararnamelerden haberdar olan köylüler hep birlikte kapıya çıktılar. Sokaktakiler Rigou'nun geçtiğini görünce durdular. Herkes onun kendilerini savunmak için Soulanges'a gittiğini düşünüyordu.

Kocası, hırsızlık malı odunları Soulanges'da sattığı için orman suçlarıyla yakından ilgilenen yaşlı bir eğirici kadın şöyle dedi: "Bayan Courtecuisse, mutlaka bizim halılarımıza sahip çıkacaktır."

"Tanrım! Olanları görünce içi kan ağlıyor, o da sizin kadar üzülüyor" dedi zavallı kadın. Alacaklısının adını bile duymaktan ödü patlıyor ve korkusundan sürekli övüyordu tefeciyi.

"Yüzüne karşı söylemek gibi olmasın ama çok haksızlık ettiler ona... Günaydın Bay Rigou!.." dedi eğirici kadın. Rigou da selamladı kendisini.

Tefeci, her mevsimde geçit veren Thune'ü aşınca, Tonsard, meyhanesinden çıkıp, şöyle söyledi: "Rigou Baba, Döşemeci kendi köpekleri olmamızı mı istiyor?"

"Bakacağız" dedi tefeci atını kırbaçlayarak.

"Bizi savunacaktır o" dedi Tonsard, çevresini saran kadın ve çocuklara.

"Bir hancı tavasını temizlerken, sazan balıklarını ne kadar düşünürse, o da sizi o kadar düşünür" dedi Fourchon.

"Sarhoşken tut şu çeneni!" dedi Mouche, dedesini gömleğinden çekip yere düşürerek. "O mendebur keşiş söylediklerini duysaydı bir daha bu kadar pahalı satamazdın sözlerini."

Gerçekten Rigou'nun Soulanges'a koşmasının nedeni, Aigues kâhyasının getirdiği önemli haberdi. Bu haber ona Avonne burjuvazisinin gizli koalisyonunu tehdit edici nitelikte görünmüştü.

İKİNCİ BÖLÜM

I

SOULANGES'IN YÜKSEK SOSYETESİ

Blangy'den yaklaşık altı kilometre uzaklıkta ve La Ville-aux-Fayes'e eşit uzaklıkta, dibinde Avonne'un aktığı bir bayıra koşut başka bir bayırın uzantısı olan küçük bir tepenin üstünde küçük Soulanges şehri amfi biçiminde yükselir. Güzel Soulanges derler buraya ve bu sıfatı Mantes'tan daha çok hak etmiştir belki de.

Bu tepenin dibinde, Thune Irmağı, aşağı yukarı otuz hektarlık killi bir zemin üstünde yayılır. Bu zeminin sonunda birçok adacık üstüne kurulu Soulanges değirmenleri, bir bahçe mimarının yaratabileceği en zarif fabrikaları oluşturur. Thune, Soulanges Parkını sulayıp parktaki güzel dereleri ve yapay gölleri besledikten sonra, görkemli bir kanaldan Avonne'a dökülür.

XIV. Louis döneminde Mansard'ın resimlerine göre yeniden kurulan Soulanges Şatosu, şehrin tam karşısına düşer ve Burgonya'nın en güzel şatolarından biridir. Böylece Soulanges ve şato karşılıklı biçimde çok güzel bir görüş açısı oluşturur. Bucak yolu, şehirle yöre insanlarının biraz fazla abartarak Soulanges Gölü adını verdikleri gölcük arasında kıvrılır gider.

Bu küçük şehir, Fransa'da bu tür bir güzelliğin hiç bulunmadığı ender rastlanan bir kompozisyon su-

nar. Gerçekten de Soulanges'da İsviçre'deki güzellik, Blondet'nin mektubunda yazdığı gibi Neuchâtel çevresinin güzelliği görülür. Soulanges'ı saran şen bağlar, Jura ve Alpler dışında bu benzerliği tamamlar. Tepenin üstünde kat kat yükselen sokaklarda çok az ev vardır çünkü her evin bir de bahçesi vardır. Başkentlerde çok az rastlanan engin yeşillikler bu bahçelerden oluşur. Mavi ya da kırmızı damlar, çiçekler, ağaçlar, çardaklı sekilerle karışarak değişik ve uyumlu görünümler sunar.

Soulanges senyörlerinin cömertliği sayesinde yapılmış olan kilise, eski bir ortaçağ kilisesidir. Bu senyörler, önce koro bölmesinin yanında sonra da yeraltında kendilerine bir yer ayırmışlar ve burası Soulanges ailesinin mezarlığı olmuştur. Burada da Longjumeau'da olduğu gibi, giriş kapısı çok büyük bir kemer biçimindedir, çiçekli saçaklar ve küçük heykellerle süslüdür. İki yanda oyuklu iki sütun yükselir. Calvinciliğin yıkımlarında rastlantısal olarak kurtulabilmiş küçük ortaçağ kiliselerinde benzerlerine çok sık rastlanan bu kapının üstünde, kucağında küçük İsa'yı taşıyan bir Meryem Ana heykeli vardır. Kiliseye haç biçimi veren iki yan kanadın dış bölümü, yuvarlak silmelerden oluşan ve vitraylı pencerelerden ışık alan beş sıra kemerden yapılmıştır. Mihrap, katedrallere yaraşır payanda kemerlere yaslanmaktadır. Haçın bir kolu içinden yükselen çan kulesi dört köşedir ve tepesinde kampana yeri vardır. Bu kilise uzaktan görünür çünkü aşağı bölümünden yol geçen büyük alanın yukarısında bulunur.

Oldukça geniş olan alanın çevresinde, çeşitli dönemlerde yapılmış özgün yapılar vardır. Çoğu orta-

çağdan kalma olan bu yapılar yarı ahşap, yarı tuğladır ve kirişleri arduvazla kaplıdır. Bazıları da taştan yapılmıştır ve balkonludur. Tarihi 12. yüzyıla kadar giden kalkanlara hâlâ rastlanır bu yapılarda. Yapıların çoğunda kaba figürlü eski kalaslar çıkıntı yapar ve saçak oluşturur. Bunlar, burjuvazinin yalnızca ticaretle uğraştığı zamanları hatırlatır. En görkemlisi, kilisenin hizasında bulunan cephesi kabartma ve oymalarla süslü, kralların eski mahkeme binasıdır. Satışa çıkarılınca, ilçe burayı satın almış, belediye binası yapmış, sulh mahkemesini de oraya yerleştirmişti. Bay Sarcus de sulh mahkemesi kurulduğundan beri orada oturuyordu.

Çizilen bu küçük kroki, Soulanges Alanı hakkında az da olsa bilgi edinmeyi sağlamıştır. Alanın ortasında, 1520'de Maréchal de Soulanges'ın İtalya'dan getirdiği, büyük bir başkentte bile küçümsenmeyecek, şirin bir çeşme vardı. Tepedeki bir pınarın suyu durmaksızın çeşmeye gelir, başlarında üzüm dolu birer sepet bulunan ve ellerinde şeytan minareleri taşıyan dört aşk tanrısı tarafından dağıtılır.

Oradan geçecek olan okur yazarlar, –Blondet'den sonra başka bir okumuş kişi geçerse oradan tabii– bu alanda Fransız sahnesine uzun süre hâkim olan İspanyol tiyatrosu ve Molière tarafından ünlü kılınan klasik alanı bulacaklardır. Bu da komedinin, hayatın şehir alanında geçtiği sıcak ülkelerde doğduğunu kanıtlayacaktır. Soulanges Alanı, o klasik alanı anımsatır ve bütün tiyatrolarda görülenlerin aynısıdır çünkü çeşmenin hizasında alanı kesen ilk iki sokak tiyatrodaki kulisleri oluşturur. Bu kulisler efendilerle uşakların birbirleriyle karşılaştıkları ya da birbirlerinden

kaçtıkları yerler olduğundan çok gereklidir. Bunlardan Çeşme Sokağı adını taşıyan birinin köşesinde Lupin'in tabelaları asılıdır. Sarcus'nün evi, tahsildar Guerbet'nin, Brunet'nin, icra memuru Gourdon'la hekim kardeşinin evleri, Orman-Su Genel Müdürü yaşlı Bay Gendrin-Vattebled'nin evi, şehirlerine takılan güzel sıfatını çok ciddiye alan sahipleri tarafından çok temiz tutulur. Bu evlerin tümü Soulanges'ın aristokrat semti olan alanın çevresindedir.

Bayan Soudry'nin evi –Bayan Soudry'nin diyoruz çünkü Matmazel Laguerre'in eski oda hizmetçisinin güçlü kişiliği kocasının kişiliğini yok etmişti– bütünüyle moderndi ve Soulanges'da doğmuş olan bir şarap tüccarı tarafından yaptırılmıştı. Bu tüccar, Paris'te yükünü tuttuktan sonra, 1793'te doğduğu şehre buğday satın almak için gelmiş. Gösterişli binası yapılırken, Godain'in amcası olan alçak bir duvarcı halkı kendisine karşı kışkırtmış. Halk da adamı istifçi diye linç etmişti.

Akrabalar arasında büyük bir tartışma konusu olan bu mirasın tasfiyesi uzadıkça uzadı. Soudry 1798'de Soulanges'a döndü ve şarap tüccarının konağını bin altına satın alarak önce jandarma dairesi olarak kullanılmak üzere vilayete kiraladı. 1811'de Soudry'nin her konuda akıl danıştığı Matmazel Cochet, bir kışlada yaşamanın imkânsız olduğu düşüncesini öne sürerek, kira sözleşmesinin yenilenmesine karşı çıktı. O zaman Soulanges şehri, vilayetin yardımıyla belediye dairesinin yan sokağında jandarma için başka bir bina yaptırdı. Jandarma onbaşısı evini temizledi, erlerin ve atların kirlettiği eski parlak görünümünü kazandırdı.

Üst katında pencereli bir çatı bulunan bu ev, üç yandan da manzaraya bakar. Pencerelerden biri alana, ötekisi göle, üçüncüsü de bahçeye açılır. Dördüncü yönü, Soudryleri komşu evden ayıran bir avluya bakar. Bu evde Vattebled adında bir bakkal oturur. Vattebled, ilerde sözünü edeceğimiz güzel Bayan Plissoud'nun babasıdır ve *ikinci sınıf sosyete*'ye mensuptur.

Bütün küçük şehirlerde bir Socquard, bir *Barış Kahvesi* bulunduğu gibi, bir de *güzel hanım* bulunur.

Göle bakan cephede pek yüksek olmayan ve yoldan taş parmaklıklarla ayrılan bahçeli bir taraça vardır. Bahçeye merdivenden inilir, her basamakta bir portakal ağacı, bir nar ağacı, bir mersin ve başka birtakım süs ağaçları bulunur. Bütün bunlar, bahçenin sonunda, bir limonluk gerektirir tabii. Alan yönünden eve, birkaç basamaklı bir merdivenden girilir. Küçük şehirlerdeki geleneklere göre araba kapısı avluya girip çıkmak için, beyefendinin atı için, bir de olağanüstü mallar için açılır, her zaman kullanılmaz. Eve yaya gidip gelen herkes, merdivenlerden girip çıkar.

Binanın kuru bir stili vardır; taş sıraları oluklu derzlerle belirtilmiştir. Pencereler sırayla ince ve kalın silmelerle çevrilidir tıpkı XV. Louis Alanındaki Gabriel ve Peronnet köşklerinin tarzında. Bu küçük süsler, bu kadar küçük bir şehre, bu ünlü eve anıtsal bir görünüş veriyor.

Karşı tarafta alanın öteki köşesinde özellikleri ve eşsiz *Tivoli*'si hakkında ilerde daha geniş bilgiler vermemiz gerekecek olan ünlü *Barış Kahvesi* bulunur.

Rigou, Soulanges'a seyrek uğrardı çünkü Noter Lupin'den Gaubertin'e, Soudry'den Gendrin'e kadar herkes ona uğrardı. Çok korkarlardı Rigou'dan. Böl-

gede Soulanges'ın *yüksek sosyetesi,* adı verilen kişilerin burada bir taslağını çizersek, eski Papaz Rigou gibi, öğrenim görmüş kimselerin neden çekingen ve sakınarak davrandıkları anlaşılacaktır.

Bütün bu kişiler arasında en özgün karaktere sahip olanın Bayan Soudry olduğunu kuşkusuz tahmin edersiniz. Onun kişiliğini iyi çizebilmek için fırçayı büyük bir titizlikle kullanmak gerekiyor.

Bayan Soudry, Matmazel Laguerre'i taklit ederek *hafif bir allık* sürerdi. Ne var ki alışkanlık sonucu bu hafif boya, atalarımızın araba tekerleği adını verdiği kızıl plakalara dönüşmüştü. Yüzündeki kırışıklıkların her gün biraz daha artıp derinleşmesini, belediye başkanının hanımı farla örtebileceğini sanmıştı. Alın da sararmaya başlamıştı. Şakakları ise parlıyordu. Bayan Soudry, buna karşı, yüzüne beyaz pudra *sürer,* genç görünmek için de damarlarını hafif mavi çizgilerle belirtirdi. Böyle bir makyaj, zaten çapkın olan bakışlarına aşırı bir canlılık verirdi. Maskesi de tuhaf gelebilirdi yabancılara bu nedenle. Ne var ki çevresindekiler, bu yapay parlaklığa alışmıştı ve Bayan Soudry'yi çok güzel buluyordu.

Her zaman dekolte giyinen bu rahvan kısrak, çıplak sırtını ve göğsünü de yüzüne uyguladığı yöntemlerle beyazlaştırır, parlatırdı: Bereket versin ki şahane dantellerini sergilemek bahanesiyle kimyasal maddeleri örtüyordu iyi kötü. Her zaman uçları aşağı kadar uzanan ve her yerinde fiyonklar olan balinalı etekler giyerdi. O kadar çok ipek ve farbela kullanılırdı ki eteğinin hışırtıları kulak turnalardı.

Çok pahalı damaskodan süslü püslü bir kıyafet içindeydi o akşam. Bayan Soudry'nin, tümü birbirin-

den güzel ve Matmazel Laguerre'in gardrobundan gelme olan yüz giysisi vardı. Bunları 1808'in son modasına göre düzeltmişti. Kıvırtılmış ve pudralanmış sarı peruğunun üstüne kıyafetinin kurdeleli süsleri gibi kırmızı satenden bir hotoz oturtmuştu.

Çok şık bu hotozun altındaki ürkütücü çirkinlikte, maymun suratını gözlerinizin önüne getirin, ölü burnuna benzeyen kuru ve küt bir burun, ağızla burun arasındaki geniş et parçasında kıllar, takma dişler ve dişlerin arasında av borusu gibi öten ses. Böyle bir çehreyi gözlerinizin önüne getirince, şehrin yüksek sosyetesinin, daha doğrusu bütün Soulanges'ın bu sözde kraliçeyi niçin güzel bulduğunu zor anlarsınız biraz. Ama eğer günümüzün en akıllı kadınlarından birinin *uzman bir kişi olarak,* Paris'in süs araçları yardımıyla güzel görünme sanatına ilişkin yazdığı yazıyı hatırlayabildinizse, çözebilirsiniz sırları.

Bir kere gerçekten Bayan Soudry, hanımının kendisine armağan ettiği şahane eşyalar arasında yaşıyordu. Eski Benedikten, *savaş ganimeti* adını vermişti bunlara. Sonra çirkinliğini abartır ve bundan yararlanmasını bilirdi. Kendisine öyle havalar verirdi ki bu ancak Paris'te yapılır. Paris kadını her zaman az çok taklitçidir ve en bayağısı bile bu işin sırrını saklar. Çok dar şeyler giyerdi. Eteklerini kabartmak için kalça yastıkları kullanırdı. Elmas küpeler takardı. Parmakları yüzüklerle doluydu. Nihayet korsesinin üstünde, beyaz far sürülmüş memelerinin arasında, gövdesi iki topazdan, başı elmastan yapılı bir mayısböceği parıldardı. Bu mücevher, hanımının bir armağanıydı ve bütün ilde dillere destan olmuştu. Müteveffa hanımı gibi o da her zaman çıplak kolla gezerdi ve üstünde

Boucher'nin bir yağlı boyası bulunan ve iki küçük gülün düğme görevi yaptığı fildişi bir yelpazeyi sallayıp dururdu.

Bayan Soudry, sokağa çıktığında, başının üstünde 18. yüzyıldan kalma yeşil saçaklı bir şemsiye tutardı. Taraçada gezinirken çok uzaklardan bakan biri, Watteau'nun bir figürü dolaşıyor sanırdı.

Duvarları kırmızı damaskoyla kaplı olan bu salonun perdeleri beyaz ipek astarlı damaskodan yapılmıştı. Şöminesi XV. Louis döneminin Çin eşyalarıyla süslenmişti. Her yanda şamdanlar, küçük heykeller, yaldızlı geyik ayakları ve zambak dalları vardı. Soulangeslıların ev sahibesi için "Güzel Bayan Soudry" demeleri çok iyi anlaşılıyordu. Soudrylerin konağı ilçe merkezinin ulusal gururu durumundaydı.

Bu küçük şehrin yüksek sosyetesi kraliçesine inanıyordu, kraliçe de kendisine inanıyordu. Bu durum çok sık rastlanan bir olaydır. Yazarların yazdıkları kitaplar nedeniyle gururlanmaları, anaların evlenme yaşına gelmiş kızlarıyla şişinmeleri gibi Matmazel Cochet de yedi yıl içinde belediye başkanının hanımı olmayı o kadar çok benimsemişti ki Bayan Soudry yalnızca onun eski durumunu hatırlamakla kalmıyor, saygın bir kadın olduğuna bile inanıyordu. Hanımının kendini beğenmişliğini, ses tonunu, hal ve tavrını hiç unutmamıştı ve onun renkli hayatına kavuşunca, yakışıksız ve düşüncesizce davranışlarını da benimsedi. 18. yüzyılı çok iyi biliyordu. Büyük senyörlerin ve hısımlıklarının öykülerini ezbere bilirdi. Bu bekleme odası bilgiçliği, bir salon havası yaratmasına olanak sağlıyordu. Oda hizmetçisi önemli bir adam olarak geçiniyordu orada. Manevi açıdan sahte bir elmasa

benziyordu ama vahşiler için, sahte elmasla, elmas arasında bir fark var mıdır?

Vaktiyle hanımının, çevresindekiler tarafından pohpohlanıp tanrılaştırıldığı gibi, şimdi de bu kadın tanrılaştırıldığını hissediyordu. Sosyeteye dahil olanlar, haftada bir yemeğe gelirlerdi ona. Yemek sonrasında geldikleri zaman ki bu rastlantı çok sık olurdu, kendilerine kahve ve likör ikram edilirdi. Hiçbir kadın, bu sürekli dalkavukluğun etkisine karşı çıkamaz. Kışın çok iyi ısıtılmış ve aydınlatılmış bu salon, hanımefendinin mahzeninden çıkma nefis şarapların, likörlerin karşılığını övgülerle ödeyen burjuvalarla dolup taşardı. Bu lüksten yararlanan müdavimler ve karıları ısınma ve aydınlanma harcamalarından tasarruf etmiş olurlardı böylece. Bu nedenle çevrede ve hatta La Ville-aux-Fayes'de söylenenler şunlardı:

"Bayan Soudry, konuklarını çok güzel ağırlıyor, kapısı her zaman açık, hayran olunacak bir evi var. Servetini nasıl harcayacağını iyi biliyor. Güzel ve esprili konuşuyor. O ne gümüş takımlar öyle! Böyle bir ev ancak Paris'te bulunur!.."

Bouret'nin Matmazel Laguerre'e verdiği ve ünlü Germain'in yaptığı şahane gümüş takımını düpedüz çalmıştı Bayan Soudry. Matmazel Laguerre ölünce, gümüş takımı alıp kendi odasına götürdü ve mirasın değerinden hiç haberleri olmayan vârisler istemedi bu takımı.

Bir süredir Soulanges'ın yüksek sosyetesini temsil eden on iki-on beş kişi, Bayan Soudry'den Matmazel Laguerre'in yakın dostu diye söz ediyorlar. Bu büyük aktrisle dostluk ederek kendisini sanatçısına kurban

ettiğini iddia ediyorlardı. *Oda hizmetçisi* kelimesini duyunca küplere biniyorlardı.

Tuhaf ama gerçek! Gerçeğe dönüşen bütün bu hayaller Bayan Soudry'nin evinde, gönül meselelerine kadar uzanıyordu. Kocası üstünde korkunç bir tahakküm kurmuştu.

Kendisinden on yaş büyük olan ve servetini istediği gibi kullanan bir kadını sevmek zorunda olan jandarma, karısının bütün fikirlerini kabul ediyor ve kendisini güzel sanmasına da hiç ses çıkarmıyordu. Bununla birlikte, kendi durumuna özenenler, mutluluğundan söz edenler olursa, onların kendi yerinde olmaları dileğinde bulunuyordu, çünkü kaçamaklarını belli etmemek için, sanki genç bir kadın varmış da ona hayranmış gibi önlemler alıyordu ve ancak birkaç gün önce güzel bir hizmetçi kız alabilmişti eve.

Kraliçenin, bu biraz gülünç portresine o dönemde birçok taşra şehrinde rastlanabilirdi. Bunların bazıları az çok soylu insanlar bazıları da para babalarıdır. Touraine'de bir vergi kesenekçisinin dul karısı, kırışıklıkları gidermek için yanaklarına hâlâ çiğ dana eti koyuyormuş. Bu küçük insanların ne kadar korkulacak yaratıklar olduğunu ve küçük şehirlerde kamuoyunu kimlerin oluşturduğunu anlamak için canlı modelden çizdiğimiz bu portreyi tamamlamak ve onun çevresini saran belli başlı dalkavukların da bir taslağını çizmek gerekir. Yanılmayalım. Sözgelimi Soulanges gibi, öyle yerleşme merkezleri vardır ki ne kasabadır ne köydür ne de küçük bir şehirdir. Ama aynı zamanda hem şehirdir hem köydür hem de kasabadır. Bu tür yerlerde oturanların çehresi, büyük şehirlerdekilere benzemez, bütünüyle değişiktir, köy

hayatı gelenekleri etkiler ve bu karışım gerçekten özgün tipler ortaya çıkarır.

Bayan Soudry'den sonra en önemli kişilik, Soulanges ailesinin iş takipçisi Noter Lupin'di, genel muhafız doksanlık Gendrin-Wattebled'den söz etmek gereksiz. Onun ölümü yaklaşmıştı ve Bayan Soudry'nin şehre yerleşmesinden sonra evden çıkmıyordu. Bu adam XV. Louis'nin saltanat döneminden beri aynı görevi yürütmüş, Soulanges'da egemenlik kurmuştu. Aklını başına toplayabildiği zamanlarda hâlâ eski dönemin mahkemelerinde görülen davaları anlatırdı.

Kırk beşinci baharında olmasına rağmen Lupin'in yüzü hâlâ taze ve pembeydi. Masa başında çalışan herkes gibi eti budu yerindeydi ve hâlâ şarkılar söylerdi ve salon şarkıcıları gibi de şık giyinirdi. Cilalı ayakkabılar, sarı yelekler, dar redingotlar, ipek kravatlar ve son moda pantolonlarıyla Parisli sanılırdı. Saçlarını şehrin canlı gazetesi olan Soulanges kuaförüne kıvırtırdı. Zengin Sarcus'nün karısıyla olan ilişkisi sayesinde hızlı çapkına çıkmıştı adı. Bayan Sarcus, onun hayatında, İtalya seferi Napoléon için ne kadar önemliyse o kadar önemliydi. Yalnız o giderdi Paris'e ve Soulangesların evinde kalırdı. Kendinden başka kimseyi beğenmez, şıklık konusunda büyük bir otorite sanırdı kendini. Konuşmaya başlar başlamaz onu dinlemekten başka çare kalmazdı. Her şey için sanatsal *tapon* sözcüğünü kullanırdı.

Bir insan, bir eşya, bir kadın tapon olabilirdi, sonra biraz daha kötüsünü *küflü* sözcüğüyle nitelerdi, en üst derecede küçümseme için de *çürük* derdi. Çürük damgasını yiyen için artık hiçbir kurtuluş şansı olamazdı. Övgü için de tek bir kelime kullanırdı. *Sevimli*

derse hayranlık duyuyor demekti bu. Bu sözcüğü iki kez yinelerse rahat olabilirdiniz. Üç kez yinelediği zaman da, övgünün doruğu demekti bu.

Kendi kendisine noter kâtibi, kalem efendisi, noter müsveddesi gibi alaycı sıfatlar takarak, mesleğinin üstünde bir yere koyardı kendini. Belediye başkanının hanımıyla olan ilişkilerinde, sürekli iltifatlar yağdırır ama daha öteye gitmezdi. Lupin, sarışın ve gözlüklü olmasına karşın, Bayan Soudry'nin ona karşı zaafı vardı. Her zaman esmer, bıyıklı, parmaklarının üstü kıllı erkekleri sevmişti ama Lupin bir istisna oluşturuyordu kendisi için. Nedeni de Lupin hem şıktı hem de Soulanges'daki zaferini sağlamlaştırmak için kendisine hayranlık duyan bir erkeğin bulunması şarttı. Ne var ki kraliçeye hayranlık duyanlar, hayranlıklarını gayrimeşru ilişkiye dönüştürme cesaretini gösteremiyorlardı ve bu durum Soudry'yi umutsuzluğa düşürüyordu.

Kalem efendisinin çok tiz bir sesi vardı. Şurada, burada, taraçada duyururdu sesini bazen ve böylece hatırlatırdı yeteneğini. Ne yazık ki bu tür yetenekli insanlar dâhi bile olsalar, kayalara çarparak parçalanırlar.

Lupin, ihtilalde zengin olan bir tuz tüccarının tahta kunduralı, mavi çoraplı biricik kızıyla evlenmişti. O dönemde tuza konan vergiye karşı halkın tepkisinden yararlanan tuz kaçakçıları büyük kârlar sağladılar. Lupin, yakışıklı bir gence platonik bir aşkla bağlı olan karısını, temkinli davranarak evde bırakırdı. Bu gencin adı Bonnac'tı. Noter kâtibiydi ve maaşından başka serveti yoktu. Patronunun yüksek sosyetede oynadığı rolü, kendisi ikinci sınıf sosyetede oynardı.

Hiçbir eğitimden geçmemiş, kadife giydirilmiş çok büyük bir Burgonya şarap fıçısına benzeyen Bayan Lupin yalnızca önemli günlerde ortaya çıkardı. Fıçının tepesine, temizliği kuşkulu omuzlar içine gönülmüş küçücük bir baş oturtulmuştu. Kemer çizgisini bir türlü yerine oturtamıyordu. Bébelle ihtiyatlı davranmak için korse takmadığını saf saf itiraf ederdi. Kadın olan bütün kadınların sırtında görülen omurgaların çekici girinti çıkıntılarını, şairin de mucidin de imgelemleri bulamazdı.

Bir kaplumbağa gibi toparlak olan Bébelle, omurgasız dişiler türüne giriyordu. Hücre dokusunun bu ürkütücü gelişimi, herhalde şişko Bébelle'in küçük tutkusu açısından kocasının içini rahatlıyordu. Karısına pervasızca Bébelle derken hiç kimseyi güldürmüyordu.

Bir gün Lupin, Zengin Sarcus'nün kendisine gösterdiği bit pazarından alınmış eski bir eşya için "çürük" deyince, Sarcus bunu içine sindirememişti ve "Peki karınız? O nedir?" diye sormuştu.

Lupin şöyle cevaplamıştı bu soruyu: "Benim karım sizinki gibi değildir. Ne olduğu pek belli değildir daha."

Lupin'in kaba görünümü altında ince bir zekâ gizliydi. Sağduyusuyla, servetinden hiç söz etmemesi gerektiğini iyi bilirdi. Ve serveti en az Rigou'nunki kadardı.

Bay Lupin'in oğlu Amaury, babasının başına belaydı. Vadinin donjuanlarından biri olan bu tek çocuk baba mesleğini sürdürmeyi reddediyor, tek çocuk olmanın yararlarını kötüye kullanıyor, babasından çok para koparıyordu. Babasıysa buna pek ses çıkarmıyor,

her seferinde "Ben de senin yaşındayken böyleydim" diyordu. Amaury sürekli *başını ağrıtan* Soudry'nin evine hiç gelmezdi. Eski bir oda hizmetçisi olarak, *Barış Kahvesi*'nde bilardo oynamaktan zevk alan bu delikanlıyı *eğitmeye* heveslenmişti. Amaury, orada Soulanges'ın aşağı tabakadan insanlarıyla hatta Bonnébaultlar'la arkadaşlık ederdi. Parasını düşüncesizce harcar ve babasının uyarılarına karşı sürekli aynı karşılığı verirdi: "Beni Paris'e gönderin, sıkılıyorum burada."

Lupin sonunda bütün çapkınlar gibi bir kadınla karı koca ilişkisi kurmuştu. Sulh mahkemesi zabıt kâtibi ve idare memuru Plissoud'nun karısı Bayan Euphémie Plissoud'yla olan ilişkileri herkes tarafından bilinirdi ve Lupin ondan hiç sır saklamazdı. Bakkal Wattebled'nin kızı olan güzel Bayan Plissoud da ikinci sınıf sosyetenin kraliçesiydi. Brunet'nin şanssız rakibi Plissoud da Soulanges'in ikinci sınıf sosyetesine dahildi, çünkü yüksek sosyete, karısının davranışına göz yumduğu için horgörüyordu kendisini.

Lupin yüksek sosyetenin müzisyeniyse, hekim Bay Gourdon da bilginiydi. Şöyle derlerdi onun için: "Bizde birinci sınıf bir bilgin var." Bayan Soudry, sabahleyin, Piccini ve Gluck'u hanımının yanına soktuğu ve Opera'da Matmazel Laguerre'i giydirdiği için müzikten anladığını sanır. Herkesi, Lupin'i bile, o sesiyle büyük ün kazanabileceğine inandırmaya çalışır, hekimin düşüncelerini cevaplamadığından yakınırdı.

Doğrudan doğruya Buffon ve Cuvier'nin yeryüzüyle ilgili düşüncelerini yinelemekten öteye gitmeyen Bay Gourdon, Soulangeslılar tarafından bilgin kabul edilemezdi ama deniz kabukları koleksiyonu

ve kurutulmuş bitki koleksiyonu yapardı. Ayrıca kuşları samanla doldurmayı da bilirdi... Son olarak da Soulanges şehrine bir doğa bilimi müzesi armağan etmek niyetindeydi. Böylece de bütün vilayette büyük bir doğacı, Buffon'un da halefi sayılırdı.

Bu hekim Cenovalı bir bankere benzerdi. Bilgiçlik taslayan, soğuk, temiz bir insandı. Parası ve hesapçılığı yoktu. Soulanges'dan geçerken ölen bir ayı ve bir köstebek, ilin bütün kemiricileri, yer sıçanları, soreksler, fındık sıçanlarından oluşan o ünlü müzesini büyük bir kendini beğenmişlikle herkese gösterirdi. Müzede bunlardan başka Jura'da yakalanan bir Alp kartalı, Burgonya'da vurulmuş ilginç kuşlar, pulkanatlılar koleksiyonu (bu sözcüğü duyanlar canavar gibi hayvanlar göreceklerini umarlar, görünce de, "kelebekmiş bunlar canım!" derlerdi) birçok dostunun ölürken kendisine bıraktığı fosil kavkılar ve nihayet Burgonya ve Jura'da toplanmış mineraller vardı.

Bu zenginliklerin bulunduğu camekânlı dolaplar Gourdon'un evinin bütün birinci katını kaplıyordu. Büfelerin çekmecelerinde de böcek koleksiyonu vardı. Tuhaf tuhaf etiketler, cicili bicili renkler, doğada rastlanınca pek dikkat edilmeyen ama vitrinlerde hayran hayran seyredilen bu eşyalar, görenleri hayrete düşürür, pek etkilerdi. Bay Gourdon'un müzesini ziyaret etmek için randevu almak gerekliydi.

"Bende beş yüz çeşit kuş, iki yüz memeli, beş bin böcek, üç bin kavkı, yedi yüz maden örneği bulunur" derdi meraklılara.

"Ne sabırlı insanmışsınız" derlerdi hanımlar.

Hekim şöyle karşılık verirdi: "İnsan elinden geldiği kadar hizmet etmelidir yurduna."

Ve hayvan iskeletlerinden kendine büyük bir çıkar sağlayarak şöyle derdi: "Hepsini bir vasiyetname ile şehre veriyorum." Ziyaretçiler onun *insanseverliğine* hayran kalırdı. Hekimin *ölümünden sonra* belediye binasının ikinci katını tümüyle *Gourdon Müzesi*'ne ayırmaktan söz edilirdi.

"Oraya mermerden bir büstümün konacağını umut edemiyorum, bu cesareti gösteremiyorum ama adımın yazılması için yurttaşlarımın minnettarlığına güveniyorum" diye cevaplardı bu öneriyi.

O zaman şöyle derlerdi ona: "Ne demek efendim! Bu o kadar önemli bir şey mi yani? Siz Soulanges'ın medarı iftiharı değil misiniz?"

Sonunda bu adam kendini Burgonya'nın ünlülerinden biri olarak görmeye başladı. En sağlam gelir devletten sağlanan gelir değil, insanın kendi kendisine duyduğu saygıdan gelenidir. Bu bilgin, Lupin'in dilbilgisi kurallarına göre söylersek mutluydu, mutluydu, mutluydu!

Ufak tefek, kurnaz bir adam olan zabıt kâtibi Gourdon'un yüzündeki bütün çizgiler boynunun çevresinde toplanırdı. Burnu, alnın, yanakların, ağzın hareket noktası gibi görülürdü, tıpkı bütün akarsu yarıklarının, dağın tepesinden çıkmaları gibi. Kendisine Burgonya'nın büyük şairlerinden biri gözüyle bakılırdı. Bir Piron[1] olduğu söyleniyordu. Bu değerli iki kardeş hakkında ilçe merkezinde şunlar söyleniyordu: "Bizim Soulanges'da Gourdon Kardeşler var, ikisi de Paris'e layık kalburüstü adamlar."

---

[1] Bir Fransız şairi (1689-1773). Hicivleri ile dikkat çekmiş, müstehcen şiirler yazmıştır.

Bilboquet'de[1] son derece usta olan zabıt kâtibi, bu oyun hastalığı nedeniyle, 17. yüzyılda çok yaygın olan bilboquet üstüne şiir yazma hastalığına da tutuldu. Tutkular, mediyokratlarda çoğu zaman çifte çifte ortaya çıkar. Gourdon Kardeşler'in küçüğü, şiirini Napoléon döneminde doğurdu. Bunu söylemek onun ne kadar sağlam ve ihtiyatlı bir mesleğe mensup olduğunu söylemek için yeterli değil midir? Luce de Lancival, Parny, Saint-Lam- bert-Roucher, Vigée, Andrieux, Berchoux onun kahramanlarıydı. Soulanges'ın yüksek sosyetesi Gourdon'un Delille'den[2] üstün olup olmadığını tartışmaya başladığı güne kadar Delille, tanrısıydı onun. O günden sonra zabıt kâtibi, onu biraz abartılmış bir nezaketle Başpapaz Delille Efendi diye çağırmaya başladı.

1780 ile 1814 arasında yazılan şiirlerin tümü aynı örnekten alınmıştır ve beceri isteyen bir iştir bunları yazmak. Altıya kadar gidildiğinde konunun yorulduğu kabul edildiğinden, tümü aşağı yukarı dört şarkıdan oluşan o övgü şiirleri *Saturne*'üdür *Lutrin*.

Bilboquéide adını taşıyan ve aynı türden olan Gourdon'un şiiri, tıpatıp birbirinin aynı olan taşra şiir sanatına uygundu. Önce Gourdon'daki gibi şiirin konusu açıklanıyor;

> *Her çağa uygun, küçüğe de büyüğe de,*
> *deliye de akıllıya da gider*

---

1 Ucu sivri bir sopa ve delikli bir topun bir kordonla birbirine bağlanmasından oluşan oyuncak. Sopayı topun deliğine sokmaya çalışarak oynanan oyun.

2 Vergilius'un ve Milton'un yapıtlarını Fransızcaya çeviren Fransız şair ve papaz (1783-1813).

bu tatlı oyunun şarkısını söylüyorum;
Elin, çeviklikle, sivri bir sopaya
İki delikli bir topu attığı,
can sıkıntısına birebir gelen ilaç,
Mucit Palamède'in kıskanacağı oyun!
Ey, aşkın, oyunun ve neşenin Tanrısı,
Thémis'e sadık kalarak, heceleri
kâğıda dizdiğim çatıya kadar in!
Esin ver bana...

Oyunun kuralları anlatıldıktan sonra, bilinen en güzel bilboquet oyuncakları anlatılıyor, o dönemin oyuncakçılarına, ne kadar para kazandırdığından söz ediliyordu; sonunda, bu oyunun statikle ne kadar ilgili bir oyun olduğu da kanıtlandıktan sonra Gourdon, bu tür şiirlerin tümünün birinci bölümünü hatırlatan sonuçla bitiriyordu şiirini:

Boş bir eğlence konusu
böylece sanat ve hatta bilime
yararlı bir eşya oldu

Şiirin ikinci bölümünde her zamanki gibi oyuncağın nasıl kullanılacağı, sosyetede ve kadınlar arasında oyundan ne gibi yararlar sağlanabileceği anlatılıyordu. Sevilen oyuncağın gözleri önünde alıştırmalar yapan oyuncuyu betimleyen bu alıntıyla, dostlar bu yüce edebiyatı tümüyle kavrayacaklardır.

Şu oyuncuya bakın, kalabalığın ortasında
Gözünü fildişi topa dikmiş
En küçük hareketini nasıl da izliyor!

Top tam üç defa parabol çiziyor,
Sahte bir tütsüyle ilahını övüyor,
Ama disk beceriksiz yumruğuna çarpmıştır,
Kaçamak bir öpücükle parmağını da avutur.
Nankör! Bu küçük fedakârlıktan yakınma
Talihli bir kazadır, bir gülücükle ödüllenen.

Vergilius'a yaraşır bir betimleme olduğu için, Gourdon mu daha üstün, Delille mi diye bir sorun atılmıştır ortaya. Disk sözcüğünün kullanılması, Brunet tarafından eleştirilmiş, on bir ay sürecek olan tartışmaların çıkmasına *neden olmuştur* ama Gourdon Kardeşlerin bilgin olanı, bir akşam, karşıt görüşlülerin birbirine girmek üzere olduğu bir sırada *antidiskçileri* şu gerekçeyle ezdi: "Şairlerin disk diye adlandırdıkları şey bir küredir aslında. "Nereden biliyorsunuz?" diye karşılık verdi Brunet. "Biz ayın yalnızca bir yanını görüyoruz."

Üçüncü bölüm bilboquet'yle ilgili ünlü hikâyeden oluşuyordu. Bu hikâyeyi ezbere bilir herkes; XVI. Louis'nin meşhur bakanlarından biriyle ilgilidir. Ama 1810 ile 1814 yılları arasında *Débats*'da bu türden çalışmaları övmekte kullanılan bir deyişle, bu şarkı *yazarın oraya buraya serpiştirdiği tatlardan ve şiirden kaynaklanan yeni bir çekicilik kazanıyordu.*

Yapıtın özetlendiği dördüncü bölümde, 1810-1814 arasında hiç rastlanmamış bir cesaretle şu dizeler görülüyordu. (Yalnız bu şiir, 1824'te Napoléon'un ölümünden sonra çıkmıştır.)

Tehlike dolu bir dönemde, bu şiiri yazma
yürekliliğini gösterdim

Ah! Krallar başka silah taşımasa ne olurdu sanki
Ne olurdu sanki halklar boş vakitlerini
geçirmek için
Bu oyunlardan başka zevk aramasalar
Yıllardır gözyaşı döken Burgonya'mız
Satürn ve Rea'nın mutlu günlerini yaşardı

Bu güzel dizeler La Ville-aux-Fayes'deki Bournier basımevinden çıkan *ilk ve tek* baskıdan alınmıştır.

Bu şiir yüz kişinin üçer frank vermesiyle ölümsüzlüğe kavuştu. Tehlikeli bir örnek yaratan bu yüz eli açık insanın, bu şiiri en ince ayrıntılarına kadar belki yüz kez dinlediğini düşünürsek, bu centilmence davranışları daha çok değer kazanır.

Bayan Soudry, salondaki konsolun üstünde duran ve yedi yıldan beri milletin başına bela olan bilboquet'yi ortadan kaldırmıştı; sonunda, bunun kendisine rakip olduğunu anlamıştı.

Cüzdanının şişkin olmasıyla övünen üstadı iyice tanımak için, rakiplerinden birini Soulanges'ın yüksek sosyetesine ne gibi sözlerle tanıttığını söylemek yeterlidir.

Şöyle demişti iki yıl önce: "Size tuhaf bir haber vereyim mi? Burgonya'da başka *bir şair daha*[1] varmış!.." Yüzlerdeki genel şaşkınlığı görünce konuşmasını sürdürdü: "Evet Maconlu imiş. Ama nelerle uğraştığını hiçbir zaman tahmin edemezsiniz. Bulutları dizelere döküyormuş..."

"Beyazken çok da güzel görünüyor bulutlar oysa" dedi şakacı Guerbet Baba.

---

[1] Lamartine.

"Akıl almaz, *karmakarışık* bir durum. Göller, yıldızlar, dalgalar!.. Doğru dürüst bir tek imge, hiçbir öğretici imge yok, şiirin kaynaklarından habersiz. Göğe, doğrudan doğruya gök demiş. *Gecelerin Yıldızı* diyeceği yerde ay diyor, işte, özgün olma merakı nerelere sürüklüyor insanı!" diye haykırdı. "Zavallı delikanlı! Hem Burgonyalı ol hem de suyu terennüm et. Üzülüyor insan! Bana gelip, akıl danışsa, dünyanın en güzel konusunu salık verirdim ona. Şarap üstüne bir şiir yazmasını söylerdim. '*Bacchéide!*' adlı bir şiir! Ben çok yaşlı hissediyorum kendimi bu şiiri yazmak için."

Bu büyük şair en büyük başarısından habersiz hâlâ (bu başarısını da Burgonyalı olmasına borçlu); modern şairlerin adlarından bile haberi olmayan Soulanges şehrini kendisiyle uğraştırıyor!..

İmparatorluk döneminde edebiyatla uğraşan yüz kadar Gourdon vardı. Ve bu dönemi edebiyatı küçümsemiş olmakla suçluyorlar!.. *Yayınlar Gazetesi*'ni bir karışırsanız, neler göreceksiniz orada...

Çıkrık, dama oyunu ve tavla üstüne, coğrafya üstüne, matbaacılık üstüne, komedi vb üstüne şiirler doludur! Merhamet, hayal, konuşma üstüne Delille'in övüle övüle bitirilemeyen başyapıtları ve Berchoux'nun mutfak bilimi, dans vb üstüne incileri de çabası!.. Elli yıl sonra belki de *Düşünceler*'in,[1] *Doğu*'ların[2] arkasından gelen binlerce şiire de kimse kulak asmayacak, alay edecektir. Zevklerdeki değişmeleri, modanın tuhaflıklarını, önceden kim kestirebilir ki? Nesiller, gelip geçerken, yolların üstünde rastladıkları putların artıklarını bile silip süpürür ve kendi-

---

[1] Lamartine'in yapıtı.

[2] Hugo'nun yapıtı.

lerine yeni putlar yaratırlar. Zamanı gelince bunlar da devrilir.

Ufak tefek, kır saçlı, sevimli bir ihtiyar olan Sarcus, hukuk ve limonlukla uğraşırdı. On iki yıldan beri *Sulh Yargıçları Kurumu'nun Tarihi* üstüne bir kitap yazmayı tasarlıyordu. "Sulh Yargıçlarının adli ve siyasal rolleri birçok aşamadan geçmiştir. Çünkü ihtilalin dördüncü yılının ikinci ayında çıkan *Yasalar Dergisi'ne* göre her şey sulh yargıçlarında biterdi, bugün de görevden alınmaları gereken bu görevlilerin maaşı görevin önemiyle orantılı olmadığı için, ülke için vazgeçilmez olan bu kurum değerini yitirmiştir" diyordu inatçı biri olarak tanınan Sarcus, bu salona bir siyaset adamı sıfatıyla kabul edilmişti. Salonun en can sıkıcı adamı olduğunu anlarsanız tabii ki. Kitap okur gibi konuştuğu söylenirdi, Gaubertin ona Légion d'honneur unvanı vaat ediyordu ama sözünü tutmak için Leclercq'in yerine geçip orta-sol sıralarında oturacağı günü bekliyordu.

Zeki, şişko, ağır bir adam olan tahsildar Guerbet'nin yüzü yağlıydı ve sahte perçemleri vardı. Kulaklarındaki altın halkalar, sürekli gömleğinin yakasına çarpardı. Meyvebilimine meraklıydı. Bölgenin en güzel meyve bahçesine sahip olmanın gururu içindeydi. Turfandayı Paris'ten bir ay geç alırdı, cam altında tropikal ürünler, hatta ananas, şeftali ve bezelye yetiştirirdi. Paris'te sepeti on paraya satıldığı zaman, Bayan Soudry'ye gururla çilek götürürdü.

Soulanges'ın bir de eczası, Vermut'sü vardı ki onun kimyagerliği, Sarcus'nün devlet adamlığına, Lupin'in şarkıcılığı, Gourdon kardeşlerin bilgiçlik ve şairliğine benzemezdi. Ama yine de şehrin yüksek

sosyetesi pek önem vermezdi kendisine, ikinci sınıf sosyete ise varlığından bile habersizdi... Bazıları hiç konuşmayan bu bilim adamının üstün bir yanı olduğunu içgüdüleriyle seziyorlardı belki de. Vermut yapılan saçmalıkları öyle alaycı bir gülümsemeyle karşılardı ki bir bilim adamı olduğundan kuşkulanılır hatta inkâr edilirdi durumu. Ötekilere gelince, onlar kendisiyle ilgilenme zahmetine bile katlanmazlardı.

Vermut, Bayan Soudry'nin salonunun "abalı"sıydı. Hiçbir sosyete bir kurbanı, acıyacak, alay edecek, hor görecek, koruyacak bir yaratığı olmadan tam bir sosyete olamaz. Vermut, kafası sürekli bilimsel sorunlarla dolu olduğu için, toplantılara her zaman gevşek bir kravat, düğmeleri açık bir yelek ve lekeli, küçük, yeşil bir redingotla gelirdi. Sonra yüzü, bebek yüzüne o kadar benzerdi ki hep şaka konusu olurdu bu. Guerbet Baba onun, hayatına yakışır bir yüze sahip olduğunu iddia ediyordu.

Taşrada, Soulanges gibi geri kalmış Pourcaugnac şakası için hâlâ eczacıları kullanırlar. Onurlu sanayiciler bu oyuna kolay gelirler çünkü para alırlar bu iş için.

Bir kimyager sabrına sahip olan bu ufak tefek adam, Bayan Vermut'den *yararlanamıyordu.* (Taşrada kocanın gücünün yitişi için bu deyim kullanılırdı) Bayan Vermut çekici ve neşeli bir kadındı. İyi kumar oynardı (kırk para yitirirdi de hiç sesi çıkmazdı). Sürekli kocasını çekiştirir, iğneleyici sözler söylerdi. Onu, çevresine, sıkıntı vermekten başka bir işe yaramayan bir aptal olarak takdim ederdi. Küçük şehirlerde çevreye neşe saçan insanlardan olan Bayan Vermut bu küçük topluluğun tuzu biberiydi. Mutfak

tuzuydu gerçi ama ne tuz! Biraz ağır şakalar yapardı ama hoş görülürdü, yetmiş yaşında ak saçlı bir ihtiyar olan Papaz Taupin'e bile, "Sus bakayım sen yaramaz!" demekten çekinmezdi.

Elli bin franklık geliri olan Soulanges değirmencisinin tek bir kızı vardı. Lupin, Amaury'yi Matmazel Gaubertin'le evlendirme umudunu yitirmişti ve bu kızı düşünüyordu oğlu için. Reis Gaubertin'in de aynı kıza kendi oğlu için talip olması aralarında bir başka zıtlığa neden oluyordu.

Bir Sarcus-Taupin olan değirmenci, şehrin Nucingen'iydi. Üç milyonluk adam olduğu söylenirdi ama hiçbir tertibe de girmek istemezdi, yalnız buğday öğütmeyi, bu işi tekeli altında bulundurmayı düşünürdü. Terbiye ve nezaketten eser yoktu onda.

Conches Konağı sahibinin kardeşi Guerbet Baba'nın aşağı yukarı on bin franklık bir geliri vardı. Tahsildarlıktan kazandıkları bunun dışındaydı. Gourdonlar zengindiler, hekim, orman-su genel muhafızı yaşlı Bay Gendrin-Wattebled'nin biricik kızıyla evliydi. *İhtiyarın ölümünü bekliyorlardı.* Zabıt kâtibi, peynire konmuş bir fare gibi makamına çekilmiş olan şişko Soulanges papazı, başrahip Taupin'in yeğeni ve tek vârisle evliydi.

Yüksek sosyetenin içinde olan bu becerikli din adamının ikinci sınıf sosyeteyle de arası iyiydi. Mutsuz insanları avuturdu, Soulanges'da sevdirmişti kendini, Değirmencinin ve Sarcus'nün yeğeniydi, Avonne'a ve Avonne mediyokrasisine dahildi. Yemeklerini her zaman şehirde yerdi. Tasarruf eder, düğünlere gider ve dans başlamadan ayrılırdı oradan. Hiçbir zaman siyasetten söz etmezdi, dinin gereklerini yaptırtır ve

"bu benim mesleğim" derdi. Hiç kimse de buna ses çıkarmaz ve "Bizim papazımız iyidir" derlerdi. Soulangeslıları iyi tanıyan Piskopos, bu papazdan çok şey beklemezdi ama böyle bir şehirde dini kabul ettiren, kilisesini doldurmayı bilen ve uyuklayan adamlar karşısında vaaz veren bir adamı olduğu için mutluydu.

Dresden'de ve öteki bazı Alman şehirlerinde olduğu gibi, Soulanges'da da yüksek sosyete insanları birbirleriyle karşılaşınca "hanımınız nasıllar?" diye sorarlar. "Hanımıyla birlikte değildi, hanımıyla kızını gördüm" vb gibi sözler söylenir. Bir Parisli, oralarda eğer, "kadınlar, şu kadın" laflarını etse, skandal çıkarmış olur ve terbiyesizlikle suçlanır. Cenevre'de, Dresden'de, Brüksel'de olduğu gibi Soulanges'da da yalnız refikalar var. Tabelaların üstüne, *falancanın refikası* yazılmaz, *refikanız hanımefendi* diye yazılır. Biz de bu kurala uyuyor ve *hanım* diyoruz, çifte Gourdon *hanımlar,* ancak ikinci sınıf tiyatroların o zavallı, hiç konuşmayan, önemsiz oyuncularıyla karşılaştırılabilirler. Parisliler, genellikle alaya aldıkları bu *artistleri* iyi tanırlar; bu iki hanımın portresini tamamlamak için, onların *hanım hanımcık* türünden kadınlar olduğunu söylemek yeter. En cahil burjuvalar bile çevrelerinde bu kadınların modellerini bulacaklardır.

Guerbet Baba'nın para işlerinden çok iyi anladığını, Soudry'nin de Savaş Bakanı olabileceğini söylemek bile fazla. Bu yaman burjuvalardan her biri, taşra insanının var olması için gerekli özellikleri taşımakla kalmaz, yine her biri seçtikleri sivrilme alanında rakipsiz olarak yollarına devam ederdi.

Eğer Cuvier adını bildirmeden oradan geçmiş olsaydı, Soulanges'ın yüksek sosyetesi hekim Bay Gour-

don'a oranla fazla bir şey bilmediğine inandırırdı onu. Noter, Nourrit[1] için *güzel dinlendirici bir sesi var,* derdi, koruyucu bir hoşgörüyle. "Soulanges bülbülüne eşlik etmeye de ancak Nourrit layık görülebilirdi." Bu sırada Bournier tarafından basılan *Bilboquéide*'in yazarına gelince, Paris'te bu ayarda bir şaire rastlanacağına kimse inanmazdı çünkü Delille ölmüştü.

Bu kendini beğenmiş taşra burjuvazisi, hiçbir toplumsal üstünlük tanımayabilirdi. Gerçek çehrelerini ancak bu gibi küçük bir şehirde bir süre yaşamış olan insanların, imgelemleriyle görebilecekleri bu insanlar yüzlerinde derin bir doyum ifadesi taşırlar ve kendilerini Fransa'nın sinir merkezi gibi görürler. Tümü de kötülük etmek için inanılmaz bir ustalığa sahiptiler. Essling kahramanlarından birinin bir alçak olduğuna, Madam de Montcornet'nin sırtında kocaman çıbanları olan bir entrikacı olduğuna, Peder Brossette'in küçük, pinti bir adam olduğuna karar vermişler, Aigues'in ihalesinden on beş gün sonra da "Döşemeci" adını taktıkları General'in kenar mahallelerden çıkmış bir insan olduğunu ortaya çıkarmışlardı.

Eğer Rigou, Soudry, Gaubertin La Ville-aux-Fayes'de oturmuş olsalardı, araları bozulmuş olurdu. İddiaları kaçınılmaz biçimde çatışırdı ama kader böyle istiyordu, Blangy'nin Lucullus'u tefecilik ve zevk sefa içinde keyfince yuvarlanmak için yalnız kalmalıydı. Bayan Soudry Soulanges'dan başka bir yerde kraliçe olamayacağını anlayacak kadar akıllı çıktı ve La Ville-aux- Fayes Gaubertin'in iş merkezi oldu. Böylelikle, toplumsal doğa incelemeleriyle eğlenenler General Montcornet'nin başarısızlığa mahkûm oldu-

---

1 Dönemin ünlü bir ses sanatçısı.

ğunu anlayacaklardır, çünkü karşısındaki düşmanlar birbirinden ayrı olarak etkinliklerde bulunuyor, güçlerini ve hırslarını birbirlerinden uzak olarak geliştiriyorlardı. Böyle olunca da birbirlerini rahatsız etmiyorlardı ve kötülük yapma güçleri on kat artıyordu.

Bulundukları refah düzeyinden gurur duyan bu asil burjuvalar, sosyetelerinin, La Ville-aux-Fayes sosyetesinden daha üstün olduğuna inanırlar ve gülünç bir ciddiyetle vadide herkesin dilinde olan şu sözü yinelerlerdi: "Soulanges bir zevk, eğlence ve sosyete şehridir." Ama Avonne'un başkentinde bu üstünlüğün kabul edildiğini sanmak büyük bir yanılgıdır. Gaubertin'in salonu Soudry'nin salonuyla çaktırmadan alay ederdi. "Biz büyük bir iş ve ticaret şehriyiz, servet biriktirmenin sıkıntısına katlanmak saçmalığını yapıyoruz!" derdi Gaubertin. Ama bunu öyle bir biçimde söylerdi ki dünya ile ay arasında küçük bir rekabet olduğu kolayca sezilirdi. Ay dünyaya yararlı olduğunu sanır, dünya ise ayı yönetirdi. Ama çok iyi anlaşırdı ikisi de. Çok sıkı ilişkiler içindeydiler. Karnavalda, Soulanges'ın yüksek sosyetesi hep birlikte Gaubertin, Gendrin, maliye tahsildarı Leclercq ve kralın savcısı Soudry (oğul) tarafından verilen dört baloya giderdi kesinlikle. Her pazar, kralın savcısı, Bay, Bayan ve Matmazel Elise Gaubertin, Soulanges'a Soudrylere yemeğe gelirlerdi. Kaymakam davet edildiği zaman ve Conches Konağı sahibi Bay Guerbet teklifsizce yemeğe geldiği zaman, Soudrylerin kapısında dört görkemli vilayet arabası sıralanırdı.

II

KOMPLOCULAR KRALİÇENİN EVİNDE

Saat beş buçuğa doğru oraya varırken, Rigou, Soudry'nin salonunun müdavimlerinin orada bulunacağını biliyordu. Belediye başkanının evinde de bütün şehirde olduğu gibi son yüzyılın alışkanlığı gereğince saat üçte yemek yenirdi. Saat beşle dokuz arasında, Soulanges'ın ileri gelenleri haber alıp vermeye, siyasal *konuşmalar* yapmaya, bütün vadinin özel hayatındaki olayları yorumlamaya ve Aigues'den söz etmeye gelirlerdi. Aigues her gün bir saat konuşmalara konu olurdu. Herkes Aigues'de olup bitenler hakkında bir şeyler öğrenmek isterdi. Bunun ev sahiplerinin hoşuna gideceğini bilirlerdi.

Bu zorunlu haber alışverişinden sonra kraliçenin bildiği tek oyun olan boston oyununa oturulurdu. Şişko Guerbet Baba, Gaubertin'in karısı Bayan Isaure'un ince sesini, küçük ağzını, körpeliğe özenen tavırlarını taklit eder, Rahip Taupin kendi dağarcığından bir fıkra anlatır, Lupin, La Ville-aux-Fayes'de geçen bir olayı aktarır ve Bayan Soudry'ye bol bol iğrenç komplimanlar yapılırdı. Bütün bunlardan sonra da "zevkli bir oyun oldu" derlerdi.

Rigou, on iki kilometrelik yolu gitme zahmetine katlanamayacak kadar bencildi. Zaten gitse de ne ola-

caktı ki! Bu evin müdavimlerinden bir sürü saçmalıklar dinleyecek, yaşlı kadın kılığına girmiş bir maymunla karşılaşacaktı. Rigou, kafa bakımından da eğitim bakımından da bu küçük burjuvaziden üstündü. Bu nedenle notere iş ziyaretlerinde bulunmak zorunda kalmadıkça, hiç görünmezdi ortalıklarda. İşlerini, geceleyin Thune boyunda uzanan sisli bir yoldan evine dönmesine uygun olmayan alışkanlıklarını ve sağlığını bahane ederek, komşuluk ilişkilerinden paçayı sıyırmıştı.

Bayan Soudry'nin sosyetesi bu korkunç tefeciden çekiniyordu zaten. Çünkü Rigou'nun çelik pençeli bir kaplan gibi, bir vahşi gibi kötü tabiatlı olduğunu, manastırda doğup altınların güneşinde olgunlaşan bir bilgiye sahip bulunduğunu sezerdi. Gaubertin de onunla ilişki kurmaya asla yanaşmamıştı.

Küçük araba *Barış Kahvesi*'nin önünden geçince yemek odasının penceresi altındaki bankonun üstünde limonatacıyla gevezelik eden Soudry'nin hizmetçisi Urbain arabanın kime ait olduğunu görmek için elini siper etti, sonra teklifsizce şöyle dedi limonatacıya: "İşte, Rigou Baba da geldi. Kapıyı açmalı. Atını tutun Socquard."

Jandarmalığa geçemediği için Soudry'ye hizmeti emeklilik olarak alan eski süvari Urbain, avlu kapısını açmak için eve girdi.

Vadide büyük bir üne sahip olan Socquard, orada, gördüğünüz gibi teklifsiz bir adamdı. Ünlü kişiler genellikle böyledir zaten, başkalarının hoşuna gitmek için sıradan ölümlüler gibi yürümeye, hapşırmaya, uyumaya, yemek yemeye tenezzül ederler.

Socquard, büyük ağırlıklar taşıyabilirdi, bir demir çubuğu bükebilir, bir at arabasını durdurabilir-

di. Birisinin sırtına bir yumruk indirse, omurgasını kırabilirdi. Vadinin Cotoneli Milon'uydu. Ünü bütün ile yayılmıştı. Bütün ünlülere yapıldığı gibi, onun hakkında da gülünç öyküler anlatılırdı. Sözgelimi, Morvan'da anlatıldığına göre bir gün yoksul bir kadını, eşeğini ve çantasını, sırtında pazara kadar taşımış; bir bütün sığırı yemiş; yaklaşık yetmiş litre şarabı bir günde içmişti. Bay Socquard bir gelinlik kız kadar tatlı adamdı. Kısa boylu, şişman, sakin yüzlü, geniş omuzlu ve geniş göğüslüydü. Ciğerleri demirci körüğü gibi işlerdi. Sesi ince ve hafifti. Konuşmasını ilk kez duyanlar sesini pürüzsüzlüğüne şaşar kalırlardı.

Kazanmış olduğu ün nedeniyle yırtıcılığını kanıtlamak gereğini duymayan Tonsard gibi, halk arasında herhangi bir konuda ün salan herkes gibi Socquard da dostları kendisinden ricada bulunmadıkça, hiçbir zaman kas gücünü göstermezdi. Kraliyet savcısının kayınpederi merdivenlere yanaşmak için dönünce, atın dizginlerini tuttu.

"Nasılsınız Bay Rigou, evdekiler nasıllar?" diye sordu ünlü Socquard.

"Fena sayılmaz" diye karşılık verdi Rigou. "Plissoud ve Bonnébault, Viollet ve Amaury müessesesini destekliyorlar mı hâlâ?"

Sevecen bir tavırla sorulan bu soru Rigou'nun kendisiyle ilgilendiğini de gösteriyordu ve üstlerin astlarına iş olsun diye sordukları basmakalıp sorulardan değildi. Rigou, boş zamanlarda en küçük ayrıntıları düşünürdü. Bonnébault'nun, Plissoud'nun ve Onbaşı Viollet'nin ilişkilerinin kuşkulu bir durum gösterdiğini Fourchon kendisine haber vermişti.

Bonnébault, kumarda kaybettiği birkaç altın karşılığında köylülerin sırlarını onbaşıya açabilir ya da *punç*'u biraz fazla kaçırınca gevezeliğinin farkında olmadan konuşabilirdi. Ama şurası da bir gerçek ki susamuru avcısı, bu hafiyeliği içkiye susadığından da yapabilirdi. Rigou'nun onun sözlerine ilgi göstermesinin nedeni Plissoud dolayısıylaydı. Plissoud öyle bir mevkideydi ki iki taraftan birine çıkar sağlamak için Aigues'e karşı düzenlenen komploları engellemeyi isteyebilirdi bir ölçüde.

İcra memuru, Fransa'da ortaya çıkmaya başlayan şirketlerin muhabiri, askerlik çağına gelmiş olanların çekecekleri kura sonucunu sigorta eden bir şirketin ajanıydı. Uğraştığı işlerde pek bir kâr yoktu ve servet sahibi olması zordu. Bilardo ve sıcak şarabı özellikle severdi. Fourchon gibi o da tembellik sanatını geliştirmeye meraklıydı ve şansa bırakmıştı her şeyi. Yüksek sosyeteye karşı derin bir nefret içindeydi ama onların gücünü de ölçmüştü. Gaubertin tarafından kurulan burjuva zorbalığını derinlemesine bilen tek kişi Plissoud'ydu. Soulanges ve La Ville-aux-Fayes zenginlerini sürekli alaya alır ve muhalefeti tek başına temsil ederdi. Kredisi de serveti de olmadığından korkulacak bir adam sayılmazdı. Rakibinin hor görülen biri oluşuna çok sevinen Brunet, Plissoud'nun yazıhanesini genç ve hırslı birine, sözgelimi Bonnac'a satmaması için onu korurdu. Çünkü böyle olursa, Brunet ilçedeki müşterileri yeni gelenle paylaşmak zorunda kalacaktı.

"Bu adamlar sayesinde *işler yürüyor*" dedi Socquard. "Yalnız sıcak şarabımı taklit ediyorlar."

"Soruşturma açmak gerek" dedi Rigou ciddi ciddi. "Bu beni çok uzaklara götürür" diye karşılık verdi

limonatacı, farkında olmadan sözcükler üstünde oynayarak.

"Senin müşterilerin iyi geçiniyorlar mı birbirleriyle?"

"Her zaman bazı önemsiz tartışmalar çıkar ama kumarcılar kolay bağışlar birbirlerini."

Herkes salonun alana bakan penceresine üşüşmüştü. Soudry, gelinin babasını tanıyınca, kendisini karşılamak için merdivenlere çıktı.

"Ooo artık!" dedi eski jandarma, "toplantımızı şereflendirdiğinize göre Annette hasta olsa gerek."

Belediye başkanı, jandarmalıktan kalma eski bir alışkanlıkla, hemen, kestirmeden konuya girerdi.

Rigou sağ elinin işaret parmağını Soudry'nin uzattığı ele değdirip, şöyle dedi: "Hayır, kavga çıkıyor; sonra konuşuruz bunu, çünkü çocuklarımızla da ilgili biraz..." Soudry hâlâ jandarma onbaşısıymış gibi lacivertler giymişti. Ayaklarında mahmuzlu çizmeler vardı, siyah yaka takmıştı. Pek yakışıklıydı. Rigou'yu kolundan tutup güzel eşine götürdü. Taraçanın camlı kapısı açıktı. Konuklar taraçada dolaşıyor, yaz akşamının tadını çıkarıyorlardı. Daha önce yaptığımız tasvirleri hatırlayanlar, hayallerinde o şahane görünümü canlandırabileceklerdir kafalarında.

"Uzun zamandır göremiyoruz sizi sevgili Rigou" dedi Bayan Soudry. Eski Benedikten'in koluna girmiş ve taraçaya çıkarmıştı onu.

"Sindirim sistemim çok kötü" diye karşılık verdi ihtiyar tefeci. "Baksanıza yüzüme. Hemen hemen sizin yüzünüz kadar kırmızı."

Rigou'nun taraçaya çıkması, tahmin edileceği gibi, orada bulunanların sıcak ve keyifli selamlarıyla karşılandı.

"Ris goulu!.. Bunu yeni buldum" diye haykırdı vergi tahsildarı Guerbet ve elini uzattı. Rigou da sağ elinin işaret parmağını onun elinin içine koydu.

"Fena değil! Fena değil bu!" dedi sulh yargıcı Sarcus. "Bizim Blangy senyörü oldukça oburdur."

Rigou buruk bir sesle karşılık verdi: "Senyör mü! Uzun zamandan beri köyümün horozu bile değilim artık."

"Ama tavuklar böyle söylemiyor, hızlı çapkın sizi!" diye takıldı Bayan Soudry, yelpazesiyle hafifçe vurarak.

"Nasılız üstadım, iyi miyiz?" diye sordu noter, baş müşterisini selamlayarak.

"Eh işte!" diye karşılık verdi Rigou ve işaret parmağını bir kez daha noterin eline uzattı.

Bu jestiyle Rigou, el sıkışmayı son derece de soğuk bir gösteri haline sokmuştu. Bu davranışı, onu tanımayanlara, nasıl bir insan olduğunu anlatmaya yetiyordu.

"Rahat rahat konuşabileceğimiz bir köşe bulalım" dedi eski keşiş, Lupin'le Bayan Soudry'ye bakarak.

"Salona dönelim" diye karşılık verdi kraliçe. Hekim Bay Gourdon'la Guerbet'yi göstererek ekledi: "Bu beyler *tali bir konu* üstüne konuşuyorlar..."

Bayan Soudry tartışmalarının konusunu öğrenmek istediğinde, Guerbet, her zamanki şakacılığıyla "tali bir konu" diye cevap vermişti. Kraliçe bunun bilimsel bir deyim olduğunu sandı. Rigou da onun bu kelimeyi iddialı bir biçimde tekrarladığını duyunca gülümsedi.

Soudry, salona girince kolunu karısının beline dolayıp yanına oturdu.

"Ne yapmış Döşemeci yine?" diye sordu.

Bayan Soudry, bütün yaşlı kadınlar gibi, herkesin gözü önünde kendisine sevgi gösterilmesine karşılık birçok şeyi bağışlayabilirdi.

"Mahkeme kararlarının uygulanması talebinde bulunmak ve yardım istemek için vilayete gitmiş" dedi Rigou. Tedbirli davranmak gerektiğini göstermek için sesini alçaltmıştı.

"Mahvoldu şimdi işte" dedi Lupin ellerini ovuşturarak. "Kavga var."

"Kavga mı çıkacak?" dedi Soudry. "Bu hiç belli olmaz. Eğer dostları olan vali ve General bir süvari bölüğü yollarsa, köylüler yerlerinden bile kıpırdamaz... Soulanges jandarmasıyla başa çıkılabilir ama bir süvari saldırısına karşı dayanabilmek çok zor..."

"Sibilet bundan sonra tehlikeli bir şey söylediğini işitmiş, ben de bunun için geldim zaten" diye sürdürdü konuşmasını Rigou.

"Ah zavallı Sophie'ciğim benim!" diye haykırdı Bayan Soudry kendini duygularına kaptırarak. "Kimlerin eline düştü Aigues! İşte, ihtilalin bize getirdiği! Alçaklar, haydutlar! Şişeyi ters çevirince tortunun yüze çıkacağı ve şarabı bozacağını kestirmek gerekiyordu!"

"Paris'e gitmek niyetindeymiş. Adalet Bakanlığında çeşitli dalavereler döndürüp mahkeme heyetini bütünüyle değiştirecekmiş."

"Ya! Demek tehlikeyi görmüş" dedi Lupin.

Rigou, şöyle sürdürdü konuşmasını: "Eğer damadım başsavcı yardımcılığına atanırsa mesele kalmaz. Onun yerini kendisine sadık bir Parisliyle doldurur. Eğer Bay Gendrin için bir sandalye ister,

sorgu yargıcımız Bay Guerbet'yi Auxerre'e başkan tayin ettirirse o zaman bozar oyunumuzu işte... Jandarma zaten ondan yana, bir de adliye'yi ele geçirip Peder Brossette ve Michaud gibi akıl hocalarını yanında tutarsa zor durumda kalırız. Başımıza çok iş açabilirler."

"Beş yıldan beri nasıl başınızdan atamadınız Peder Brossette'i" dedi Lupin.

Rigou şöyle karşılık verdi: "Siz tanımazsınız onu. Bir karatavuk kadar çabuk pirelenen cinsindendir. Erkek değil o papaz. Kadınları hiç görmez, hiçbir tutkusunu görmedim, saldırmak zordur ona. Oysa General öfkesiyle sürekli açık verir. Kusuru olan kimse her zaman düşmanlarının kölesi durumundadır, düşmanları bundan yararlanabilirse tabii. Güçlü insanlar kusurlarının tutsağı olacakları yerde, kusurlarını kendilerine tutsak ederler. Köylüler iyi yoldadır. Papaza karşı her an eyleme hazır tutuyoruz onları ama daha bir şey yapamayız ona. Michaud da aynı, böyle insanlar gerektiğinden fazla kusursuz oluyor. Tanrı'nın onları yanına çağırması gerek..."

"Bunlara merdivenleri çok iyi sabunlayan hizmetçiler bulmalı" dedi Bayan Soudry.

Rigou, bunu duyunca, kurnaz insanların yeni bir kurnazlık duyunca yaptıkları gibi, hafifçe yerinden hopladı.

"Döşemeci'nin başka bir kusuru daha var, bu tarafından da yakalayabiliriz onu..."

"Bekleyelim bakalım. Düşüncelerini uygulayacak mı?" dedi Bayan Soudry.

"Nasıl anlayabiliriz ki?" dedi Lupin. "İşin en güç yanı burası zaten."

Rigou otoriter bir tavırla, "Siz, Lupin, valiliğe gidecek ve Bayan Sarcus'yü göreceksiniz orada" dedi. "Hemen bu akşam... Döşemeci vilayette ne söylemiş, ne yapmış? Kocasından bunu öğrenmesini sağlayacaksınız. Mutlaka bir yolunu bulup öğreneceksiniz bunu."

"Orada yatmak zorunda kalırım ama" dedi Lupin.

"Zengin Sarcus için daha iyi ya. O kazançlı çıkar bundan" dedi Rigou. "Bayan Sarcus o kadar çürük değil daha."

"Aman Bay Rigou" dedi Bayan Soudry kırıtarak. "Kadınlar hiçbir zaman çürümez."

Cochet'nin eski hazinelerinin sergilenmesine eskiden beri canı sıkılan Rigou şöyle karşılık verdi: "Böyle söylemekte son derece haklısınız. Aynanın karşısına geçip de boyanmaz o."

Farkına varılmayacak kadar hafif bir allık kullandığını sanan Bayan Soudry, bu iğnelemeli sözleri anlamadı ve "Kadınlar boyanırlar mı sahiden?" diye sordu.

Rigou bu safça sözlere karşılık vermedi ve konuşmasını şöyle sürdürdü: "Size gelince Lupin, yarın sabah Gaubertin Baba'nın yanına dönün. Kendisine söyleyin (bunu söylerken de Soudry'nin bacağına vuruyordu) öğleye doğru kahvaltıya gideceğiz ona. Olup bitenleri anlatın, anlatın da hepimiz konu üstünde bilgi sahibi olalım, fikrimiz olsun. Artık bu alçak Döşemeci'nin hesabını görmek gerekiyor. Size gelirken kendi kendime diyorum ki Döşemeci ile adliyenin arasını açmak gerekiyor. Bunu öyle bir biçimde yapmalı ki Döşemeci gidip La Ville-aux-Fayes personelinde değişiklik yapmaya kalktığı zaman Adalet Bakanı kendisiyle alay etsin."

"Yaşasın kilise adamları! diye bağırdı Lupin, Rigou'nun omzuna vurarak.

Birdenbire Bayan Soudry'nin kafasında ancak bir opera sanatçısının eski oda hizmetçisine gelecek bir fikir doğdu.

"Eğer Döşemeci'yi Soulanges şenliklerine getirebilirsek ve kollarına güzel bir kız atabilirsek belki orada hemen kızla anlaşır. O zaman karısıyla arasını açarız ve hem de bir mobilyacının oğlu eninde sonunda eski aşklarına döner diye ders vermiş oluruz Kontes'e."

"Bu fikir gösteriyor ki hanımefendi yalnız güzelliğiyle değil, aklıyla da kraliçemizdir bizim" dedi Lupin.

Lupin, Bayan Soudry'nin yüzünü buruşturmasıyla ödüllendirildi. Bu yüz buruşturma Soulanges yüksek sosyetesinde hiç itirazsız gülümseme olarak kabul edilirdi.

Rigou uzun uzun düşündükten sonra, "Daha iyisi de olabilir" dedi. "Bir skandal çıksaydı..."

Lupin: "Zabıtlar tutulsa... Şikâyetler olsa... Ceza mahkemesine gidilse... Ne güzel olurdu!.."

Soudry safça: "Ne zevk olur! Légion d'honneur'lü, Saint-Louis nişanlı koskoca Montcornet Kontu, General, ırza tecavüzle suçlanıyor..."

"Karısını çok seviyor. Ona böyle bir şey yaptırmak çok zor" dedi Lupin akıllıca.

"Bu bir engel değil ama bütün vilayette bir azizi baştan çıkarabilecek bir kız göremiyorum. Rahibimiz için böyle bir kız arıyorum" diye haykırdı Rigou.

"Auxerreli Gatienne Giboulard için ne dersiniz?" dedi Lupin. "Sarcus'nün oğlu deli oluyor onun için."

"Evet. Yalnız o becerebilir bu işi" diye karşılık verdi Rigou, "ama o, bize hizmet edemez, herkesi ken-

dine hayran bırakmak için boy göstermenin yeterli olduğunu sanıyor. O kadar da sevimli değil. Kurnaz, cin gibi biri gerek bize... Ama bir gelsin bakalım..."

"Evet" dedi Lupin. "Ne kadar çok güzel kız görürse o kadar şansımız artar."

"Döşemeci'yi panayıra getirmek çok zor olacak. Gelse bile *Tivoli* gibi bir meyhaneye girer mi bakalım?" dedi eski jandarma.

"Onun gelişini engelleyen neden, bu yıl yok" dedi Bayan Soudry.

"Hangi nedendir bu güzelim?" diye sordu Soudry.

"Döşemeci, Matmazel de Soulanges'ı almaya heveslenmişti" dedi noter. "Yaşı küçük diye vermediler. Buna gücendi. Soulangeslarla Montcornet eski dost oldukları halde –her ikisi de imparatorun muhafız alayına hizmet etmişlerdir– aralarına soğukluk girdi ve birbirleriyle görüşmemeye başladılar. Döşemeci, Soulangeslarla panayırda karşılaşmak istemedi; ama bu yıl Soulangeslar gelmeyecek."

Genel olarak Soulanges ailesi temmuz, ağustos, eylül ve ekim aylarında şatoda kalırdı ama o yıl General, İspanya'da Angoulème Dükü'nün yanında topçu kuvvetlerine komuta ediyordu. Kontes de kocasının yanındaydı. Bilindiği gibi Soulanges Kontu Cadix kuşatmasında mesleğinde erişebileceği en yüksek noktaya gelmişti. Bu tarih 1826 yılına rastlıyordu. Bu nedenle Montcornet'nin düşmanları Aigues sakinlerinin ağustos ayındaki Notre-Dame şenliklerine bu kez katılabileceklerini ve onları *Tivoli*'ye çekmenin kolay olabileceğini düşünüyorlardı.

"Doğru" dedi Lupin. Rigou'ya doğru dönerek, "Hadi baba. Öyle bir numara çek ki panayıra getire-

lim onu, mutlaka *tuzağa düşüreceğiz* bu adamı" diye devam etti.

Ağustos'un on beşinde kurulan Soulanges panayırı şehrin özelliklerinden birini oluşturur ve çevredeki bütün panayırlardan daha önemlidir, hatta il merkezindekinden bile. La Ville-aux-Fayes'de panayır kurulmaz çünkü şehrin bayramı olan Saint-Sylvestre kışa rastlar.

Ağustosun on ikisi ile on beşinde satıcılar Soulanges'a akın ederler ve iki paralel çizgi üstünde tahta barakalar, gri çadır bezinden evler kurarlar. Her zaman tenha olan alan canlanır. Panayır ve şenlikler on beş gün sürer. Bu süre içinde küçük Soulanges şehri adeta hasat sonrası havasına girer. Bu şenliklerin bir gelenek kadar etkisi vardır. Fourchon Baba'nın dediği gibi köylüler bulundukları yerden çok az ayrılırlar. İşleri güçleri fırsat vermez böyle bir isteğe. Bütün Fransa'da panayır alanı üstünde kurulan derme çatma dükkânların büyülü sergileri, ister ihtiyaç maddesi olsun ister fantezi eşya olsun her çeşit malın bir araya gelmesi, başka seyir olanakları bulunmayan köylüleri özellikle de kadın ve çocukların imgelemini etkiler. Belirli tarihlerde onlara zevk ve coşku verir. Soulanges Belediyesi daha 12 Ağustosta La Ville-aux-Fayes ilçesinde Soudry imzalı afişler yapıştırdı. Satıcıların, cambazların, çeşitli maharet gösterecek kimselerin korunacağını vaat etti. En zevkli gösterilerin sergileneceğini ve panayırın süresini ilan etti.

Bayan Tonsard'ın Vermichel'den istediği bu afişlerin son satırında her zaman şu sözler okunurdu: *Tivoli renkli camlarla* ışıklandıracaktır.

Şehir halka açık dans yeri olarak *Tivoli*'yi kabul etmişti. Socquard *Tivoli*'yi taşlı bir bahçede kurmuştu. Soulanges da böyle taşlı küçük bir tepe üstünde kurulmuştur. Burada bütün bahçeler dışarıdan toprak getirmek suretiyle oluşturulmuştur.

Soulanges şarabı, kendine özgü tadını bu topraktan alır. Tadı likör benzeyen sek, beyaz bir şaraptır. Hemen hemen birbirinin aynısı olan Madera, Vouvray, Johannisberg şaraplarına benzer ve tümü de il sınırları içinde tüketilir.

Socquard dans salonu vadideki köylülerin hayalini öyle bir etkilerdi ki herkes *Tivoli*'siyle övünürdü. Paris'e gidip gelenler Paris *Tivoli*'sinin Soulanges *Tivoli*'sine tek üstünlüğü, daha geniş bir alan üstüne kurulmuş olmasıdır yalnızca, derlerdi. Gaubertin ise *Tivoli* yerine Socquard dans salonu demeyi yeğlerdi.

"Hepimiz düşünelim bunun üstünde" dedi Rigou. "Parisli gazeteci sıkılacaktır sonunda, hizmetçilerin de yardımıyla hepsini panayıra çekebiliriz. Düşüneceğim bunu. Saygınlığının büyük ölçüde azalmasına karşın Sibilet, patronuna panayıra gitmenin, halka hoş görünmek açısından yararlı olabileceğini telkin edebilir belki."

Lupin şöyle dedi Rigou'ya: "Güzel Kontes beyefendiye karşı acımasız mı davranıyor? Bunu mutlaka öğrenmek gerekiyor. Tivoli'de kendisine karşı oynayacağımız oyunda bilmemiz gereken en önemli nokta budur."

"Bu küçük kadın mademki Parisli, kocasını da âşığını da idare eder" dedi Bayan Soudry.

Rigou şöyle karşılık verdi: "Fourchon, torunu Catherine Tonsard'ı Döşemeci'nin ikinci oda hizmetçisi

Charles'ın üstüne salmıştır. Çok yakında Aigues'in odalarında olup bitenleri duyabilecek duruma geleceğiz." Tam bu sırada rahibin içeri girdiğini gördü. "Rahip Taupin'e güveniyor musunuz?"

"Soudry nasıl avucumun içindeyse Rahip Mouchon'la Rahip Taupin de öyle avucumun içinde" dedi Bayan Soudry.

Sonra kocasının çenesini okşayarak şöyle sürdürdü konuşmasını: "Küçük kedim benim! Üzgün değilsin ya!.."

Rigou alçak sesle konuşarak söze karıştı: "Şu softa bozuntusu Brossette'e karşı bir skandal çıkarabilsem! Onlara güveniyorum. Ama bilemiyorum ki halkın aklı, papazın aklını yenebilecek mi. Sizler bilemezsiniz bunu. Ben bile o kadar budala olmadığım halde hastalandığım zaman ne yapacağımı bilemem. Gider kiliseyle uzlaşırdım herhalde."

"Keşke" dedi rahip.

"Ne yazık ki evlenmekle işlediğim hata bu uzlaşmayı engellemekte. Bayan Rigou'yu öldüremem ya!"

"Aigues'i düşünelim şimdi biz" dedi Bayan Soudry. "Evet" dedi eski Benedikten. "Bana kalırsa La Ville-aux-Fayes'deki ortağımız bizden daha becerikli. Gaubertin Aigues'in tümüyle kendisine ait olmasını istiyor ve bizi aldatacak..."

Köylerin tefecisi yolda gelirken, Gaubertin'in kendisine güven vermeyen karanlık yanları üstünde uzun uzadıya düşünmüştü.

"Ama Aigues üçümüzden hiçbirinin olmayacak" dedi Soudry. Orasını temelinden yıkmak gerekiyor."

"İsabet olur. Orada saklanmış altın bulunursa hiç şaşırtmaz beni bu" dedi Rigou kurnazca.

"Hadi canım sen de!"

"Evet. Eski savaşlarda sık sık kuşatılan, ansızın baskına uğrayan senyörler, başkalarına kaptırmamak amacıyla altınlarını gömerlermiş. Bilirsiniz sülalenin küçük kolunun son üyesi Soulanges-Hautemer Markisi Biron komplosunun kurbanlarından biri olmuştur. Moret Kontesi araziyi müsadere yoluyla aldı."

"Ne güzel şey Fransa tarihini bilmek!" dedi eski jandarma. "Haklısınız. Gaubertin'le anlaşmanın zamanı geldi artık. "

"Eveleyip gevelemeye kalkarsa, *duman ederiz."*

"Şimdi artık namuslu olmayacak kadar zengin" dedi Lupin.

"Kendime güvendiğim kadar güvenirim ona" dedi Bayan Soudry. "Krallığın en güvenilir adamıdır."

"Onun dürüstlüğüne inanıyoruz ama arkadaşlar arasında hiçbir şey gözden uzak tutulmamalıdır... Yeri gelmişken şunu da söyleyeyim ki Soulanges'da bu işi kösteklemek isteyen birisi var."

"Kim o?" diye sordu Soudry.

"Plissoud" dedi Rigou.

"Plissoud mu?" diye bağırdı Soudry. "Pöh! Onun yuları Brunet'nin elinde, yemliği de karısının elindedir. İnanmazsanız Lupin'e sorun."

"Ne yapabilir ki o?" dedi Lupin.

"Montcornet'yi aydınlatmak istiyor. Böylelikle onun himayesini kazanacak ve bir mevki elde edecek" dedi Rigou.

"Karısının Soulanges'da elde ettiğinden daha fazlasını bulamayacaktır Aigues'de" dedi Bayan Soudry.

"Sarhoş olduğu zaman her şeyi anlatır karısına" dedi Lupin. "Vaktinde öğreniriz bunu biz."

"Güzel Bayan Plissoud'nun sizden saklısı gizlisi yoktur," dedi Rigou, "rahat olalım."

Bayan Soudry: "Güzel olduğu kadar da aptaldır o. Onun yerinde olmak istemezdim. Erkek olsaydım iki kelimeyi bir araya getiremeyen bir kadınla birlikte olmaktansa, çirkin ama zeki bir kadını yeğlerdim."

Noter dudaklarını ısırarak: "Ağzı laf yapar onun ama."

"Budala!" dedi Rigou kapıya doğru yönelerek.

"Yarın sabah erken görüşelim" dedi Soudry ortağını geçirmeye giderken.

"Sizi almaya gelirim..."

Noter atını eyerlemek için kendisiyle birlikte dışarı çıkmıştı. Ona da şöyle dedi: "Ha Lupin! Şu bizim Döşemeci'nin vilayette arkamızdan ne dolaplar çevirdiğini Bayan Sarcus'nün öğrenmesini sağlayın."

"O öğrenmezse başka kim öğrenebilir?" diye karşılık verdi Lupin.

Rigou, Lupin'e kurnazca bakarak gülümsedi: "Pardon. Burada o kadar çok budala görüyorum ki akıllı birinin de bulunabileceğini unutuyordum az daha!"

"Bunların arasında ben nasıl pas tutmadım hâlâ şaşırıyorum doğrusu" dedi Lupin safça.

"Soudry'nin eve bir oda hizmetçisi aldığı doğru mu?"

"Doğru. Sekiz gündür sayın belediye başkanı kadına övgüler düzüyor. Ama Bayan Soudry'yle nasıl alay ettiğini bilemeyiz daha. Çok erken yatmak cesaretini gösteriyor."

"Yarın ilgilenirim bununla" dedi köylü Sardanapal gülümsemeye çalışarak.

İki kurt siyaset adamı birbirlerine veda ederken el sıkıştılar.

Daha yeni yeni tanınmasına karşın, her zaman ihtiyatlı davranan Rigou, geceleri yollarda bulunmak istemezdi. "Haydi vatandaş!" dedi atma. Bir 1793 çocuğu olan Rigou, ihtilale karşı hep bu şakayı yapardı. Halk ihtilallerinin en acımasız düşmanları o ihtilaller sayesinde yükselen kimselerdir.

"Rigou Baba'nın ziyaretleri uzun sürmez" dedi zabıt kâtibi Gourdon, Bayan Soudry'ye.

"Kısa ziyaretler yapar ama esaslı ziyaretler yapar" diye karşılık verdi Bayan Soudry.

"Hayatı da öyle" dedi hekim. "Her şeyde aşırılığa kaçıyor bu adam."

"Daha iyi" dedi Soudry. "Oğlum daha çabuk konar servetine."

"Aigues'le ilgili haberler mi getirdi size?" diye sordu papaz.

"Evet aziz rahip efendi" dedi Bayan Soudry. "Bu adamlar memleketin başına beladır. Madam de Montcornet seçkin, nitelikli bir kadın olduğu halde nasıl olur da çıkarlarını daha iyi biçimde koruyamaz, anlayamıyorum."

"Gözünün önünde bir model de var üstelik" dedi papaz.

"Kimmiş o?" diye sordu Bayan Soudry kırıtarak.

"Soulangeslar."

"Ha! Evet" dedi kraliçe bir an sessiz durduktan sonra.

"İşte, geldim!" diye haykırdı Bayan Vermut içeri girerken. "Yalnız geldim hem de. Bana karşı hiçbir tepki göstermeyen, hiçbir etkinlikte bulunmayan kocayı ne yapayım?"

Soudry, *Tivoli*'nin kapısı önünde durmuş arabayı görünce, şöyle dedi Guerbet'ye: "Ne yapıyor bu Tan-

rı'nın belası Rigou Baba? Yarısı kedi, yarısı kaplan olan bir yaratıktır o. Her adımını hesaplı atar."

"Tanrı'nın belası olmak yakışıyor ona, şişko tahsildar."

"Barış Kahve'sine giriyor" dedi hekim Gourdon.

Zabıt kâtibi Gourdon da şöyle dedi: "Sakin olun. Telaşlanmayın. Kendi bildiği gibi takdis ediyor insanları. Bağırıp çağırmalar buraya kadar geliyor çünkü."

"Bu kahve Janus Tapınağına benziyor" dedi papaz. "İmparatorluk döneminde adı *Savaş Kahvesi*'yken tam bir sessizlik vardı orada. En saygıdeğer burjuvalar orada toplanır, dostça muhabbet ederlerdi."

Sulh yargıcı, *"Muhabbet* diyor buna!" dedi. "Ne muhabbeti be... Küçük Bournierler bu muhabbetten mi gelmişler?"

Papaz Taupin, sulh yargıcının ulu orta kestiği sözünü şöyle bağladı: "Oysaki Bourbonlar onuruna oraya *Barış Kahvesi* adı verildiğinden beri her gün kavga gürültü var."

Papazın bu düşüncesi *Bilboquéide*'den alınan görüşler gibiydi ve sık sık yinelenirdi.

"Bu demektir ki Burgonya her zaman yumrukların konuştuğu bir memleket olarak kalacaktır" dedi Guerbet Baba.

"Bu söylediğin o kadar da kötü bir şey değil" dedi papaz. "Memleketimizin tarihidir bu aşağı yukarı."

"Ben Fransa tarihini bilmem" dedi Soudry. "Ama tarihi öğrenmeden önce bizim ortağın Socquard'la birlikte niçin kahveye girdiğini öğrenmek isterim."

"Şundan emin olunuz ki herhangi bir kimseye iyilik etmek için değildir" dedi papaz.

"Bu adamı görünce tüylerim diken diken oluyor" dedi Bayan Vermut.

Hekim yeniden söze girdi: "O kadar korkulacak bir adam ki eğer bana karşı bir düşmanlığı olsaydı, ölse bile kendimi güvenlik içinde hissetmezdim. Kötülük yapmak için tabutundan bile çıkabilir bu adam."

"Döşemeci'yi 15 Ağustosta buraya getirip tuzağa düşürebilecek olan tek kişi Rigou'dur" diye fısıldadı karısının kulağına belediye başkanı.

"Özellikle de Gaubertin ve sen canım, karışırsanız bu işe" diye karşılık verdi yüksek sesle Bayan Soudry.

Bay Guerbet dirseğiyle Bar Sarcus'yü dürterek, "İşte! Söylemiştim ben" diye haykırdı. "Socquard da güzel bir kız bulmuş, arabasına bindiriyor..."

"Ta ki..." diye ekledi, zabıt kâtibi.

Bay Guerbet *Bilboquéide*'in yazarının sözünü keserek, "İşte, kötülük düşünülmeden söylenmiş bir söz" dedi.

"Yanılıyorsunuz beyler" dedi Bayan Soudry. "Bay Rigou yalnızca bizim çıkarlarımız için çalışıyor, çünkü yanılmıyorsam eğer bu kız Tonsard'ın kızı."

"Demek engerek yılanı toplayan bir eczacı durumunda" dedi Guerbet Baba.

Hekim Gourdon, "Eczacımız Bay Vermut'nün geldiğini görmüş gibi konuşuyorsunuz" dedi ve alandan geçen Soulanges eczacısını gösterdi.

Zabıt kâtibi Bay Vermut'ye sık sık nükteler yapardı. "Zavallı adamcağız" dedi. "Şu haline bakın bir... Neresi bilgin bunun?.."

Sulh yargıcı şöyle karşılık verdi: "O olmasaydı otopsilerde çok zorluk çekilirdi. Zavallı Pigeron'un cesedindeki zehri o kadar kolay buldu ki Parisli kimyagerler Auxerre Ağır Ceza Mahkemesinde, 'Biz de bundan daha iyisini yapamazdık' dediler."

"Hiçbir şey bulmadı" dedi Soudry. "Ama Başkan Gendrin'in dediği gibi, zehrin her zaman meydana çıkarılabileceğine inanılması iyidir."

Bayan Vermut da şöyle konuştu: "Bayan Pigeron Auxerre'den ayrılmakta isabet etti. Bu kadın, aklı kısa, kötülük yapma gücü büyük olan kadınlardan. Bir kocayı yok etmek için zehre mi başvurulurmuş? Kocadan kurtulmak için güvenilir aynı zamanda da masum çareler yok mudur? Benim tutumuma kim ne diyebilirmiş? İyi yürekli Vermut'cüğüm hiç sıkmaz beni. Bu yüzden de hiçbir rahatsızlık duyduğu yok. Ya madam de Montcornet! Baksanıza bir. Nasıl gezip tozuyor malikânesinde o gazeteciyle. Masraflarını kendisi vererek Paris'ten getirtti onu. Generalin gözü önünde de pohpohlayıp duruyor."

"Masraflarını kendisi mi çekti!" diye haykırdı, Bayan Soudry. "Emin misiniz? Elimizde delil olsa General'e yazılacak olan imzasız bir mektup için güzel bir konu olurdu bu."

Bayan Vermut sözünü şöyle sürdürdü: "General... Engelleyemezsiniz onu. Mesleğini yapıyor Döşemeci."

"Ne mesleği?" diye sordu Bayan Soudry.

"Yatacak yer sağlıyor işte..."

"Eğer zavallı Pigeron Baba, karısını sıkacağına aynı akıllığı göstermiş olsaydı şimdi sağ olurdu zabıt kâtibi."

Bayan Soudry yanında oturan Concheslu Bay Guerbet'ye doğru eğilerek yüzünü maymun gibi buruşturdu. Bu alışkanlığı gümüş takımları gibi eski hanımından miras kalmış kabul ederdi. Yüzünü gitgide ekşiterek kaş göz işaretleriyle Bayan Vermut'yü gösterdi ev sahibine. Bayan Vermut *Bilboquéide*'in yazarıyla kırıştırıyordu.

Şunları söyledi kendisine: "Ne rüküş bir kadın! Hal ve tavrı ne kadar bayağı. Ne biçim konuşuyor? Daha uzun süre *bizim sosyeteye* kabul edebilecek miyim onu? Bilemiyorum. Özellikle de şair Bay Gourdon burada bulunduğu zamanlar..."

Hiç sesini çıkarmadan her şeyi gözetleyen ve dinleyen rahip, "İşte, toplumsal ahlak" dedi.

Topluma yönelik bu iğneleme daha doğrusu taşlama o kadar açık seçik bir gerçekti ki herkes nasibini alıyordu bundan. Bir boston partisi çevirmeyi önerdiler.

Sosyetenin bütün katlarında hayat bu değil mi işte? Paris'in en yaldızlı salonlarında söylenenler, buradakilerden ne fazla ne de eksik. Yalnızca tabirler değişiktir, hepsi bu..

III

BARIŞ KAHVESİ

Rigou, *Barış Kahvesi*'nin önünden geçtiği zaman saat yediydi yaklaşık olarak. Batmakta olan güneş, güzel şehre yanlamasına düşüyor ve çevreyi kızıl bir renge boyuyordu. Gölün aynaya benzeyen suları alev alev yanan en garip ve akıl almaz renkleri doğuran pencere camlarıyla çelişki yaratıyordu.

Kurt politikacı, kafası çeşitli takıntılarla ve sorunlarla dolu olduğu halde atıyla yavaş yavaş giderken *Barış Kahvesi*'nin önünde adından söz edildiğini duydu. Papaz Taupin'in dediği gibi adı, lokalin adıyla hiç de bağdaşmayacak bir biçimde bir şamata içinde işitiliyordu.

Bu sahnenin iyice anlaşılması için, bu Cocagne ülkesinin topografyasını açıklamak gerekir. Kahve alanın kenarındaydı. Uzun süreden beri General Montcornet'ye karşı komplo hazırlayanların, amaçlarını gerçekleştirmek için yararlanmayı tasarladıkları ünlü *Tivoli* bölge yolu üstündeki son binaydı.

Rigou'nun evi gibi inşa edilmiş olan bu ev, alanın ve yolun köşesine konmuştur. Zemin katta üç pencere yola, iki pencere de alana bakar. Bu iki pencere arasındaki camlı kapıdan içeri girilir. *Barış Kahvesi*'nin ayrıca küçük bir kapısı daha vardır, bu kapı

kahveyi bitişik evden ayıran bir bahçe yoluna açılır, o yol da bir iç avluya çıkar. Bu bitişik ev, Soulanges'da tuhafiyeci Vallet'nin evidir.

Bu ev baştan aşağı altın sarısı renklerle boyanmıştır. Pencere kanatları yeşildir yalnızca. Bu küçük şehirde iki katlı ve çatısında pencereleri olan evler pek azdır. Bu ev işte o tür evlerden biridir. Nedeni de şudur:

La Ville-aux-Fayes'in şaşırtıcı biçimde refaha kavuşmasından önce zemin katta *döşeli* oda denmesini doğrulayacak birkaç parça eşya ve birer karyolası bulunan dört oda vardı. Burası, mahkemeye gitmek üzere Soulanges'a gelmek zorunda olanlara ve şatoda kalmayanlara kiralanırdı ama yirmi beş yıldan beri o döşeli odalarda cambazlar, satıcılar ve işportacılar kalıyordu. Soulanges panayırı açılınca, odalar günlüğü dört franga tutulurdu. Socquard'ın dört odası yüz altın kadar bir gelir sağlardı. Kahvede yenip içilenden sağlanan ve büyük tutarlara ulaşan hasılat da ayrı.

Alana bakan cephe, özel, yağlıboya resimlerle süslüydü. Pencerelerin her birini kapıdan ayıran tabloda birbirine bağlı istekalar vardı, fiyonkların üstünde Grek stili kupalar içinde punç tüterdi. Her ucunda üç renkli bilardo toplarının piramit biçiminde yığıldığı yeşil zemin üstüne sarı boya ile *Barış Kahvesi* yazılmıştı. Yeşil boyalı pencerelerin küçük bölmelerinde adi camlar vardı.

Sağda solda sandıklar içinde bir düzine kadar mazı dikiliydi. Aslında bunlara kahve ağacı demek gerekirdi, iddialı ama az gelişmiş, cılız bitkilerdi bunlar. Paris'te ve öteki bazı zengin şehirlerde, esnafın

dükkânlarını güneşten korumak için kullandığı tenteler, o dönemde Soulanges'da bilinmeyen bir lükstü. Camların arkasında, tahta raflar üstünde dizilmiş şişelerdeki kutsal içki, belirli aralıklarla ısınırdı. Güneş ışınları camların mercimek biçimindeki kabartılarından, pertavsızdan geçercesine süzülür ve Madera şişelerini, şuruplarını, likörleri, alkollü erik ve kiraz kavanozlarını kaynatırdı. Öyle sıcak olurdu ki Aglaé, babası ve garson, kapının iki yanına yerleştirilmiş, iki taş sıra üstünde oturmak zorunda kalırlardı. Matmazel Socquard'ın sıcak suyla suladığı küçük ağaçlar, onları gerektiği gibi koruyamazdı güneşten. Baba, kız, garson, üçü birden, evcil hayvanlar gibi hemen orada uyuyuverirlerdi bazı günler.

Paul ile Virginie'nin moda olduğu 1804 yılında, kahvenin içi, bu romanın çeşitli sahnelerini canlandıran parlak bir kâğıtla kaplandı. Bu resimlerde kahve toplayan zenciler görülürdü. Bu müessesede de kahve vardı ama ayda ancak yirmi fincan içilirdi. Sömürge ürünleri tüketilmezdi pek Soulanges'da. Bir yabancı gelip, bir fincan çikolatalı içecek istese Socquard Baba güç durumda kalırdı. Ama yine de şeker ve kakaodan çok un, ezilmiş badem ve ham şekerle yapılmış çikolata tabletlerinden mide bulandırıcı, esmer bir bulamaç hazırlayıp müşterilerinin önüne koyabilirdi. Köy bakkallarında *iki para*'ya satılan bu çikolatalar, İspanyollar'ın kakao ticaretini iflasa sürüklemek için imal edilirdi sanki.

Kahveye gelince, Socquard Baba onu, bütün evlerde *büyük kara kap* adıyla anılan bir kapta kaynatırdı. Hindibayla karışık toz kahve telve halinde dibe çöktükten sonra suyunu müşterilere ikram ederdi. Bu işi

Parisli bir kahve garsonuna yakışır biçimde, büyük bir soğukkanlılıkla yapardı. Servis yaptığı porselen fincan yere düşse çatlamazdı.

Bu olayların geçtiği yıllarda şekere karşı beslenen derin saygı sürüyordu henüz. Soulanges'da bu edebi içkiden ısmarlamak garipliğini gösteren panayır satıcısına bir fincan kahve getiren Aglaé Socquard her biri fındık büyüklüğünde dört tane de şeker getirtirdi kasılarak.

Zamanında bütün Soulanges'ın gelerek hayranlıkla seyrettiği iç dekorasyon değişmemişti. Aynalar, yaldızlı çerçeveler, şapka asmak için kullanılan çengeller hep aynıydı. Maundan tezgâhın mermeri üstünde kaplama vazolar, çifte hava cereyanlı lambalar vardı. Bu lambaları güzel Bayan Socquard'a Gaubertin'in verdiği söyleniyordu. Bütün eşyalar, tavanarasında unutulmuş eski tablolar gibi yapışkan bir kir tabakasıyla kaplıydı ve renkleri solmuştu.

Savaş Kahvesi'nin ünü, boyalı mermer masalar, kırmızı Utrecht kadifesiyle kaplı tabureler, zincirlerle tavana asılı ve kristallerle süslü çift fitilli, karpuz şişeli yağ lambasıyla başladı.

1802'den 1804'e kadar Soulangeslı burjuvalar oraya domino ve kâğıt oynamaya giderlerdi. Likör, sıcak şarap içerler. Alkole bandırılmış meyve ile bisküvi yerlerdi, çünkü tropikal ürünler o kadar pahalıydı ki kahve, çikolata ve şeker bulunmuyordu. Punç ve *bavarois* en çok aranılan şeylerdendi. Bu içkiler, melası andıran şurup kıvamında şekerli bir maddeden hazırlanırdı. Şimdi bu maddenin adı bile unutulmuştur ama o dönemde bunu bulan kimse zengin olmuştur.

Bu küçük ayrıntılar, benzerlerini hatırlatacaktır yolculara. Paris'ten hiç dışarı çıkmamış olanlar bile *Barış Kahvesi*'nin isten kararmış tavanını, çift kanatlılar sınıfının nasıl bir bağımsızlık içinde yaşadığını kanıtlayan milyarlarca siyah benekle kaplı aynaları görür gibi olacaklardır.

Maceraları *Grand -I- Vert*'in Bayan Tonsard'ının maceralarını geride bırakan güzel Bayan Socquard, son moda giysileriyle kahveye gelip kurulurdu. Sultan modeli türbanları pek severdi. İmparatorluk döneminde *Sultan* modaydı. Şimdi moda *Melek*.

Bir zamanlar bütün vadi *kahveci güzelinin* türbanlarının, siperli şapkalarının, kürklü kalpaklarının, Çin usulü saçlarının modelini almak için oraya akın ederdi. Soulanges'ın ileri gelenleri de onun lüksüne katkıda bulunurlardı. Junie –Adı Junie'ydi– imparatoriçelere yaraşan inceliklerinden pek gurur duyan analarımız gibi giysisinin belini mide hizasına getirirdi. Socquard firması Junie'nin eseridir. Kocası bağını, oturduğu evi ve *Tivoli*'yi ona borçludur. Söylentilere göre Bay Lupin'in babası, güzel Junie Socquard uğruna çok çılgınlıklar yapmış. Junie'yi Lupin'in elinden Gaubertin almıştı ve küçük Bournier'nin kendisine Lupin'den miras kaldığı kesindi.

Bu ayrıntılar ve Socquard'ın titizlikle kendisine sakladığı sıcak şarap imal etme sırrı, adının ve *Barış Kahvesi*'nin hangi nedenlerle halka mal olduğunu açıklamaya yeter ama bu ünü artıran daha başka nedenler de vardı. Tonsard'da ve vadinin bütün öteki meyhanelerinde yalnızca şarap bulunurdu. Socquard'ın kahvesi ise Conches'dan La Ville-aux-Fayes'e kadar altı fersahlık bir çevrede bilardo oynanabilen

tek yerdi. Burada ayrıca kahve sahibinin mükemmel bir biçimde hazırladığı punç da içilirdi. Başka ülkelerden gelen şaraplar, nefis likörler, alkollü meyveler yalnız orada bulunurdu.

İşte, bütün bu nedenler kahvenin adının vadide hemen her gün anılmasına yol açardı. Bu kahve midesi kalbinden daha duyarlı olanlara ince şehvet imgeleri aşılardı. Ayrıca bu kahvesiz bir Soulanges panayırı olmayacağı düşüncesi de ününü artırmıştı. *Grand -I- Vert* köy için ne ise *Barış Kahvesi* de şehir için oydu. Yani zehir deposu. La Ville-aux-Fayes ile vadi arasında dedikoduların geçiş yeri. *Barış Kahvesi'nin* sütünü kaymağını *Grand -I- Vert* sağlardı. Bu nedenle Tonsard'ın kızları her gün bu müesseseye gidip gelirlerdi.

Socquard için Soulanges Alanı, kahvesinin bir uzantısıydı. Ev ev dolaşır, herkesle sohbet ederdi. Yazın yalnızca bir pantolon, üstüne de tam olarak iliklenmemiş bir yelek giyerdi. Küçük şehirlerde genellikle kahveciler böyle giyinirdi. Dükkânına birisi girdiği zaman, muhabbete daldığı kimseler haber verirlerdi kendisine. O da sıkıntılı bir tavırla ağır ağır dönerdi kahvesine.

Sanırız bu ayrıntılar, semtlerinden hiç ayrılmamış Parisliler'e, Coches'dan La Ville-aux-Fayes'e kadar bütün Avonne Vadisinde en küçük bir şeyi gizlemenin çok zor hatta olanaksız olduğunu kanıtlamıştır. Köylerde hiçbir kopukluk yoktur. Yer yer *Grand -I- Vert* Meyhaneleri, *Barış Kahveleri* bulunur. Bunlar yankı görevleri yapar. Buralarda hiç kimseyi ilgilendirmeyen, büyük gizlilik içinde yapılan hareketler bile bir tür tılsımla kulaktan kulağa yayılır. Toplumsal ge-

vezelik elektrikli telgraf görevini yapar. Böylece çok uzaklarda patlak veren felaketlerin haberi bir çırpıda her yana ulaşır inanılmaz biçimde.

Rigou, atını durduktan sonra arabadan indi. Dizginleri *Tivoli*'nin kapısındaki kazıklardan birine bağladı. Sonra kulak kabarttığını belli etmeden içerdeki tartışmayı dinlemek için iki pencere arasına yerleşti. Başını uzatsa pencerelerin birinden içerdeki kimseleri görebilecek, yaptıkları hareketleri inceleyebilecek, dışardaki sessizlik sayesinde camları zangırdatan küfürlü sözleri işitebilecekti.

Tiz bir ses şöyle bağırıyordu: "Kardeşin Nicolas'nın, Péchina'nın peşinde dolaştığını, her an onu gözetlediğini, kızın senyörünüzün burnunun dibinde yok olacağını Rigou Baba'ya bir söylersem, hepinizin canınıza okur. Pis *Grand -I- Vert* serserileri."

Marie Tonsard, cırtlak sesiyle şöyle karşılık verdi: "Aglaé bize böyle bir numara çekmeye kalkarsan ben de sana öyle bir oyun oynarım ki tabutundaki kurtlardan başkasına anlatmaya fırsat bulamazsın. Nicolas'nın ve benimle Bonnébault'nun işlerine karışma."

Marie, ninesinin kışkırtmasıyla Bonnébault'nun peşine düşüp gelmiş, delikanlıyı gözetlemiş, Rigou'nun bulunduğu pencereden Socquard'a övgüler düzdüğünü görmüştü. Aglaé'nin Bonnébault'ya gülümsediğini görünce dayanamayarak içeri dalmıştı. Çıkan tartışmada Rigou'nun son derece de işine yarayan bir sır ortaya dökülmüştü.

"Ooo Rigou Baba müessesemi mi alçaltıyorsunuz?" dedi Socquard tefecinin omuzuna vurarak.

Kahveci bahçenin dip tarafında bulunan bir ambardan geliyordu. Ucuz olduğu için taşrada çok sa-

tılan sarı köseleden terlikler giymiş, yürürken hiç gürültü çıkarmamıştı. Ambardan tartı aletleri, at oyunları, salıncaklar vb çıkarılarak *Tivoli*'deki yerlerine monte edilecekti.

Rigou şöyle karşılık verdi: "Eğer taze limonunuz varsa bir limonata yaparım kendime. Hava sıcak."

Socquard pencereden içeri bakarak Marie ile tartışan kızını gördü.

"Kim bağırıyor böyle cıyak cıyak?"

"Bonnébault'yu paylaşamıyorlar" dedi Rigou şeytanca bakarak.

O zaman kahveci Socquard'ın çıkarı Baba Socquard'ın öfkesine üstün geldi. Baba içeri girip Bonnébault'nun bir kahveci için çok takdir edilecek meziyetlere sahip olduğunu ama Soulanges'ın ileri gelenlerinin birinin damadı olmak için hiçbir meziyeti olmadığını söylemek istiyordu. Kahveci ise dışarda kalarak Rigou gibi içerisini gözetlemeyi daha doğru buldu. O kadar da talibi yoktu kızının. Yirmi iki yaşındaydı kız ve bu yaşta Bayan Vermichel'le rekabet edecek kadar şişman ve ağırdı. Kasada oturmak alışkanlığı babasından kalıtım yoluyla geçen şişmanlama eğilimini daha bir artırıyordu.

"Hangi şeytan azdırıyor bu kızları böyle?" diye sordu Socquard, Baba Rigou'ya.

"Bütün şeytanlar arasında kilisenin en sık yakaladığı şeytan" diye karşılık verdi eski Benedikten keşişi.

Socquard cevap vereceğine, pencere aralarındaki tablolarda sıva yer yer döküldüğü için zor birleştirilebilen istekaları incelemeye koyuldu.

O sırada Bonnébault bilardo salonundan çıktı. Elindeki istekayla Marie'ye sertçe vurdu, "Senin yü-

zünden ıska geçtim" dedi. "Ama seni ıska geçmeyeceğim. Dilini tutmasını bilmediğin sürece sopayı yiyeceksin."

Socquard ve Rigou müdahale etme zamanının geldiği kanısına vararak içeri girdiler. Gün ışığını bile karartan bir sinek bulutu yükseldi. Vızıltısı uzaktan trampet seslerini andırdı. İlk korkuları geçince mavi karınlı sinekler, at sinekleri ve katil sineklerle birlikte yerlerine dönüp cama kondular yeniden. Üç kat rafın üstünde kirli şişeler askerler gibi sıralanmıştı. Rafın boyası sinek pislikleri altında tanınmaz hale gelmişti.

Marie ağlıyordu. Sevdiği adamdan rakibesi önünde dayak yemek çok onur kırıcı bir şeydi. Hangi toplumsal katmanda bulunursa bulunsun hiçbir kadın katlanamaz buna. Böyle bir duruma düşen kadının toplumsal katı ne kadar aşağıysa kini de o kadar şiddetlidir. Bu nedenle Tonsard'ın kızı Rigou'yu da Socquard'ı da görmedi. Bakışları tuhaftı. Donuk bir suskunlukla bir tabureye çöktü. Eski din adamının hareketlerini gözlüyordu.

"Bir taze limon getir Aglaé" dedi Socquard Baba. "Kendi elinle bir bardak yıka."

Rigou alçak sesle şunları söyledi Socquard'a: "Kızınızı göndermekle akıllıca hareket ettiniz. Ölüm derecesinde yaralanabilirdi."

Göz ucuyla Marie'nin elini gösterdi. Marie bir tabure almış Aglaé'nin kafasına fırlatmak için nişan almaktaydı.

Socquard kızın önüne dikilerek, "Ağır ol bakalım Marie!" dedi. "Buraya taburelerle oynamak için gelinmez... Aynalarımı kırarsın sonra. İneklerinin sütüyle ödeyemezsin parasını."

"Socquard Baba, kızınız aşüftenin biri. Benim de ondan aşağı kalır bir yanım yok, anlıyor musunuz? Eğer Bonnébault'yu damat olarak istemiyorsanız, bilardoyu başka yerde oynamasını söylemenizin zamanı gelmiştir... Her zaman yüz para yitiriyor oyunda."

Bu sözleri bağıra çağıra söylemeye başlar başlamaz, Socquard, Marie'yi belinden yakalayıp çığlıklarına ve tepinmelerine aldırmadan kapı dışarı etti. Tam zamanıydı bunun çünkü Bonnébault gözlerinden ateş saçarak bilardo salonundan dışarı çıkıyordu yeniden.

"Bu böyle bitmeyecek!" diye bağırdı Marie Tonsard.

Viollet, Bonnébault'ya sarılmış, sert bir harekette bulunmasını engelliyordu.

"Defol git! Yoksa ne yüzüne bakarım ne de konuşurum bir daha seninle" diye haykırdı Bonnébault.

Marie, Bonnébault'ya öfkeli bir bakış fırlatarak, "Sen ha" dedi. "Önce paramı geri ver bana. Sonra seni Matmazel Socquard'a bırakırım. Seni tutacak kadar zenginse tabii."

Üstüne kaplan gibi atılan Bonnébault'nun sesi Sodurylerin evine kadar gidiyordu. Rigou, Marie'yi sakladıktan sonra limonatasını içmek için geri geldi. Orada Bonnébault'yu yatıştırmak için Plissoud, Amaury, Viollet ve garson tarafından oluşturulan grubu incelemeye koyuldu.

"Haydi. Oyun sırası sende süvari bey" dedi Amaury.

Kısa boylu, donuk bakışlı, sarışın bir gençti.

"Kız tüydü gitti zaten" dedi Viollet.

Plissoud, Blangy tefecisini bir masaya oturmuş, iki kızın kavgasından çok kendisiyle ilgilenir durumda

görünce şaşırdı. Yüzündeki şaşkınlığı gidermeyi bütün çabasına rağmen başaramadı. İnsan kötülüğünü istediği ya da arkasından dalavereler çevirdiği bir kimse ile karşılaşınca böyle bir şaşkınlık içine düşer. Birdenbire bilardo salonuna daldı.

"Hoşça kal, Socquard Baba" dedi tefeci.

"Acele etmeyin, ben arabanızı getiririm" diye karşılık verdi limonatacı.

Aynadan garsonun yüzünü gören Rigou, kendi kendine şu soruyu soruyordu: "Bu adamların oyun oynarken neler düşündüklerini nasıl bilebilirim acaba?"

Bu garson iki ayrı işle uğraşırdı: Socquard'ın bağıyla ilgilenir ayrıca da kahveyi, bilardo salonunu süpürür, bahçeyi temiz tutar, *Tivoli*'yi sulardı. Bütün bu işlerin karşılığında yılda yirmi altın kazanırdı. Ancak bazı özel günlerde sırtında ceket görülebilirdi. Bütün giysisi mavi kaba bezden bir pantolon, kaba kunduralar, çizgili kadife bir yelekti. Bilardo salonunda ve kahvede çalıştığı zamanlar bir önlük takardı. Bu kordonlu önlük, görevini simgeliyordu. Limonatacı bu genci son panayırda kiralamıştı. Bu vadide de bütün Burgonya'da olduğu gibi işçiler hemen orada bir yıl için tutulur. Tıpkı pazardan at satın alır gibi.

"Adın ne senin?" diye sordu Rigou.

"Michel efendim."

"Fourchon Baba gelir mi ara sıra buraya?"

"Haftada iki üç kez. Bay Vermichel'le birlikte gelir.

Bay Vermichel bana para verir. *Ansızın karısı gelirse,* haber vermemi ister."

"Fourchon Baba yaman adamdır. Görmüş, geçirmiş, sağduyu sahibi bir insan" dedi Rigou.

İçtiği limonatanın parasını verdi ve bu pis kahveden ayrıldı. O sırada da Socquard Baba, arabasını kahvenin önüne çekmişti.

Arabaya binerken, eczacıyı gören Rigou seslendi: "Hey! Bay Vermut!"

Vermut, para babasını tanıyınca adımlarını sıklaştırdı. Rigou yetişti ona ve kulağına şunları söyledi: "Gerçek bir hastalık, sözgelimi parmakta bir dolama meydana getirebilecek kadar deriyi bozan reaktifler var mıdır sizce?"

"Eğer Bay Gourdon karışmak isterse bu işe, evet" diye karşılık verdi küçük bilgin.

"Vermut, bu konuda tek bir laf ederseniz aramız açılır ama meseleyi Bay Gourdon'a açın. Söyleyin kendisine, yarın değil öbür gün, gelip beni görsün, önemli bir ameliyat için başvuracağım kendisine, bir işaret parmağı kesecek."

Eski belediye başkanı, daha sonra eczacıyı şaşkın durumda bırakarak arabaya bindi ve Marie Tonsard'ın yanına oturdu.

Dizginleri, arabanın meşin örtüsünün ön tarafındaki bir halkaya bağladı. Araba yola koyulunca, Marie'nin kolunu tutarak, "Söyle bakalım küçük yılan" dedi. "Bu tür şiddet eylemlerine başvurarak, Bonnébault'ya sahip olacağını mı sanıyorsun? Sende biraz akıl olsa, o şişkoyla evlenmesini kolaylaştırırdın ve öcünü almış olurdun."

Marie cevap verirken gülmekten alamadı kendini:

"Ne kötü adamsınız siz! Gerçekten de hepimizin ustasısınız."

"Beni dinle Marie. Köylüleri severim ben. Ama hiçbiriniz dişlerimle bir av lokması arasına girmemelidir...

Aglaé'nin dediği gibi, ağabeyin Nicolas, Péchina'nın peşini bırakmıyor. İyi değil bu, çünkü ben o çocuğu koruyorum. Ona otuz bin frank miras bırakacağım ve evlendireceğim. Duyduğuma göre bu sabah Nicolas, kız kardeşin Catherine'le birlikte öldürecekmiş o zavallı çocuğu az kalsın. Git ağabeyini, kız kardeşini gör, onlara de ki: 'Eğer Péchina'yı rahat bırakırsanız, Rigou Baba, Nicolas'yı askerlik hizmetinden kurtaracakmış...' de."

"Siz şeytanın ta kendisisiniz" diye haykırdı Marie. "Şeytanla bir sözleşme imzaladığınız söyleniyor. Doğru mu bu?"

"Evet" dedi Rigou ciddi bir tavırla.

"Akşamları, toplandığımız zamanlar söylerlerdi bize de inanmazdım."

"Bana karşı hiç kimse suikast girişiminde bulunamaz, kimse, bir şeyimi çalamaz, hiç hasta olmadan, yüz yıl yaşayacağım, her şeyde başarı elde edeceğim ve öleceğim ana kadar iki yaşında bir horoz kadar genç kalacağım. Bütün bunlar için, şeytan güvence vermiştir bana."

"Belli" dedi Marie. "O zaman ağabeyimi askerlikten kurtarmak, sizin için *şeytanca* kolay bir iş..."

"Kendisi isterse, tabii. Bir parmağını yitirmesi gerekiyor, hepsi bu. Nasıl yapacağını söyleyeceğim ben kendisine."

"Aaa! Üst yoldan mı gidiyorsunuz?" dedi Marie.

"Geceleri buradan geçmiyorum artık" diye karşılık verdi eski papaz.

"Haç yüzünden mi?" diye safça sordu Marie.

"Evet, kurnaz kız seni!" dedi şeytan adam.

Bölge yolunun, arazideki küçük bir tümseğin önünden geçtiği bir yere varmışlardı. Tümseğin ka-

zılmasıyla oluşan yolun iki yanı oldukça dik iki bayır meydana getiriyordu. Fransa yollarında çok sık rastlanır böyle geçitlere.

Aşağı yukarı yüz adım uzunluğundaki bu geçidin sonunda Ronquerolles ve Cerneux yolları bir dörtyol ağzı oluşturur. Yolların kesiştiği yere bir haç dikilmiştir. Sağdaki ya da soldaki bayırdan, bir kimse, oradan geçen birine, nişan alabilir ve yakından vurup öldürebilir. Tümseğin üstünün bağlarla örtülü olması ve kötü niyetli kişinin böğürtlenler arasında pusu kurma olanağı bulması, bu işi daha bir kolaylaştırır. Her zaman dikkatli hareket eden tefecinin, geceleri oradan kesinlikle geçmemesinin nedeni kolayca anlaşılır böylece. Clos de la Croix adıyla tanınan bu küçük tepenin çevresinde Thune Irmağı dolanır. Öc almak ya da adam vurmak için bundan daha uygun bir yer bulunamaz. Çünkü Ronquerolles Yolu, av köşkü önünde Avonne Köprüsüyle birleşir. Cerneux Yolu ise Kraliyet Yolunun ötelerine kadar uzanır. Bu durumda, katil Aigues, La Ville-aux-Fayes, Ronquerolles ve Cerneux yolları arasında bir kaçış yolu seçebilir ve peşine düşenleri şaşırtabilir.

Rigou, Blangy'nin evlerini fark edince, "Seni köyün girişinde bırakacağım" dedi.

"Annette görmesin diye mi? Korkak! Ne zaman başınızdan atacaksınız onu? Üç yıldır yanınızda!.. Sizin ihtiyarın sağlığının yerinde olması çok hoşuma gidiyor... Tanrı öç alıyor!"

IV

LA VILLE-AUX-FAYES TRİUMVİRASI

İhtiyatlı tefeci, karısı ve Jean'ı gün batarken yatmaya, gün doğarken de kalkmaya zorlamıştı. Kendisi, gece yarısına kadar uyanık kalsa ve sabahları da geç kalksa, eve hiç kimsenin saldıramayacağım kanıtlamıştı. Böylelikle, yalnızca akşamın yedisinden sabahın beşine kadar, başı dinç olmakla kalmaz, karısı ile Jean, kendisini ve arkasındaki odada uyuyan Agar'ı rahatsız etmezlerdi.

Ertesi sabah, saat altı buçuğa doğru Jean'la birlikte kümesle ilgilenen Bayan Rigou, çekine çekine kocasının kapısını tıkırdattı.

"Bay Rigou, seni uyandırmamı tembih etmiştin" dedi.

Kadıncağızın sesi, davranışı, "emrini yerine getirirsem kızar mı acaba" diye düşünerek çekingen tavrı, bu zavallı yaratığın, kendini kocasına nasıl adadığını ve bu becerikli zorbayı ne kadar sevdiğini gösteriyordu.

"Tamam!" diye bağırdı Rigou.

"Annette'i de uyandırmak gerekir mi?"

"Hayır. Bırakın uyusun! Bütün gece ayaktaydı o."

Bu adam her zaman ciddiydi. Şaka yaparken bile. Gerçekten de Annette, esrarengiz bir biçimde ziya-

rete gelen Sibilet, Fourchon ve Catherine Tonsard'a kapıyı açıp kapamıştı. Her üçü de saat on birle bir arasında, değişik saatlerde gelip gitmişlerdi.

On dakika sonra, her zamankinden daha özenle giyinen Rigou, aşağı inip, karısına "Günaydın" dedi. Kadıncağız, General Montcornet'yi önünde diz çökmüş olarak görse, bu kadar sevinmezdi.

"Jean" dedi Rigou, eski manastır hizmetkârına. "Evi bırakıp gitme sakın. Hırsız girmesin. Benden çok sen zararlı çıkarsın!"

Bu bencil bilgiç, üç kölesini de kendisine bir köpek kadar sadık, bağlı tutabilmek için bazen tatlı tatlı konuşur, bazen kızar, bazen de umut verirdi.

Rigou, Clos de la Crobc'dan geçmemek için yine yukarki yoldan geldi, saat sekize doğru Soulanges Alanına vardı.

Dizginleri üç basamaklı kapının en yakın turnikesine bağlarken kapının iç kanadı açıldı. Soudry'nin çiçek bozuğu yüzü göründü. İki küçük siyah göz kurnaz bir hava veriyordu yüzüne.

"Önce bir şeyler atıştıralım şurada. Çünkü La Ville-aux-Fayes'de saat birden önce yemek yiyemeyiz."

Rigou'nunki kadar genç ve güzel olan bir hizmetçi çağırdı usulca. Kız sessizce aşağı indi. Soudry, bir parça jambonla ekmek getirmesini söyledi. Kendisi de şarap çıkarmak için mahzene indi.

Rigou kim bilir kaç bin kere seyretmişti bu yemek odasını. Döşeme meşeden, tavan silmeydi. Duvarlar lambri kaplıydı. Dolaplar çok güzel boyanmıştı. Matmazel Laguerre'den gelme bir soba ve görkemli bir duvar saati göze çarpıyordu. Çivileri altın yaldızlı, arkalığı lir biçiminde olan sandalyelerin ağaç kısmı

beyaz ve vernikliydi. Döşemeleriyse yeşil marokendendi. Maun ağacından masanın üstü koyu çizgili, kenarı yeşil şeritli bir muşamba ile örtülüydü. Urbain'in büyük özen göstererek ovduğu parkeler, eski oda hizmetçisinin uşakları çalıştırmakta ne kadar titiz davrandıklarını gösteriyordu.

"Çok pahalıya mal olur ama" dedi Rigou içinden. "Benim odamda da buradaki kadar iyi yemek yenir. Üstelik gereksiz lükse harcanacak paranın da faizini kazanmış olurum."

Değerli bir şişeyle gelen Soulanges, belediye başkanını görünce, "Bayan Soudry nerede?" diye sordu.

"Uyuyor."

"Ve siz onu uykusunda artık hiç rahatsız etmiyorsunuz tabii" dedi Rigou.

Eski jandarma alaylı alaylı göz kırptı. Güzel hizmetçisi Jeannette'in getirdiği jambonu gösterdi.

"Böyle güzel bir parça gözlerinizi açar sizin, evde yapılmıştır, dün başladık yemeye."

Eski Benedikten papazı, Soudry'nin kulağına eğilerek, "Ortak, bu kadar güzel bir hizmetçiniz olduğunu bilmiyordum. Nereden buldunuz bunu" dedi.

Jandarma yeniden göz kırparak, "O da jambon gibi" diye karşılık verdi. "Bir hafta oldu geleli."

Jeannette'in başında gece takkesi vardı. Ayaklarındaki terlikleri de çıkarmamıştı henüz. Köylüler arasında moda olan sıkı yelek biçiminde dikilmiş bir etek giymiş, üstüne de çapraz bir fular takmıştı. Diri ve taze göğüsleri tümüyle örtülmemişti. Soudry'nin övgüler yağdırdığı jambon kadar iştah kabartıcıydı. Ufak tefek, balıketli bir kızdı. Kolları kızarmıştı. İri elleri kısa parmaklıydı. Her yanından sağlık fışkırı-

yordu. Yüzü kanlı canlı, şakakları, gerdan ve kulakları beyazdı. Tam bir Burgonyalı yüzüydü bu. Saçları kestane renginde, göz uçları kulaklara doğru kalkıktı. Burun kanatları açık, dudakları şehvetliydi. Yanakları hafif tüylüydü. Canlı görünümünü yumuşatan alçakgönüllü ve yalancı tutumuyla edepsiz bir hizmetçi olduğu belli oluyordu.

"Doğrusu, Jeannette jambona benziyor" dedi Rigou. "Eğer bir Annette'im olmasaydı, bir Jeannette'im olmasını isterdim."

"İkisi de denk birbirine" dedi eski jandarma. "Sizin Annette'iniz de tatlı, sarışın, nazlı bir kız... Bayan Rigou ne yapıyor? Uyuyor mu?" diye sordu birdenbire. Şakadan anladığını göstermek istiyordu Rigou'ya.

"Bizim horozla birlikte uyanır" diye karşılık verdi Rigou. Ben oturup *Constitutionnel*'i okurum. Akşamları ve sabahları karım rahat bırakır beni. Dünya yıkılsa girmez odama..."

"Burada da tam tersidir" dedi Jeannette. "Hanımefendi arkadaşlarıyla oyuna oturur; salonda on beş kişi bulunur kimi zaman. Beyefendi sekizde yatar. Biz şafakla birlikte kalkarız..."

"Size farklıymış gibi geliyor, ama aslında aynı şey" dedi Rigou. "Siz bana gelin kızım, ben de Annette'i buraya göndereyim. Böylece hem aynı şey hem de değişik bir şey olur."

Soudry, "Seni gidi çapkın! Utandırdın kızı" dedi.

"Ne diyorsun sen jandarma!.. Ahırında tek bir at mı bulunsun istiyorsun?.. Neyse herkes kendi mutluluğunu bulacağı yerde arar."

Jeannette, efendisinin emriyle sabah tuvaletini hazırlamaya gitti.

"Karın öldükten sonra kendisiyle evleneceğine dair bir söz verdin mi?"

"Bizim yaşımızda bundan başka çare yoktur" diye karşılık verdi jandarma.

"Haris kızlar olursa, bu çare çabucak dul kalmanın yöntemlerinden biri olur..." diye cevap verdi Rigou. "Hele Bayan Soudry, Jeannette'in önünde, merdivenleri sabunlama yönteminden söz ederse..."

Bu sözler, iki kocayı derin düşüncelere daldırdı. Jeannette gelip de her şeyin hazır olduğunu bildirdiği zaman. Soudry, "Gel yardım et bana!" dedi. Eski papaz gülümsedi bu söze.

"İşte, bir fark daha!" dedi. "Ben olsaydım hiç çekinmeden Annette'le yalnız bırakırdım seni ortak."

On beş dakika sonra, Soudry resmi elbiseler içinde, sorgun ağacından arabaya kuruldu. İki dost La Ville-aux- Fayes'e gitmek üzere Soulanges Gölünün çevresinden dolaştılar.

Şatonun yandan göründüğü yere vardıkları zaman Rigou, "Ya bu şato?.." dedi.

Eski ihtilalci, bu sözü öyle bir biçimde söyledi ki, köy burjuvalarının büyük şatolara ve büyük toprak mülkiyetine karşı duyduğu bütün nefreti açığa vurdu.

Eski jandarma şöyle karşılık verdi: "Ama ben, yaşadığım sürece, o şatonun ayakta kalmasını isterim. Soulanges Kontu benim generalimdi. Çok iyiliği olmuştur bana. Emeklilik maaşımı çok iyi ayarlattı. Sonra, arazisinin yönetimini de Lupin'e bırakmıştır. Lupin'in babası da orada servet yapmıştır. Lupin'den sonra da bir başkası alacak o işi. Ve Soulangeslar yaşadıkça bu böyle sürüp gidecek!.. Bunlar iyi insanlar, herkesin hakkını veriyorlar, kendileri de rahat ediyorlar."

"Ama General'in üç oğlu var. Babaları ölünce anlaşamayabilirler. Günün birinde kızının kocası ve oğlanlar, açık artırma ile satışa çıkarabilirler. Bina, kurşun ve demir madeni yığını olduğundan kâr da ederler. Biz de satın alanlardan geri almanın yolunu buluruz."

Soulanges Şatosu, eski keşişe meydan okuyordu sanki. "O zamanlar çok iyi inşaatlar yapılıyormuş!" diye haykırdı Soudry. "Ama Kont Hazretleri bu günlerde tasarruf yapıyor. Yüksek meclis üyeliği için Soulanges'ı meşruta durumuna getirecek."

"Meşrutalar lağvedilecek ortak" dedi Rigou. Çıkarlarıyla ilgili konular bittikten sonra, iki efendi, hizmetçilerinin yetenekleri üstüne konuşmaya başladılar ama bunu biraz fazla Burgonya lehçesiyle yaptıklarından yayımlanması sakıncalıdır. Bu bitmez tükenmez konu uzadıkça uzadı ve sonunda Gaubertin'in saltanat sürdüğü ilçe merkezi karşılarına dikiliverdi. Bu şehri merak edenler, aceleleri de olsa kısa bir açıklama yapmamıza karşı çıkmazlar herhalde.

La Ville-aux-Fayes, adı tuhaf olmakla birlikte, geçirdiği değişiklikle kolayca anlaşılır *(Villa in fago, ormandaki küçük şato)*. Bu ad gösteriyor ki eskiden beş fersah uzakta Yonne'la birleşen ırmağa dökülen yerde, Avonne'un oluşturduğu delta, ormanla kaplıymış. Franklardan biri tepenin üstünde bir kale yaptırmış. Tepenin yamaçları küçük bayırlarla uzun ovaya inip kaybolur. Milletvekili Leclercq de arazisini bu ovada satın almıştır. Mütelzim bu deltayı büyük ve uzun bir hendekle ayırınca çok güçlü bir duruma geldi. Köprülerden geçiş parasını, buğday öğütme hakkını, haraca

bağladığı değirmenlerin vergisini toplamak ve denetlemek kolaylaşmıştır.

Budur işte La Ville-aux-Fayes'in başlangıç öyküsü. Federal ya da dinsel baskının yerleştiği köy ve kasabalarda sanayi kurulup geliştikçe, çıkar çatışmaları da arttı. Nüfus kalabalıklaştı, şehirler doğdu. Jean Rouvet'nin kesilen ağaçları ırmakla nakletme yöntemi, ağaçları toplayıp istiflemek için uygun yerler gerektirdiğinden La Ville-aux-Fayes doğdu. La Ville-aux-Fayes o zamana kadar Soulanges'a kıyasla bir köy sayılırdı. Burası, iki ırmağın kıyılarında on iki fersahlık bir alanı kaplayan ormanların deposu durumuna geldi. Ağaçları sudan çıkarmak, *kaybolan* kütükleri tanımak, Yonne'un Seine Nehrine taşıdığı odun demetlerinin hazırlanması, önemli ölçüde bir işçi emeği gerektirdi. Nüfus, tüketimi teşvik etti ve ticaret doğdu. Böylelikle 16. yüzyılın sonunda altı yüz kişilik bir nüfusa sahip olan La Ville-aux-Fayes 1790'da iki bin kişilik bir yerleşme merkezi oldu. Gaubertin bu sayıyı dört bine yükseltti. Bunu nasıl yaptığını görelim:

Yasama Meclisi bölgenin yeni çevresini saptayınca, La Ville-aux-Fayes coğrafi açıdan bir kaymakamlığın bulunması gereken mesafede kaldı. Böylece de Soulanges'ın yerine ilçe merkezi oldu. Kaymakamlık olunca, asliye mahkemesi de kuruldu ve bir ilçe merkezinde bulunması gereken bütün memurlar da orada toplandı. Paris nüfusunun artması, yakacak odun istem ve miktarını da artırdı. La Ville-aux-Fayes'in ticari önemi kaçınılmaz olarak büyüdü. Gaubertin, barışın nüfusa, 1815 ile 1825 yılları arasında üçte bir oranında artan Paris nüfusuna etkisini sezmiş, yeni plan ve programını bu hedefler içinde saptamıştı.

La Ville-aux-Fayes'in dış görünümü arazinin görünümüne çok benziyordu. Limanlar yüksek burnun iki yanına dizilmişti. Odunu durdurmak için kurulan baraj, üstünde Soulanges Ormanının bulunduğu tepenin aşağısında bulunuyordu. Bu barajla şehir arasında bir dış mahalle bulunuyordu. Deltanın en geniş bölümünde bulunan şehrin aşağı kısmı Avonne Gölünün sularına doğru uzanıyordu.

Şehrin aşağı bölümünün üstünde, üç yüz yıldan beri işlenebilecek duruma getirilmiş tepenin üstüne kurulmuş beş yüz bahçeli ev bu burnu üç yandan sarmıştır. Bütün evler elmas gibi parıldayan Avonne Gölünün değişik görünümlerinden yararlanır. Gölün kıyılarında hazırlanmakta olan ağaç demetleri, kütükler görülür. Irmağın odun dolu suları ve Avonne'un çağlayanları canlı bir tablo oluşturur. Yeşil ormanlar da bu tablonun çerçevesidir ve uzayıp giden Aigues Vadisi La Ville-aux-Fayes'e egemen koyu, canlı renklerle nefis bir zıtlık oluşturur. Akarsular, döküldükleri ırmaktan daha yüksektir ve değirmenlerin vanalarıyla, bazı fabrikaların tesviye havuzlarını besler.

Bu geniş perdenin karşısında, La Ville-aux-Fayes'den çeyrek fersah uzaklıkta, Kraliyet Yolu, ırmağı bir köprüyle geçer. Kavaklar arasında uzanan bir yolla bağlantı kurar. Burada da büyük bir çiftliğin yanında, bir posta konağının çevresinde küçük bir dış mahalle oluşmuştur. Bölge yolu da bir yay çizerek aynı köprüye varır ve anayolla birleşir.

Gaubertin, delta üstünde bulunan bir arsada kendine güzel bir ev yaptırmıştı. Şehrin aşağısını yukarısı kadar güzelleştirecek bir alan açmayı tasarlıyordu.

Yaptırdığı ev kâgirdi ve moderndi. Balkon dökme, panjurlu pencereler boyalıydı... Tek süsü, kornişin altındaki Yunan motifleriydi. Tek katlı evin damı arduvaz kaplıydı. Tavanarasında ambarlar vardı. Güzel bir avlusu, arka tarafında da İngiliz usulü bir bahçesi vardı. Avonne'un suları bu bahçenin önünden akardı. Bu evin zarafeti, geçici olarak ahıra benzeyen bir evde çalışmalarını sürdüren kaymakamlık binasını, evin karşısında vilayet tarafından yaptırılan bir eve taşınmak zorunda bıraktı. Bu iş Milletvekili Leclercq'le Milletvekili Ronquerolles'ün üstelemesiyle olmuştu. Şehir de belediye dairesini yerleştirdi oraya. Yine kiralık bir binada çalışan mahkeme de bir adalet sarayına kavuştu. Böylelikle La Ville-aux-Fayes, belediye başkanının dehası sayesinde görkemli modern binalara sahip oldu. Jandarma da kendine bir kışla yaptırınca kare tamamlanmış oldu.

Sakinler, bu değişikliklerle gurur duyuyordu ve bu da Gaubertin'in etkisiyle oluyordu. Gaubertin, birkaç gün önce kralın doğum yıldönümü dolayısıyla Légion d'honneur haçını almıştı. Yeni doğan ve gelişme biçimi bu olan bir şehirde ne aristokrasi bulunurdu ne de soylular. Bu nedenle bağımsızlıklarından gurur duyan La Ville-aux-Fayes burjuvaları, restorasyon yanlısı bir imparatorluk kontu ile köylüler arasında çıkan kavgayı benimsiyorlardı. Onları ezenleri ezilen gibi görüyorlardı. Bu tüccar şehrin düşüncesini hükümet o kadar iyi biliyordu ki oraya kaymakam olarak uzlaştırıcı mizacı olan bir adam göndermişti. Bu adam ünlü Lupeaulx'nun yeğeni ve öğrencisiydi. Lupeaulx uzlaşmalara alışkın olan ve bütün hükümetlerin istediklerini çok iyi bilen biriydi. Kendileri daha beterini

yaptıkları halde, siyasi püritenlerin ahlaksız olarak suçladıkları bir tip.

Gaubertin evinin içi modern lüksün oldukça bayağı buluşlarıyla dekore edilmişti. Duvarlar yaldızlı kâğıtlarla kaplıydı. Bronz avizeler, maun mobilyalar, ışığı tavana veren lambalar, yuvarlak, üstü mermer masalar, kırmızı maroken kaplı sandalyeler vardı odalarda. Salonda mavi kazmirden bir mobilya, yemek odasında da akuatinta gravürler bulunuyordu. Altın çizgili beyaz porselenden meyve, tatlı, peynir takımları sevimsiz ve son derecede bayağı ayrıntılar oluşturduğu halde La Ville-aux-Fayes'de efsanevi bir lüksün doruğu olarak kabul edildi. Bu dekorlar arasında Bayan Gaubertin etkileyici bir hanımefendi rolünü oynuyordu. Yapmacık tavırlar takınıyor, kendinden çok emin bir belediye başkanı hanımı olarak ve kırk beş yaşına hiç aldırmadan kırıtıyordu.

Rigou'nun, Soudry'nin, Gaubertin'in evleri Fransa'yı tanıyanlar için köyü, küçük şehri ve kaymakamlığı temsil eden yetkin bir örnek oluşturmuyor mu?

Gaubertin akıllı ve yetenekli bir adam değildi ama öyle görünürdü. Doğru görüşlü ve kötü niyetli olması çıkarlarına çok düşkün olmasından geliyordu. Zengin olmak istiyordu ama bunu ne karısı için, ne iki kızı için, ne oğlu için, ne kendisi için, ne ailesine olan düşkünlüğü için ne de paranın sağladığı saygınlık merakından istiyordu: Kendisini yaşatan öç alma düşüncesi bir yana, aynı anda her iki cebindeki altınlarla oynadığı söylenen Nucingen gibi, parayla oynamayı severdi. Bu adamın bütün hayatı işti. Karnı tok olduğu halde, karnı aç bir adam gibi etkinliklerde bulunurdu. Tiyatro uşakları gibi entrikalar, oyunlar,

düzenbazlıklar, aldatmalar, ticari dalavereler, hesaplar, kavga gürültü, çıkar anlaşmazlıkları kendisini keyiflendirir, kanını kaynatırdı. Arabayla, atla, su yoluyla oraya buraya gider gelir, Paris'te artırmalara, satışlara katılır, her zaman her şeyi düşünür, bütün ipleri elinde bulundurur, hiçbir zaman birbirine dolaştırmazdı.

Hareketleri de düşünceleri gibi canlıydı. Kısa boylu, ufak tefekti. Burnunun ucu kalkıktı. Kulağı delik, gözü keskindi. Av köpeği gibi koku alırdı. Yüzü esmer ve yusyuvarlaktı. Kulakları yanmıştı. Karakteriyle uyum halinde olan bir kasket giyerdi sürekli. Her zaman sıkılı olan dudakları hiçbir zaman hayra açılmazdı. Sık favorileri kırmızı elmacık kemiklerinin altında parlak, siyah çalılara benzer, kravatın arkasında kaybolup giderdi. Kıvırcık saçları yaşlı bir yargıç peruğu gibi kat kat, siyah-beyaz, kafasını ısıtan ateşin şiddetinden kıvrılmış gibiydi. Gri gözlerinde de bu ateş vardı. Güneş altında karlara bakarken sürekli gözlerini kısmasından olacak yuvarlak kırışıklıklar belirmişti gözlerinin çevresinde. Bu özelliği fizyonomisini tamamlayan önemli bir unsurdu. Kuru, zayıf ve sinirliydi. Elleri, tehlikeye atılmaktan çekinmeyen kimselerin elleri gibi kıllı ve yumruluydu. Bu haliyle iş ortaklarının hoşuna giderdi, çünkü aldatıcı bir neşeye bürünürdü. Çok konuşurdu ama söylemek istemediği hiçbir şeyi de söylemezdi. Ağzından kaçırdığı işine gelmeyen şeyleri inkâr edebilmek için az yazardı. Defterlerini dürüst bir kasadar tutardı. Gaubertin gibi insanlar her zaman dürüst bir insan bulmayı başarırlar ve çıkarlarını yürütmek için en önce onu aldatırlar.

Saat sekize doğru Rigou'nun sorgun ağacından arabası caddede göründüğünde, Gaubertin, başında kasketi, ayağında çizmeleriyle limandan dönüyordu bile. Rigou'nun *büyük iş* için geldiğini anlayarak adımlarını sıklaştırdı.

İki ziyaretçinin de karınlarına hafif birer darbe indirerek, "Günaydın jandarma, günaydın fitne, fesat ve akıl kumkuması" dedi. "İş konuşacağız ama iş konuşmanın en iyi yolu kadeh tokuşturarak görüşmektir."

"Hep böyle yapıyorsanız, şişman olmanız gerekirdi" dedi Rigou.

"Çok yoruluyorum ben. Siz genç görünen ihtiyarlarsınız. Ben sizin gibi evde oturmuyorum... Ama çok iyi yapıyorsunuz bana sorarsanız. Ateşin karşısında, sofra başında otururken iş sizin ayağınıza geliyor. Hadi girsenize... Burada kaldığınız sürece ev sizindir."

Kırmızı fitilli mavi üniforma giymiş bir uşak, atı dizginlerinden tuttu ve ek binaların ve ahırların bulunduğu avluya çekti.

Gaubertin iki konuğunu kısa bir süre yalnız bıraktı ve onlar bahçede gezinirken yemek işini ayarladı.

"Evet küçük kurtlarım" dedi. "Soulanges jandarması Conches'a doğru ilerliyormuş söylentilere göre. Orman suçlularını tutuklamaya gidiyorlar herhalde... İşler kızışıyor, işler kızışıyor..." Sonra saatine bakarak, "Şu anda çocuklar tutuklanmış olsa gerek" dedi.

"Büyük bir olasılıkla" dedi Rigou.

"Köylerde neler konuşuluyor peki? Ne gibi kararlar alındı?"

"Ne karar alınacaktı ki?" diye sordu Rigou ve Soudry'ye bakarak ekledi: "Bizim hiçbir ilgimiz yok bu işle."

"Nasıl? Tertiplerimiz sonucunda Aigues satılırsa, bu işten beş-altı yüz bin frangı kim kazanacak? Ben mi kazanacağım tek başıma? Elimi cebime atınca iki milyon çıkaracak kadar zengin değilim ben. Evlendirmem gereken üç çocuk ve tutumlu olmak istemeyen bir karı var sırtımda benim. Bana ortak gerekiyor. Jandarma parayı hazırlamadı mı yoksa? Süresi dolmayan tek bir ipotek yok elinde. Benim kefil olduğum senetler karşılığında borç veriyor artık. Ben bu işe sekiz yüz bin frankla giriyorum. Oğlum yargıç iki yüz bin koyuyor. Jandarmadan da iki yüz bin bekliyoruz. Siz ne kadarla katılmak istersiniz sayın peder?"

"Gerisini de ben tamamlarım" dedi Rigou soğuk bir tavırla.

"Keşke ben de sizin kadar eli açık olabilseydim" dedi Gaubertin. "Ne yapacaksınız peki?"

"Siz ne yaparsanız ben de onu yapacağım? Planınızı söyleyin bana."

"Benim planım çift alıp yarım satmak" dedi Gaubertin. "Conches, Cerneux ve Blangy'de isteyenlere satacağım. Soudry Baba Soulanges'da, siz de burada müşteri bulursunuz, sorun değil bu. Önemli olan bizim nasıl anlaşacağımızda. Büyük parçalar nasıl bölüşülecek?"

"Bundan daha kolay ne var?" dedi Rigou. "Herkes kendisi için uygun gördüğü parçayı alır. Ben hiç kimseyle mesele çıkarmam. Damadım ve Soudry Baba ile birlikte ormanları alırım, bu ormanlar o kadar harap oldu ki sizin için çekici bir yanı kalmadı artık. Payınızı geri kalandan alırsınız artık, vereceğiniz paraya da değer."

"İmza verir misiniz bize bununla ilgili?" dedi Soudry.

"Yazılı anlaşmanın bir değeri yok" diye karşılık verdi Gaubertin. "Kaldı ki benim açık olmadığımı görüyorsunuz. Rigou'ya güvenim sonsuz. Satın alacak olan odur."

"Bu kadarı yeter bana" dedi Rigou.

"Bir şartım var yalnız. Av köşkü, eklentisi ve çevresindeki elli dönüm toprak benim olacak. Bu toprağın parasını ödeyeceğim size. Köşk benim köy evim olacak. Ormanlarımın yakınında olur. Bayan Gaubertin... Ya da kendisinin hoşuna giden adıyla Bayan İsaure villa olarak kullanacak orasını."

"Tamam" dedi Rigou.

Gaubertin çevresine bakındı. Kimsenin duyamayacağı kanısına varınca, "Laf aramızda, bir oyun oynamasınlar sakın" dedi alçak sesle.

"Ne gibi?" diye sordu yarım ağızla söylenen hiçbir şeyi anlamaktan yana olmayan Rigou.

"Çetenin en azgını ve en keskin nişancısı, Kont'un kulağı dibinde bir kurşun vızıldatsa... Korkutmak için onu yalnızca..."

"Peşinden koşar ve yakalar onu."

"Ya Michaud?"

"Michaud külhanbeylik yapmaz. Kurnaz davranır... Ateş edeni ve silahı verenleri ortaya çıkarır."

"Hakkınız var" diye karşılık verdi Gaubertin. "Otuz kişi birden ayaklanmak ki olsun. Birkaçı küreğe mahkûm edilir... Kullandıktan sonra başımızdan atmak istediğimiz serserileri yakalarlar. Sizin Bonnébaultlar ve Tonsardlar gibi iki üç serseri adamınız var..."

"Tonsard iyi iş görür" dedi Soudry. "Tanırım ben onu. Vaudoyer ile Courtecuisse'i de üstüne saldırtınca daha bir kızdırırız onu."

"Courtecuisse benim adamımdır" dedi Rigou. "Vaudoyer de benim elimde."

"Dikkat!" dedi Rigou. "Her şeyden önce çok dikkatli olmamız gerek."

"Aman sayın peder, olup bitenler üstünde konuşuyoruz işte şunun şurasında. Ne zararı varmış bunun? Zabıt tutan, yakalayan, odun demetleri yapan, buğday toplayan bizler miyiz? Eğer Kont Hazretleri akıllılık edip de Aigues'in işletmesini kiracıya verirse hisselere elveda... O zaman her şey biter ve siz benden daha fazla yitirirsiniz. Burada konuştuklarımız aramızda kalacak. Ben Tanrı'nın ve insanların önünde yinelemeyeceğim hiçbir şeyi söylemem elbette Vaudoyer'ye... Ama olayları önceden kestirmek ve gerçekleştikten sonra da onlardan yararlanmak yasak değil ya! Buranın köylüleri çok çabuk ateş alırlar. Generalin tersliği, bitmez tükenmez istekleri, Michaud ve adamlarının zulmü yetti canlarına artık. Bugün işler iyice sarpa sarmıştır. Bahse girerim ki jandarmalarla çatışma çıkmıştır aralarında... Hadi gidip yemeğimizi yiyelim şimdi."

Bayan Gaubertin bahçeye inip, konuklarının yanına geldi. Oldukça beyaz bir kadındı. İngiliz usulü bukleleri yanaklarına dökülüyordu. Hem tutkulu hem de ihtiraslı bir kadın rolü oynardı. Hayatında aşkı hiç tatmamış bir kadın gibi davranır, herkesi platoniklik sorunu karşısında bırakırdı. Ona en saygılı davranan kralın savcısıydı. Ponponlu hotozlara düşkünlüğü vardı ama saçlarını düzeltip başaçık gezdiği

de çok olurdu. Çoğu zaman mavi ve pembe renkte elbiseler giyerdi. Dans ederdi. Kırk beş yaşında olmasına karşın genç kızlar gibi davranırdı. Ayakları çok büyük, elleri de çok çirkindi. İsaure adıyla çağrılmak isterdi çünkü tuhaflıklarına ve gülünçlüklerine karşın Gaubertin adını iğrenç bulacak kadar zevk sahibi olduğunu gösterirdi. Gözleri solgun, saçlarının rengi belirsizdi. Melek taklidi yapan birçok genç kız onu model olarak almıştı kendine.

"Baylar tuhaf haberlerim var size" dedi kendilerini selamlayarak. "Jandarmalar geri döndü."

"Hiç kimseyi tutuklamışlar mı?"

"Hayır. General önceden affedilmelerini istemiş... Kralın aramıza dönmesinin mutlu yıldönümü dolayısıyla çıkarılan af."

Üç ortak birbirlerinin yüzlerine baktılar.

"Sandığımdan da kurnazmış bu zırhlı süvari" dedi Gaubertin. "Hadi sofraya geçelim, telaş edecek bir şey yok; oyunu yitirmiş değiliz, erteledik yalnızca, şimdi iş size düşüyor Rigou."

Soudry ile Rigou düş kırıklığı içinde döndüler. Yararlanabilecekleri bir felaket yaratmak için hiçbir şey tasarlayamamışlar, Gaubertin'in dediği gibi rastlantıya bırakmışlardı işi. Montcornet Kontu'nun tehlikeli hasımları son umutlarını Michaud ve korucularının yeni tecavüzler karşısında sert mukabeleye başvurma olasılığına bağlamışlardı. Tıpkı ihtilalin ilk günlerde bazı jakobenlerin XVI. Louis'nin iyi kalpliliğine kızarak sarayı sert tepkilere ittikleri gibi onlar da bu kışkırtı siyasetiyle ülkede anarşi yaratacaklarını ve böyle bir ortamdan yararlanarak servet ve iktidara kavuşacaklarını hesaplamışlardı. Gaubertin, ortakla-

rına yardım edeceğine dair söz verdi ama kimlerle işbirliği yapacağını açıklamadı çünkü Sibilet ile olan ilişkilerinin bilinmesini istemezdi. Gaubertin gibi birisinin ağzı sıkılığı ancak bir eski jandarmada ya da yeminine ihanet etmiş olan bir papazda bulunabilir. Bu komployu sonuca ulaştırmak ancak kin ve çıkar içinde yoğrulmuş bu ayarda üç kişinin harcıydı.

V

SAVAŞSIZ ZAFER

Bayan Michaud'nun korkuları aslında gerçek aşkın verdiği sezme yetisinden geliyordu, insan yalnızca bir tek kişiyi düşündüğü zaman, ruhu ona çevreleyen manevi dünyayı da sarar sonunda ve anlar o dünyayı. Bir kadın daha sonra analık döneminde kendisini sarsacak olan önsezileri önce aşkında duyar.

Zavallı genç kadın bilinmeyen yerlerden gelen bu belirsiz seslere kulak verirken *Grand -I- Vert* Meyhanesinde kocasının hayatını gerçekten tehdit eden sahneler geçmekteydi.

Sabahın saat beşine doğru erken kalkan köylüler, Conches'a doğru ilerleyen Soulanges jandarma müfrezesinin geçişini görmüşlerdi. Haber süratle yayıldı ve ilgilenen kimseler La Ville-aux-Fayes'deki teğmen komutasında bir jandarma müfrezesinin Aigues Ormanından geçtiğini duyunca şaşıp kaldılar. Günlerden pazartesi olduğu için zaten işçilerin meyhaneye gitmeleri için yeterli neden vardı. Ertesi gün de Bourbonların tahta dönmelerinin yıldönümüydü. Gerçi Tonsardların eşkıya yatağının müdavimleri *Gran -I- Vert*'te bulunmalarını haklı göstermek için böyle *yüce bir dava* (o zamanlar böyle denirdi) ileri sürmek zorunda değillerdi. Yine de herhangi bir görevliyi gö-

rür görmez kadehlerini kralın onuruna kaldırmakla övünmekten geri kalmazlardı.

Vaudoyer, Tonsard ve ailesi, bir bakıma bu aileye mensup olan Godain ve Laroche adında yaşlı bir bağ işçisi meyhanede toplanmışlardı. Laroche günü gününe yaşardı. Generali zabıt tutturmaktan vazgeçirmek için icat ettikleri adam toplama usulünde Blangy'den aldıkları suçlulardan biriydi. Blangy, Laroche'dan başka üç erkek, on iki kadın, sekiz kız ve beş çocuk daha göndermişti komployu yürütmek için. Bunlardan kocalar ve babalar sorumluydu ve tümü de yoksuldular, hiçbir şeyleri yoktu. 1823 yılı bağcıları zengin etmişti. 1826'da da çok şarap üretildi ve çok para kazandılar. Generalin yaptırdığı işler de malikânesini çevreleyen üç ilçede bol para kazandırdı millete. Bu nedenle Blangy, Conches ve Cerneux'de yüz yirmi proleter bulmak zor olmuştu. Sonunda çareyi, yaşlı kadınları toplamakta bulmuşlardı. Bu kadınlar mal mülk sahibi kimselerin analarıydı ya da nineleriydiler ama kendilerinin hiçbir kişisel varlıkları yoktu. Tıpkı Tonsard'ın annesi gibi. Yaşlı işçi Laroche son derece silik bir insandı, Tonsard gibi kanı kaynamazdı onun, gizli ve soğuk bir nefret içindeydi, sessizce çalışırdı, vahşi bir görünümü vardı. Çalışmaya dayanamazdı ve yaşamak için çalışmaktan başka çaresi yoktu. Yüz çizgileri sertti. Tip olarak iticiydi. Yalnızca beli bükülmüş, kamburu çıkmıştı. Geleceğinden pek umutlu değildi; bir küçük toprak parçasına bile sahip değildi ve toprak sahiplerine imrenir, onları kıskanırdı. Bu nedenle Aigues ormanlarında insafsızca hareket eder, çevreyi gereksiz yere tahrip etmekten büyük zevk duyardı.

"Onları götürmelerine engel olmayacak mıyız?" diyordu. "Conches'tan sonra Blangy'ye de gelecekler, ben sabıkalıyım, üç ay hapis yattım."

"Jandarmaya karşı ne yapılabilir ki koca ayyaş?" dedi Vaudoyer.

"Hoppala! Tırpanlarımızla atlarının ayaklarını da mı biçemeyiz? Hepsini sereriz yere. Tüfekleri de dolu değil ayrıca. Bire on olduğumuzu görünce tabanları yağlayacaklardır mutlaka. Üç köy birden ayaklanıp iki üç jandarmayı öldürse, hepsini giyotine mi gönderecekler yani? Burgonya içlerinde de buna benzer bir olay olmuş, bir alay göndermişlerdi. Ne oldu sonra? Alay gitti, köylüler de yıllarca yaptıkları gibi yine ormana gitmekten vazgeçmediler."

"Adam öldürmek gerekiyorsa, bir kişi öldürmek daha iyi. Ama kendini tehlikeye atmadan, memlekette bütün Arminacları bezdirecek biçimde öldürmek gerek" dedi Vaudoyer.

"Bu haydutlardan hangisini öldürmeli ki?" diye sordu Laroche.

"Michaud'yu" diye karşılık verdi Courtecuisse. "Vaudoyer haklı, hem de çok haklı. Bir muhafız temizlenirse eğer, bu işi sürdürecek başka adamlar bulmak kolay olmaz o kadar. Gündüzleri oradalar, anladık tamam ama geceleri de gitmiyorlar. Şeytan bunlar yahu!"

Yetmiş yaşındaki ihtiyar Tonsard Ana'nın yüzü parşömen gibi kırış kırış, delik deşikti. Gözleri yeşildi. Kirli beyaz renkte saçları, kırmızı başörtüsünden dışarı dökülüyordu.

"Nereye gitseniz karşınızda onları buluyorsunuz" dedi. "Durdururlar, sırtınızdaki odun bağını denet-

lerler. Kesilmiş bir tek dal bile bulsalar bütün odunlara el koyarlar ve zabıt tutarlar. Namussuz herifler!.. Atlatamazsınız. Meydan okurlar size... Üç tane köpeği öldürseniz Fransa yıkılır mı yani?"

"Küçük Vatel o kadar değil daha" dedi gelin.

Laroche, "O mu?" dedi. "Onun da ötekilerden aşağı kalır yanı yok. O da sizinle birlikte güler, dost sanırsınız kendisini. Üçü içinde en kötüsü odur. Bay Michaud gibi acımasızdır halka karşı o da."

"Ama Bay Michaud'nun güzel bir karısı var" dedi Nicolas Tonsard.

"Gebe" dedi yaşlı ana. "Ama böyle giderse, çocuğun vaftizi hiç de eğlenceli olmayacak!.."

"Ah şu Parisli *Arminac*'lar" dedi Marie Tonsard. "Kendimizi onlarla bir tutamayız... Birlikte güler, oynarız ama iş söz konusu olunca tanımazlar seni. Çıkarırlar zabiti önüne."

"Sen onları kafeslemeye çalıştın demek" dedi Courtecuisse.

"Ne sandın ya!"

Tonsard kararlı bir tavırla, "Bana sorarsanız, onlar da insan nihayetinde, yola gelmemeleri için hiçbir neden yok" dedi.

Marie konuşmasını şöyle sürdürdü: "Hayır, bunların şakası yok, onlara ne verdiklerini bilmiyorum. Başlarındaki adam evli ama Vatel, Gaillard ve Steingel evli değiller; bunlar kimi kimsesi olmayan insanlar, hiçbir kadın istemez onları."

"Hasatta ve bağbozumunda ne olacağım göreceğiz durumun" dedi Tonsard.

"Hasat artıklarının toplanmasına engel olamazlar" dedi ihtiyar.

"Bilmem ki" diye karşılık verdi Tonsard'ın gelini. "Groison diyor ki, sayın belediye başkanı fakirlik belgesi olmayanların hasat artığı toplamalarını yasaklayacağına ilişkin bildiri yayınlayacakmış. Kim verecek bu belgeyi? Kendisi! Çok az kişiye verecekmiş tabii ki! Son ekin kaldırılıp arabaya yükleninceye kadar tarlalara girilmesini yasaklayacak olan bir emir daha çıkaracakmış."

Tonsard sinirlenmişti: "Bu zırhlı süvari bela mı başımıza yahu?" diye bağırdı.

"Ben de dün öğrendim" diye karşılık verdi karısı. "Haber sızdırabilmek için bir kadeh şarap ikram etim Groison'a."

"Onun dalgası kıyak" dedi Vaudoyer. "Ona bir ev yaptırdılar, iyi bir kızla evlendirdiler. Geliri iyi, kral-lar gibi yaşıyor... Ben yirmi yıl kır bekçiliği yaptım, nezleden başka bir kazancım olmadı."

"Evet, mutlu o" dedi Godain.

"Burada salak salak oturuyoruz" diye haykırdı Vaudoyer. "Hiç değilse Conches'a gidip oralarda ne olup bittiğini görelim, onlar bizden daha dayanıklı değiller..."

"Haydi" dedi ayakta zor duran Laroche. "Onlardan bir ikisini temizlemezsem bana da Laroche demesinler."

Tonsard, "Sen, bütün ilçe halkını alıp götürseler kıçını kıpırdatmazsın ama ben, ihtiyara dokunurlarsa tüfeğim işte burada. Hiç şaşmaz hedefini" dedi.

"Görürsün" dedi Laroche, Vaudoyer'ye. "Conches'tan tek kişiyi alıp götürmeye kalkarlarsa, bir jandarmayı sererim yere."

"Laf ağzından çıktı Laroche Baba'nın" diye haykırdı Courtecuisse.

Vaudoyer, "Ağzından çıktı ama dediğini yapmadı henüz, yapamayacak da" dedi. "Canın dayak istiyorsa ne yararı var bunun sana? Canın ille de birisini öldürmek istiyorsa, git Michaud'yu öldür..."

Bu sırada Catherine Tonsard, meyhanenin kapısında gözcülük ediyordu. Gelip geçen olursa susmalarını söyleyecekti içerdekilere. Ayakta zar zor durmalarına karşın, meyhaneden fırladılar ve sarhoş kafayla, öfke dolu olarak, Coches'a doğru ilerlemeye başladılar. Yol, çeyrek fersah, Aigues duvarları boyunca uzanırdı.

Conches, içinden anayolun geçtiği tek bir sokağı bulunan tam bir Burgonya köyüydü. Evlerin bazıları tuğla, bazıları da kerpiçti. Tümü de sefil bir görünüm içindeydi. La Ville-aux-Fayes'in il yolundan varıldığında, köye arka taraftan girilirdi. Görünüm, daha bir güzelleşirdi o zaman. Aigues ormanlarının devamı olan Ronquerolles ormanları ile anayol arasından küçük bir dere akardı. Oldukça iyi kümelenmiş birçok ev, görünüme canlılık veriyordu. Kilise ile papazın evi değişik nitelikte bir yapı oluşturur ve oraya kadar uzanan Aigues Parkının parmaklıklarından bir görüş açısı sağlardı. *Grand -I- Vert*'den gelen komplocular, kilisenin önünde, ağaçlarla çevrili olan alanda jandarmaları görünce, adımlarını sıklaştırdılar. O sırada Conches Kapısından üç atlı çıktı. Köylüler General'le uşağını ve genel muhafız Michaud'yu tanıdılar; dörtnala alana doğru ilerliyorlardı; Tonsard ve adamları onlardan birkaç dakika sonra vardılar alana. Kadın erkek bütün suçlular, hiç direnmemişlerdi. Tümü Soulanges'dan gelen beş ve La Ville-aux-Fayes'den gelen on beş jandarmanın arasındaydı. Bütün köy

oraya toplanmıştı. Tutuklananların çocukları, babaları, anaları gidip geliyor ve hapiste kendilerine gerekli olabilecek şeyleri taşıyorlardı. Dikkatli bir göz, köy halkının son derecede ilginç durumunu hemen fark ederdi. Öfkeliydiler ama hiç sesleri çıkmıyordu. Kararlarını vermiş gibiydiler. Konuşanlar yalnızca kadınlardı. Çocuklar ve küçük kızlar daha iyi görmek için odun ve taş yığınları üstüne çıkmışlardı.

"Giyotin süvarileri zamanı çok iyi ayarlamışlar. Bayram gününü bulmuşlar..."

"Erkeğinizi götürmelerine hiç ses çıkarmayacak mısınız yani? Üç ay erkeksiz ne olacak haliniz sizin? Yılın en verimli, en fazla yevmiye ödenen yılları..."

Kadın, tehdit edici gözlerle jandarmalara bakarak, "Hırsız onlar!" dedi.

"Ne oluyor moruk? Niye öyle yiyecek gibi bakıyorsun?" dedi başçavuş. "Hakaret etmeye kalkarsanız, işinizi bitiririz. Bilesiniz bunu."

Kadın acınılası bir tavır takınarak, "Ben bir şey demedim" dedi.

"Biraz önce kulağıma birtakım laflar geldi. Pişman ederim sonra sizi..."

"Hadi çocuklar sakin olun!" dedi Conches belediye başkanı (posta konağının da sahibiydi aynı zamanda). "Bunlar emir kulu, ne söylenirse onu yaparlar."

"Doğru. Bütün bunlar Aigues'in sahibinin başının altından çıkıyor. Ya sabır!"

Tam o sırada General alana geldi. Halk onu görünce mırıldanmaya başladı. Hiç aldırış etmeden doğruca La Ville-aux-Fayes jandarma teğmeninin yanına gitti, kendisine bir şeyler söyleyerek bir kâğıt verdi.

Subay adamlarına dönerek, "Bırakın tutukluları gitsinler. General, kraldan af çıkarmış onlar için."

O sırada General Montcornet, Coches belediye başkanıyla konuşmaktaydı. Alçak sesle yapılan kısa bir konuşmadan sonra belediye başkanı, o gece hapiste yatacaklarını düşünürken serbest bırakılmalarına şaşıran suçlulara dönüp şunları söyledi: "Dostlarım, Kont Hazretleri'ne teşekkür edin, bağışlanmanızı ona borçlusunuz, kralın dönüşünün yıldönümü dolayısıyla Paris'ten affedilmenizi istedi ve bunu sağladı... Umarım, bundan sonra size karşı bu kadar iyi davranan birisine karşı daha efendice hareket eder ve mallarını daha iyi korursunuz. Yaşasın kral!"

Köylüler, "Yaşasın Montcornet Kontu!" diye bağırmamak için büyük bir coşkuyla "Yaşasın kral!" diye bağırdılar.

General, vali ve başsavcı ile baş başa vererek, siyasal amaçla düzenlemişti bu sahneyi. Bu işler ince işlerdi. Bir yandan yerel makamları uyarıp, köylüleri etkilemek için sert davranırken, öte yandan da yumuşak bir tavır takınmak istemişlerdi. Gerçekten de eğer bir direnmeyle karşılaşacak olurlarsa hükümetin başına iş açılırdı. Laroche'un dediği gibi bütün bir ilçeyi giyotine gönderemezlerdi.

General, Conches belediye başkanı, teğmen ve başçavuşu yemeğe davet etmişti. Blangyli komplocular Conches Meyhanesinde kaldılar... Salıverilen suçlular, hapiste yaşamak için yanlarına aldıkları parayı meyhanede içkiye yatırdılar. Blangyliler de katıldılar bu düğüne. Köylüler, bütün eğlencelere düğün der. İçki içmek, tartışmak, kavga etmek, yemek, eve sarhoş ve hasta dönmek düğündür onlar için.

Conches parmaklıklarından çıktıktan sonra Kont, ağaçlara verilen zararları göstermek ve sorunun ne kadar önemli olduğunu anlatmak amacıyla üç konuğunu orman yolundan götürdü.

Öğleye doğru Rigou, Blangy'ye döndüğü sırada Kont, Kontes, Emile Blondet, teğmen, başçavuş ve Conches belediye başkanı, Blondet'nin Nathan'a yazdığı mektupta aktardığı, Bouret'nin şatafatını anımsatan o görkemli salonda yemeklerini bitirmek üzereydiler.

"Böyle bir yer terk edilirse çok yazık olur" dedi jandarma teğmeni.

Teğmen hiç Aigues'e gelmemişti. Her tarafı göstermişlerdi kendisine. Şampanyasını yudumlarken göz ucuyla tavan resimlerine bakmış, çıplak peri kızlarının nefis canlılığını fark etmişti.

"Biz de kanımızın son damlasına kadar savunacağız burayı" dedi Blondet.

Teğmen, sesini çıkarmamasını tembihler biçimde başçavuşa baktı ve konuşmasını sürdürdü: "Bunu söylememin nedeni şu ki, General'in bütün düşmanları köylüler değil."

Mert teğmen, nefis yemekten, düzenli servisten, opera sanatçısının şatafatını sürdüren bu lüksten etkilenmişti. Blondet'nin esprili sözleri de, sağlığa ve şerefe kaldırdığı kadehler kadar etkilemişti onu.

"Benim nereden düşmanım olacak?" dedi General şaşkınlıkla.

"O kadar iyi bir insandır ki" diye ekledi Kontes.

"Belediye başkanımız Bay Blangy'le kavgalı ayrıldılar. Rahat etmek istiyorsa barışmalıdır onunla."

Kont, "Barışmak mı? Eskiden benim kâhyamdı o düzenbaz. Bundan haberiniz yok galiba" dedi.

"O artık düzenbaz değil. La Ville-aux-Fayes belediye başkanıdır" dedi teğmen.

Blondet, "Teğmenimiz doğru söylüyor" dedi. "Bir belediye başkanı mutlaka dürüst bir insandır."

Teğmen, Kont'un konuşmasından onu aydınlatmanın olanaksız olduğunu anlamıştı. Bu konu üstünde konuşmaktan vazgeçti.

VI

ORMAN VE HASAT

Coches'taki sahnenin etkisi olumlu olmuştu. Kont'un sadık muhafızları da Aigues Ormanından kuru dallardan başka bir şey götürülmemesine dikkat ediyorlardı ama yirmi yıldan beri köylüler, bu ormanı öyle bir sömürmüşlerdi ki artık yaş odundan başka bir şey kalmamıştı. Köylüler bu yaş odunu, kış için kurutmaya uğraşıyorlardı. Bu iş, ortaya çıkarılması uzun zaman alan çok basit yöntemlerle gerçekleştirilirdi. Tonsard, ormana anasını yollardı, korucu onun girdiğini görürdü, nereden çıkacağını bilir, odun bağını denetlemek için orada beklerdi, gerçekten de yaşlı kadının taşıdığı bağda ince, kuru dallardan, yere düşmüş, kırılmış ölü dallardan başka bir şey bulunmazdı, ihtiyar sızlanıp durur, birkaç çalı çırpı için bu kadar yolu yürümek zorunda kalmaktan yakınırdı. Ama ormanın en sık yerlerine girer, yaş ağaçların saplarını açar, gövdeden çıktığı yerde kabuğu yusyuvarlak, çepeçevre, halka biçiminde çıkarır daha sonra da yosunu, yaprakları, her şeyi eskisi gibi yerine yerleştirirdi. Bunları hiç söylemiyordu tabii. Bu halkamsı çiziği ortaya çıkarmak olanaksızdı. Budama bıçağı kullanmadan öyle bir biçimde yırtmıştı ki kabuğu, kurt yeniğine benziyordu. Ülkeye göre Ton, Türk, Akkurt, diye adlandırılan bu

kemirici ve zararlı hayvanlar mayısböceğinin ilk biçimidir. Ağaç kabuklarını çok seven bu kurt kabukla kabukaltı katmanları arasına yerleşir ve dönerek kemirir. Eğer ağaç çok kalınsa ve kurt bütün çevresini kemirmeye zaman bulamadan, ikinci başkalaşma yani kurtçuk durumuna girerse (çünkü bu durumda ikinci doğuşa geçinceye kadar uykuya yatar) ağaçta besisuyunu geçirecek kadar bir kabuk kısmı kaldığı sürece ağaç gelişir. Böcekbiliminin tarım, bahçıvanlık ve bütün toprak ürünleriyle ne derecede bağlantılı olduğunu anlamak için Latreille, Dejean Kontu, Berlinli Klugf, Torinolu Gené vb gibi büyük doğa bilimcilerinin, bilinen böceklerin en büyük bölümünün bitkilerin zararına yaşadığını bulduklarını söylemek yeterlidir. Kataloğu Bay Jean tarafından yayımlanan kırıkkanatlıların yirmi yedi bin türü vardır. Bütün ülkelerin böcekbilimcilerinin araştırmalarına rağmen, bütün böceklerin özelliği olan üç başkalaşma hali bilinmeyen, sınırsız sayıda tür vardır. Nihayet yalnızca her bitkinin değil, sanayide insan eliyle nasıl bir değişikliğe uğrarsa uğrasın her toprak ürününün kendine özgü bir böceği vardır. Sözgelimi keten, kenevir, insanların örtünmesine ve asılmasına yaramış, orduların sırtında dolaşmış, sonra da kâğıt yapımında kullanılmıştır. Çok okuyup yazanlar *kâğıt biti* diye adlandırılan bir böceği iyi tanırlar; çok güzel bir görünüşü olan bu böcek beyaz bir kâğıt tabakası içinde bilinmeyen bazı değişimler geçirir ve siz bu böceğin *talk* ya da *sapth* gibi parlayan kabuğu içinde koşup zıpladığını görürsünüz, uçan bir inci balığıdır sanki.

Türk adıyla tanınan böcek toprak sahiplerini büyük sıkıntılara düşürür, toprak altında yaşadığından

resmi genelgeler başına dert olmaz. Ancak kurtçuk haline geldikten sonra yokedilebilirler. Bu da halk, tırtıl ve kurtçukları yok etmediği takdirde başına gelecek felaketleri bilsin diye yapılır. Böylelikle vilayetin emirlerini biraz olsun yerine getireceklerdir.

Hollanda mahvoluyordu az kalsın, limanları iskele kurtları tarafından kemirildi ve bilim iskele kurdunun kökünün hangi böceğe kadar uzandığını bilmiyor henüz. Kırmız böceğinin daha önce geçirdiği başkalaşmaları da bilmiyor bilim. Çavdar mahmuzu, bilimin orada hafif kıpırdamalardan başka bir şey bulamadığı bir böcekler topluluğu herhalde. İşte, hasat ve hasat artığı toplama zamanını bekleyen elli kadar yaşlı kadın, beş altı yüz ağaçta Türk adı verilen böceğin yaptığını yaptılar. Bu ağaçlar ilkbaharda ölecek ve yaprak açmayacak artık. Bu yöntemi ormanın en girilmeyecek yerlerinde uyguladıkları için, ölü dallar kendilerinin olacaktı. Bu sırrı kim vermişti onlara? Hiç kimse. Courtecuisse, Tonsard'ın meyhanesinde, bir gün bahçesindeki bir karaağacın solmaya başlamasından yakınmıştı. Bu ağaç bir hastalığa tutulmuştu ve Courtecuisse, Türkten kuşkulanıyordu çünkü Türkleri iyi tanırdı. Bir Türk bir ağacın dibine yerleşti mi o ağaçtan hayır beklenmezdi artık... Onu taklit ederek nasıl çalıştığını gösterdi meyhanede bulunanlara. Yaşlı kadınlar, bu yok etme hareketine, bir peri becerikliliği ve gizliliğiyle koyuldular. Bu harekette Blangy belediye başkanının aldığı önlemlerle, çevre belediye başkanlarının verilen emre göre alacakları önlemlerin de büyük rolü oldu. Kır bekçileri, belediye başkanları tarafından verilen fakirlik belgeleri olmadan hiç kimsenin hasat ve bağ artığı toplaya-

mayacağını davul çalarak ilan ettiler. Bu belgelerin örneğini vali, kaymakama, kaymakam da belediye başkanlarına gönderdi. İlin büyük toprak sahipleri General Montcornet'nin davranışına hayran olmuştu. Vali de evinde konuklarına, soylu çevre insanlarının Paris'te oturacakları yerde, topraklarında yaşayıp, aralarında anlaşsalar olumlu sonuçlar alınabileceğini anlatıyordu. Bu önlemler her yerde birden ele alınmalı, birlikte uygulanmalı ve General Montcornet'nin yaptığı gibi insancıllık ve iyilik kavramlarıyla birlikte yürütülmelidir, diyordu.

Gerçekten, General ile karısı, Peder Brossette'in de yardımıyla iyilik yapmaya çalışıyorlardı. Bu konuyu epey düşünmüşlerdi. Kendilerini soyanlara, yasalara uygun işler yaparlarsa daha çok para kazanacaklarını kesin kanıtlarla göstermek istiyorlardı. İplik eğirmeleri için kenevir veriyor, el emeklerinin karşılığını ödüyorlardı. Sonra Kontes bu ipliği dokutuyor, bezden de silgiler, önlükler, mutfak havluları ve yoksullara gömlek diktiriyordu. Kont, işçi çalıştırılması gereken toprak işleri çıkarıyor, bu işçileri de çevredeki ilçelerden alıyordu. Bu işler için Sibilet görevlendirilmişti. Peder Brossette de Kontes'e gerçek yoksulları bildiriyor, onları getirip kendisine takdim ediyordu. Madam de Montcornet iyilikseverlikle ilgili toplantılarını, merdivenlere bakan büyük sofada yapardı. Burası beyaz ve kırmızı mermer döşeli güzel bir bekleme odasıydı. Salonda fayanstan, güzel bir soba ve kırmızı kadife kaplı, arkalıksız kanapeler vardı.

Hasattan önce bir sabah, ihtiyar Tonsard Ana, torunu Catherine'le birlikte, yoksul ama namuslu bir ailenin onuru için itiraflarda bulunacağını söyleyerek

oraya geldi. Yaşlı kadın konuşurken, Catherine suçlu bir insan tavrı takınmıştı. Konuşma sırası kendisine gelince, içinde bulunduğu *sıkıntılı durumu* anlattı ve bunları yalnızca büyükannesine söyleyebileceğini, annesinin, olup bitenleri duyduğu takdirde, onu evden kovacağını, namusuna çok düşkün bir insan olan babasınınsa kendisini öldürebileceğini sözlerine ekledi. Sonra, bin frank kadar bir parası olsa, her şeyi bilen ve kendisini bir kardeş gibi seven yoksul bir işçinin, Godain'in kendisiyle evleneceğini söyledi. Küçük bir yer satın alıp bir kulübe yapacaktı. Anlattığı şeyler duygulandırıcıydı. Kontes bu evlilik için küçük bir meblağ ayıracağına söz verdi. Herhangi bir zevkinden özveride bulunacaktı bu iş için. Michaud ve Groison'un mutlu evlilikleri özendiriyordu onu. Sonra bu düğün, bu evlilik köylüler için iyi bir örnek olur, onları doğru dürüst davranmaya iterdi. Böylelikle Catherine Tonsard'la, Godain'in evlilik sorunu Kontes'in bin frangıyla çözümlendi.

Başka bir gün de iğrenç, korkunç bir yaşlı kadın, Bonnébault'nun Conches Kapısı ile köy arasında harap bir kulübede yaşayan anası, koca koca iplik çilelerini omuzlayıp gelmişti.

Rahip bu vahşilerin manevi gelişmesinden umutlanarak, "Kontes Hazretleri harikalar yaratıyor" diyordu. "Bu kadın, eskiden ormanlarınıza çok zarar veriyordu ama bugün nasıl ve niçin gitsin ormana? Sabahtan akşama kadar iplik eğiriyor, zamanı boş geçmiyor ve para kazanıyor."

Bölge, dinginlik içindeydi. Groison doyurucu raporlar veriyordu. Hemen hemen hiç suç işlenmiyordu artık ve belki de gerçekten, ülkenin ve sakinlerinin

durumu bütünüyle değişecekti. Ne var ki Gaubertin'in kinci açgözlülüğü ve Soulanges'ın yüksek sosyetesindeki burjuva entrikaları sürüyordu. Aigues Vadisi köylüleri arasında kin ve cinayeti körükleyen Rigou'nun kışkırtmaları bir türlü bitmek bilmiyordu.

Korucular hâlâ budama bıçağıyla kesilmiş dallar bulduklarını söylüyorlar ama kışlık odunlarını hazırlamak için yapılan bu ağaç kıyımının sorumlularını bir türlü yakalayamıyorlardı. Kont, Groison'un yardımıyla ilçenin yalnızca otuz ya da kırk yoksuluna fakirlik belgesi vermişti ama çevre ilçelerin belediye başkanları pek o kadar titiz davranmamışlardı. Conches sorununda suçluları bağışlatan Kont, gerçek bir yağmaya dönüşen hasat artığı toplama işinde sert davranmayı kararlaştırmıştı. Kiraya verdiği üç çiftliğiyle hiç ilgilenmiyordu. Onun için önemli olan sayıları bir hayli kabarık olan ortakçılık yöntemiyle işlettiği çiftliklerdi. Her biri iki yüz dönümlük altı ortakçı çiftliği vardı. Bütün ekinler kaldırılmadan tarlalara girmenin yasak olduğunu, emre karşı gelenler hakkında zabıt tutulacağını ve sulh mahkemesinin ceza vereceğini ilan etmişti ve bu emir ilçede yalnız kendisiyle ilgiliydi. Rigou ülkeyi iyi tanırdı, ekilebilir topraklarını ürün kaldırmasını bilen kimselere parça parça kiralamıştı; alacağını kısa sözleşmelerle ve tahıl olarak tahsil ederdi. Hasat artığı toplama işi dokunmazdı kendisine. Öteki toprak sahipleri köylüydüler ve birbirlerini yemezlerdi. Kont, Sibilet'ye ortakçılarla anlaşmasını, ekini her çiftlikte ayrı ayrı, arka arkaya biçtirmesini, bütün orakçıları aynı çiftlikte toplamasını, bir çiftlikte iş bittikten sonra da başka çiftliğe göndermesini emretti. Bunun nedeni, orakçı-

lar aynı zamanda birkaç çiftliğe yerleştirildiği takdirde denetlenmelerinin güçleşmesiydi. Kendisi de Michaud'yla birlikte işlerin nasıl yürüdüğünü görmeye gitti. Bu önlemi telkin eden Groison ihtiyaç sahiplerinin tarlalara girişinde hazır bulunacaktı. Şehirliler, hasat artıklarını toplamanın köylüler için ne değer taşıdığını hiçbir zaman anlayamazlar; köylülerin bu tutkusu anlaşılmaz bir şeydir, öyle kadınlar vardır ki daha iyi ücret ödenen işleri bırakırlar ve tarlalara koşarlar, topladıkları bu buğday taneleri onlar için daha değerlidir. Başlıca besinlerini bu yoldan sağlamak çok çekici gelir onlara. Analar küçük çocuklarını, kızlarını, oğullarını getirir, yürüyecek halde olmayan ihtiyarlar bile sürüklenir tarlalara ve mal mülk sahibi olanlar da kendilerini muhtaç durumdaymış gibi gösterir. Hasat artığı toplanırken herkesin sırtında en eski giysileri bulunur. Bu pejmürde sürü, birinci çiftliğin birinci tarlasına ilk girişte Kont'la Michaud'u at sırtında hazır buldular. Sabahın onuydu, sıcak bir ağustos ayıydı, gök bulutsuz ve cezayirmenekşesi gibi masmaviydi, toprak yanıyor, buğday tutuşuyordu. Güneş ışınları sert toprakta yansıyor, orakçıların yüzlerini kavuruyordu. Herkes sessizce çalışıyordu. Gömlekleri terden sırılsıklam olmuştu. Kumtaşından yapılmış çift kulplu yuvarlak testilerden su içiyorlardı. Testilerin huni biçimindeki ağızlarında söğüt dalından tıpalar vardı.

Biçilmiş tarlaların ucunda, görünüşleri, Murillo'nun, Teniers'nin, Callot'nun fırçasından çıkan en iğrenç buluşları, en fantezi sefalet resimlerini bile bastırabilecek yüz kadar insan vardı. Başak demetlerinin yüklendiği arabaların uzağında duruyorlardı.

Sözünü ettiğimiz ressamların imgeleminden doğan bronz bacaklar, dazlak kafalar, paramparça, rengi solmuş, yırtık pırtık giysiler, kısaca sefaletin ideal anlatımı olarak gördükleri bütün malzeme gerçeğin gerisinde kalırdı, insanların aç gözlü, sersemlemiş, aptal, vahşi yüz ifadeleri de resim ve renk ustalarının ölümsüz kompozisyonları karşısında doğanın sanata karşı sonsuz üstünlüğünü kanıtlardı. Gözkapakları kızarmış, kirpikleri dökülmüş, başlarını av köpekleri gibi uzatmış kımıltısız duran yaşlı kadınlar, silah altındaki erler kadar sessiz çocuklar, yem bekleyen hayvanlara benzeyen küçük kızlar oluşturuyordu manzarayı: Çocukluk ve yaşlılık karakterleri vahşi bir kin ve haset içinde yitip gidiyordu. Başkalarının malları kendi malları oluyordu artık, gözleri parlıyordu, hareketleri tehditkârdı; ama hepsi Kont'un, kır bekçisinin ve genel muhafızın karşısında sessizdi. Orada büyük toprak sahibi, çiftlik kiracıları, işçiler ve yoksullar temsil edilme fırsatını bulmuşlardı. Toplumsal sorun açıkça görülüyordu, çünkü bu sert çehreleri oraya yönelten şey açlıktı... Yüzdeki kırışıklıklar ve çizgiler güneşin altında daha da belirginleşiyordu: Çıplak toza bulanmış ayaklar güneşin altında kavruluyordu. Gömleksiz, sırtlarında yırtık pırtık fanilalar olan çocukların kıvırcık sarı saçlarında saman, ot, ağaç çöpleri parlıyordu. Sağda solda yeni yürümeye başlamış küçük çocuklarını ellerinden tutmuş dolaşan birkaç kadın göze çarpıyordu. Çocuklar daha sonra kendi başlarına bırakılacaklar ve yerlerde yuvarlanacaklardı.

Bu karanlık tablo iyi yürekli eski bir asker için iç paralayıcıydı.

General, Michaud'ya, "Bunları görmek acı veriyor bana. İnsanın buna dayanabilmesi için bu önlemlerin önemini bilmesi gerekir" dedi.

"Generalim, eğer her toprak sahibi sizin gibi davransaydı, toprakları üstünde yaşasaydı ve sizin gibi iyilik etmiş olsaydı, yoksul kimse kalmazdı demeyeceğim çünkü her zaman yoksullar olacaktır ama emeğiyle geçinemeyen kimse kalmazdı."

Belgeleri gözden geçiren Groison, "Conches, Cerneux ve Soulanges belediye başkanları da kendi bölgelerindeki ihtiyaç sahiplerini bize göndermişler" dedi. "Yapmamaları gerekirdi bunu..."

"Hayır, ama bizimkiler de o ilçelere gidecekler" dedi Kont. "Şimdilik demetlerden başak almamalarını sağlamamız yeter. Adım adım gitmek gerekir."

Kont ayrılırken, son sözlerini biraz daha yüksek sesle söylemişti.

Tarlanın kıyısındaki yolda duran yaşlı Tonsard Ana duydu bu sözleri ve ihtiyar Bonnébault'ya dönerek, "Duydunuz mu söylediklerini?" dedi.

"Evet, her şey bitmedi. Bugün bir diş, yarın bir kulak, uygun salça bulabilirlerse ciğerlerimizi bile söküp yerler dana ciğeri gibi" dedi Bonnébault.

Bakışları tehditkârdı ama Kont'un geçmekte olduğunu görünce yüzü bir anda değişti ve ikiyüzlü bir tavır aldı. Telaşla, derin bir saygıyla yerlere kadar eğilerek General'i selamladı.

"Siz de mi hasat artığı topluyorsunuz? Karım size epey para kazandırıyor oysa."

"Ah saygıdeğer beyefendim benim! Tanrı size uzun ömür versin. Ama elimden ne gelir ki? Bütün parayı oğlum yiyor. Bu kadarcık buğdayı saklayayım

ki kışın yiyecek ekmeğim olsun... Biraz daha toplarım... Geçimime yardımcı olur bu."

Köylüler pek fazla hasat artığı toplayamadılar. Kendilerini güçlü gören çiftçilerle ortakçılar ürünü büyük bir titizlikle biçtirdiler. Buğdayların demet haline getirilmesine, arabalara yüklenmesine nezaret ettiler. En azından geçen yıllarda olduğu gibi haklar kötüye kullanılmadı ve yağma edilmedi.

Belli ölçüde buğday toplamaya alışkın olan ama bu kez umduklarını bulamayan ve Kont'un çıkarttığı sahte Conches affını da unutan gerçek yoksullarla, sahte yoksullar gizli bir hoşnutsuzluk duydular. Meyhanedeki konuşmalarda Tonsardlar, Courtecuisse, Bonnébault, Laroche, Vaudoyer, Godain ve yandaşları bu hoşnutsuzluğu körüklediler. Bağbozumunda durum daha kötü bir hal aldı. Çünkü köylülerin bağlara girmelerine ancak bağbozumundan ve Sibilet'nin bağları sıkı bir denetimden geçirmesinden sonra izin verildi. Bu uygulama tuz biber ekti soruna ama başkaldıran ve öfkelenen sınıfla tehdit edilen sınıf arasında bu kadar büyük bir uzaklık olunca, sözlerin hiçbir önemi kalmaz artık. Olup bitenlerin farkına olaylarla varılır çünkü hoşnut olmayanlar köstebek gibi yeraltı faaliyetlerine girişirler.

Soulanges panayırı şehrin yüksek sosyetesiyle, ikinci sınıf sosyetesi arasındaki bazı küçük sürtüşmeler dışında, oldukça sakin geçmişti. Söz konusu sürtüşmeye kraliçenin kaygılı zorbalığı neden olmuştu. Güzel Euphémie Plissoud'nun, parlak Lupin'in gönlünde taht kurmasını hoş karşılamıyordu bir türlü. Gerçekte bu taht oldukça sağlam görünüyordu.

Kont'la Kontes, Soulanges panayırında da, *Tivoli* şenliklerinde de gözükmemişlerdi. Soudryler, Gaubertinler bu davranışı bir cinayet gibi göstererek istismar ettiler. Bayan Soudry'nin evinde bu davranışın bir kendini beğenmişlik, milleti hor görme anlamına geldiği söyleniyordu ve ateş püskürüyorlardı. Bu sırada da Kontes, Emile'in orada bulunmayışının yarattığı boşluğu doldurmak için çevresindekilere iyilik yapmaya çalışıyordu. Huyları güzel olan insanlar yaptıkları ya da yaptıklarını sandıkları iyiliklere büyük bir ilgiyle bağlanırlar. Kont da tutku ve heyecanla toprakları üstünde daha iyi maddi koşullar yaratmaya çalışıyordu. Düşüncesine göre, bölge sakinlerinin maddi durumu düzelirse, karakterleri de güzelleşecekti. Peder Brossette'in öğütlerinden ve deneyimlerinden yararlanan Madam de Montcornet ilçenin yoksul aileleri, karşılıklı durumları, gereksinimleri, geçim koşulları konusunda yavaş yavaş istatistik bilgiler ediniyor, onları tembelleştirmeden nasıl yardım edebileceğini araştırıyordu. Kontes, Geneviève Niseron'u, dikiş öğrenip kendi yanında çalışsın diye Auxerre'de bir sörler okuluna yerleştirmişti. Aslında amacı çocuğu Nicolas Tonsard'ın aşağılayıcı saldırılarından korumaktı çünkü, Nicolas'yı askerlik hizmetinden bağışık tutmayı becermişti. Kontes aynı zamanda, dini eğitimin, manastırda kapalı kalmanın ve gözetim altında bulunmanın, erken olgunlaşan bu ateşli kızın tutkularını dizginleyeceğini hesaplıyordu. Genevieve'in damarlarındaki Karadağ kanını, sadık Olympe Michaud'sunun mutlu evliliğini yıkabilecek bir tehlike olarak görüyordu.

Anlayacağınız herkes rahattı Aigues şatosunda. Sibilet tarafından uyutulan, Michaud'nun verdiği

güvenle rahatlayan Kont, sert davranmakla iyi ettiğini düşünüyor, hayırseverlik çalışmalarıyla bu parlak sonuca sonsuz katkıda bulunan karısına teşekkür ediyordu. General, odun satışını da, Paris'te tüccarlarla anlaşarak çözümlemeyi düşünüyordu. Ticaretin nasıl yapıldığı konusunda en küçük bir bilgisi yoktu. Büyük ölçüde Paris'i besleyen Yonne'daki fiyatlar üstünde Gaubertin'in ne derece etkili olduğunu da hiç bilmezdi.

VII

TAZI

Bir kitap yayımlatmak için Paris'e gitmiş olan Emile Blondet, eylül ayının ortalarına doğru dinlenmek ve kışın yapacağı işleri tasarlamak üzere Aigues'e döndü. Bu yıpranmış gazeteci Aigues'e geldiği zamanlar, gençlik günlerinin temiz kalpli ve sevdalı delikanlısı olurdu yeniden.

Kont da Kontes de onun için "Ne iyi insan!" derlerdi de başka bir şey demezlerdi.

Toplumsal doğanın uçurumlarında yuvarlanmaya, her şeyi anlamaya, hiçbir şeyi bastırmamaya alışkın olanlar, kalpte vaha yaratırlar kendilerine. Kendi ahlaksızlıklarını da başkalarının ahlaksızlıklarını da unuturlar; dar ve kendilerine özgü bir çevrede küçük aziz olurlar. Kadınsı bir incelikleri vardır ve ülkülerinin anlık gerçekleştirilmesine verirler kendilerini, kendilerine tapan tek bir insan için melek gibi olurlar ve bu oynadıkları bir komedi değildir kesinlikle. Ruhlarını yeniden körpe bir duruma getirmişlerdir neredeyse. Üstlerine sıçrayan çamur lekelerini fırçalamak, yaralarını sarmak, iyileştirmek gereksinimi içindedirler. Aigues'de Emile Blondet ne zehirli söz söyler ne de espri yapardı. Ağzından iğneleyici bir söz de çıkmazdı. Kuzu gibiydi. Tatlı bir düş dünyasındaydı.

"O kadar iyi bir genç ki, burada olmadığı zamanlar arıyorum onu" diyordu General. "Servete kavuşmasını ve Paris'te sürdürdüğü yaşamı bırakmasını çok isterdim..."

Şahane manzara ve Aigues Parkı hiç bu kadar güzel olmamıştı. Sonbaharın ilk günlerinde üretmekten yorulan ve ürünlerinden kurtulan toprak nefis kokular saçar. Özellikle ormanlar çok hoştur, yavaş yavaş bronza çalan yeşil bir renge bürünür. Sıcak, gölgelenmiş toprağın tonlarıyla işlenmiş bir örtü altında gizlenip, kışın soğuğuna meydan okur sanki.

İlkbaharda mutlu bir esmer güzeli gibi şirin ve neşeli görünen doğa, sonbaharda anılara dalan bir sarışın gibi hüzünlü ve tatlıdır, çimenler altın gibi parlar, sonbahar çiçekleri soluk taşlarını gösterir, papatyalar çimenliklerde daha seyrek görünmeye başlar, her yanı morumsu çanaklar kaplar. En çok göze çarpan renk sarıdır. Gölgeliklerde yapraklar daha seyrek, renkler daha koyudur; güneşin yandan gelen turuncu ve kaçamak ışınları toprağa uzun lekeler serer, elveda diyen kadınların yerlerde sürünen giysilerinin kuyrukları gibi birdenbire yitip gider.

Gelişinin ikinci günü, bir sabah Emile, güzel manzaralı, modern balkonlu bir taraçaya çıkılan odasının penceresindeydi. Bu balkon, Blangy ormanlarına bakan cephede, Kontes'in dairesi boyunca uzanırdı. Su birikintisi ve uzun kanal bir parça görünürdü oradan. Eğer Aigues Parkı biraz daha yakın olsaydı göl derlerdi o birikintiye. Av köşkünden gelen kaynak, hareli ve pullu suyunu bir çimenliğin ortasından akıtırdı.

Parkın dışında, köylerin ve duvarların karşısında Blangy'nin tarlaları, ineklerin otladığı çayırlı bayır-

lar, çitlerle çevrili olan ve üzerlerinde ceviz, elma vb meyve ağaçları bulunan topraklar uzanırdı. Daha sonra manzarayı çevreleyen tepelerde ormanın güzel ağaçları kademeli olarak yayılırdı. Kontes nefis sabah kokuları yayan çiçeklerini seyretmek için, terliklerle balkona çıkmıştı. Patiska sabahlığının altından güzel omuzlarının pembe rengi seçiliyordu. Başındaki şirin başlığın kenarlarından karmakarışık saçları dökülüyordu. Saydam çoraplarının altından, küçücük ayakları ten renginde gözüküyordu. Kemer takmadığından sabahlığının önü açıktı. İşlemeli patiskadan bir önlük giymişti. Rüzgâr sabahlığı uçurunca bağsız korsesi de gözüküyordu.

"Ay! Burada mıydınız siz?" dedi.

"Evet."

"Ne bakıyorsunuz?"

"Bu da sorulur mu? Doğadan kopardınız beni... Yemekten önce ormanda bir sabah gezintisine ne dersiniz?"

"Bu da nereden çıktı böyle? Yürüyüşten nefret ettiğimi bilirsiniz siz."

"Çok az yürürüz; arabayla götüreceğim sizi. Josephe'i de alırız yanımıza. Ormana ayak basmıyorsunuz hiç. Bense garip şeyler buluyorum orada. Yer yer bazı ağaçların tepeleri bronz rengi olmuş, yaprakları kurumuş."

"Peki, giyinip geleyim..."

"Ooo! Bırakın giyinmeyi şimdi. İki saatte çıkamayız yola! Bir şal alın omzunuza, bir şapka giyin, ayaklarınıza da potinlerinizi geçirin yeter... Söyleyeyim de atları koşsunlar."

"Her zaman sizin dediğiniz olur... Geliyorum hemen."

"General biz gezmeye gidiyoruz; gelmek ister misiniz?" dedi Blondet. Kont'u uyandırmaya gitmişti. Kont sabah mahmurluğuyla homurdanmaktaydı.

On beş dakika sonra araba park yolundan ağır ağır ilerliyordu. Üniformalı bir uşak uzaktan izliyordu arabayı.

Bir eylül sabahıydı. Göğün koyu mavi rengi zemin gibi gözüken öbek öbek bulutların arasından yer yer seçilebiliyordu ve esir, onların önüne gelmiş gibiydi sanki. Ufukta uzun lacivert çizgiler kum taneciklerine benzeyen başka bulutlarla karışıyordu, bu renkler ormanların üstünde değişiyor, yeşile çalıyordu. Toprak bu örtü altında yataktan kalkmış bir kadın gibi ılıktı. Tatlı, sıcak ve vahşi kokular yayıyordu, tarlaların kokusu ormanların kokusuyla karışıyordu. Blangy'de dua vaktini bildiren kilise çanının sesi tuhaf orman konserine karışıp sessizlikle uyum sağlıyordu. Bazı yerlerde beyaz ve yarı saydam buharlar tütüyordu. Bu güzellikler Olympe'te, evi pek uzak olmayan koruculardan birine uğrayıp bir emir iletecek olan kocasıyla birlikte çıkma hevesi uyandırdı. Soulanges hekimi kendisini yormadan yürümesini salık vermişti ona, öğle sıcağından kaçınıyor, akşamları da dolaşmak istemiyordu. Michaud, karısını da yanına aldı. En çok sevdiği köpeklerden biri de peşlerindeydi, beyaz benekli, gri renkte güzel bir tazıydı bu. Bütün tazılar gibi oburdu ve sevildiğini, hoşa gittiğini bilen bütün hayvanlar gibi birçok kusuru vardı.

Araba evin parmaklıkları önüne gelince, Bayan Michaud'nun nasıl olduğunu soran Kontes, kocasıyla ormana gittiğini öğrendi.

"Bu güzel havadan herkes yararlanmak istiyor" dedi Blondet atını ormanın altı yolundan birine rastgele sürerek.

"Ormanı biliyor musun, Joseph?"

"Evet efendim."

Yola koyuldular. Girdikleri yol ormanın en güzel yollarından biriydi. Bir süre sonra yay çizerek daraldı ve yılankavi bir duruma geldi. Güneş ışınlan buraya ağaç yapraklarının arasından süzülerek girebiliyordu ancak. Yaprakları bir beşik gibi kucaklıyordu yolu. Meltem vahşi kekliklerin, lavantaların, nanelerin, kuru dalların, hafif hışırtılarla dökülen yaprakların hoş kokularını yayıyordu havaya. Otların içine, yaprakların üstüne serpilen çiy damlaları, araba geçerken çevreye saçılıyor, ormanın içlerine daldıkça, gizemli kaprislerini fark ediyorlardı. Zemindeki yeşillikler nemli ve koyu renkteydi, ışık pek fazla derinlere inmeden silinip gidiyordu, ağaçsız alanlarda ince kayın ağaçları ormanın herkülü olan yüzyıllık bir ağaçla yan yana duruyordu. Yumrulu, yosunlu, çizgili kabuklu akça gövdeleri dev gölge lekelerini yumuşatıyordu ve tekerlek izlerinin kenarlarında ince otlar, cılız çiçekler bitmişti. Dereler şırıl şırıl akıyordu. Kuşkusuz bir kadını arabayla gezdirmenin zevki başkadır. Yosunlu, kaygan yolların iniş çıkışlarında kadın korkmuş gibi yapar ya da gerçekten korkar. Yanaşır size ve istemeyerek ya da bile bile yumuşak kolu, beyaz ve çıplak omuzuyla abanır. Arabayı sürmenize engel olduğunu söylerseniz gülümsemeye başlar. At da bu duruşların kalkışların farkındaymış gibi sağa sola bakınır durur.

Kontes için bir yenilik olan bu görünüm, doğanın bu yaratıcı gücü, çok az bilinen bu yüce doğa onu

gevşetti ve hülyalara daldırdı, arabaya yaslandı ve kendini Emile'in yanında olmanın zevkine bıraktı. Gözleri meşguldü, kalbi konuşuyordu, kendisininkiyle uyum içinde olan bu iç sese cevap veriyordu; Emile de ona bakıyordu gizli gizli ve hayale dalmış olmasından yararlanıyordu; bu arada Kontes'in şapkasının kurdeleleri de çözülmüş, bukleli sarı ipek saçları sabah rüzgârında uçuşmaya başlamıştı. Kapalı bir parmaklığa vardılar. Anahtar yoktu. Joseph'i çağırdılar; onda da yoktu anahtar.

"Dolaşalım öyleyse. Joseph arabaya göz kulak olur. Sonra buluruz onu biz..."

Emile ve Kontes ormana daldılar ve ormanlarda çok sık rastlanan bir görünümle karşılaştılar. Yirmi yıl önce kömürcüler orasını kömür ocağı olarak kullanmışlardır ve yer sertleşmiştir. Oldukça geniş bir alanda yer yanmış, kavrulmuştur. Yirmi yıl içinde doğa orayı çiçeklerinin bahçesi durumuna getirmiştir. Bir sanatçının, bir gün de kendisi için bir tablo çizmesi gibi, doğa da kendisi için bir tarh yapmıştır orada. Bu şahane tarhın çevresindeki güzel ağaçların tepeleri geniş saçaklar biçiminde sarkar, bir tanrıça yatağını koruyan bir dam oluşturur. Kömürcüler, bir patikadan gidip her zaman suyla dolu olan bir yarıktan su getirmişlerdir. Bu patika bugün de vardır. Bir dönemeçten inilince, patikanın kazılıp, köşenin kesildiğini, binlerce ağaç kökünün de bir kanaviçe gibi havada kaldığını görürsünüz. Bu su birikintisinin yanında düz ve sık bir çimenlik vardır. Düşüncelere dalmayı seven ya da tembel bir kömürcünün kendi zevkine göre düzenlediği bu çimenliğe birkaç kavak, birkaç söğüt hafif bir gölge verir; kurbağalar suya at-

lar, ördekler yüzer, su kuşları gider gelir, birdenbire bir tavşan kaçmaya başlar. Canlı sazlarla süslü bu güzel banyo teknesinin tek sahibisinizdir. Başınızın üstündeki ağaçlar değişik biçimler alır, kimi zaman boa yılanı gibi kıvrılarak inen gövdelere, kimi zaman da Yunan sütunları gibi dimdik yükselen gürgenlere rastlanır. Sümüklü böcek ve salyangozlar rahatça dolaşır, bir sazan balığının burnu gözükür, bir sincap sizi seyreder. Sonunda yorulan Emile ile Kontes bir yere oturunca, bir kuş (ne kuşu olduğunu bilmiyorum) bir sonbahar şarkısı, bir ayrılık şarkısı tutturdu. Bütün öteki kuşlar da insanın içine işleyen bu şarkıyı sevgiyle dinlediler.

Kontes duygulandı ve bu dinginliği bozmamak için sesini alçaltarak, "Ne derin sessizlik!" dedi.

Suyun yeşil lekelerine baktılar. Bu lekeler hayatın düzenlediği âlemlerdi. Güneşte oynaşan, birisi yaklaşınca kaçan kertenkeleyi gösterdiler birbirlerine. "Bu davranışıyla, kertenkele insanın dostu olarak adlandırılmayı hak etmiştir çünkü insandan kaçmakla onu ne kadar iyi tanıdığını kanıtlıyor" dedi Emile. Güvenleri artan kurbağalar, tere yaprakları üstünde su yüzüne çıkıyor, yakut gibi parlayan gözlerle bakıyordu kendilerine. Doğanın basit ve tatlı şiiri, dünyanın boş zevklerinden artık bıkmış olan bu iki yaralı ruhun derinliklerine işliyor, iç dünyalarını hazla dolduruyordu... Blondet birdenbire bir titreme geçirerek, Kontes'in kulağına eğildi, "İşitiyor musunuz?" diye sordu.

"Neyi?"

"Tuhaf bir gürültü."

"İşte, edebiyat adamları ve kalem efendileri böyledir. Köy hayatıyla ilgili hiçbir şey bilmezler. Bu

deliğini oyan bir yeşil ağaçkakandır... Bu kuşun en ilginç özelliğinden bile haberiniz olmadığına bahse girerim. Bu hayvan sizin iki katınız kadar kalın olan bir meşe ağacını oymak için ağacı binlerce kez gagalar ve her gaga vuruşundan sonra da ağacın öteki yanına geçerek, boydan boya, delinip delinmediğine bakar. Bunu sürekli yineler, gider bakar ve yerine döner."

"Bu gürültü bir hayvanın çıkardığı gürültü değil sevgili doğa bilimleri öğretmenim. Bu gürültüde insan zekâsından işaretler var."

Kontes birdenbire paniğe kapıldı: Çiçek tarhına kaçtı; ormandan kaçmak istedi.

Blondet kaygıyla arkasından koşarak, "Neyiniz var?" diye bağırdı.

Kontes kömür ocağına çıkan patikalardan birine girerken, "Gözler gördüm sanki..." dedi.

Tam o sırada birdenbire boğazlanan bir yaratığın çıkardığı boğuk sesi işittiler ve korkusu bir kat daha artan Kontes o kadar hızlı kaçtı ki Blondet kendisine yetişmekte güçlük çekti. Çılgın gibi koşuyor, koşuyordu... "Yanılıyorsunuz" diyen Emile'in sesini işitmiyordu bile. Blondet yetişti ve birlikte koştular bir süre daha. Sonunda karşıdan kol kola gelen Michaud ve karısı tarafından durduruldular. İkisi de zor nefes alıyordu. Bir süre konuşamadılar sonra durumu açıkladılar. Michaud, Blondet'yle bir olup, Kontes'in dehşete kapılmasını anlamsız buldu ve kendilerine arabaya varmak için izlemeleri gereken yolu gösterdi.

Parmaklığa varınca Bayan Michaud, "Prens!" diye bağırdı.

"Prens! Prens!" diye bağırdı muhafız.

Birkaç kez ıslık çaldı, tazıdan hiç ses çıkmadı.

Emile, biraz önce duydukları acayip seslerden söz etti.

"Karım işitti bu sesleri ama ben alay ettim onunla."

"Prensi öldürdüler!" diye haykırdı Kontes. "Eminim bundan. Bir çırpıda boğazını keserek öldürdüler onu. İşittiğim ses, can vermekte olan bir hayvanın iniltisiydi."

"Tanrım! Tanrım!" dedi Michaud. "Bu iş aydınlatılmalı..."

Emile ile muhafız, kadınları Joseph ve atlarla baş başa bırakıp kömür ocağına döndüler, su birikintisine indiler. Hendekleri araştırdılar ama hiçbir ize rastlamadılar. Blondet yeniden yukarı çıktı önden, ağaç kümelerinden birinde gördüğü yaprakları kurumuş ağaçlardan birini fark etti ve Michaud'ya gösterdi. İkisi birden ağaçlar, çalılıklar, çoban püskülleri arasından giderek ilerleyip ağacı buldular.

"Güzel bir karaağaç" dedi Michaud. "Ama kurtlu. Kurt, dipte çepeçevre kemirmiş ağacı."

Eğildi, kabuğu yerden aldı ve gösterdi: "İşte, bakın yaptığı işe!"

"Sizin ormanda çok kurt var" dedi Blondet.

O sırada Michaud birkaç adım ötede kan lekeleri ve biraz daha uzakta tazının kafasını gördü. İçini çekti. "Alçaklar!" dedi. "Hanımefendi haklıymış." Blondet ve Michaud hayvanı görmeye gittiler. Kontes'in tahmin ettiği gibi tazının boynunu kesmişlerdi. Havlamasına engel olmak için de bir parça tuzlu et atmışlardı önüne. Et parçası hâlâ hayvanın dili ile damağı arasında durmaktaydı.

"Zavallı hayvan avlarken avlandı!"

"Tam bir prens gibi" diye karşılık verdi Blondet. Michaud, "Burada biri vardı, kaçmış. Ağır bir suç işliyordu ve kendisini görmemizi istemedi ama ortada kesilmiş dal ya da ağaç yok" dedi.

Blondet ile muhafız, adımlarını atmadan basacakları yere iyice bakarak her yanı büyük bir dikkatle arayıp taramaya koyuldular. Blondet, birkaç adım ötedeki bir ağacı gösterdi. Ağacın dibindeki otlar çiğnenmişti, iki çukur fark ediliyordu otlar arasında.

"Burada birisi diz çökmüş, bir kadın hem de... Çünkü diz çökmüş durumdaki bir erkek bu kadar çok otu ezemez; işte, entarinin izi..."

Muhafız, ağacın dibini inceledikten sonra yeni açılmaya başlanmış bir deliğe rastgeldi ama pullu ve parlak derili, esmer benekli, bir ucu mayısböceğine benzeyen, antenleri, kökleri kesen çift dişi olan kurdu bulamadı.

"Şimdi anlıyorum azizim, neden bu kadar çok sayıda ölü ağaç bulunduğunu. Bu sabah şatonun taraçasından gördüm ve nedenini araştırmak için geldim buralara kadar. Kurtlar kaynaşıp duruyor ama ormandan çıkan sizin köylüleriniz."

Muhafız bir küfür savurdu ve arkasından Blondet olduğu halde koşmaya başladı. Kontes'in yanına vardı ve karısını birlikte götürmesini rica etti. Joseph'in atına atladı, onu da yaya olarak şatoya gönderdi. Dörtnala, köpeği öldüren kadının yolunu kesmeye gitti. Onu suç aletleriyle birlikte yakalamak istiyordu. Blondet, Kontes ile Bayan Michaud'nun arasına oturup Prens'in ölümünü ve bu rastlantı sonucunda keşfettikleri şeyi anlattı.

"Tanrım!" diye haykırdı Kontes. "Yemekten önce General'e anlatalım durumu, öfkesinden ölebilir yoksa."

"Ben onu hazırlarım" dedi Blondet.

"Köpeği öldürdüler" dedi Olympe gözyaşlarını silerek.

"Bu kadar ağladığınıza göre çok seviyordunuz bu tazıyı" dedi Kontes.

"Ben bu olayı bir uğursuzluk sayıyorum. Kocam bir felakete uğrar diye tir tir titriyorum."

"Nasıl berbat ettiler bu güzel sabahımızı" dedi Kontes sevimli bir dudak büküşle.

"Ülkeyi berbat ediyorlar" dedi genç kadın hüzünle.

Generali parmaklığın önünde buldular.

"Nereden geliyorsunuz böyle" diye sordu.

"Birazdan öğreneceksiniz" diye karşılık verdi Blondet esrarengiz bir tavırla. Bayan Michaud'yu arabadan indirdi. Kadının hüzünlü hali Kont'un dikkatini çekmişti.

Biraz sonra General'le Blondet taraçadaydılar.

"Yeteri kadar manevi cesaretiniz var, değil mi? Sinirlenmeyeceksiniz. "

"Hayır" dedi General. "Ama söyleyin ne söyleyecekseniz. Yoksa alay ettiğinizi sanacağım benimle.

"Şu kuru yapraklı ağaçları görüyor musunuz?"

"Evet."

"Rengi solmuş ağaçları da görüyor musunuz?"

"Evet."

"İşte, size bir sürü ölü ağaç. Kendilerine iyilik yaptığınız köylüler kurutmuş bu ağaçları."

Blondet sabahleyin olup bitenleri anlattı.

Generalin yüzü öyle solmuştu ki Blondet korktu.

"Aman koyverin kendinizi biraz. Küfür edin. Kendinizi böyle sıkarsanız öfkeden, zarar verir bu size."

"Sigara içeceğim" dedi ve köşke doğru gitti. Michaud, yemek sırasında geri döndü. Hiç kimseye rastlamamıştı. Kont, Sibilet'yi de çağırtmıştı, o da geldi.

"Bay Sibilet, siz de Bay Michaud. Ağaçlarımı kurutanları suçüstü yakalatanlara bir frank vereceğimi her yanda duyurun. Yalnız usulüyle yapın bu işi. Ne biçim bir alet kullandıklarını ve bunları nereden satın aldıklarını öğrenmemiz gerekiyor. Bir planım var benim."

"Kendilerinin yararına önceden tasarlanarak işlenmiş bir suç söz konusu olunca, bu adamlar kesinlikle ele vermezler birbirlerini" dedi Sibilet. "Bu şeytani icadın önceden tasarlanıp icat edildiği kesin."

"Evet ama onlar için bin frank bir iki dönüm toprak demektir."

"Deneyeceğiz" dedi Sibilet. "Bin beş yüz franga bir hain bulurum mutlaka. Hele bu iş sır olarak kalırsa. "

"Peki. Bizim bir şeyden haberimiz olmasın. Özellikle de benim. Siz farkına vardınız bu işin ve bana hiçbir şey söylemediniz. Böyle davranmazsak bir komploya kurban gidebiliriz. Bu haydutlardan savaşta düşmandan çekindiğimizden daha çok çekinmeliyiz."

"Düşman bunlar işte" dedi Blondet.

Sibilet, Blondet'ye kaçamak bir bakış fırlattı ve çıkıp gitti. Onun ne demek istediğini anlamıştı.

Blondet, kâhyanın evden ayrıldığını öğrenince, "Sevmiyorum şu sizin Sibilet'inizi" dedi. "Dürüst bir insan değil."

"Şimdiye kadar hiçbir şeyini görmedik" dedi General.

Blondet mektup yazmak için odasına çekildi, şatoya ilk geldiği zamanlardaki kaygısız, tasasız neşesini yitirmişti artık. Düşünceliydi. Sürekli bir tedirginlik içindeydi. Bayan Michaud gibi önsezilere kapılmıyordu. Bilinçli olarak kesin bir felaketin beklentisi içindeydi. Şöyle diyordu kendi kendine: "Sonu kötü olacak, eğer General kesin bir karar almaz da sayı üstünlüğü karşısında ezildiği savaş alanını terk etmezse çok kurban verilecek. Kendisinin ve karısının bile bu işten sağ salim çıkacağına kim garanti verebilir? Tanrım, bu tapılacak, mükemmel kadını nasıl böyle tehlikeye atabiliyoruz!.. Onu sevdiğini sanıyor... İyi ya... Ben de bu tehlikeleri paylaşırım. Kendilerini kurtaramazsam eğer onlarla birlikte ölürüm."

VIII

KIRSAL ERDEMLER

Marie Tonsard, gecenin karanlığında Soulanges Yolunda küçük köprünün yanında oturmuş, her zaman olduğu gibi bütün gününü kahvede geçiren Bonnébault'yu bekliyordu. Ayak seslerini uzaktan duydu ve adımlarından sarhoş olduğunu, kumarda kaybettiğini anlattı. Kazansaydı şarkı söylerdi çünkü.

"Bonnébault, sen misin?"

"Evet küçük..."

"Neyin var?"

"Yirmi beş frank borcum var. Yirmi beş kez boğsalar da bulamayacağım bu parayı."

"İstersek beş yüz frank bulabiliriz" dedi Marie kulağına eğilerek.

"Anladım. Birini öldüreceğiz. Ama ben yaşamak istiyorum."

"Eğer ananı ağaç kabuğu soyarken yakalatırsan Vaudoyer beş yüz frank veriyor."

"Anamı satacağıma adam öldürürüm. Sen niçin ninen Tonsard'ı yakalatmıyorsun?"

"Babam engeller böyle bir şey yapmaya kalkışırsam."

"Doğru. Her neyse. Ben hapse yollamam anamı. Zavallı kadın. Ekmeğimi pişirir, bana yiyecek bir şey-

ler bulur. Nereden bulur, nasıl bulur, bilmem. Hapse girecek ha... Ve ben yakalatacağım onu... Vicdan diye bir şey olmaması lazım insanda bunu yapması için. Başka biri de ele verebilir onu. Onun için hemen gidip bu işi bıraktıracağım kendisine..."

"Tamam. Babam ne isterse yapsın. Ben ucunda beş yüz frank olan bir iş olduğunu söylerim kendisine. Gitsin nineme sorsun kabul edip etmeyeceğini. Yetmiş yaşında bir kadını hapse atacak halleri yok herhalde. Atsalar da ne olur sanki. Şimdi yaşadığı o tavanarasından daha rahat olur orada."

"Beş yüz frank ha!" dedi Bonnébault. "Annemle bir konuşayım hele... Bu parayı bana vermeye razı olursa, bir bölümünü ona bırakmaya razı olurum, orada eğirir, eğlenir, beslenir, Conches'takinden daha az derdi olur. Hadi yarın görüşürüz küçüğüm. Seninle uğraşacak zamanım yok şimdi."

Ertesi sabah sabahın saat beşinde Bonnébault ve annesi *Grand -I- Vert*'in kapısını çaldılar. Yalnız ihtiyar Tonsard Ana kalkmıştı.

"Marie" diye bağırdı Bonnébault. "O iş tamam."

"Dün konuştuğumuz ağaç işi mi?" diye sordu ihtiyar Tonsard Ana. "Her şey ayarlandı. Ben alıyorum."

"Nasıl!.. Bay Rigou o fiyata oğluma bir dönüm toprak vereceğini vaat etti."

İki ihtiyar, çocukları tarafından hangisinin satılacağı konusunda tartışmaya başladı. Ev halkı bu gürültüden rahatsız olarak uyandı. Tonsard ve Bonnébault analarını savundular.

"Kura çekin" dedi gelin Tonsard.

Kurayı kazanan meyhane oldu. Üç gün sonra jandarmalar ihtiyar Tonsard Ana'yı ormandan alarak La

Ville-aux-Fayes'e götürdüler. Genel muhafız, yardımcıları ve kır bekçisi tarafından suçüstü yakalanmıştı. Üstünde ağacın kabuğunu soymaya yarayan kötü bir eğe ve böceğin yaptığı gibi, kemirilen yerleri perdahlamaya yarayan bir kalem bulunmuştu. Tutulan zapta göre yarı çapı beş yüz metre olan bir çevrede altmış ağaç bu hale getirilmişti. İhtiyar Tonsard Auxerre'e nakledildi; çünkü suça ağır ceza mahkemesi bakacaktı.

Michaud, ihtiyarı ağacın dibinde görünce, "İşte, Kont ve Kontes Hazretleri'nin iyilik yaptığı insanlar" demekten kendisini alamadı!.. "Bana sorarsanız, hanımefendi küçük Tonsard'a çeyiz vermekten vazgeçsin çünkü o ninesinden de beter."

Yaşlı kadın gri gözlerini kaldırıp zehirli bir bakış fırlattı Michaud'ya. Gerçekten de bu cinayeti işleyenin kim olduğunu öğrenince Kont, karısının Catherine Tonsard'a para vermesine engel oldu.

Sibilet, "Godain'in o tarlayı, Catherine'in hanımefendi ile görüşmeye gelmesinden üç gün önce satın aldığını öğrendikten sonra Kont Hazretleri'nin tutumunu çok daha doğru buluyorum" dedi. "Anlaşılan bunlar o sahnenin etkili olacağını ve hanımefendinin kıza acıyıp kendisiyle ilgileneceğini düşünmüşler. Catherine o parayı koparabilmek için kasten bu duruma düşürdü kendisini belki de. O karakterde bir insan çünkü. Godain'in rolü yok bu meselede."

"Ne biçim insanlar bunlar?" dedi Blondet. "Paris'in kötü insanları bunların yanında melektir."

"Beyefendi," dedi Sibilet, "çıkar, dünyanın her yerinde insana iğrenç işler yaptırır. Tonsard Ana'yı ele verenin kim olduğunu biliyor musunuz?"

"Hayır."

"Torunu Marie. Kız kardeşinin evlenmesini kıskanmış ve ... kendisi de ev bark sahibi olmak için..."

"Korkunç" dedi Kont. "Adam da öldürür bunlar..." "Evet" dedi Sibilet. "Hem de bir hiç uğruna... Hayatın pek bir değeri yok bu insanlar için. Sürekli çalışmaktan sıkılırlar... Ya beyefendi ... işte ... ücra köylerde olup bitenler Paris'te olanlardan daha uygun değil ahlak kurallarına. Siz inanmıyorsunuz belki de bu söylediklerime."

"Siz hayırsever ve iyi bir insan olun" dedi Kontes. Yaşlı kadının tutuklandığı günün akşamı Bonnebault *Grand -I- Vert* Meyhanesine geldi. Tonsard ailesi büyük bir sevinç içindeydi.

"Siz keyiflenin bakalım... Vaudoyer'nin söylediğine göre, Kontes sizi cezalandırmak için Godain'in karısına söz verdiği bin frangı vermekten vazgeçiyormuş; kocası vermesini istemiyormuş bu parayı."

"Ona bu akılı veren alçak Michaud'dur" dedi Tonsard. "Annem duymuş. Eşyalarını ve parasını vermek için La Ville-aux-Fayes'e gittiğim zaman söyledi. İster versin ister vermesin, beş yüz frangımızın katkısı dokunur Godain'in arsasının bedelini ödemeye. Ama biz de öcümüzü alırız... Demek bizim işlerimize de karışıyor Michaud! Bu ona yarardan çok zarar getirecektir. Ona ne oluyormuş canım? Babasının ormanları mıymış? Bütün bunlar onun başının altından çıkıyor. Anam köpeğin gırtlağını kestiği gün olayı o çıkardı ortaya... Ben şatonun işlerine karışıyor muyum peki? Karın sabah sabah genç bir adamla sürtüyor ormanlarda diyor muyum General'e? Hem de çiylere aldırış etmeden. İnsanın çiyde gezmesi için ayaklarının sıcak olması gerekir..."

"Generale her istediğini yaptırırsın ama onu kışkırtan Michaud'dur" dedi Courtecuisse. "İnsanın başını belaya sokmaktan başka bir iş yaptığı yok. Mesleğini de bilmiyor... Benim zamanımda daha başka türlü yürüyordu işler."

"Nerde o günler..." dedi Tonsard. "Hepimizin son derecede mutlu olduğu günlerdi o günler. Öyle değil mi Vaudoyer?"

"Şurası bir gerçek ki, bu Michaud'dan kurtulursak rahata kavuşuruz" dedi Vaudoyer.

"Bu kadar yeter" dedi Tonsard. "Daha sonra ay ışığında tarlada konuşuruz gerisini."

Ekim ayının sonlarına doğru Kontes, General'i Aigues'de bırakıp gitti. Kont, daha sonra buluşacaktı karısıyla. Kontes Théâtre-İtalien'in ilk temsilini kaçırmak istemiyordu. Ayrıca kendisini yalnız hissediyor ve sıkılıyordu. General kırlarda dolaşıp, işleriyle uğraşırken kendisine hoş vakit geçirten Emile yoktu artık yanında.

Kasım ayında tam bir kış yaşandı. Hava sürekli kapalıydı. Kimi zaman kar, kimi zaman da yağmur yağıyordu. Buzlar eriyor, günler çok soğuk geçiyordu. Tonsard Ana'nın davasında tanıklarla birlikte Michaud da ifade vermek için gidip geliyordu. Bay Rigou kadına acımış ve ona avukat tutmuştu. Avukat savunmasında yalnızca bu işten çıkarı olanların tanıklık ettiğini, lehte tanık bulunmadığını öne sürdü ama Michaud ve yardımcılarının ifadeleri, kır bekçisi ve jandarmaların ifadeleriyle desteklenince sonuç belli oldu; Tonsard'ın anası beş yıla mahkûm oldu. Avukat, Tonsard'a şöyle dedi: "Annenizin beş yıl hapse mahkûm olmasına Michaud'nun ifadesi yol açmıştır."

IX

FELAKET

Bir cumartesi akşamı, Courtecuisse, Bonnébault, Godain, Tonsard, kızları, karısı, Fourchon Baba, Vaudoyer ve birçok gündelikçi meyhanede akşam yemeği yiyorlardı. Yarımay ışığı vardı, yerler donmuştu ve kupkuruydu. İlk kar erimişti, işlenen suçların belirtilerini ortaya çıkaran izleri bulmanın olanağı yoktu kırda. Tavşan yahnisi yiyor, şarap içiyor, gülüp eğleniyorlardı. Godainlerin düğününün ertesi günüydü ve gelini eve götüreceklerdi. Evi Courtecuisse'in evinden uzak değildi. Rigou, bir dönüm toprak sattığı zaman bilinmelidir ki bu toprak parçası tenha bir yerde ve ormanın yakınındadır. Courtecuisse ve Vaudoyer gelini götürmek için tüfeklerini almışlardı, herkes uykudaydı, tek bir ışık görülmüyordu. Yalnızca bu düğün ziyafetine katılanlar uyanıktı, onlar da ellerinden geldiği kadar gürültü çıkarıyorlardı. Bu sırada ihtiyar Bonnébault Ana girdi içeri: Herkes ona baktı.

İhtiyar, oğlunun ve Tonsard'ın kulağına eğilerek, "Kadın doğuracak galiba" dedi. "Adam atını eyerledi, Soulanges'a gidip doktor Gourdon'u getirecek."

"Otur ana" dedi Tonsard masadaki yerini yaşlı kadına vererek. Kendisi de oradaki bir banka uzandı.

O sırada yoldan dörtnala geçen bir atın sesi duyuldu. Tonsard, Courtecuisse ve Vaudoyer hemen dışarı fırladılar ve köyün içinden geçen Michaud'yu gördüler.

"Nasıl işini biliyor!" dedi Courtecuisse. "Blangy'den saptı, en emin yol orası.

"Evet" dedi Tonsard, "ama Bay Gourdon'u getirecek."

"Belki bulamaz" dedi Courtecuisse, "Conches'da bekliyorlardı onu, konak sahibinin karısına bakacakmış. Rahatsız ediyor gecenin bu saatinde herkesi."

"O zaman Soulanges Yolundan Conches'a gider. En kısa yol bu."

"Bizim için de en güvenlikli" dedi Courtecuisse. "Güzel bir ay ışığı var şu anda. Anayolda ormanlardaki gibi korucu yok, sesler uzaktan işitilir, çiftçilerin arkasında, ormanla birleştikleri yerde, beş adımdan bir tavşan gibi adam vurulabilir sırtından..."

"Oradan geçtiği zaman saat on bir buçuk olacak" dedi Tonsard. "Yarım saat gidiş, yarım saat da geliş. Peki ama çocuklar, ya Bay Gourdon yoldaysa..."

"Sen merak etme" dedi Courtecuisse. "Ben senden on dakika kadar uzakta olacağım, Blangy'nin sağındaki yolda, Soulanges yönünde. Vaudoyer de, Conches yönünde senden on dakikalık mesafede bulunacak... Birisi gelirse, bir posta arabası, bir yolcu arabası, jandarma, kim olursa, toprağın içine bir el ateş edeceğiz, sesi boğarak..."

"Ya vuramazsam?"

"Haklı" dedi Courtecuisse. "Ben senden daha iyi nişancıyım. Vaudoyer, ben seninle geleceğim. Bonnébault benim yerime geçer, gerekirse sesli bir işa-

ret verir. Hem daha iyi işitilir hem de daha az kuşku uyandırır."

Üçü birden meyhaneye geri döndüler. Ziyafete devam edildi. Saat on birde Vaudoyer, Courtecuisse, Tonsard ve Bonnébault tüfeklerini alıp dışarı çıktılar. Kadınlardan hiçbiri farkına varmadı bunu. Zaten kırk beş dakika sonra döndüler ve gece saat bire kadar içtiler. Tonsard'ın iki kızı, anaları ve Bonnébault Ana, değirmenciye, gündelikçilere, iki köylüye ve Fourchon'a o kadar çok içirmişlerdi ki dört davetli meyhaneden ayrıldıkları zaman hepsi yere uzanmış horluyordu. Dönüşlerinde hepsi de aynı yerdeydi ve uyandırmak için dürtüklediler.

Bu içki âlemi sürerken, Michaud ailesi kahrolup duruyordu. Olympe, aldatıcı sancılar duymuştu, kocası çocuğun doğacağını sanarak hemen yola çıkmış, doktoru getirmeye gitmişti. Ne var ki Michaud'nun çıkmasıyla birlikte kadının sancıları kesilmişti çünkü kafası başka yerdeydi. Gecenin bu geç saatinde, bir sürü serserinin dolaştığı bölgede kocasının başına bir şey gelebilirdi. Bu endişeyi öylesine derinden duydu ki bedensel acıları hafifledi ve geçici olarak durdu. Hizmetçisi korkularının hayal ürünü olduğunu sürekli yineleyip duruyordu ama o bir türlü anlamak istemiyordu. Odasında ocağın başında oturmuş, her sese kulak kabartıyordu. Gitgide artıyordu endişesi. Uşağı yatağından kaldırmıştı ama vermek istediği emri bir türlü veremiyordu. Titremeler geçiriyor, bir aşağı bir yukarı dolaşıp duruyordu. Pencereden bakıyor, soğuğa aldırmadan camları açıyordu. Aşağı iniyor, uzaklara bakıyor, en küçük bir sese kulak kabartıyordu...

"Ne gelen var ne bir haber" diyordu kendi kendine.

Ve umutsuz bir halde yukarı çıkıyordu yeniden.

Gece yarısını aşağı yukarı on beş dakika geçe, "İşte, geliyor, nal sesleri duyuyorum" diye haykırdı.

Aşağı indi. Arkasından gelen uşak parmaklığı açtı.

"Tuhaf" dedi kadın. "Conches ormanlarından geliyor."

Sonra, dehşetten put gibi kımıltısız, sessizce kalakaldı öylece. Uşak da aynı durumdaydı, çünkü dörtnala yaklaşan atın ayak seslerinde, üzengilerin şaklayışında bir düzensizlik vardı. Hayvan sahipsiz kalmış atların yaptığı gibi anlamsız kişniyordu. Kısa bir süre sonra at parmaklığa vardı. Soluk soluğaydı, terden sırılsıklam olmuştu, üstünde binicisi yoktu. Büyük bir olasılıkla ayaklarına dolaşıp koşmasını engelleyen dizginlerini koparmıştı. Olympe donuk gözlerle uşağın parmaklıkları açışını seyretti. Atı gördü ve hiçbir şey söylemeden deli gibi şatoya doğru koşmaya başladı. Generalin odasının pencereleri dibine yığılarak, "Onu öldürdüler, Kont Hazretleri!" diye haykırdı.

Bu müthiş çığlık Kont'u uyandırdı, çıngırağı çaldı, bütün evi ayağa kaldırdı. Düştüğü yerde doğarken ölen bir çocuk dünyaya getiren Bayan Michaud'nun iniltilerini işitince General ve adamları oraya doğru seyirdiler aceleyle. Can vermekte olan bu bahtsız kadını kaldırdılar.

"Öldürdüler onu!" dedi kadın ve son nefesini verdi.

Kont oda uşağına seslendi: "Joseph, çabuk koşun, doktora haber verin, belki bir çare bulunur... Yok! Yok! Rahibi çağırın. Bu zavallı kadın da çocuğu da ölmüş. Tanrım! Tanrım! İyi ki karım yok burada."

Sonra bahçıvana dönerek, "Gidin, öğrenin bakalım, ne olmuş?" dedi.

"Bay Michaud'nun atı tek başına geri döndü" dedi köşkteki hizmetçi. "Dizginleri kopmuş, bacakları kan içindeydi... Eyerin üstünde de bir kan lekesi var, çapak gibi."

"Gecenin bu saatinde ne yapabiliriz ki?" dedi Kont. "Gidin Groison'u uyandırın, muhafızları çağırın, atları eyerleyin, her tarafı araştıracağız."

Sabahın köründe sekiz kişi, Kont, Groison, üç korucu, Soulanges'dan gelen iki jandarma ve başçavuşları aramadık delik bırakmadılar. Sonunda öğleye doğru, Aigues Parkının sonunda, Conches Parmaklığının beş yüz adım ötesinde, ana yolla La Ville-aux-Fayes Yolu arasında bir ağaç kümesi içinde bulundu genel muhafızın cesedi. Biri kraliyet savcısını çağırmak için La Ville-aux-Fayes'e, biri sulh yargıcını getirmek için Soulanges'a olmak üzere iki jandarma yola çıktı. Bu arada da General, başçavuşun yardımıyla bir zabıt tuttu, ikinci köşkün hizasında, yol üstünde şaha kalkan bir atın tepinirken bıraktığı izleri bulundu. Ürkerek dörtnala kaçan bir atın ayak izleri çitin üst yanındaki ormanın ilk patikasına kadar uzanıyordu. Sahipsiz kalan at o yolu tutmuştu. Michaud'nun şapkası bu patikada bulundu. At ahırına dönmek için en kısa yolu seçmişti. Michaud, sırtına bir kurşun yemiş, omurgası kırılmıştı.

Groison ve başçavuş adli dille "cinayet mahalli" denen ve atın tepindiği noktanın çevresindeki alanı dikkatlice incelediler ama hiçbir şey bulamadılar. Toprak öyle donmuştu ki Michaud'yu öldüren kimsenin bastığı yerde en küçük bir ayak izi kalmamıştı. Yalnızca bir kartuş bulabildiler ortalıkta. Kraliyet savcısı, sorgu yargıcı ve Bay Gourdon cesedi kaldırıp,

otopsi yapmak için geldikleri sırada, bulunan kırıntılara uyan fişeğin bir çifteden atılmış olduğu anlaşıldı. Oysaki Blangy ilçesinde bir tek çifte yoktu. Sorgu yargıcı ile kraliyet savcısı Bay Soudry, o akşam şatoda soruşturmanın çeşitli unsurlarını birleştirip beklemeye karar verdiler. La Ville-aux-Fayes jandarma başçavuşu ile teğmeninin de görüşleri bu doğrultudaydı.

"Bu işi buranın sakinlerinin düzenlememiş olması imkânsız" dedi başçavuş. "Ama iki ilçe var: Conches ve Blangy, her bir ilçede de bu işi yapabilecek beş altı kişi bulunur. En çok kuşkulanacağım kişi bütün geceyi içki içmekle geçirmiş olan Tonsard. Sizin yardımcınız da o gece oradaymış General'im. Langlumé, değirmenciniz, o gece ayrılmamış hiç ötekilerden. Ayakta duramayacak kadar sarhoşmuşlar; saat bir buçukta gelini eve götürmüşler, atın dönüşü ise Michaud'nun saat on birle gece yarısı arasında öldürüldüğünü gösteriyor. Saat onu çeyrek geçe Groison bütün davetlileri sofra başında görmüş. Bay Michaud, Soulanges'a giderken oradan geçmiş, saat on birde varmış Soulanges'a. Atı yoldaki köşkler arasında şaha kalkmış ama Blangy'ye varmadan önce vurulup, bir süre at üstünde kalmış olabilir. En az yirmi kişi hakkında tutuklama kararı çıkartmak ve bütün şüpheli kişileri tutuklamak gerekir. Bu beyler köylüleri en az benim kadar tanır, bunları bir yıl hapiste tutsanız, yine inkâr edeceklerdir. O gece Tonsard'ın evinde bulunanların tümünü de götüremezsiniz ki..."

Generalin yardımcısı değirmenci Langlumé'yi getirttiler. O gece olup bitenleri anlattılar. Herkes meyhanedeydi; ancak birkaç dakikalığına bahçeye çıkmışlardı... Kendisi de Tonsard'la birlikte çıkmıştı

saat on bir sularında. Havadan sudan konuşmuşlar, hiçbir şey işitmemişlerdi. Bütün davetlileri saydı, hiçbiri meyhaneyi terk etmemişti. Saat ikide hep birlikte evlerine götürmüşlerdi damatla gelini.

General, Paris'ten mesleğinin erbabı bir polis hafiyesi getirtilmesi konusunda başçavuş, jandarma teğmeni ve kraliyet savcısı görüş birliğine vardı. Bu hafiye şatoya işçi olarak girecek, olumsuz davranışları yüzünden işinden kovulacak. Kendini içkiye verip, *Grand -I- Vert'e* dadanacak ve General'den hoşlanmayanların bulunduğu o bölgede kalacaktı. Ağzından laf kaçıracak birini yakalamanın en uygun yolu buydu.

General bıkmadan usanmadan şu sözleri yineliyordu: "Yirmi bin frank bile harcasam, zavallı Michaud'mun katilini bulacağım sonunda..."

Bu düşüncelerle gittiği Paris'ten ocak ayında döndü. Yanında emniyet örgütünün en kurnaz hafiyelerinden biri vardı. Adam, sözde şatonun iç işlerini yönetmek için oraya yerleşti ve kaçak avlandı. Hakkında zabıt tuttular, General kendisini kapı dışarı etti ve şubat ayında Paris'e döndü.

X

YENİLENLERİN ZAFERİ

Mayısta, havalar düzelip Parisliler Aigues'e döndüğünde, bir akşam Mösyö de Troisville, Blondet, Rahip Brossette, General, şatoyu ziyarete gelen La Ville-aux-Fayes kaymakamı toplanmışlardı. Kimisi kâğıt kimisi satranç oynuyordu, saat on bir buçuktu, Joseph içeri girerek kovulan o kötü işçinin kendisiyle görüşmek istediğini söyledi efendisine. Generalin kendisine para borçlu olduğunu iddia ediyordu. Uşağın söylediğine göre adamakıllı sarhoştu.

"Peki geliyorum" dedi General ve şatonun biraz ilerisindeki çimenliğe doğru yürüdü.

"Kont Hazretleri" dedi polis hafiyesi, "bu adamların ağzından laf almanın imkânı yok. Anlayabildiğim kadarıyla eğer ülkede kalmaya devam eder ve onları Bayan Laguerre'in alıştırdığı gibi yaşamaktan vazgeçirmeye çalışırsanız, bunlar günün birinde size de ateş edecekler... Benim de yapacak bir işim kalmadı burada. Muhafızlarınızdan çok benden kuşkulanıyorlar."

Kont hafiyenin parasını ödedi. Hafiye ülkeden gitti. Bu gidiş Michaud'nun öldürülmesinde suç ortaklığı yapanların kuşkularını haklı çıkardı. General salona döndüğü zaman yüzünde öyle derin bir heyecan

izi vardı ki endişeye kapılan karısı kötü bir haber alıp almadığını öğrenmek için yanına geldi.

"Sevgilim seni korkutmak istemezdim ama Michaud'nun öldürülmesi, ülkeyi terk etmemiz için bize verilmiş dolaylı bir uyarıdır. Bunu bilmende yarar görüyorum."

"Ben olsam terk etmezdim" dedi Mösyö de Troisville. "Ben de Normandiya'da bazı güçlüklerle karşılaştım ama değişik biçimde. Dayandım. Şimdi her şey yoluna girdi."

"Marki Hazretleri," dedi kaymakam, "Normandiya ile Burgonya birbirinden çok farklı iki ülkedir. Üzüm, elmadan daha çok kaynatır insanın kanını. Biz yasaları ve yargılanmayı iyi bilmeyiz. Çevremiz ormanlarla sarılı. Sanayi girmemiştir daha buraya, vahşiyiz biz... Kont Hazretleri'ne bir tavsiyede bulunmam gerekirse, toprağını satıp parasını faize versin derim. Geliri bir kat daha artar, en küçük bir tasası da olmaz ayrıca, köy hayatını çok seviyorsa eğer Paris çevresinde Aigues Parkı kadar güzel ve duvarlarla çevrili bir parkı olan bir şato satın alabilir. Kimse girmez oraya. Çiftlikleri işleten kiracılar para ödemek için arabalarla gelirler. Banknotla öderler borçlarını ve yılda bir tek zabıt bile tutmaya gerek kalmaz... Üç dört saatte gidip gelinir Paris'ten şatoya. Bay Blondet ile Marki Hazretleri de çok daha sık ziyarete gelirler Kontes Hazretleri."

"Yani Tuna üstünde bile gerilemeyen ben, şimdi köylüler karşısında geri mi çekileceğim?"

"İyi ama zırhlı süvarileriniz nerede şimdi?" diye sordu Blondet.

"Böylesine güzel bir arazi!"

"İki milyondan fazla eder bugün."

"Yalnızca şato iki milyona mal olmuş olsa gerek" dedi Mösyö de Troisville.

"Bu çevrenin en güzel malikânelerinden biri" dedi kaymakam. "Ama Paris yöresinde daha iyisini bulursunuz."

"İki milyon ne kadar gelir getirir?" diye sordu Kontes.

"Bugün yaklaşık seksen bin frank getirir" dedi Blondet.

"Aigues otuz bin frank getirmiyor" dedi Kontes. "Üstelik son yıllarda çok para harcadınız, ormanların çevresinde hendekler kazdınız..."

"Bugün Paris çevresinde dört yüz bin franga kral şatoları satın almıyor" dedi Blondet. "Başkalarının çılgınlıkları para ile satın alınıyor."

"Aigues'i sevdiğinizi sanıyordum!" dedi Kont karısına.

"Sizin hayatınıza bin misli fazla değer verdiğimi anlamıyor musunuz? Zaten zavallı Olympe'imin ölümünden, Michaud'nun katlinden beri bu ülke iğrenç geliyor bana. Karşılaştığım bütün çehrelerde uğursuz ve tehditkâr bir ifade görüyorum."

Ertesi akşam La Ville-aux-Fayes'de Bay Gaubertin'in salonunda kaymakam, belediye başkanının şu cümlesiyle karşılaştı: "Aigues'den mi geliyorsunuz, Bay de Lupeaux."

"Evet" diye karşılık verdi kaymakam utkulu bir tavırla Bayan Elise'e tatlı bir bakış atarak. "Korkarım kaybedeceğiz General'i. Satacakmış toprağını."

Bayan Isaure gözlerini yarım yumuk bir durumda, başını sol omuzuna eğmiş, sarışın uzun buklelerini

tembel tembel kıvırarak ve baygın bir sesle, "Bay Gaubertin, evimi size emanet ediyorum" dedi. "La Ville-aux-Fayes'in gürültüsüne, tozuna, toprağına dayanamıyorum artık, kafese kapatılmış zavallı bir kuş gibi kırların, ormanların havasını özlüyorum."

"Dikkatli olun öyleyse" dedi Gaubertin alçak sesle. "Sizin boşboğazlığınızla satın alacak değilim evi."

Sonra kaymakama dönerek, "Muhafızı öldürenler bir türlü bulunamıyor demek öyle mi?" diye sordu.

"Öyle gözüküyor" dedi kaymakam.

"Aigues'in satışına çok zarar verecek bu" dedi Gaubertin herkesin önünde. "Ben kesinlikle almayacağım... Buranın insanları çok kötüdür, Tanrı bilir ya, Bayan Laguerre zamanında o kadar serbest oldukları halde ben yine tartışırdım onlarla."

Mayısın sonuna doğru General'in Aigues'i satışa çıkarmak niyetinde olduğuna ilişkin en küçük bir belirti yoktu ortada daha, kararsızdı. Bir akşam saat on sularında ormanın altı yolundan birinden av köşküne doğru ilerliyordu. Şatoya yakın olduğundan korucusunu göndermişti. Dönemeçte, çalılıkların arasından silahlı bir adam çıkıverdi, "General" dedi, "üçtür namlunun ucundasınız ve üçüncü kez bağışlıyorum canınızı."

"Niçin beni öldürmek istiyorsun Bonnébault?" dedi Kont hiç istifini bozmadan.

"Valla ben öldürmesem başkası öldürecek, ben imparatora hizmet etmiş kimseleri severim. Sizi bir keklik gibi avlamaya gönlüm razı olmuyor bir türlü... Bana soru sormayın, hiçbir şey söylemem... Düşmanlarınız sizden daha güçlü, daha kurnaz. Sonunda ezecekler sizi. Sizi öldürürsem bin altın alacağım ve

Marie Tonsard'la evleneceğim. Siz bana birkaç dönüm toprak ve kötü bir kulübe verin, şimdiye kadar söylediğimi yineler dururum. Fırsat çıkmadığını söylerim... Topraklarınızı satıp buradan ayrılacak kadar zamanı bulursunuz siz de ama acele edin biraz. Serseriyim ama yine de iyi çocuğum ben, başka birisi olsaydı çok kötülük ederdi size."

"Peki, istediklerini verirsem, sana kimin üç bin frank vaat ettiğini söyleyecek misin bana?" diye sordu General.

"Adını bilmiyorum, beni bu işe iteni ele vermeyecek kadar severim... Sonra Marie Tonsard olduğunu öğrenseniz bile, bunun size fazla bir yararı olmaz, Marie Tonsard ağzını açmaz, ben de size böyle bir şey söylediğimi inkâr ederim."

"Yarın gel, beni gör" dedi General.

"Tamam," dedi Bonnébault, "beni işe yaramaz bulup, bu işi başkalarına verirlerse, sizi haberdar ederim." Bu konuşmadan sekiz gün sonra, bütün ilçede ve Paris'te büyük afişler Aigues Malikânesinin Soulanges noteri Corbineau'nun dairesinde parsel parsel satılacağını duyuruyordu. Bütün parseller Rigou'ya ihale edildi ve toplam iki milyon yüz elli bin franga ulaştı. Ertesi gün Rigou isimleri değiştirtti. Bay Gaubertin ormanları aldı. Rigou ve Soudryler bağları ve öteki parselleri aldı. Şato ve park yeniden kara çeteye satıldı. Yalnız küçük evle eklentileri Bay Gaubertin ince ve duygulu eşine armağan etmek için alıkoydu.

Bu olaylardan çok yıllar sonra 1837 kışında, dönemin en dikkat çekici siyasi yazarlarından biri, Emile Blondet, o zamana kadar görkemli bir hayatının arkasına gizlendiği sefaletin son kertesine gelmişti.

Çalışmalarına, zekâsına, bilgisine, işten anlamasına karşın, bir makine gibi başkalarının çıkarlarına işlemekten ileri gidemediğini, bütün yerlerin tutulmuş olduğunu görüyor, saygınlık ve servet kazanmadan olgunluk çağına vardığını hissediyor, beceriksiz, budala burjuvaların, saray adamlarının ve Restorasyon'un yeteneksiz adamlarının yerine geçtiklerini ve 1830 öncesi gibi bir hükümet kurulduğunu fark ediyor, umutsuz bir davranışta bulunmak düşüncesi içinde bocalıyordu. Bir akşam o zamana kadar sürekli alay ettiği intihar düşüncesini benimsemişti iyice. Acınacak geçmişine son bir bakış gezdiriyordu. Bütün hayatını zevk ve sefaya dalmaktan çok çalışmakla geçirdiği halde, birçok iftiraya hedef olmuş, kötü bir hayat sürdürmekle suçlanmıştı. Yıkıntılar ortasında, olduğu gibi, tertemiz kalmış bir heykele benzeyen soylu ve güzel bir kadın yüzü görüyordu geriye baktığı zaman. Kapıcısı geldi, siyah mühürlü bir mektup getirdi. Montcornet Kontesi'nden geliyordu bu mektup ve tekrar orduya dönerek bir tümenin komutanlığına getirilen General'in öldüğünü bildiriyordu. Çocuğu olmadığından General'in mirasçısı kendisiydi. Mektup ağırbaşlı olmakla birlikte, Blondet'nin gençliğinde sevmiş olduğu kırk yaşındaki bir kadının şimdi ona dost elini uzattığını ve büyük bir servet önerdiğini belli ediyordu. Birkaç gün önce Montcornet Kontesi'yle, Blondet'nin nikâhları kıyıldı. Blondet vali olmuştu. Görevine giderken eski Aigues Yolundan geçti ve eskiden iki evin bulunduğu yerde arabayı durdurdu. Kendileri için çok tatlı anılarla dolu olan Blangy ilçesini ziyaret etmek istiyordu. Tanınmaz bir durumdaydı buraları. Esrarlı ormanlar,

park yollan, her taraf açılmıştı. Köy bir terzinin kumaş kataloğuna dönmüştü. Kavgada galip gelen ve oraları fetheden köylüler, toprakların sahibi olmuştu. Arazi daha şimdiden bin parsele bölünmüştü ve Conches'la Blangy arasındaki nüfus üç misli artmıştı. Vaktiyle insana derin bir haz veren, bakımlı, güzel park tahrip edilmiş, topraklar tarla haline gelmiş, av köşkü ortaya çıkmıştı. Isaure Gaubertin hatunun villasıydı artık orası. Ayakta kalmış tek yapı olan ev, manzaraya daha doğrusu manzaranın yerini alan küçük tarlaya hâkim olmuştu. Çevresinde köylülerin yaptığı kulübeler o kadar sefildi ki bu bina onların yanında bir şato kadar görkemli duruyordu.

"İşte buna gelişme diyorlar!" diye haykırdı Emile. "J.-J. Rousseau'nun *Toplum Sözleşmesi*'nden bir sayfa bu! Ve ben böyle işleyen toplumsal makineye koşuluyum!.. Tanrım! Kısa bir süre sonra kralların durumu ne olacak? Krallar bir yana, milletler ne olacak acaba elli yıl sonra?"

"Beni seviyorsun, yanımdasın... Bugünü güzel buluyorum ve o kadar uzak bir geleceği düşünmüyorum..." dedi karısı.

"Yaşasın seninle birlikte geçirdiğimiz bugünler. Yarınların canı cehenneme!" diye bağırdı keyifle âşık Blondet.

Sonra arabacıya hareket etmesi için işaret verdi. Atlar dörtnala ileri doğru fırlarken, yeni evliler halaylarına daldılar yeniden.

THG
0420449
NFB